

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
TOSHKENT FARMATSEVTIKA INSTITUTI
IJTIMOIY FANLAR KAFEDRASI**

**“KASBIY PEDAGOGIKA” FANIDAN
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

Toshkent -2016

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
TOSHKENT FARMATSEVTIKA INSTITUTI
IJTIMOIY FANLAR KAFEDRASI**

“TASDIQLAYMAN”
O'quv ishlari bo'yicha prorektor

2016 yil “ ____ ” “ ____ ” S.Aliyev

**“KASBIY PEDAGOGIKA” FANIDAN
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

Toshkent -2016

Tuzuvchi:

N.Yusupova- Ijtimoiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi

Taqrizchi:

A.Kaldibekova- Nizomiy nomli TDPU “Umumiy pedagogika”kafedrası dotsent

O’quv-uslubiy majmua Toshkent farmatsevtika inztitutining soha uslubiy kengashning 2016 yil 15.06. dagi 15-sonli qarori bilan nashrga tavsiya qilingan.

Soha uslubiy kengashning kengash raisi _____ K.K.Ismoilov

O’quv-uslubiy majmua MUK da ko’rib chiqildi va tasdiqlandi

_____ 2016 yil _____ sonli bayonnomasi

Kelishildi: Markaziy uslubiy kengash raisi _____ S.U.Aliyev

MUNDARIJA

I.	Ishchi dastur.....	5
II.	Sillabus.....	31
III.	Fanni o‘qitishda foydalaniladigan intrefaol ta’lim metodlari.....	38
IV.	Nazariy materiallar.....	44
V.	Amaliy mashg‘ulot materiallari	134
VI.	Keyslar banki.....	211
VII.	Mustaqil ta’lim mavzulari.....	219
VIII.	Test.....	220
IX.	Glossariy.....	230
X.	Adabiyotlar ro‘yxati.....	235

I.ISHCHI DASTUR

I.KIRISH

Kasbiy pedagogika fani umumkasbiy fan hisoblanib, III va IV semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan matematik va tabiiy (fizika, matematika, axborotlar texnologiyasi, chizmachilik, radioelektronika va h.k.), umumkasbiy (pedagogika, pedagogik mahorat, psixologiya, mehnat va muhandislik psixologiyasi va h.k.) va ixtisoslik (materiallar texnologiyasi, mashinasozlik fanlari, o'quv ustaxonalarida amaliy ishlar, kasb ta'limi fanlari, texnika xavfsizligi va h.k.) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlik talab etiladi.

O'rta, maxsus, kasb-hunar ta'limi O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimining o'ziga xosligini ta'kidlovchi muhim bo'g'ini hisoblanib, u tegishli davlat ta'lim standartlari doirasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi berilishi, o'quvchilarning kasb-hunarga moyilligi, bilim va ko'nikmalarini chuqur rivojlantirilishi, tanlab olingan kasb-hunar bo'yicha bir yoki bir necha ixtisoslik egallashlarini ta'minlaydi.

Mazkur fan doirasida talabalar O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimi, unda o'rta, maxsus, kasb-hunar ta'limining tutgan o'rni, kasb-hunar ta'limi mazmunini tarkib toptirishning asosiy tamoyillari, kasb-hunar kollejlari boshqarish tuzilishi va sohadagi ilg'or tajribalar bilan tanishadilar.

Kasbiy pedagogika fanining maqsad va vazifalar

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini tashkil etish va boshqarish, ushbu jarayonlarda ta'lim sifatini ta'minlash borasidagi bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish orqali ularning bo'lajak kasbiy-pedagogik faoliyati samaradorligini ta'minlashdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarga O'zbekiston Respublikasida kasbiy ta'limni rivojlanish tarixi, ta'limning uzluksizligi va davomiyligi, uzluksiz ta'limning maqsadi, mazmuni, tuzilishi, uzluksiz kasbiy ta'lim tushunchalarini, o'rta maxsus kasbiy ta'limni tashkil etish va boshqarish to'g'risidagi asosiy normativ hujjatlar, o'rta maxsus, kasb ta'limi mazmuniga qo'yiladigan talablar, kasb-hunar kollejlari boshqarish tizimi, talabalarga pedagogik-psixologik bilimlarni umumkasbiy va maxsus fanlarni o'qitish jarayonida tadbiq etishni o'rgatishdan iborat.

Kasbiy pedagogika fani bo'yicha talabalarining bilimiga va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar

Fanni o'zlashtirishga qo'yiladigan talablar Davlat ta'lim standartidagi malakaviy tavsifga muvofiq ishlab chiqiladi va quyidagicha bayon etiladi.

«Kasbiy pedagogika» o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

O'zbekiston Respublikasida kasb-hunar ta'limi rivojlanish tarixini, «Ta'lim to'g'risida»gi qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», ta'limning uzluksizligi va davomiyligini ta'minlashni; uzluksiz ta'limning maqsadi, mazmuni, tuzilishi, uzluksiz kasbiy ta'lim tushunchalarini; o'rta maxsus kasbiy ta'limni tashkil etish va boshqarish to'g'risidagi asosiy normativ hujjatlarni, o'rta maxsus kasbiy ta'limi tizimida kasbiy ta'limning maqsadi va vazifalarini; o'rta maxsus kasbiy ta'limi tizimida kasblar va mutaxassisliklarning sinflanishini; kasb-hunar kollejlari bitiruvchi-kichik

mutaxassisga qo'yiladigan talablarni; o'rta maxsus kasb ta'limi mazmuni: fan sohalari bo'yicha O'rta maxsus kasbiy ta'limi standartlari; kasbiy ta'lim mazmunini shakllantirish tamoyillari; umumiy politexnik va maxsus ta'lim mohiyati, vazifasi va tavsifini; umumtexnik va umumtexnologik va maxsus tayyorgarlik kasbiy ta'lim mazmunining tarkibiy qismi ekanligi; kasbiy ta'lim mazmunini tanlash va tahlil qilishning ilmiy-metodik asoslari; kasb-hunar kollejlarini boshqarish tuzilishi: kichik mutaxassislarning kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish qonuniyatlari; kasbiy ta'limning chet el tajribasi bilan aloqadorligi: ta'limning dual tizimini ***bilishi kerak***;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limni tashkil etish va boshqarish, kasb-hunar kollejlarini bitiruvchi-kichik mutaxassisga qo'yiladigan talablarni; kasbiy ta'lim mazmunini tanlash va tahlil qilishni; ta'limning asosiy shakllari, tamoyillari hamda tarbiya metodlari haqidagi bilimlarni amalda qo'llay olishi; kasb-hunar ta'limi mazmunini belgilovchi me'yoriy hujjatlar bilan ishlay olishni; kasblarni tahlil qila olishni; blok-modulli o'qitishning metodik asoslarini amalda qo'llay olishni ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak***;

oliy kasbiy ta'lim tizimi; ishchi kasblarni tahlil qila olish; kasb ta'limining falsafiy-metodologik asoslari; kasb ta'limi tizimini tadqiq qilish metodlari; kasb ta'limining taraqqiy etish bosqichlari; bozor iqtisodiyoti sharoitida ta'lim muassasalarini rivojlantirish istiqbollarini belgilash ***malakalariga ega bo'lishi kerak***.

Kasbiy pedagogika fanining o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatidan ketma-ketligi.

«Kasbiy pedagogika» fani pedagogika, pedagogik mahorat, psixologiya, mehnat va muhandislik psixologiyasi, materiallar texnologiyasi, mashinasozlik fanlari, fizika, matematika, axborotlar texnologiyasi, chizmachilik, radioelektronika, materialshunoslik, metallarni kesib ishlash, metallarga ishlov berish dastgohlari, o'quv ustaxonalarida amaliy ishlar, kasb ta'limi fanlari, texnika xavfsizligi va boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqdir.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

O'quv jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi holatlar quyidagilar: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va mul'timedia vositalaridan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish.

“Kasbiy pedagogika” fanini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratadi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni o'ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

“Pedagogika” fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “yexcel” elektron jadvallar dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimni baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmog'idagi rasmiy iqtisodiy ko'rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so'z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

“Kasbiy pedagogika” fanidan mashg’ulotlarning mavzular va soatlar bo‘yicha taqsimlanishi:

t/r	Mavzular nomi	Jami soat	Ma’ruza	Amaliy mashg’ulot	TMI
	9-semestr				
1	“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.	4	2	2	
2	Kasb ta’limining shakllanish bosqichlari.	8	4	4	10
3	O‘zbekiston Respublikasi kasbiy ta’limning rivojlanish bosqichlari.	4	2	2	
4	O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimi islohotlari	4	2	2	10
5	Kasbiy ta’limning dolzarb pedagogik muammolari.	4	2	2	
6	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy-me’yoriy asoslari	4	2	2	
7	O‘zbekiston xalq xo’jaligining asosiy tarmoqlari.	4	2	2	
8	O‘zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o‘ziga xosligi.	4	2	2	10
9	Ta’limni standartlashtirish.O‘rta maxsus kasb-hunar ta’limi mazmuni, maqsad va vazifalari.	4	2	2	
10	Kasbiy ta’lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	4	2	2	10
11	Kasbiy ta’limning qonuniyatlari va tamoyillari	8	4	4	
12	Kasbiy ta’limi jarayoning ishtirokchilari	4	2	2	
13	Kasb-hunar ta’limining maqsadi va mazmuni	4	2	2	
14	O‘rta-maxsus kasb-hunar ta’limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga	4	2	2	

	moslashuvi.				
15	Ta`lim va ishlab chiqarish o`rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.	4	2	2	
	Jami	68	34	34	
10-semestr					
1	Kasbiy pedagogikada qo`llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.	6	3	3	
2	Kasb-hunar ta`limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi	12	6	6	
3	Kasbiy ta`lim metodlari.	6	3	3	
4	Kasb-hunar ta`limini tashkil qilishda o`qituvchining asosiy vazifalari.	6	3	3	10
5	Kasb ta`limi dual tizimi.	6	3	3	
6	Kasb-hunar ta`limini boshqarish.	6	3	3	
7	O`MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.	6	3	3	
8	Kasb-hunar kollejlarda o`quvchilarni tarbiyalash.	6	3	3	
9	Kasb-hunar ta`limida ta`lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.	6	3	3	
10	Kasb-hunar ta`limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.	6	3	3	
11	Kasb-hunar ta`limida innovatsion yondoshuv	6	3	3	
12	Kasb-hunar ta`limida innovatsion texnologiyalar	6	3	3	8
13	Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish	6	3	3	
14	O`qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorati.	6	3	3	10
15	Kasb ta`limini umumiy o`rta ta`lim, oliy ta`lim va fan bilan integratsiyalash.	6	3	3	
	Jami	96	48	48	68

Asosiy qism: Fanning uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Asosiy qismda (ma'ruza) fanni mavzulari mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Har bir mavzuning mohiyati asosiy tushunchalar va tezislar orqali ochib beriladi. Bunda mavzu bo'yicha talabalarga DTS asosida yetkazilishi zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar to'la qamrab olinishi kerak.

Asosiy qism sifatiga qo'yiladigan talab mavzularning dolzarbligi, ularning ish beruvchilar talablari va ishlab chiqarish ehtiyojlariga mosligi, mamlakatimizda bo'layotgan ijtimoiy-siyosiy va demokratik o'zgarishlar, iqtisodiyotni erkinlashtirish, iqtisodiy-huquqiy va boshqa sohalardagi islohatlarning ustuvor masalalarini qamrab olishi hamda fan va texnologiyalarning so'ngi yutuqlari e'tiborga olinishi tavsiya etiladi

Ma'ruza mashg'ulotlari

“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.

“Kasbiy pedagogika” fanining maqsad va vazifalari. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari: kasbiy ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy tarbiya, unumli mehnat, professionallik, kasbiy mahorat.

Kasbiy pedagogika mazmunini belgilovchi asosiy ilmiy yo'nalishlar: o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi pedagogikasi, oliy ta'lim pedagogikasi, androgogika- kattalarni o'qitish pedagogikasi. “Kasbiy ta'lim pedagogikasi” fanining boshqa fanlar bilan aloqalarini o'rganish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.

Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim: Tomas Mor, Tommazo Campanella, Dj. Bellers, Dj. Lokk, YA.A.Komenskiy, A.Avloni, K.D.Ushinskiy, P.P. Blonskiy, A.S.Makarenko asarlarida kasbiy ta'lim. O'rta Osiyo xududida kasbiy ta'lim tizimi shakllanishining tarixiy shart-sharoitlari. O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari.

Milliy g'oyaning shakllanishi, yoshlarni umumbashariy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, halq pedagogikasi tajribasiga tayanish.VIII-XIII asrlarda O'rta Osiyoda shakllangan, zamonaviy kasbiy ta'lim tizimining fundamental asoslari. Ular barcha avlod olimlari, mutafakkirlari, pedagoglari, ishlab chiqarish va halq xunarmandchilik ustalari tajribasi va rivojlanishini aks etadi. O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.Movoraunnahr madaniyati rivojlanishi davrida, X-XII va XIV-XVI asrlarda kasbiy ta'lim.Turkistonda VIII-XIII asrlarda jamiyat ta'lim asos bo'lgan barcha yangi g'oyalar, madaniyat va fanga ochiq va jo'shqin bo'lgan davrda kasbiy ta'lim tajribasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *muammoli ta'lim., aqliy xujum, BBB usuli.*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari.

O'zbekiston Respublikasi umumiy va kasbiy ta'lim tizimi islohatlari. O'rta maxsus, kasb xunar ta'limi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida. Ta'lim tizimi islohotlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish shart-sharoitlari: milliy pedagogik merosga tayanish, yangi maqsad va vazifalarni aniq belgilab olish, bosqichma-bosqich amalga oshirish, tadrijiylik. Ta'lim tizimi islohotlarining mohiyati: izchillik, ochiqlik, fuqarolarning ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qoniqtira olish, jamiyatning talablariga javob berish, jahon kasb va ta'lim bozorida samarali faoliyat yuritish va raqobat qila olish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari.

«Uzluksiz ta'lim» tushunchasi. Uzluksiz ta'lim tuzulishi. Uzluksiz ta'lim tizimi va turlari. Kasbiy ta'lim turi va tizimi. Kasbiy ta'lim rivojlanishining asosiy omillari. Uzluksiz, kasb-hunar ta'limi tizimida o'rta maxsus ta'limining o'rni va ahamiyati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari

Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslari. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish bosqichlari. Milliy modelning asosiy komponentlari. Milliy dasturning maqsad va vazifalari. Ta'lim to'g'isidagi qonunning mazmun-mohiyati. Milliy dasturni amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora-tadbirlari

Kasb-hunar pedagogikasining metodologik asoslari. O'quv rejasi, o'quv dasturi, kasb-hunar ta'limi davlat standartining mohiyati

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari.

Xalq xo'jaligi tarmoqlari, sanoat - qishloq xo'jaligi, kichik korxonalar, kichik biznes. O'MKHT dagi tayyorlov yo'nalishlari, kasblar va ixtisosliklar umumdavlat tasniflagichi. O'MKHT da kichik mutaxassis tayyorlash tizimi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi.

O'zbekiston Respublikasi yangi, davlat ta'lim siyosatining tamoyillari. Milliy dasturning kadrlar tayyorlash tizimi va mazmuni, mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish istiqbollari, jamiyat ehtiyojlari, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda, qayta tuzish vazifalari. Kadrlar tayyorlar tizimi rivojlanishining asosiy yo'nalishlari. Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlari. SHaxs – Milliy modelning asosiy komponenti. Uzluksiz ta'lim tizimini amalga oshirish va rivojlantirish tamoyillari. Milliy dasturni amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora-tadbirlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Ta'limni standartlashtirish. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari.

Standartlashtirish turlari. O'MKHT davlat ta'lim standartlarining funktsiyalari O'MKHT DTS maqsadi, funktsiyalari, vazifalari, tamoyillari. O'MKHT DTS. DTSga,

uni ishlab chiqish va amalda qo'llashga qo'yiladigan talablar. DTSni ishlab chiqish va amalga kiritish bosqichlari. DTSning tarkibiy qismlari. Standartlashtirish ob'ektlari. DTS mazmuni. DTSning Davlat va milliy-mintaqaviy tarkibiy qismlari. Bozor munosabatlariga o'tish sharoitlarida kasbiy ta'lim sifatiga talablar. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (davlat ta'lim standartlari, o'quv rejaları va dasturlari).

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *muammoli ta'lim.*, *aqliy xujum*, *T-sxemasi*.

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).

Kasbiy ta'limga tegishli ilg'or chet el tajribasini o'rganish bo'yicha qiyosiy izlanishlar olib borishning maqsadi va mazmuni. GFR, Buyuk Britaniya, Frantsiya, AQSH, Italiya va Yaponiya mamlakatlarida kasbiy ta'lim. Hamdo'stlik mamlakatlarida kasbiy ta'lim.

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q7.

Kasbiy ta'limning qonuniyatlari va tamoyillari

Kasb hunar ta'limi jarayonlari taxlili va asosiy dadaktik tushunchalar. Kasb hunar ta'limida umumdidaqtik tamoyillar onglik va faollik ilmiy sistemalik nazariy va amaliy birligi ta'lim tarbiya birligi ko'rsatmalilik. Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari va ularni kasb- hunar ta'limida qo'llash. Kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari. Kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster*, *aqliy xujum*, *Veer usuli*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari

Ta'lim-tarbiya jarayonida shuningdek kasb hunar ta'limi jarayonida o'qituvchi va oquvchilarning o'zaro hamkorligi ushbu jarayonlar ishtirokchisi hisoblanadi. Pedagogik jarayon mohiyati va tuzilmasi. Kasbiy ta'lim tamoyillari. Pedagogik jarayonni loyihalash.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster*, *aqliy xujum*, *Veer usuli*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni.

Kasbiy talim maqsadi ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlarini ta'lim mazmuni, pedagog va o'quvchining faoliyati mazmuni maqsadini oldindan belshilashni o'rganish maqsadlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster*, *aqliy xujum*, *dialog*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.

Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash. Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari. O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster*, *aqliy xujum*, *dialog*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.

Korxonalarining yangi xo'jalik yuritishga o'tishi, faoliyat turlari kengayishi va o'zgarishi, o'rta va kichik biznes rivojlanishi va jamiyatning yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ijtimoiy buyurtmasini bajarish. Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kasbiy ta'lim tizimini isloh qilish. Kichik mutaxassilarga (kollej bitiruvchilariga) qo'yiladigan talablar. "Ijtimoiy hamkorlik" tushunchasi. Ijtimoiy

hamkorlar bilan faoliyat yuritishda ta'lim muassasalarining mustaqilligini oshirish. Korxona va ta'lim muassasalarining yangi turdagi hamkorlik shakllari: ijtimoiy hamkorlar bilan ikki yoqlama, uch yoqlama shartnomalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, guruhlar bilan ishlash*.

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

10-semestr

Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.

Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari o'qitish jarayonida tarbiyalanuvchilarga shaxs sifatida qaralishi, turli pedagogik texnologiyalar hamda zamonaviy metodlarni qo'llanilishi ularni mustaqil, erkin fikrlashga, izlanishga, har bir masalaga ijodiy yondoshish, mas'uliyatni sezish, ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish, tahlil qilish, ilmiy adabiyotlardan unumli foydalanishga, eng asosiysi, o'qishga, fanga, pedagogga o'zi tanlangan kasbga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytirish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi*.

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q7.

Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari.

Kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari. Dars ta'limning asosiy shakli sifatida. Kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar. Ta'lim jarayonini tashkil etishda qo'llaniladigan vositalar. Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari bilan talabalarini tanishtirish ularda bilim, ko'nikma va malakalarini hosil qilish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, VEER usuli*.

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasbiy ta'lim metodlari.

Kasb hunar ta'limida qo'llaniladigan metodlar. Darsning unumdorligini oshiruvchi metodlardan samarali foydalanish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim, aqliy xujum*.

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.

O'qituvchining lavozim vazifalari. O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari. O'qituvchining metodik ishlari. O'qituvchining pedagogik faoliyati har bir boshqa faoliyat kabi o'zining aniq uslubiga ega bo'ladi. Faoliyat uslubi-to'la ma'noda usullar, holatlar, shakllarning turg'un tizimidan iborat bo'lib, u har xil sharoitlarda ham mavjud bo'ladi. U faoliyat tuzilishiga bog'liq bo'lib, uning-sub'ektning shaxsiy-psixolog xususiyatiga bog'liq.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb ta'limi dual tizimi.

Jahonda sodir bo'layotgan o'zgarishlarning ijobiy tomonlarini hisobga olib hayotga tadbiq qilish bizning ochiq siyosatimizdir. Bu borada hamkorlikning o'рни muhim. Kadrlar tayyorlashda eng avvalo so'nggi paytlarda bizning hayotimizga kirib kelayotgan mehnat bozori talablari tushunchasini hisobga olish muhim o'ringa ega. Germaniya Federativ Respublikasida aksariyat yoshlar deyarli tengqurlarning to'rtidan

uch qismi ishlab chiqarish kasb-hunar ta'limini o'taydilar. Ular o'zlari tanlagan kasb-hunarlarini korxona sharoitiga maksimal yaqinlashtirilgan sharoitda «dual tizim» asosida egallaydilar. Shuning uchun ular tajribasini o'rganish kasb – hunar ta'limi tizimida o'z samarasini beradi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *kichik guruhlarda ishlash,, aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3; Q1.

Kasb-hunar ta'limini boshqarish.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni. O'quv jarayoni didaktikani, uni rejalashtirish va amalga oshirishni loyihalash, undagi o'qitish metodlari va vositalarini o'zgartirib turish. Hozirgi kunda kasb-hunar kollejlari boshqarish oshkoralik demokratiya va o'z o'zini boshqarishi asosida amalga oshirilishi to'g'risida zaruriy bilimlarni tarkib toptish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.

O'MKXT mutaxassislik va kasblar yo'nalishlari bo'yicha Umumdavlat Klassifikatori, uning maqsad va ob'ektlari. Mutaxassislik, kichik mutaxassis, kichik mutaxassis vazifalari, kasbiy faoliyat sohasi. O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash.

Kasb-hunar kollejlari o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar. O'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari. Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash metodlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.

Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilishning maqsad va vazifalari. Kasb-hunar ta'limida o'quv ta'lim jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'lim—tarbiya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati tomonidan amalga oshiriladi. Bu ish pedagogik jamoaga rahbarlik qilishning ma'lum bir shakli hisoblanib, unda ta'lim-tarbiya ishini takomillashtirishga oid hujjatlarga asoslaniladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: R1;R2; A1;A2; A3,A6; Q1; Q2 Q3,Q7.

Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.

Nazorat ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismi. Ta'lim-tarbiya jarayoni natijalarini nazorat qilish. Kasb-hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'lim—tarbiya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati tomonidan amalga oshiriladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: R1;R2; A1;A2; A3,A6; Q1; Q2 Q3,Q7.

Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv

. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish. Pedagogning innovatsion faoliyati - o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va kontseptsiyasini shakllantirish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar

Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish

Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlar. Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish. O'qituvchining pedagogik faoliyati har bir boshqa faoliyat kabi o'zining aniq uslubiga ega bo'ladi. Faoliyat uslubi-to'la ma'noda usullar, holatlar, shakllarning turg'un tizimidan iborat bo'lib, u har xil sharoitlarda ham mavjud bo'ladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3; Q1.

O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorat

Kasbiy mahorat haqidagi ta'riflar. Pedagogik mahorat komponentlari: insonparvarlik, pedagogik bilimlar, pedagogik qobiliyat, pedagogik texnika o'rganish. Ijtimoiy muloqot ijtimoiy hamkorlikni amalga oshirishning asosiy mexanizmi. Kasb-hunar kollejlarning shartnomalardan foydalanish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim va fan bilan integratsiyalash.

Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim va oliy ta'lim bilan integratsiyalash omillari. Kasb ta'limining ilmiy tadqiqot ishlari bilan integratsiyasi. Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim bilan integratsiyasi. Integratsiyaning u yoki bu darajasini ta'lim jarayonida qo'llash natijasida o'quvchining vaqti va kuchi tejaladi, uning bilish imkoniyatlari kengayadi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

“Kasbiy pedagogika ” fani bo'yicha ma'ruza mashg'ulotining kalendar tematik rejasi

t/r	Ma'ruza mavzulari(barcha)	soat
	Mavzu.Asosiy qism(A)	
1.	“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.	2
2.	Kasb ta`limining shakllanish bosqichlari.	4
3.	O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta`limning rivojlanish bosqichlari.	2
4.	O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari	2
5.	Kasbiy ta`limning dolzarb pedagogik muammolari.	2
6.	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me`yoriy asoslari	2
7.	O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari.	2
8.	O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi.	2
9.	Ta'limni standartlashtirish.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari.	2
10.	Kasbiy ta`lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	2
11	Kasbiy ta`limning qonuniyatlari va tamoyillari	4
12	Kasbiy ta`limi jarayoning ishtirokchilari	2
13	Kasb-hunar ta`limining maqsadi va mazmuni	2
14	O'rta-maxsus kasb-hunar ta`limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.	2
15	Ta`lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.	2
	Jami	34
	10-semestr	
1	Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.	3
2	Kasb-hunar ta`limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi	6
3	Kasbiy ta`lim metodlari.	3
4	Kasb-hunar ta`limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.	3
5	Kasb ta`limi dual tizimi.	3
6	Kasb-hunar ta`limini boshqarish.	3
7	O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.	3
8	Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash.	3
9	Kasb-hunar ta`limida ta`lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.	3
10	Kasb-hunar ta`limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.	3
11	Kasb-hunar ta`limida innovatsion yondoshuv	3
12	Kasb-hunar ta`limida innovatsion texnologiyalar	3
13	Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish	3
14	O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorati.	3
15	Kasb ta`limini umumiy o'rta ta`lim, oliy ta`lim va fan bilan integratsiyalash.	3
	Jami	48

Amaliy mashg'ulotlarning tavsiya etiladigan mavzulari
“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.

“Kasbiy pedagogika” fanining maqsad va vazifalari. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari: kasbiy ta`lim, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy tarbiya, unumli mehnat, professionallik, kasbiy mahorat.

Kasbiy pedagogika mazmunini belgilovchi asosiy ilmiy yo`nalishlar: o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi pedagogikasi, oliy ta`lim pedagogikasi, androgogika- kattalarni o`qitish pedagogikasi. “Kasbiy ta`lim pedagogikasi” fanining boshqa fanlar bilan aloqalarini o`rganish.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

Kasb ta`limining shakllanish bosqichlari.

Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta`lim: Tomas Mor, Tommazo Campanella, Dj. Bellers, Dj. Lokk, YA.A.Komenskiy, A.Avloni, K.D.Ushinskiy, P.P. Blonskiy, A.S.Makarenko asarlarida kasbiy ta`lim. O`rta Osiyo xududida kasbiy ta`lim tizimi shakllanishining tarixiy shart-sharoitlari. O`rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta`lim haqida.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

O`zbekiston Respublikasi kasbiy ta`limning rivojlanish bosqichlari.

Milliy g`oyaning shakllanishi, yoshlarni umumbashariy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, halq pedagogikasi tajribasiga tayanish.VIII-XIII asrlarda O`rta Osiyoda shakllangan, zamonaviy kasbiy ta`lim tizimining fundamental asoslari. Ular barcha avlod olimlari, mutafakkirlari, pedagoglari, ishlab chiqarish va halq xunarmandchilik ustalari tajribasi va rivojlanishini aks etadi. O`rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta`lim haqida.Movoraunnahr madaniyati rivojlanishi davrida, X-XII va XIV-XVI asrlarda kasbiy ta`lim.Turkistonda VIII-XIII asrlarda jamiyat ta`lim asos bo`lgan barcha yangi g`oyalar, madaniyat va fanga ochiq va jo`shqin bo`lgan davrda kasbiy ta`lim tajribasi.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *muammoli ta'lim., aqliy xujum, BBB usuli.*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

O`zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari.

O`zbekiston Respublikasi umumiy va kasbiy ta`lim tizimi islohatlari. O`rta maxsus, kasb xunar ta`limi ijtimoiy-iqtisodiy o`zgarishlar sharoitida. Ta`lim tizimi islohotlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish shart-sharoitlari: milliy pedagogik merosga tayanish, yangi maqsad va vazifalarni aniq belgilab olish, bosqichma-bosqich amalga oshirish, tadrijiylik. Ta`lim tizimi islohotlarining mohiyati: izchillik, ochiqlik, fuqarolarning ta`limga bo`lgan extiyojlarini qoniqtira olish, jamiyatning talablariga javob berish, jahon kasb va ta`lim bozorida samarali faoliyat yuritish va raqobat qila olish.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

Kasbiy ta`limning dolzarb pedagogik muammolari.

«Uzluksiz ta`lim» tushunchasi. Uzluksiz ta`lim tuzulishi. Uzluksiz ta`lim tizimi va turlari. Kasbiy ta`lim turi va tizimi. Kasbiy ta`lim rivojlanishining asosiy omillari. Uzluksiz, kasb-hunar ta`limi tizimida o`rta maxsus ta`limining o`rni va ahamiyati.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R3;A1;A2; A3,A4; A5;Q1; Q2 ,Q4,Q7.

Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me`yoriy asoslari

Kasb-hunar ta`limining huquqiy- me`yoriy asoslari. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish bosqichlari. Milliy modelning asosiy komponentlari. Milliy dasturning maqsad va vazifalari. Ta`lim to`g`isidagi qonunning mazmun-mohiyati. Milliy dasturni amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora-tadbirlari

Kasb-hunar pedagogikasining metodologik asoslari. O`quv rejasi, o`quv dasturi, kasb-hunar ta`limi davlat standartining mohiyati

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari:*klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

O`zbekiston xalq xo`jaligining asosiy tarmoqlari.

Xalq xo`jaligi tarmoqlari, sanoat - qishloq xo`jaligi, kichik korxonalar, kichik biznes. O`MKHT dagi tayyorlov yo`nalishlari, kasblar va ixtisosliklar umumdavlat tasniflagichi. O`MKHT da kichik mutaxassis tayyorlash tizimi.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari:*klaster, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3, Q1.

O`zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o`ziga xosligi.

O`zbekiston Respublikasi yangi, davlat ta`lim siyosatining tamoyillari. Milliy dasturning kadrlar tayyorlash tizimi va mazmuni, mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish istiqbollari, jamiyat ehtiyojlari, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda, qayta tuzish vazifalari. Kadrlar tayyorlar tizimi rivojlanishining asosiy yo`nalishlari. Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlari. SHaxs – Milliy modelning asosiy komponenti. Uzluksiz ta`lim tizimini amalga oshirish va rivojlantirish tamoyillari. Milliy dasturni amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora-tadbirlari.

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari:*klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Ta`limni standartlashtirish.O`rta maxsus kasb-hunar ta`limi mazmuni, maqsad va vazifalari.

Standartlashtirish turlari. O`MKHT davlat ta`lim standartlariningsh funksiyalari O`MKHT DTS maqsadi, funksiyalari, vazifalari, tamoyillari. O`MKHT DTS. DTSga, uni ishlab chiqish va amalda qo`llashga qo`yiladigan talablar. DTSni ishlab chiqish va amalga kiritish bosqichlari. DTSning tarkibiy qismlari. Standartlashtirish ob`ektlari. DTS mazmuni. DTSning Davlat va milliy-mintaqaviy tarkibiy qismlari. Bozor munosabatlariga o`tish sharoitlarida kasbiy ta`lim sifatiga talablar. O`rta maxsus kasb-hunar ta`limi mazmuni (davlat ta`lim standartlari, o`quv rejalari va dasturlari).

Qo`llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasbiy ta`lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).

Kasbiy ta`limga tegishli ilg`or chet el tajribasini o`rganish bo`yicha qiyosiy izlanishlar olib borishning maqsadi va mazmuni. GFR, Buyuk Britaniya, Frantsiya, AQSH, Italiya va Yaponiya mamlakatlarida kasbiy ta`lim. Hamdo`stlik mamlakatlarida kasbiy ta`lim.

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q7.

Kasbiy ta`limning qonuniyatlari va tamoyillari

Kasb hunar ta`limi jarayonlari taxlili va asosiy dadaktik tushunchalar. Kasb hunar ta`limida umumdidaktik tamoyillar ongliklik va faollik ilmiy sistemalik nazariy va

amaliy birligi ta'lim tarbiya birligi ko'rsatmalilik. Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari va ularni kasb- hunar ta'limida qo'llash. Kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari. Kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari

Ta'lim-tarbiya jarayonida shuningdek kasb hunar ta'limi jarayonida o'qituvchi va oquvchilarning o'zaro hamkorligi ushbu jarayonlar ishtirokchisi hisoblanadi. Pedagogik jarayon mohiyati va tuzilmasi. Kasbiy ta'lim tamoyillari. Pedagogik jarayonni loyihalash.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, Veer usuli*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni.

Kasbiy talim maqsadi ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlarini ta'lim mazmuni, pedagog va o'quvchining faoliyati mazmuni maqsadini oldindan belshilashni o'rganish maqsadlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, dialog*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.

Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash. Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari. O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum, dialog*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.

Korxonalarining yangi xo'jalik yuritishga o'tishi, faoliyat turlari kengayishi va o'zgarishi, o'rta va kichik biznes rivojlanishi va jamiyatning yuqori malakali mutaxassislarini tayyorlash ijtimoiy buyurtmasini bajarish. Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kasbiy ta'lim tizimini isloh qilish. Kichik mutaxassilarga (kollej bitiruvchilariga) qo'yiladigan talablar. "Ijtimoiy hamkorlik" tushunchasi. Ijtimoiy hamkorlar bilan faoliyat yuritishda ta'lim muassasalarining mustaqilligini oshirish. Korxona va ta'lim muassasalarining yangi turdagi hamkorlik shakllari: ijtimoiy hamkorlar bilan ikki yoqlama, uch yoqlama shartnomalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, guruhlar bilan ishlash.*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

10-semestr

Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.

Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari o'qitish jarayonida tarbiyalanuvchilarga shaxs sifatida qaralishi, turli pedagogik texnologiyalar hamda zamonaviy metodlarni qo'llanilishi ularni mustaqil, erkin fikrlashga, izlanishga, har bir masalaga ijodiy yondoshish, mas'uliyatni sezish, ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish, tahlil qilish, ilmiy adabiyotlardan unumli foydalanishga, eng asosiysi, o'qishga, fanga, pedagogga o'zi tanlangan kasbiga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytirish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q7.

Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari.

Kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari. Dars ta'limning asosiy shakli sifatida. Kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar. Ta'lim jarayonini tashkil etishda qo'llanadigan vositalar. Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari bilan talabalarini tanishtirish ularda bilim, ko'nikma va malakalarini hosil qilish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, VEER usuli.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasbiy ta'lim metodlari.

Kasb hunar ta'limida qo'llanadigan metodlar.Darsning unumdorligini oshiruvchi metodlardan samarali foydalanish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A4;A6; Q1; Q3; Q5.

Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.

O'qituvchining lavozim vazifalari. O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari. O'qituvchining metodik ishlari.O'qituvchining pedagogik faoliyati har bir boshqa faoliyat kabi o'zining aniq uslubiga ega bo'ladi. Faoliyat uslubi-to'la ma'noda usullar, holatlar, shakllarning turg'un tizimidan iborat bo'lib, u har xil sharoitlarda ham mavjud bo'ladi. U faoliyat tuzilishiga bog'liq bo'lib, uning-sub'ektning shaxsiy-psixolog xususiyatiga bog'liq.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari:*klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb ta'limi dual tizimi.

Jahonda sodir bo'layotgan o'zgarishlarning ijobiy tomonlarini hisobga olib hayotga tadbiq qilish bizning ochiq siyosatimizdir. Bu borada hamkorlikning o'zni muhim. Kadrlar tayyorlashda eng avvalo so'nggi paytlarda bizning hayotimizga kirib kelayotgan mehnat bozori talablari tushunchasini hisobga olish muhim o'ringa ega. Germaniya Federativ Respublikasida aksariyat yoshlar deyarli tengqurlarning to'rtinchi qismi ishlab chiqarish kasb-hunar ta'limini o'taydilar.Ular o'zlari tanlagan kasb-hunarlarini korxona sharoitiga maksimal yaqinlashtirilgan sharoitda «dual tizim» asosida egallaydilar. Shuning uchun ular tajribasini o'rganish kasb – hunar ta'limi tizimida o'z samarasini beradi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari:*kichik guruhlarda ishlash,, aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3; Q1.

Kasb-hunar ta'limini boshqarish.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni. O'quv jarayoni didaktikani, uni rejalashtirish va amalga oshirishni loyihalash, undagi o'qitish metodlari va vositalarini o'zgartirib turish. Hozirgi kunda

kasb-hunar kollejlari boshqarish oshkoralik demokratiya va o'z o'zini boshqarishi asosida amalga oshirilishi to'g'risida zaruriy bilimlarni tarkib toptish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.

O'MKXT mutaxassislik va kasblar yo'nalishlari bo'yicha Umumdavlat Klassifikatori, uning maqsad va ob'ektlari. Mutaxassislik, kichik mutaxassis, kichik mutaxassis vazifalari, kasbiy faoliyat sohasi. O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash.

Kasb-hunar kollejlari o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar. O'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari. Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash metodlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *klaster, aqliy xujum*

Adabiyotlar: R1;R2;R3;A1;A2; A3,A4; Q1; Q2 Q3,Q4,Q6;Q7.

Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.

Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilishning maqsad va vazifalari. Kasb-hunar ta'limida o'quv ta'lim jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'lim—tarbiya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati tomonidan amalga oshiriladi. Bu ish pedagogik jamoaga rahbarlik qilishning ma'lum bir shakli hisoblanib, unda ta'lim-tarbiya ishini takomillashtirishga oid hujjatlarga asoslaniladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: R1;R2; A1;A2; A3,A6; Q1; Q2 Q3,Q7.

Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.

Nazorat ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismi. Ta'lim-tarbiya jarayoni natijalarini nazorat qilish. Kasb-hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish. Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'lim—tarbiya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati tomonidan amalga oshiriladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: R1;R2; A1;A2; A3,A6; Q1; Q2 Q3,Q7.

Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv

. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish. Pedagogning innovatsion faoliyati - o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va kontseptsiyasini shakllantirish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar

Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan

zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji, o'rta maktabda o'qitishni tashkil qilishning shakl va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar. O'qitishning shakl va metodlarini sinflarga ajratish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish

Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlar. Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish. O'qituvchining pedagogik faoliyati har bir boshqa faoliyat kabi o'zining aniq uslubiga ega bo'ladi. Faoliyat uslubi-to'la ma'noda usullar, holatlar, shakllarning turg'un tizimidan iborat bo'lib, u har xil sharoitlarda ham mavjud bo'ladi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3; Q1.

O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorat

Kasbiy mahorat haqidagi ta'riflar. Pedagogik mahorat komponentlari: insonparvarlik, pedagogik bilimlar, pedagogik qobiliyat, pedagogik texnika o'rganish. Ijtimoiy muloqot ijtimoiy hamkorlikni amalga oshirishning asosiy mexanizmi. Kasb-hunar kollejlarning shartnomalardan foydalanish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, aqliy xujum.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim va fan bilan integratsiyalash.

Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim va oliy ta'lim bilan integratsiyalash omillari. Kasb ta'limining ilmiy tadqiqot ishlari bilan integratsiyasi. Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim bilan integratsiyasi. Integratsiyaning u yoki bu darajasini ta'lim jarayonida qo'llash natijasida o'quvchining vaqti va kuchi tejaladi, uning bilish imkoniyatlari kengayadi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *dialogik yondoshuv, muammoli ta'lim., aqliy xujum, T-sxemasi.*

Adabiyotlar: A1;A2; A3,A7; Q1; Q2 ;Q4;Q5; Q6.

“Kasbiy pedagogika” fani bo'yicha amaliy mashg'ulotining kalendar tematik rejasi

t/r	Amaliy mashg'ulotlar mavzulari (barcha)	soat
	Asosiy qism	
1.	“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.	2
2.	Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.	4
3.	O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari.	2
4.	O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari	2
5.	Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari.	2
6.	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari	2

7.	O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari.	2
8.	O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi.	2
9.	Ta'limni standartlashtirish.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari.	2
10.	Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	2
11	Kasbiy ta'limning qonuniyatlari va tamoyillari	4
12	Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari	2
13	Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni	2
14	O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.	2
15	Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.	2
	Jami	34
10-semestr		
1	Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.	3
2	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi	6
3	Kasbiy ta'lim metodlari.	3
4	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.	3
5	Kasb ta'limi dual tizimi.	3
6	Kasb-hunar ta'limini boshqarish.	3
7	O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.	3
8	Kasb-hunar kollejlarida o'quvchilarni tarbiyalash.	3
9	Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.	3
10	Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.	3
11	Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv	3
12	Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar	3
13	Kasb-hunar kollejlarida uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish	3
14	O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorati.	3
15	Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim va fan bilan integratsiyalash.	3

Mustaqil ta'lim tashkil etishning shakli va mazmuni.

“Kasbiy pedagogika ” bo'yicha talabaning mustaqil ta'limi shu fanni o'rganish jarayonining tarkibiy qismi bo'lib, uslubiy va axborot resurslari bilan to'la ta'minlangan.

Talabalar auditoriya mashg'ulotlarida professor-o'qituvchilarning ma'ruzasini tinglaydilar, misol va masalalar yechadilar. Auditoriyadan tashqarida talaba darslarga tayyorlanadi, adabiyotlarni konspekt qiladi, uy vazifa sifatida berilgan misol va masalalarni yechadi. Bundan tashqari ayrim mavzularni kengroq o'rganish maqsadida qo'shimcha adabiyotlarni o'qib referatlar tayyorlaydi hamda mavzu bo'yicha testlar yechadi. Mustaqil ta'lim natijalari reyting tizimi asosida baholanadi.

Uyga vazifalarni bajarish, qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy to'garak doirasida yoki mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma'ruzalar tayyorlash kabilar talabalarining darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Shuning uchun ham mustaqil ta'limsiz o'quv faoliyati samarali bo'lishi mumkin emas. Uy vazifalarini tekshirish va baholash amaliy mashg'ulot olib boruvchi o'qituvchi tomonidan, konspektlarni va mavzuni o'zlashtirish darajasini tekshirish va baholash esa ma'ruza darslarini olib boruvchi o'qituvchi tomonidan har darsda amalga oshiriladi.

“Kasbiy pedagogika” fanidan mustaqil ish majmuasi fanning deyarli barcha mavzularini qamrab olgan va quyidagi 5 ta mavzu ko'rinishida shakllantirilgan.

Talabalar mustaqil ta'limining mazmuni va hajmi

t/r	Mustaqil ta'lim mavzulari	Berilgan topshiriqlar	Bajarish muddati	Xajmi (soatda)
1	Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	1,2,3,4 -haftalar	(10soat)
2	Zamonaviy kasbiy pedagogikaning rivojlanishida mamlakat va chet el olimlarining qoshgan hissasi.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	5,6,7,8-haftalar	(10soat)
3	“Ta'lim to'g'risida”gi Qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	9,10,11 -haftalar	(10soat)
4	Kasbiy layoqat, kasb	Adabiyotlardan	12,13,14,16-	(10soat)

	tanlab olish. Pedagogik faoliyati va pedagoik .	konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	haftalar	
5	Bilim, ko'nikma, malakalarning shakllanish jarayoni.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	1,2,3,4-haftalar	(10soat)
6	Kasbiy tayyorgarlik, kasbiy ta'lim tushunchalarini tushuntirish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	5,6,7,8-haftalar	(10soat)
7	O'qituvchi innovatsion faoliyatining tahlili, yangilik kiritishning samarasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	14,15,16 - haftalar	(8soat)

Dasturning informatsion uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash nazarda tutilgan:

- mavzular zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsiya va elektron-didaktik texnologiyalaridan foydalanilgan holda o'tkaziladi;
- amaliy mashg'ulotlarda aqliy xujum, guruhli fikrlash, "ish o'yini" va boshqa pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi;
- amaliy mashg'ulotlarida kichik guruhlar musobaqalari, guruhli fikrlash pedagogik texnologiyalarini qo'llash nazarda tutiladi.
- mavzularga bag'ishlangan multimedialardan foydalaniladi.

"Kasbiy pedagogika" fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezonlari

"Kasbiy pedagogika" fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi. Fan bo'yicha talabalarining bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

- **joriy nazorat (JN)** – talabani fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg'ulotlarda og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektivum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin;
- **oraliq nazorat (ON)** – semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabani

nazariy bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda bir marta o'tkaziladi va shakli (yozma, og'zaki, test va hokazo) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi;

- **yakuniy nazorat (YaN)** – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" shaklida o'tkaziladi.

ON o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda ON qayta o'tkaziladi.

Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YaN ni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, YaN natijalari bekor qilinishi mumkin.

Bunday hollarda YaN qayta o'tkaziladi. Talabani bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabani fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

"Kasbiy pedagogika" fani bo'yicha talabalarning semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi. Ya.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N(MI).-55+5 ball va O.N.-10 ball qilib taqsimlanadi.

1. Talabalar bilimini nazorat qilish va reyting tizimi orqali baholashdan maqsad ta'lim sifatini boshqarish orqali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga erishish, talabalarning fanlarni o'zlashtirishida bo'shliqlar hosil bo'lishini oldini olish, ularni aniqlash va bartaraf etishdan iborat.

2. Reyting tizimining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

a) talabalarda Davlat ta'lim standartlariga muvofiq tegishli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanganligi darajasini nazorat qilish va tahlil qilib borish;

b) talabalar bilimi, ko'nikma va malakalarini baholashning asosiy tamoyillari:

Davlat ta'lim standartlariga asoslanganlik, aniqlik, xaqqoniylik, ishonchlilik va kulay shaklda baholashni ta'minlash;

v) fanlarning talabalar tomonidan tizimli tarzda va belgilangan muddatlarda o'zlashtirilishini tashkil etish va tahlil qilish;

g) talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, axborot resurslari manbalaridan samarali foydalanishni tashkil etish;

d) talabalar bilimini xolis va adolatli baholash hamda uning natijalarini vaqtida ma'lum qilish;

ye) o'quv jarayonining tashkiliy ishlarini kompyutrlashtirishga sharoit yaratish.

3. Fanlar bo'yicha talabalar bilimini semestrda baholab borish reyting nazorati jadvallari va baholash mezonlari asosida amalga oshiriladi.

4. Talabalar bilimini 100 balli reyting tizimi orqali baholash fanlarni chuqur o'zlashtirish, topshiriqlar va uy vazifalarga ijodiy yondashish, mustaqil fikrlash va ishlashni ko'zda tutuvchi, umumiy o'quv yuklamasini hisobga olish, o'z bilimi va ko'nikmalarini muntazam ravishda oshirishga intilish, hamda adabiyotlardan keng foydalanish kabi xususiyatlarni shakllantirishga erishiladi.

II. Baholash tartibi va mezonlari

1. Talabalarining fan bo'yicha o'zlashtirishini baholash semestr (o'quv yili) davomida muntazam ravishda olib boriladi va quyidagi turlar orqali amalga oshiriladi:

- joriy baholash (JB)
- talabalarining mustaqil ishi (TMI)
- oraliq baholash (OB)
- yakuniy baholash (YaB)

Har bir fan bo'yicha talabaning semestr (yil sikl) davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimida baholanadi.

Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

№	Baholash turi	Maksimal ball	Saralash ball
1	Joriy baholash	55	30,2
2	Talabaning mustaqil ishi	5	1,7
3	Oraliq baholash	10	5,5
4	Yakuniy baholash	30	16,5
	JAMI	100	55

Talabalarining fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir baholash turlarida to'plagan ballar yig'indisiga teng bo'ladi.

Joriy baxolash (JB)

JB da fanning xar bir bo'lim bo'yicha talabaning bilimi va amaliy ko'nikmalarini aniqlab borish ko'zda tutiladi va u amaliy mashg'ulotlarda amalga oshiriladi. Baholashda talabaning bilim darajasi, amaliy mashg'ulot materiallarini o'zlashtirishi, nazariy material muhokamasida va ta'limning interaktiv uslublarida qatnashishining faollik darajasi, shuningdek amaliy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish darajasi xisobga olinadi. Har bir fan bo'yicha o'quv soatidan kelib chiqqan holda maksimal ball belgilanadi Semestr davomida 16 ta dars rejalashtirilgan, unda 11 ta JB o'tkaziladi. Maksimal ball $5 \times 11 = 55$ ballni tashkil qiladi.

JB har bir fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda og'zaki, yozma ish, test yoki ularning kombinatsiyasi shaklida amalga oshiriladi. Har bir mashg'ulotda barcha talabalar baholanishi shart.

Talabaning ballarda ifodalangan o'zlashtirishi quyidagicha baholanadi:

№	Baho	Talabaning bilim darajasi
1	A'lo	Talabalar uy vazifasini bajargan, og'zaki savollarga aniq javob beradi, mavzu bo'yicha mustaqil mushohada yurita oladi, mazmunini tushunadi mavzu bo'yicha mustaqil fikrlay oladi. Vazifalarni mustaqil bajaradi, natijalarini rasmiylashtirib tahlil qila oladi.
2	Yaxshi	Talaba uy vazifasini bajargan, og'zaki va test savollariga javob bera oladi. Ijtimoiy fanlar qonuniyatlarini va ta'riflarni yod biladi. Mavzuni tushungan, lekin ayrim masalalarni taxlil qila olmaydi.
3	Qoniqarli	Talaba uy vazifasini bajarib kelgan, og'zaki va test savollariga qiynalib javob beradi, ta'riflarni yod biladi, lekin mohiyatini yaxshi tushunmaydi.
4	Qoniqarsiz	Talaba uy vazifasini daftariga yozib kelgan, lekin mavzu bo'yicha savollarga javob bera olmaydi. Mohiyatini

	tushunmaydi.
--	--------------

Talaba darsga kelib unga mutloq tayyorlanmaganda va muhokamada mutloq ishtirok etmaganida (2) ishora qo'yiladi.

Talabani mustaqil ishi (TMI)

Talabani mustaqil ishi O'zR oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 25.08.2010 yil 333-sonli buyrug'i va institut rektori tomonidan 2013 yil 3 sentyabrda tasdiqlangan "Talaba mustaqil ishini tashkil etish, nazorat qilish va baholash tartibi to'g'risida Nizom" asosida tashkil etiladi.

Mustaqil ish bo'yicha belgilangan maksimal reyting balining 55% dan kam ball to'plagan talaba fan bo'yicha yakuniy nazoratga qo'yilmaydi.

Talabani mustaqil ishi kafedra arxivida ro'yxatga olinadi va 2 yil mobaynida saqlanadi.

Ijtimoiy fanlar kafedrasida talaba mustaqil ishi bo'yicha kafedra nizomi ishlab chiqiladi. Bunda talaba mustaqil ishining shakl va turlari, har bir ish turiga soatlarni taqsimlash va aniq baholash mezonlari ishlab chiqiladi.

TMI ning o'zlashtirishi quyidagicha baxolanadi. Maksimal ball 5.

Ballar	Baho
4,3-5,0	"5" a'lo
3,6-4,2	"4" yaxshi
2,8-3,5	"3" qoniqarli
2,8 dan kam	"2" qoniqarsiz

Talabani mustaqil ishdan olgan bali JB baliga qo'shiladi.

Oraliq baxolash (OB)

OB da fanning bir necha mavzularini qamrab olgan bo'limi yoki qismi bo'yicha mashg'ulotlar o'tib bo'lingandan so'ng, talabani nazariy bilimlari baholanadi va unda talabani muayyan savolga javob berish yoki muammoni yechish qobiliyati aniqlanadi.

Bir semestrda o'tiladigan fanlardan bitta OB o'tkaziladi.

Ikki semestrda o'tiladigan fanlardan ikkita OB o'tkaziladi. OBga o'quv mashg'ulotlarining qarzi bo'lmagan talabalar qo'yiladi.

Oraliq baholashning maksimal bali 10 ball;

O'zlashtirish	10 ball
A'lo	8,6-10
Yaxshi	7,1-8,5
Qoniqarli	5,5-7
Qoniqarsiz	5,5

OB kafedra majlisi qarori bilan yozma ish, test, og'zaki suhbat shakllarida yoki ularning kombinatsiyalarida o'tkazilishi mumkin. OB bo'yicha belgilangan maksimal reyting balining 55% dan kam ball to'plagan talaba YaB ga qo'yilmaydi.

Yakuniy baxolash (YaB)

YaB da talabani bilim, ko'nikma va malakalari fanning umumiy mazmuni doirasida baholanadi. YaB fan bo'yicha o'quv mashg'ulotlari tugagandan so'ng o'tkaziladi.

YaB ning maksimal bali - 30 ball.

O'zlashtirish	30 ball
A'lo	30-25,8
Yaxshi	25,5-21,3
Qoniqarli	21-16,5
Qoniqarsiz	16,5 dan kam

JB va OB ga ajratilgan umumiy ballarning har biridan saralash balini to'plagan talabaga YaB ga ishtirok etishga huquq beriladi.

YaB o'tkazish shakli – test, og'zaki, yozma ish yoki ushbu usullar kombinatsiyasida Ilmiy Kengash qarori bilan belgilanadi.

JB, OB va YaB turlarida fanni o'zlashtira olmagan (54 % dan kam ball to'plagan) yoki uzurli sabablar bilan baholash turlarida ishtirok eta olmagan talabalarga quyidagi tartibda qayta baholashdan o'tishga ruxsat beriladi:

- qoldirilgan amaliy mashg'ulot kelgusi darsga qadar guruh o'qituvchisiga qayta topshirish va maslaxat kunida topshiriladi. 3 ta mashg'ulotni qoldirgan talaba fakultet dekani ruxsati bilan qayta topshiradi;

- OB ni 2 hafta muddatda qayta topshirishga ruxsat beriladi va bali koeffitsentsiz qayt etiladi;

- semestr yakunida fan bo'yicha saralash balidan kam ball to'plagan talabaning o'zlashtirishi qoniqarsiz (akademik qarzidor) hisoblanadi;

- akademik qarzidor talabalarga semestr tugaganidan keyin dekan ruhsatnomasi asosida qayta o'zlashtirish uchun – 2 hafta muddat beriladi. Shu muddat davomida o'zlashtira olmagan talabaga belgilangan tartibda rektorning buyrug'i bilan talabalar safidan chetlashtiriladi.

Talabaning reytingi quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$R = \frac{Q \cdot V}{100} \quad \text{bunda: } Q\text{-o'zlashtirish darajasi (ball), } V\text{-umumiy o'quv yuklamasi (soat)}$$

Reyting natijalarini qayd qilish tartibi

Fandan reyting nazorati bo'yicha yakunlovchi qaydnoma varaqasi (vedomost) fan tugagan kundan bir kun muddatda kafedra 2 nusxada to'ldiradi va mas'ul xodim kafedra mudiriga imzolatib, 1 nusxasi dekanatlarga topshiriladi.

Talabaning fan bo'yicha baholash turlarida to'plagan ballari reyting qaydnomsiga butun sonlar bilan qayd qilinadi. Reyting daftarchasining "Umumiy soat" ustuniga fanga ajratilgan umumiy yuklama soatlari, "Ball" ustuniga esa talabaning mazkur mezonning 3.1 bandiga muvofiq 100 ballik tizimdagi o'zlashtirish bali, "Reyting" ustuniga hisoblangan reyting ko'rsatkichi qo'yiladi.

Talabaning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi "Reyting daftarchasi" da qayd etilmaydi.

Dekanat va kafedralar tomonidan belgilangan tartibda fan bo'yicha talabaning JB, OB hamda YaB turlarida ko'rsatilgan o'zlashtirish reyting ko'rsatkichlarining monitoringi olib boriladi. O'zlashtirish natijalari kafedra tomonidan reyting nazorati ekranida muntazam ravishda yoritib boriladi va belgilangan tartibda qaydnomalarga kiritiladi. Reyting nazorati ekranining tashkil etishi va uning belgilangan muddatlarda to'ldirish vazifasi kafedra mudiri va fakultet dekani zimmasiga yuklatiladi.

7.Adabiyotlar ro'yxati:

1.Raxbariy adabiyotlar:

- 1.O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. T. “O‘zbekiston”, 1997. 29 avgust. -7 bet.
- 2.O‘zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida”gi qonuni / Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori.-T.: “Sharq” nashriyot-matbaa konserni, 1998y.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch .-T.: Ma'naviyat, -2008

2.Asosiy adabiyotlar:

- 1.Avazboev.A.I., Ismadiyarov.Y'.U.Kasbiy pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – T.: Cho‘lpon,2014y.
- 2.Olimov.Q.T.Kasb ta’limi uslubiyati. O‘quv qo‘llanma. – T.:2006.
3. Ibragimov X, Abdullaeva Sh. Pedagogika nazariyasi. T., 2008 yil.
4. Hoshimov K.,Nishonova S. Pedagogika tarixi T., 2005 yil.
5. Mavlonova R, O.To‘raeva O.,Xoliqberdiev K. Pedagogika darslik. T.,2001 yil.
6. Tojiboeva D, .Yuldashev A, Maxsus fanlarni o‘qitish metodikasi (darslik)lotin T.,2009 yil.
7. Omonov X.T, Xo‘jaev N.X, Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. T.,2009 yil.

3.Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o‘qitish metodikasi. O‘quv-uslubiy qo‘llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O‘MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
2. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: TDPU, 2007y.
- 3.Abdiquddusov.O, Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O‘quv qo‘llanma. O‘MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.
- 4.Holigov.A, Pedagogik mahorat,T.,2011yil.
5. G‘aybullaev N., Yodgorov R., Mamatqulova R., Toshmurodova Q., Pedagogika ma'ruzalar matni. T., 2000 y.
6. B.Ziyomammedov,Pedagogik mahorat asoslari ,T.2009yil
- 7.Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: O‘qituvchi, 2004.– 123 b.
- 8.Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003.– 234
- 9.Prof. M.X.Toxtaxodjaeva. Pedagogika.– T.,2010.

3..Internet saytlari

- 1.www.ziynet.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz

II.SILLABUS

“Kasbiy pedagogika” moduli bo‘yicha tayyorlangan Sillabusi 2015/2016 o‘quv yili uchun mo‘ljallangan

Fanning qisqacha tavsifi						
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Toshkent farmatsevtika instituti				M.Oybek ko‘chasi, 45-uy	
Kafedra:	Ijtimoiy fanlar				Sanoat farmatsiyasi fakul’teti tarkibida	
Fan nomi va kodi: 3.05	Kasbiy pedagogika					
Ta’lim sohasi va yo‘nalishi:	5111000-kasb ta’limi			Bilim sohasi: 500000 – Ijtimoiy ta’minot va sog‘liqni saqlash Ta’lim sohasi: 510000 - Sog‘liqni saqlash		
Fanni (kursni) olib boradigan o‘qituvchi to‘g‘risida ma’lumot:	Katta o‘qituvchi Yusupova Nigora Erkinovna			e-mail: telefon	nigora.yusupova.1980@mail.ru +998909284020	
Dars vaqti va joyi:	2-bino 23-auditoriya			Kursning davomiyligi:	02.09.2015-10.12.2015	
Individual grafik asosida ishlash vaqti:	Dushanba, seshanba,chorshanba kunlari 10.00 dan 16.00 gacha					
Fanga ajratilgan soatlar	Auditoriya soatlari				Mustaqil ta’lim:	68
	Ma’ruza:	82	Amaliyot	82		
Fanning boshqa fanlar bilan bog‘liqligi :	pedagogika, pedagogik mahorat, pedagogik texnologiya, psixologiya, kasbiy ta’lim metodikasi, kasbiy pedagogika, axborot texnologiyasi, maxsus fanlarni o‘qitish metodikasi.					
Fanning asosiy maqsadi:	Talabalarida pedagogika bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish. – Kadrlar tayyorlash milliy dasturi asosida bo‘lajak mutaxassislarni ta’lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishga o‘rgatish hamda ularda kasbiy faoliyatning pedagogik mohiyatini to‘la					

	anglay olish qobiliyatini hamda pedagogik tafakkurini shakllantirishdan iborat.
Fanning mazmuni	
Fanning dolzarbligi va qisqacha mazmuni:	<p>Fanning dolzarbligi: «Kasbiy pedagogika» fanini o'rganishning maqsadi talabalarni kasbiy pedagogik tayyorgarlik ta'lim sohasini 5111000 «Kasb ta'limi» yo'nalishi ta'lim sohalari bo'yicha ta'lim olayotgan bakalavrlarda kasb-hunar kollejlari o'quvchilarining ta'limi va tarbiyasi jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni eng olishida hamda ularning texnologiya va ishlab chiqarish ta'limi darslarini olib borishiga yordam beradigan metodik bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdir.</p> <p>Fanning qisqacha mazmuni: «Kasbiy pedagogika » fanini belgilangan maqsad asosida talabalarni kasbiy tayyorlashning quyidagi vazifalarini hal etadi: bo'lajak mutaxassislarning «Kasbiy pedagogika » fanida mutaxassislik bo'yicha bilimlarini kengaytiradi hamda yangi tushuncha va qarashlar bilan qurollanadi. Ushbu dastur ta'lim oluvchilarni milliy mafkura tarbiyasi, talabaning kasbiy ta'lim asoslari bo'yicha bilimlarini rivojlantirish, o'qituvchi va o'quvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar, kasbiy ta'limda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari haqidagi bilimlar bilan qurollantirish vazifasini bajaradi.</p>
O'quv fanini prerekvizitlari	Talaba: pedagogika fanlarini o'qitish metodikasiga oid dastlabki bilimlarga ega bo'lishi, mantiqiy va tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalariga ega bo'lishi talab etiladi.
Fanni o'rganish jarayonida talabalar quyidagi natijalarga erishadi	<p>Bilib oladi: fanga oid tushunchalar: pedagogika. metodika, metodologiya, ta'lim jarayonini qonuniyatlari va tamoyillari, tarbiya jarayonini mazmuni, tarbiyaning umumiy metodlari va vositalari, ta'limni tashkil etish shakllari, tarbiya turlari ta'lim sifati haqida.</p> <p>Bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilinishi: "Pedagogika.Psixologiya" fani bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy nazorat o'tkaziladi. Joriy nazorat uchun 60 ball, oraliq nazorat uchun 10 ball, yakuniy nazorat uchun 30 ball. (maksimal 100 ball)</p> <p>Fan bo'yicha egallagan bilimlari asosida: ta'lim muassasasida o'quv jarayonini tashkil etishning samarali shakl, metod va vositalarini qo'llay oladi hamda innovatsion faoliyat va kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo'llarini egallaydi.</p>
Postrekvizitlar	<p>Ushbu o'quv modulini o'zlashtirish natijasida talabalardan: Nazariy ta'lim texnologiyasini mustaqil loyihalashni bilish; Ishlab chiqarish ta'limini o'tishni mustaqil loyihalashni bilish; Nazariy va amaliy ta'lim bo'yicha mashg'ulotlarni mustaqil o'tkazish; Trenajyorlarda mashg'ulot o'tkazishni bilish; Mashg'ulotlarda faol o'qitish metodlarini qo'llash olish; Mashg'ulotlarda fanlararo bog'lanishlarni amalga oshirish; O'quvchilar bilimini reyting tizimida baholash haqida bilimlarga ega bo'lish talab qilinadi.</p>

Talabalar uchun talablar	<ul style="list-style-type: none"> - professor-o'qituvchiga hurmat bilan munosabatda bo'lish; - institut ichki tartib-qoidalariga rioya qilish; - institut uniformasini kiyish; - mobil telefonni dars davomida o'chirish; - berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida bajarish; - guruhdoshlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish; - darsga o'z vaqtida kelish; - 6 soatdan ortiq dars qoldirgan taqdirda, dekan ruxsati bilan darsga kirish.
Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi	Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin, telefon orqali baho masalasi muhokama qilinmaydi, baholash faqatgina institut hududida, ajratilgan xonalarda va dars davomida amalga oshiriladi. elektron pochta ochish vaqti soat 15.00 dan 20.00 gacha

№	Ma'ruza mashg'uloti mavzulari	Ma'ruza mashg'uloti soati	Mustaqil ta'lim soati
	9-semestr		
1	"Kasbiy pedagogika" fan sifatida.	2	
2	Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.	4	10
3	O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari.	2	
4	O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari	2	10
5	Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari.	2	
6	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari	2	
7	O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari.	2	
8	O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi.	2	10
9	Ta'limni standartlashtirish.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari.	2	
10	Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	2	10
11	Kasbiy ta'limning qonuniyatlari va tamoyillari	4	
12	Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari	2	
13	Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni	2	
14	O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.	2	

15	Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.	2	
	JAMI	34	40
	10-semestr		
1	Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.	3	
2	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi	6	
3	Kasbiy ta'lim metodlari.	3	
4	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.	3	10
5	Kasb ta'limi dual tizimi.	3	
6	Kasb-hunar ta'limini boshqarish.	3	
7	O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.	3	
8	Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash.	3	
9	Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.	3	
10	Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.	3	
11	Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv	3	
12	Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar	3	8
13	Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish	3	
14	O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorati.	3	10
15	Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim va fan bilan integratsiyalash.	3	
		48	28
	JAMI	82	68

№	Amaliy mashg'ulotlar mavzulari	soat
1.	“Kasbiy pedagogika” fan sifatida.	2
2.	Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.	4
3.	O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari.	2
4.	O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari	2
5.	Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari.	2
6.	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari	2
7.	O'zbekiston xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari.	2
8.	O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi.	2
9.	Ta'limni standartlashtirish.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari.	2
10.	Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).	2
11	Kasbiy ta'limning qonuniyatlari va tamoyillari	4
12	Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari	2
13	Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni	2
14	O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi.	2
15	Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari.	2
	Jami	34
	10-semestr	
1	Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.	3
2	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi	6
3	Kasbiy ta'lim metodlari.	3
4	Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.	3
5	Kasb ta'limi dual tizimi.	3
6	Kasb-hunar ta'limini boshqarish.	3
7	O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash.	3
8	Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash.	3
9	Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.	3
10	Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.	3
11	Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv	3
12	Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar	3
13	Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish	3
14	O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy mahorati.	3
15	Kasb ta'limini umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim va fan bilan integratsiyalash.	3
	Jami	48
	Umumiy	82

t/r	Nazorat turlari va topshiriqlarning nomlanishi	Nazorat turlari bo'yicha maksimal ball	O'tkazish vaqti
I. Joriy nazorat uchun ballar taqsimoti		60 ball	Semestr davomida
II. Oraliq nazorat		10 ball	
III. Yakuniy nazorat		30 ball	Semestrning oxirgi haftasi
1.	Umumiy o'quv kursi bo'yicha tuzilgan topshiriqlar asosida o'tkaziladi		
JAMI:		100 ball	

Talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichlari namunaviy mezonlari

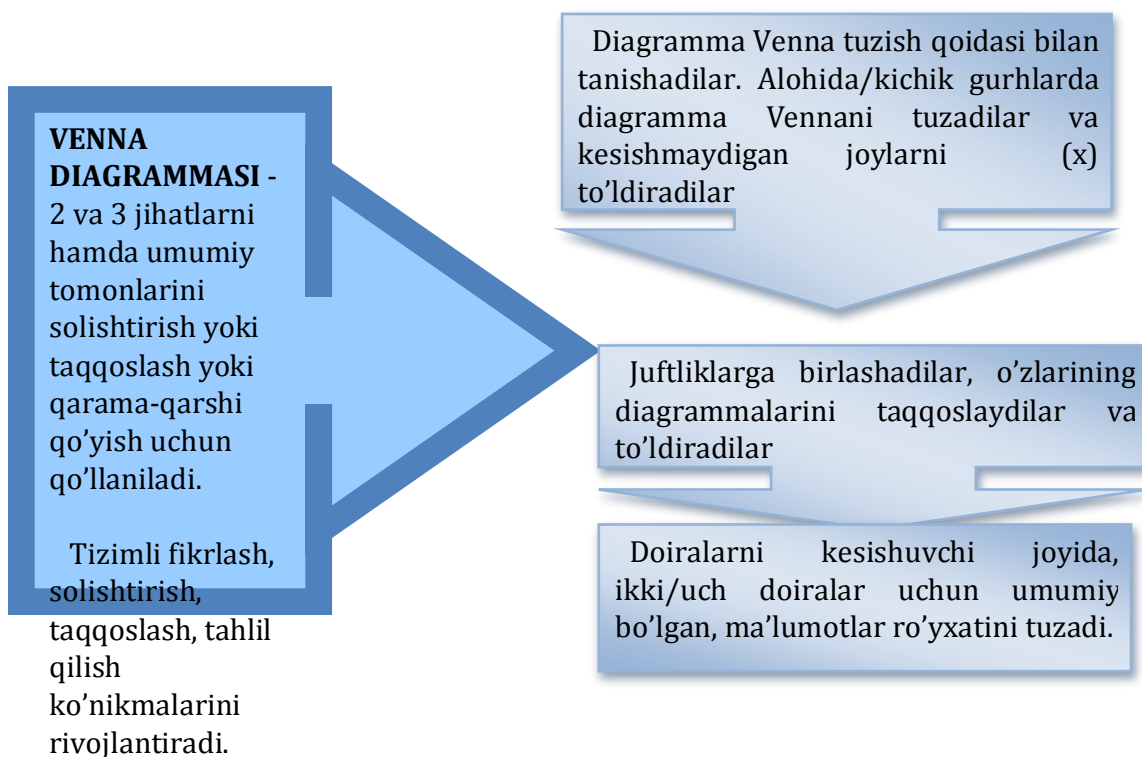
t/r	Talabaning fanni o'zlashtirish (bilim, ko'nikma va malaka) darajasi	Ballar
A)	Xulosa va qarorlar qabul qilishi	86-100 ball
	Ijodiy fikrlay olishi	
	Mustaqil mushohada yuritish	
	Olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishi	
	Mohiyatini tushunish	
	Bilish, aytib berish	
B)	Tasavvurga ega bo'lish	71 -85 ball
	Mustaqil mushohada yuritish	
	Olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishi	
	Mohiyatini tushunish	
	Bilish, aytib berish	
V)	Tasavvurga ega bo'lish	55 - 70 ball
	Mohiyatini tushunish	
	Bilish, aytib berish	
G)	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik	0 - 54ball

Asosiy adabiyotlar:	1. Avazboev.A.I., Ismadiyarov.Y'.U.Kasbiy pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: Cho'lpon,2014y. 2. Olimov.Q.T.Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. – T.:2006. 3. Ibragimov X, Abdullaeva Sh. Pedagogika nazariyasi. T., 2008 yil. 4. Hoshimov K.,Nishonova S. Pedagogika tarixi T., 2005 yil. 5. Mavlonova R, O.To'raeva O.,Xoliqberdiev K. Pedagogika darslik. T.,2001 yil. 6. Tojiboeva D, .Yuldashev A, Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi (darslik)lotin T.,2009 yil. 7. Omonov X.T, Xo'jaev N.X, Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. T.,2009 yil.
Qo'shimcha adabiyotlar:	1. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b. 2. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.:

	<p>TDPU, 2007y.</p> <p>3. Abdiquddusov.O, Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma. O'MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.</p> <p>4. Holiqov.A, Pedagogik mahorat,T.,2011yil.</p> <p>5. G'aybullaev N., Yodgorov R., Mamatqulova R., Toshmurodova Q., Pedagogika ma'ruzalar matni. T., 2000 y.</p> <p>6. B.Ziyomammedov,Pedagogik mahorat asoslari ,T.2009yil</p> <p>7. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: O'qituvchi, 2004.– 123 b.</p> <p>8. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003.– 234</p> <p>9. Prof. M.X.Toxtaxodjaeva. Pedagogika.– T.,2010.</p>
Internet saytlari:	<p>1. www.ziyonet.uz</p> <p>2. www.tdpu.uz</p> <p>3. www.pedagog.uz</p> <p>4. www.psychology.uz</p> <p>5. www.nutq.intal.uz</p>

III. FANNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI.

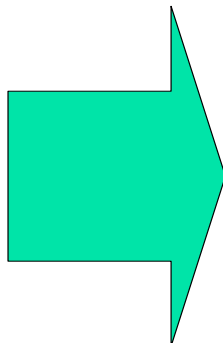
VENN DIAGRAMMA USULI

ФИКР.МУЛОХАЗА.ИСБОТ

■ ФСМУ

- **Ф** – Фикрингизни баён этинг
- **С** – Фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
- **М** – Фикрингизга мисол келтиринг
- **У**–Фикрларингизни умумлаштиринг, хулосаланг

Т- жадвал

Концепцияга, воқеъликка, объектга нисбатан муносабат билдириш учун қўллаш мумкин.

- Талабалар ушбу схемани тузиш қоидалари билан таништирилади
- Якка, жуфтликда ёки гуруҳ ичида схема асосида таққослаш фаолияти ташкил этилади
- Ягона жадвалга туширилади.

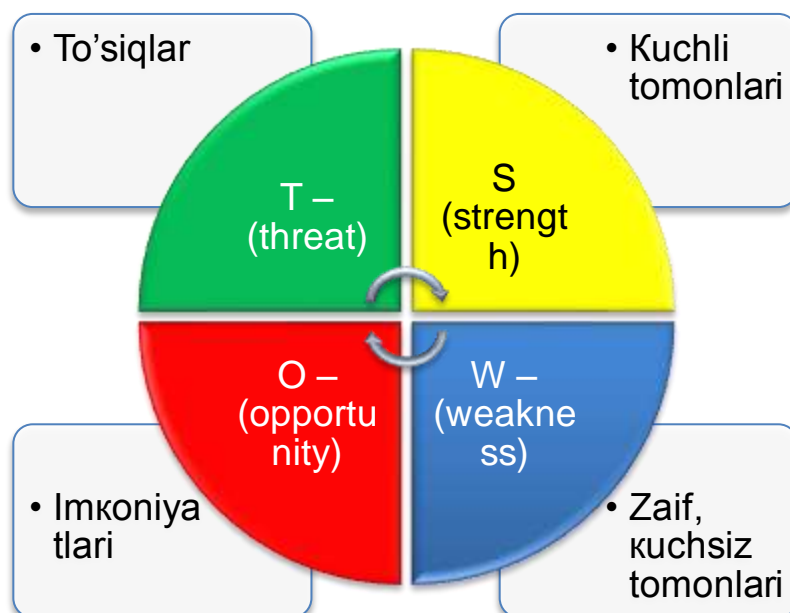
T-SXEMA USULI

T- СХЕМА «Тест назорати» Ютуғи Камчилиги

• Ватқни тежалиши • Фронтал ҳолда иш олиб бориш имкони • Мантқий фикрни ривожлантириш. • Баҳолаш қулай	• Нтуқнинг ривожлан-маслиги. • Мулоқатни йўқлиги. • Ҳамкорликда фао-лиятнинг йўқлиги. • Педагогик муно-сабатнинг йўқлиги.

“SWOT-tahlil” metodi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, baxs – munozaralar o‘tkazishda yoki o‘quv seminari yakunida, yoki o‘quv rejasi asosida biron bir bo‘lim o‘rganib bo‘lingach qo‘llanilishi mumkin. Bu texnologiya tinglovchilarni o‘z fikrlarini himoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshkalarga o‘tkazishga, ochiq xolda baxslashishga, o‘quv jarayonida egallagan bilimlarini tahlil etishga, qay darajada egallaganliklarini baholashga hamda tinglovchilarni baxslashish madaniyatiga o‘rgatadi.

Namuna: yuqori samarali suyuqlik xromatografiya usulining SWOT tahlilini ushbu jadvalga tushiring.

S	yuqori samarali suyuqlik xromatografiya usulining afzallik tomonlari	Bir vaqtning o'zida tekshiri-luvchi moddaning ham chinligi, ham to'zaligi va ham miqdorini aniqlashga imkon beradi..
W	yuqori samarali suyuqlik xromatografiya usulining kamchilik tomonlari	Asbob qimmat turadi...
O	yuqori samarali suyuqlik xromatografiya usulidan foydalanishning imkoniyatlari	Internet bilan bog'langan...
T	To'siqlar (tashqi)	Elektr bo'lmasa ishlamaydi...

“Keys-stadi” metodi

Keys-stadi interaktiv ta'lim metodi sifatida tinglovchilar tomonidan eng afzal ko'riladigan metodlar qatoriga kirmoqda. Ushbu texnologiya asosan farmatsevtika fanlaridan dars beruvchi o'qituvchi va tinglovchilarning umumiy intellektual va kommunikativ salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Buning sababi sifatida ushbu metod tinglovchilarga tashabbus bildirish, nazariy holatni o'zlashtirishda hamda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda mustaqillikka ega bo'lish imkoniyatini berishida ko'rish mumkin. O'z navbatida vaziyatlarning analizi (tahlili) tinglovchilarning kasbiy shakllanish jarayoniga kuchli ta'sir o'tkaza olishi, ularning kasbiy jixatdan “ulg'ayishiga” xizmat qilishi, ta'lim olishga nisbatan qiziqish va ijobiy motivatsiyaning shakllantirishi alohida ahamiyatga ega. Keyslar metodi o'qituvchining tafakkur turi sifatida, alohida paradigma ko'rinishida gavdalanib, ijodiy salohiyatni rivojlantirish, noan'anaviy tarzda fikrlash imkoniyatini beradi.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot ta'minoti bilan tanishtirish	<ul style="list-style-type: none"> • yakka tartibdagi audio-vizual ish; • keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); • axborotni umumlashtirish; • axborot tahlili; • muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlash-tirish va o'quv topshirig'ni belgilash	<ul style="list-style-type: none"> • individual va guruhda ishlash; • muammolarni dolzarblik ierarxiasini aniqlash; • asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining echimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	<ul style="list-style-type: none"> • individual va guruhda ishlash; • muqobil echim yo'llarini ishlab chiqish; • har bir echimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; • muqobil echimlarni tanlash
4-bosqich: Keys echimini echimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	<ul style="list-style-type: none"> • yakka va guruhda ishlash; • muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; • ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; • yakuniy xulosa va vaziyat echimining amaliy aspektlarini yoritish

Keys. Laboratoriyaga yangi yuqori samarali xromatografi o'rnatildi. Ammo ishga tushirishning imkoni bo'lmadi.

“Assesment” metodi

Ushbu “Assesment” lardan ma’ruza mashg’ulotlarida qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o’rganishda, yangi ma’lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg’ulotlarda mavzu yoki ma’lumotlarni o’zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o’z-o’zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. SHuningdek, o’qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o’quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo’shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

esa

Test

•

Tushuncha tahlili

•

IV.NAZARIY MATERIALLAR

1-mavzu: “Kasbiy pedagogika” fan sifatida. (2soat)

Reja:

- 1.Kasbiy pedagogikasi fanining maqsadi.
- 2.Kasbiy pedagogikasi fanining vazifalari
3. Kasbiy pedagogika fanining tarmoqlari
4. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari

Tayanch soʻz va iboralar: kasb taʼlimi, pedagogika, taʼlim-tarbiya, kasb hunar kolleji, akademik litsey, maʼlumot, madaniyat, mentalitet, insonning rivojlanishi, oʻqitish, pedagogik faoliyat, muhit, axloqiy tarbiya, xuquqiy tarbiya.

1. Kasbiy pedagogikasi fanining maqsadi.

Kasbiy mahorat va layoqat shaxsning shunday sifatlariki, ular boʻlajak mutaxassisning hayotiy va mehnat muvaffaqiyatlarini belgilab beradi. Mustaqil Respublikamizda taʼlimni rivojlantirishning yangi bosqichida ***kasb taʼlimi pedagogikasi fanining asosiy vazifasi*** sifatida jahon talablari darajasida yangilanib borayotgan ishlab chiqarish sharoitlariga moslasha oladigan, mamlakatimiz iqtisodiyotini buyuk davlat darajasiga koʻtaradigan mutaxassislarni tayyorlash, va bu jarayonda asosiy omil sifatida beriladigan axborotlar hajmini emas, balki ijodiy yondoshuvni shakllantirish, mustaqil fikrlash va tadbqiq qilish sifatlarini tarbiyalashga eʼtibor qaratish lozim. SHu sababli bugungi kunda barcha fan sohalari boʻyicha, jumladan kasb taʼlimiga oid darsliklar, oʻquv qoʻllanma va tavsiyalarning yangi avlodini yaratish muhim ahamiyatga ega boʻlmokda.

Kasbiy taʼlim pedagogikasi kasb-xunar taʼlimi oʻquv yurtlari oʻquvchilarining taʼlimi, tarbiyasi, oʻqishi hamda rivojlanish qonuniyatlarini oʻrganadi, taʼlim va tarbiya, pedagogik va axborot texnologiyalarini qoʻllash mezonlarini ishlab chiqadi, kasb taʼlimi muassasalari turlarini va ularni boshqarish tizimiii asoslaydi. U pedagogik nazariyalar toʻgʻrisidagi bilimlarni, innovation texnologiyalarni loyihalash uslublarini umumlashtiradi. ***Kasbiy taʼlim pedagogikasi*** fani insonni kasbiy faoliyatga tayyorlash, yangi avlodni kasbiy tarbiyalash, malakali ishchi kuchini yangi talablar darajasiga moslab borishni koʻzda tutadi.

Kasbiy taʼlim pedagogikasi jahon miqyosida tan olingan eng ilgor metodlar va yoʻnalishlar bilan boyib bormoqda. Bugungi kunda oʻzining keng tadbqiqini kutib yotgan, fannshg boshqa sohalari bilan bogʻliq ravishda ishlab chiqilgan yangi konsepsiyalar va nazariyalar rivojlantirilmoqda.

Kasbiy taʼlim pedagogikasi umumiy pedagogika fanining tarmogʻi sifatida kasbiy - texnik taʼlim tizimining takomillashish jarayonida shakllanib boradi. U nisbatan yangi fan sohasi sanalib, bugungi kunda koʻplab tushunchalari shakllanib,

rivojlanib kelmoqda. Har qanday fan sohasida bo'lgani kabi kasbiy ta'lim pedagogikasi o'z kategoriyalari va tushunchalariga, sifat ko'rsatkichlariga egaki, bular fanning asosini tashkil qiladi.

2. Kasbiy pedagogikasi fanining vazifalari

Kasbiy ta'lim pedagogikasi fani boshqa fanlar bilan birgalikda kasbiy ta'limning turli tizimlarida quyidagi vazifalarni bajarishi mumkin:

- * o'quvchilarning yangi, yanada murakkab vazifalarni amalga oshirishlarini ta'minlash uchun ularning kasbiy mahoratini oshirishi;

- * kasbiy-texnik ta'limning yangi konsepsiyalarini amalga oshirish vosita va yo'llarini yaratishga e'tiborni qaratish, faol-ijodkor shaxsni tarbiyalash;

- * pedagogik bilimlarni egallashga yangicha yondoshuvlarni ishlab chiqish.

*** Uzlüksiz ta'lim tizimida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi qo'yidagi talablar asosida tashkil etiladi va rivojlantiriladi**

- * - akademik liseylar va kasb-hunar kollejlari faoliyat ko'rsatishining normativ bazalarini ishlab chiqish va joriy etish;

- * - soxa uchun oliy ta'lim muassasalarining, ishlab chiqarish, fan va madaniyat soxasining mutaxassislarini jalb etgan xolda yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlashni, shu jumladan chet ellarda tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etish;

- * - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv muassasalari uchun ta'lim va kasb-xunar dasturlari, o'quv-uslubiy majmualar ishlab chiqish;

- * - akademik liseylarning o'quvchilari mehnat faoliyati ko'nikmalarini egallashlari uchun ixtisoslashtirilgan dasturlar ishlab chiqish va joriy etish;

- * - kasb-hunar kollejlarda tayyorlanadigan mutaxassislarga nisbatan ixtisos va kasb-hunar, malaka talablarining ro'yxatini ishlab chiqish.

Kasb pedagogikasining ilm sifatidagi o'rni XXI asr bo'sag'asida ijtimoiy iqtisodiy munosabatlar rivojida inson aql-zakovati va ma'naviyati asosiy muvofiqlashtiruvchi, rivojlantiruvchi omil va vosita ekanligi tobora namoyon bo'lmoqda. SHuning uchun insonparvarlik bozor iqtisodiyoti asosidagi huquqiy, demokratik davlat erkin fuqarolik jamiyati qurilishining bosh tamoyili sifatida qabul qilinmoqda.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonunida (1997 y.) ta'lim davlatimiz ijtimoiy taraqqiyoti sohasida usutuvor deb e'lon qilinishi Pedagogika fani zimmasiga juda katta mas'uliyatli ulug'vor vazifalarni yukladi. Juda boy ilmiy, ma'naviy, madaniy, diniy merosimizni qayta tiklanishi ularni zamon ruhi talabi bilan uyg'unlashtirib faqat shaxsiy, milliy manfaat kasb etilib qolmasdan umumjahon ma'naviy, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ulkan hissa bo'lib qo'shilmoqda.

Har bir mustaqil fan o'zining predmeti (mavzusi) va metodologik asoslariga egadir. Jumladan, Kasb pedagogikasi ham fan sifatida shakllanib o'zining predmetiga ega bo'ldi. Boshqa fanlar kabi Kasb pedagogikasi ham fan sifatida paydo bo'lar ekan, u avvalo jamiyatning talab va ehtiyojlari asosida paydo bo'ldi.

SHu sababli tarbiya jarayonini ijtimoiy hayotning ajralmas qismi deb qarash lozim, chunki tarbiyaviy ishlarni olib bormasdan turib jamiyatni, uning rivojlanishini tasavvur qilish qiyin.

Pedagogika fan sifatida boshqa fanlarga o'z ta'sirini ko'rsatib, bilim tizimining bir butunligini tashkil etadi. SHu bilan birga bir necha bo'limlarga bo'linishi mumkin.

Ularga: maktabgacha tarbiya, umumiy o'rta, o'rta maxsus, oliy ta'lim pedagogikasi va boshqalar.

Pedagogika fanining har bir ko'rinishi o'zining maxsus ko'rinishiga egadir. Bilim berishni falsafiy-metodologik bosqichi malakaviy pedagogikani umumiy ko'rinishlarida samarali bilim berishdan iboratdir. O'qitilayotgan yo'nalishni aniq muammolardan kelib chiqqan holda olib borilsa, samarali natijalarga olib keladi.

So'nggi yillarda falsafiy bilim berishga alohida e'tibor berilmoqda. Malakaviy o'qitish tizimida falsafiy bilim berish birinchi qadam bo'lib, bu sohada erishilgan yutuqlar va tajribalar qo'llanishi mumkin.

Kasb pedagogikasining ilmiy o'rnini aniqlash uchun uning ob'ekti va predmetini ajratib olish kerak. Bizga ma'lumki ilm bu haqiqatda sodir bo'lgan jarayonlarni o'rganish va isbotlashga yo'naltirilgan ilmiy bilim yo'nalishidir.

Ilmning predmeti – bu ob'ektning shunday ta'rifi borki, unda izlanishlar aniq yo'nalish bo'yicha olib boriladi.

Insonning madaniy va ma'naviy shakllanishi quyidagilar asosida amalga oshadi.

- Ma'lumot
- Madaniyat
- Mentalitet

Pedagogik faoliyatda 2 asosiy yo'nalish mavjud.

Bir tomondan bu faoliyat o'qituvchining kundalik, o'quv va tarbiyaviy ishlariga, o'qituvchi va o'quvchi orasidagi o'zaro munosabatga, ta'lim-tarbiya ishlarida o'quvchining bilim, malaka va ko'nikmalariga bog'liqdir.

Pedagogika fanining asosiy masalasi esa bu jarayonni samarali va sifatli ta'minlashdir. Buning uchun esa aniq metod va tashkiliy shakllardan samarali foydalanish zarur. Ushbu metodda ma'lum miqdorda erkinlik, pedagogik san'at, pedagogik mahorat o'z o'rnini topgan bo'lishi kerak.

3. Kasbiy pedagogika fanining tarmoqlari: maktabgacha tarbiya pedagogikasi, umumiy pedagogika, pedagogika tarixi, maxsus pedagogika, harbiy pedagogika, kasbiy ta'lim pedagogikasi, ijtimoiy pedagogika, axloq tuzatish, davolash pedagogikasi, solishtirma qiyosiy pedagogika, fanlarni o'qitish metodikasi, hamkorlik pedagogikasi, madaniy-oqartuv pedagogikasi – ma'aviy-ma'rifiy ishlar, injenerlik pedagogikasi, oliy ta'lim pedagogikasi, boshqaruv pedagogikasi, yangi pedagogik ta'lim.

Pedagogika amaliyotning istiqbollari bashorat qilish va amaliyotga joriy etish uchun pedagogika fani tizimidagi fanlarning o'qitilishi holatini chuqur taxlil qilish zarur. Quyida pedagogika tarmoqlarining ayrim xususiyatlari haqida qisqacha to'xtalib o'tishni zarur deb hisobladik. Bular pedagogikaga oid kitoblarda atroflicha berilgan. Biz esa o'qituvchiga eslatish maqsadida fikr yuritishga harakat qilamiz.

Umumiy pedagogika – maktab yoshidagi o'quvchilarni tarbiyalash va o'qitish haqida baxs yuritadigan fan.

Milliy ta'lim-tarbiyani aks ettiruvchi, davr talablarini o'zida singdirgan pedagogika fanlari (nazariyasi) bo'yicha o'quv darsliklari, xrestomatik adabiyotlar yaratish zarur. Hozirgi kunda Respublikada 100 ga yaqin pedagogika fanlari doktorlari, profesoarlar faoliyat ko'rsatmoqdalar, ana shularning kuchiga tayangan holda, umumiy pedagogika muammolarini tahlil qilib, eng muhimlarini echish zarur.

Maktabgacha tarbiya pedagogikasi - maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash muammolari bilan shug'ullanuvchi fan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning tushuncha, tafakkur, dunyoqarashlarini shakllantiruvchi, ularni fikrlashga o'rgatuvchi, dasrliklarni, qo'llanmalarni yaratib, amaliyotga tadbiiq etish muhim pedagogik vazifadir? Buning uchun bolalarning xususiyati (yosh xususiyati, bilim darajasi, qiziqishi ijtimoiy muhiti)ni yaxshi anglash zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ikki guruhga bo'linadi.

YAsli davri: 1-3 yosh; maktabgacha davr: 3-7 yosh.

Bolaning o'sishi: har yili bo'yi 6 smga, og'irligi esa Rq 1-2kgga o'sadi. Ammo bu o'sish oilaviy sharoit, muhitga bog'liqligini unutmaslik zarur.

V.A.Suxomlinskiy yozadi: «Odam ikki marta tug'iladi»: birinchi marta tirik jon, ikkinchi marta fuqaro va faol fikr yurituvchi, harakat qiluvchi, mustaqil shaxs dunyoga keladi.

Insonni aqliy qobiliyati umumiy rivojlanishining teng yarmi dastlabki 3-4 yoshida, 30 foizi 4-8 yoshlik davrida, qolgan 20 foizi esa 8-17 yoshlarida ro'y beradi.

K.D.Ushinskiy fikricha, 6 yoshli bolaning bir oy davomidagi jismoniy va aqliy kamoloti 10 yashar bolaning bir yillik o'sishidan ustun turadi.

5 yoshdagi bolada paydo bo'lgan biron bir hissiyotni u ko'pincha umrbod esidan chiqarmaydi. 7 yoshdagi odat 70 yoshida ham saqlanadi.

Bolada bilimga qiziqish 1,5-2 yoshdan boshlanadi.

Olti yoshli bolalarni maktabga jalb qilish mumkinmi?

Bola 6 yoshga to'lmagan bo'lsa, ya'ni 3-4 oy etmasa, bu holat bolani ijobiy o'qishiga salbiy ta'sir etadi; 6-7 yoshli bola har kuni, har soatda o'sadi. Bu davr uchun bir hafta ham muhim omil hisoblanadi. Bundan keyin bolaning yoshi bir tekis rivojlanadi. Masalan: 10,11,13 va 14 yoshli; 15-16 yoshli o'smirlarga umumiy psixologik xarakteristika berish mumkin, 6-7 yoshli bolalarga bunday qilib bo'lmaydi.

- 6 yoshli bolani 7 yoshli boladan farqi nimada?

- 6 yoshli bolani o'quvchi deb hisoblasa bo'ladimi?

Bola 6 yoshdan maktabga borgani ma'qulmi yoki 7 yoshdan?

Tarbiyaning vazifasi yoshlarni o'z-o'zicha fikrlashga o'rgatishdan iborat bo'lmog'i darkor, - deb maslahat bergan I.P.Pavlov.

Bolalarning rivojlanishi: bolalarni rivojlanishi har xil bo'ladi. Oddiy rivojlanish (normal), tez rivojlanish; sekin rivojlanish.

Pedagogika tarixi – o'tmish ajdodlarimizning ta'lim-tarbiya sohasidagi qarashlarini o'rganuvchi fan.

O'tmishda ta'lim-tarbiya qanday bo'lganligi, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sharoitlarning o'zgarishi tufayli pedagogik g'oyalar, tarbiya ishlarining mazmuni, usullarining yangilanib borganligini, o'tmishda ijod etgan olimlar: Abu Nasr Farobiy, Ahmad Farg'oniy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Maxmud Qoshg'ariy, YUsof Xos Xojib, Umar Hayyom, Az-Zamahshariy va boshqa olimlarning pedagogik qarashlari, faoliyatlari natijasidan bilim olish mumkin.

Bugungi kun talabi asosida Avesto, Qur'oni Karim, Xodislarda aks etgan pedagogik g'oyalarni ilmiy-metodik jihatdan ochib berilmog'i zarur.

Eskini o'zlashtirgan va yangini tushunishga qodir insongina tarbiyachi bo'laoladi (Konfusi)

Ta'lim-tarbiya, pedagogika fani tarixini bilmasdan o'qituvchilik qilish mumkin emas.

Pedagogika fani tarixini yaratish zamon talabi.

Maxsus pedagogika – pedagogika faqat sog'lom o'quvchilarning ta'lim-tarbiyasi bilan emas, balki nogiron bolalar (kar, ko'r, aqli zaif) ta'lim-tarbiyasini ham o'rganadi. Bunday pedagogikani maxsus pedagogika deb ataladi:

Oligofrenopedagogika – aqliy jihatdan orqada qolgan bolalarga ta'lim-tarbiya beradi.

Tiflopedagogika – ko'r bolalarni tarbiyalaydigan fan.

Surdopedagogika – kar va soqov bolalarni tarbiyalaydigan fan.

Nogiron bolalarga ta'lim-tarbiya berish o'ziga xos xususiyatga ega. Bu sohada maxsus tadqiqot ishlarini olib borilayotganligini inkor etmagan holda davr talablariga javob bera oladigan darslik, qo'llanmalar yaratilishini yanada takomillashtirish zarur.

Nogiron bolalar nimani bilishi, nimani uddasidan chiqishi kerakligini kasbiy nuqtayi nazardan aniqlash lozim.

Bu borada chet el tajribasidan foydalanish maqsadga muvofiq emasmikan. Nima sababdan chet davlatlarda nogiron bolalar umumiy ta'lim bolalari bilan birga o'qishadilar. Bizda esa alohida. (Angliya, 2000y).

Harbiy pedagogika – armiya sardorlari va askarlarini vatanimizning shon-sharafi va or nomusi uchun etuk kurashchi, zamonaviy harbiy qurol-yarog'lardan samarali foydalana oladigan yoshlarni tarbiyalaydigan fan. Bu sohani takomillashtirishda Amir Temur, Mirzo Ulug'bek hamda umumjahondagi ilg'or g'oyalardan unumli foydalanish lozim.

Kasbiy ta'lim pedagogikasi – ta'lim-tarbiya oluvchilarga aniq yo'nalishdagi kasbiy ma'lumotlarni o'rgatuvchi fan.

Ijtimoiy pedagogika – bolalar va o'smirlarning maktabdan tashqari sharoitdagi ta'lim-tarbiyasiga oid masalalarni o'rganadigan fan.

Ijtimoiy munosabatlar chuqurlashib borayotgan bir sharoitda mazkur pedagogika asoslarini ham nazariy, ham amaliy jihatdan ishlab chiqish zarur. Bu esa, bolalarni bo'sh vaqtlaridan unumli foydalanishlariga imkon yaratadi.

Axloq tuzatish – mehnat pedagogikasi – huquqbuzarlik holatlariga yo'l qo'ygan, jazoni o'tash muassasalaridagi shaxslarni qayta tarbiyalashning nazariy hamda amaliy asoslari to'g'risida ma'lumot beruvchi fan.

Terrorizm va diniy ekstremizm, hududiy ayirmachilik, giyohvandlik muammolarining xalqaro maydonda o'sib borishi ularga qarshi kurashni talab etadi. Bunday sharoitda axloq tuzatish, mehnat pedagogikasi fani o'z vazifasini talab darajasida ado etishi zarur.

Axloq tuzatish, mehnat pedagogikasining nazariy amaliy asoslarini batafsil ochib berilishiga erishish uchun pedagog, psixolog, huquqshunoslik olimlarining hamkorligi zarur. Bu boradagi hamkorlikni yaratish, huquqni buzgan yoki huquq buzarlikka moyil bolalar va o'smirlar o'rtasida kriminogen holatlarga qarshi immunitet hosil qilishda axloq tuzatish pedagogikasining ahamiyati muhim. Bunday muammolarni hal etish umuminsonimy ahamiyatga ega.

Davolanish pedagogikasi – jismoniy jihatdan nogiron bolalarni bevosita ijtimoiy faoliyatga tayyorlash asoslarini o'rgatuvchi fan.

Maxsus tayyorlangan mutaxassislar ishtirokida fan asoslarini, texnika va texnologiyaning rivoji nuqtai nazaridan yaratilishiga erishish maqsadga muvofiq.

Solishtirma qiyosiy pedagogika – jahon mamlakatlari ta'lim-tarbiya tizimlari asosini qiyosiy o'rganadi.

Rivojlangan xorijiy davlatlar ish tajribasini o'rganib amaliyotga tadbqiq etish, ta'lim tizimining rivojlanishiga asos bo'ladi.

Xorijiy davlatlar ta'lim tizimiga oid ma'lumotlarning etib kelmasligi ta'lim tizimining rivojlanishiga salbiy ta'sir etadi. Bu sohada alohida tadqiqot ishlarini amalga oshirish maqsadga muvofiq...

Fanlarni o'qitish metodikasi – har bir fanning mazmunini aniqlab, ketma-ketligini belgilab, tanlangan materiallarni o'rganishning shakl va metodlarini hal etadi. Masalan, fizika, kimyo, biologiya va h.k.

Hamkorlik pedagogikasi – bola tarbiyasi murakkab jarayon. U o'qituvchidan mas'uliyat, tinimsiz izlanishni talab qiladi. Biroq shunday omillar ham borki, ular ham bevosita bola kelajagini belgilash imkoniyatiga qodir. Bu omillardan biri oiladagi tarbiya bo'lsa, ikkinchisi tashqi muhit, ya'ni mahalla-kuy ta'siri.

Bola tarbiyasiga: maktab, oila, mahalladagi muhit kuchli ta'sir etadi.

Bola tarbiyasida ana shu uchta omil (muhit)ni mushtarak holda olib borilishi, bolaning kelajakda etuk va komil inson bo'lib voyaga etishishida etakchi ahamiyat kasb etadi.

Oila muhiti. Jamiyat qurilishining birinchi bosqichi oiladir. Oila a'zolarining o'zaro munosabatlari ijtimoiy muhitni belgilaydi. «Qush uyasida ko'rganini qiladi», degan xalq maqoli oila muhiti mohiyatini ifodalab beradi.

Madaniy-oqartuv pedagogikasi – ma'naviy-ma'rifiy ishlarni boshqarish muammolarini o'rganadi.

Injenerlik pedagogikasi, oliy o'quv yurtlari pedagogikasi; boshqaruv pedagogikasi ham mavjud.

Umumiy o'rta ta'limda ta'lim-tarbiyani yaxshilash uchun muhim pedagogik tadqiqot izlanishlarni amalga oshirish zarur.

Pedagogik izlanishlar. Pedagogika fani muammolarini hal etish uchun quyidagi savollarga javob izlashga to'g'ri keladi:

- Umumiy ta'lim nimani talab qiladi?
- O'quvchilarga yondashish va ularga ta'lim-tarbiya berish yo'llari qanday bo'lishi kerak?
- Pedagogik jarayon qanday bo'lishi lozim?
- Qachon o'qish oson bo'ladi?
- O'qitib tarbiyalash mumkinmi?
- Qanday qilib bolani erkin ijod qilishga o'rgatish mumkin?
- Ta'lim jarayonining tuzilishi qanday bo'lmog'i kerak?
- O'qituvchi kim, uning pozisiyasi nimadan iborat?
- Darsga qo'yilgan talab va uni amalga oshirish yo'llari nimadan iborat?
- Hozirgi zamon darsi qanday bo'lishi kerak?
- Muomla san'ati qanday bo'lishi kerak?
- YOsh o'qituvchilarga amaliy yordam qandayo bo'lishi kerak?
- O'quvchilarda fuqarolikni qanday shakllantirish lozim?
- O'qituvchilar kasbiy mahoratini takomillashtirishning pedagogik usullari qanday bo'lishi kerak?
- Ilg'or pedagogik tajribalar o'rganilib, umumlashtirilib, amaliyotga joriy etilayaptimi?

- Ilg'or pedagogik tajribani belgilovchi mezon nima?
 - Ta'lim jarayonida o'qituvchini o'rni qacda bo'lmog'i zarur?
- O'qituvchiga qanday talablar qo'yiladi?

Pedagogika fani tizimining rivojlanishida bu kabi muammolarga bo'linish quyidagilar bilan izohlanadi:

1. Uzluksiz ta'lim mazmunining takomillashuvi, yaratilayotgan o'quv manbalarining mazmun va sifat jihatdan yuksak daorajada bo'lishiga qo'yilayotgan talablar, maxsus tadqiqot ishlarning olib borilishini talab etadi.

2. Pedagogika fanlari ijtimoiy-madaniy hayot bilan bevosita bog'liq. SHu bois jamiyatda ijtimoiy-madaniy sohalarining barchasiga amalga oshirilayotgan islohotlarni ijobiy yakun toptirish pedagogika fani rivojini ta'minlaydi.

3. Bilimlarni o'rganish, metod va vositalarni ishlab chiqish, shaxs ta'lim-tarbiyasini amalga oshirishdagi imkoniyatlarni kuchaytiradi.

4. Ta'limiy xizmat ko'rsatish bozorini shakllantirish, uning sifatini oshirish, axborotli texnologiya imkoniyatlarini hamda masofadan o'qitishni ta'minlash.

5. ta'lim jarayonida uzluksiz ravishda mustaqil bilim olishni yo'lga qo'yish.

6. Fanlar mazmunini to'g'ri, to'liq va qiziqarli bo'lishi, uzviylikni ta'minlash.

Kasbiy ta'limni tashkil etish jarayoni. Kasbiy pedagogika umumiy pedagogika faning tarmog'i sifatida kasbiy - texnik ta'lim tizimining takomillashishi jarayonida shakllanib boradi. U nisbatan yangi fan sohasi sanalib, bugungi kunda ko'plab tushuncha va ma'lumotlar bilan boyib, rivojlanib kelmoqda. Qar qanday fan sohasida bo'lgani kabi kasbiy pedagogika o'z kategoriya, tushuncha, va sifat ko'rsatkichlariga egaki, bular fanning asosini tashkil qiladi.

Kasbiy ta'lim vazifalari:

Kasbiy pedagogika fanining asosiy tushunchalari, uning mazmuni kasbiy ta'limni tashkil etish jarayonida quyidagi vazifalarning bajarilishi uchun xizmat qiladi:

* o'qituvchilarning yangi, yanada murakkab tadbirlarni amalga oshirish maqsadida o'z kasbiy mahoratlarini oshirishlari uchun sharoit yaratish;

* kasbiy-texnik ta'limning yangi konsepsiyalarini amalga oshirishning yangi yo'l va vositalarini yo'llarini yaratishga e'tibor qaratish, faol-ijodkor shaxsni tarbiyalash;

* pedagogik bilimlarni egallashga yangicha yondoshuvni yuzaga keltirish;

* ta'lim tarbiyaning yangi, yanada samarali shakl va metodlarini yaratish;

* rivojlanib boruvchi yangi pedagogik jarayonlarni loyihalash, ta'lim oluvchilarning barcha imkoniyatlari va qobiliyatlarini ishga solish uchun sharoit yaratish, kasbiy mahoratni egallashlari uchun sarflanadigan vaqtni qisqartirishga erishish.

4. Kasb ta'limi pedagogikasida asosiy tushunchalar

Kasbiy ta'lim pedagogikasi fanining asosiy tushunchalari. Mustaqillik sharoitida o'sib kelayotgan yosh avlodlar tarbiyasida umuminsoniy qadriyatlarni, umuminsoniy ijobiy xislatlarni rivojlantirishga oid g'oyalar O'zbekistop Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida va nutqlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlarida o'z aksini, tasdig'ini topgan. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy- iqtisodiy rivojlanishida tutgan o'z yo'li, tamoyillari tarbiya jarayonida hali avvalgi, keksa avlod oldida turmagan yangi masala va muammolarni echish uchun zarur bo'ladigan xislat va sifatlar shakllantirilishini taqozo etadi.

O'zbekistonda milliy mafkurasi shakllanib bormoqda. Pedagogika ilmidagi tushunchalar, ta'riflar milliy mafkuraga mos, umuminsoniylik ruhida tushuntirilmog'i maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Albatta ta'lim va tarbiyada umuminsoniy qadriyatlar bilan birga milliy o'ziga xoslik nisbati, muvozanati alohida ahamiyatga ega.

Yana bir tomondan ta'lim nazariyasshsh, ta'lim-tarbiya mazmunini, shaklini va uslublaripnng asosiy jihatlar SHarqda ishlab - chiqarilib, Ovrupo orqali o'zgarib, rivojlanib yana SHarqqa qaytib kelganini va dunyo pedagogik jarayonini bir butunligini xisobga olinsa quida ksltiriladigai tushuichalarda xususim milliylikdan ko'ra umuminsoniylik jihatlarining ko'pligi ko'zga tashlanib turadi.

Kasbiy ta'lim pedagogikasinpng muxim tushunchalariga to'xtalamiz.

Ma'lumot - o'kitish jarayoni va uning natijasi xisoblanib, o'quvchida bilim, iqtidor va ko'nikmalarining o'zlashtirilganligini, bilish qobiliyati o'sganligi va ular asosida ilmiy dunyokarash, shaxsiy sifatlar shakl-langanligini, ularning ijobiy kuchlari va qobiliyatlarining qay darajada rivojlanganligini anglatadi.

Ta'lim - ma'lum maqsadga io'naltirilgan, rejali ravishda amalga oshiriladigan «o'qituvchi - o'quvchi -o'qituvchi» muloqoti bo'lib, uning natijasida o'quvchida ma'lumot, tarbiya va umumiy shakllanish, rivojlanish amalga oshadi. Odamlarning ma'lumoti faqat ta'limninggina natijasi bo'lib qolmay, balki ota-ona va oila tarbiyasi o'z-o'zini tarbiyalash va ommaviy axborot vositalarining (kino, radio, zangorn ekran va hokazo) ta'-sirida amalga oshiriladi.

Insonning rivojlanishi -tashqi va ichki, boshqariluvchi va boshqarilshiga berilmaydigai omillar tomonidan shaxsning shakllaiish jarayonidir. Ularning tarkibida albatta, maqsadga ysialtirilgai tarbnya asosiy rol o'ynaydn.

Maktabdagi o'qitish jarayonida ta'lim, tarbiya va ma'lumot o'zaro xmustahkam bog'lpk «ravishda amalga oshiriladi. O'qituvchi qaysi fanni o'kitishdan qat'i nazar, o'sib kelayotgan avlodga fan asoslarnpn o'rgatadi, bilimlarni bayon kiladi. SHu materiallarning mazmuniga qarab tarbiya masalalarinni xam hal qiladi, bolalarda ilmiy dunyokarashni tarkib toptiradi, madanny xulq-atvor ko'nikmalarini tarbpyalaydi, ularping ongi-ga ilg'or madannyatilpk prinspllarini spngdirib boradi. Demak, ta'lim nazariyasining mavzu baxsi tarbiya va ta'lim masalalaridan tashkil topib, ularning xammasi bir vaqtda, bir jarayonda amalga "oshirib bori,ladi.

Inson shaxsining shakllanishida ma'lum maqsadga qaratilgan o'zi tushunib etib orzu qilgan (o'zi mustaqil tarbiyalay oladigan) fazilatlar, sifatlar" va xulqlarning shakllantirnlishi katta rol o'ynaydi.

O'qitish - o'rgatish - bolalarning maxsus tashkil etiladigan faol mustaqil, bilish - tanish, mehnat, estetik, jismoimy faoliyati bo'lib, tabiiy qobiliyatlarini va psixik jarayonlarini rivojlantirish, tajriba-lar, ko'nikmalar hamda bilimlarni egallash, o'zlashtirishga yo'naltirilgan faoliyatidir.

Pedagogik faoliyat - estetik, axloqiy, siyosiy, iqtisodiy maqsadlarga muvofiq ravishda yosh avlodpi hayotga tayyorlashning aqlan o'ylab ko'rilgan, katta yoshdagilarning ijtimoiy zarur bo'lgan mehnatining o'ziga xos turidir.

Tarbiyaning ob'ektiv qonunlari - o'quv - tarbiyaviy jarayonni tashkil etish va ijtimoiy hayotnng shaxsni, uni o'ziga xosligi hamda sifatlarini shakllantirishdek talablaridagi turg'un bo'lgan an'analardir.

Tarbiyaning asosiy qonuni - o'sib borayotgan yosh avlodni katta yoshdagilar ijtimoiy tajribasining egasi qilish uchun, ularning ijtimoiy hayotga qo'shilishini ta'minlab berish uchun amalga oshiriladigan zaruriy va majburiy faoliyatdir. Jamiyatning hayotiyligini ta'minlash, alohida olingan bir inson va har bir shaxsning mohiyatini tashkil etuvchi kuchlarning rivojlanishini, avlodlar orasidagi vorisligini amalga oshirish demakdir.

Pedagogika printsiplari - ijtimoiy munosabatlarning tekshirilgan amaliy va barqaror yo'nalishlarini o'zida aks ettiradigan nazariy umumlashtiruvchidir. SHuningdek, o'quv-tarbiyaviy jarayonni, bolalarning jismoniy» badii, ijodiy, mehnat va boshqa har qanday faoliyatiga pedagogik rahbarlikni tashkil etishga bog'liq bo'lgan qonuniy aloqalardir.

Pedagogik tajriba - o'qituvchi tomonidan pedagogikaning prinsiplari va amaliy qonunlarini ijodiy va faol ravishda o'zlashtirish xamda real shart-sharoitlarni, bolalarning, bolalar jamoasining, shaxsning o'ziga xosliklarini hisobga olgan holda amaliyotga tatbik etishidir.

Pedagogik qarama-qarshiliklar (kelishmovchiliklar)-pedagogika amaliyoti jarayonida vujudga keladigan eskirgan pedagogik ko'rsatmalar, qarashlar, konsepsiyalar va pedagogik jarayonning tarbiyaviy sama-radorligini pasaytiradigan, shaxsni shakllantirish tizimlari bilan vujudga kelgan nomuvofiqlikdir,

YAngi taraqqiy etib borayotgan, o'sib borayotgan yosh avlodga hayot talablarining murakkablashib borishi, umuman bu tarzida vujudga keladigan extiyoj ta'lim va tarbiyaning yangi mazmunga, shaklga ega bo'lgan uslublari bilangina qanoatlantirinishi mumkin.

Tarbiyaning maqsadi - jamiyating alohida bir olingan shaxsga bo'lgan ehtiyojlarini aks ettirish, uning mohiyati, ideal talablarini, o'ziga xosligi va fazilatlarini, xayotga munosabatining, akliy, jismoniy, axlokiy va estetik rivojlanishini nazariy umumlashtirishdir.

SHaxsning har tomonlama kamolotga etishi - ma'lum bir real tarixiy shart-sharoitlarda amalga oshirish mumkin bo'lgan Qobiliyatlar va iqtidorlarning, uning mohiyatini tashkil etadigan hamma kuchlarining to'liq, va batamom rivojlanishidir.

Pedagogik jarayon - ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan kattalarning pedagogik faoliyati ta'sirida tashkilpy shakllantirilgai va mazmunan boyitilgai hamda tarbiyachining yo'naltiruvchi va olib boruvchi rahbarlik roli -natijasida bolaning o'z-o'zini taraqqiy ettirishidir.

Bolalarni tarbiyalovchi jamoa - bir butun o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etishning asosiy shakllaridan biri bo'lib, jamoaviy yuqori darajadagi axloqiy, estetik xamda ijtimoiy munosabatlarni tarbiyalaydigan, maxsus tashkil etilgan sistema, bolalar muhitida muloqot olib borishdir.

Havaskorlik - bolalarniig mustaqil, ixtiyoriy, o'z xohishiga ko'ra amalga oshiradigan ichki faoliyatidir.

Tarbiyaviy muxit - inson shaxsini shakllantiruvchi tabiat, ijtimoiy munosabatlarning sistemasi, ijtimoiy tafakkur, turmush va shaxslararo munosabatlarning doirasi kabi omillarning bir-birini boyitishi va muvofiq kelishidir.

Pedagogik muxit - pedagogik maqsadlarga muvofiq ravishda maxsus tuzilgan shaxslararo munosabatlar sistemasidir.

Ichki muxit - yuqorip darajadagi o'ziga xos asabiy faoliyatlarning, xarakterlar o'ziga xosligining, hayotiy tajribaning, irsiy tafakkur ko'nikmalari tizimining hamda

bola uchun, odatdagi ruhii xolatlarda o'zini namoyon etadigan ta'sirchanlik va xaqiqatga munosabatlar majmuasining o'zaro bir-birga muvofiq keinishi, bir-birini to'ldirishi va boyitishidir,

Irsiylik - bolaning shakliy o'ziga xosliklarini belgilab beradigan anatomik, fiziologik, psixologik tashkiliy jihatlarni, qobiliyatlarini va iqtidorlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan, bolalarga ota-onalari tomonidan o'tkazilgan irsiy belgilardir.

Ta'lim va tarbiyani insonparvarlashtirish - psixagogik diqqat hamda e'tiborning markazida insonning muxim masalasi va muammosi, ya'ni bolalarda inson shaxsiga dunyodagi eng yuqori, bebaho boylik sifatidagi munosabatini shakllantirishdek muhim faoliyat yotadi.

Ta'limni gumanitarlashtirish - texnokratizmga va noinsoniy qiyofa va xususiyatlarga qarama-qarshi turish, inson shaxsining ma'naviy boyligini oshirish va taraqqiy ettirish maqsadida ta'limning gumanitar hamda tabiiy-matematik davriyligi orasida garmonik muvozanatni o'rnatish.

Aqliy tarbiya - bolalarning ongi va tafakkurini -bilimlar, ongli ko'nikmalar hamda malakalar bilan boyitish. Aqliy kuchlar, sezgilar, ruhiy jarayonlar, iqtidorlar, biluvchanlik maqsadlari, dunyoqarash va faoliyat ozodligini shakllantirish.

Huquqiy tarbiya - huquqiy madaniyatni, o'quvchilarda- qonunga bo'yisunuvchanlik xatti-harakatini shakllantirish.

Politeknik ma'lumot - hozirgi zamon ishlab chikarishini tashkil etishning asosiy prinsiplari bilan, chiqindisiz va ekologik toza texnologiya bilan tanishish. SHu bilan birga kompyuter texnikasi, mexanizatsiyalashtirilgan hamda avtomatlashtirilgan mehnatning hozirgi davrdagi jihozlari bilan ishlash malakasi bilan qurollantirish.

Mehnat tarbiyasi - bolalarni umumiy mehnat bilimlari va ijtimoiy foydali mehnat malakalari bilan qurollantirish. SHu bilan birga, mehnatssvarlik, mehnat kishisining psixologiyasini rivojlantirish, mulkning har xil shakldagi turlarida mehnatipig xar xil shakllarini tashkil etish qobiliyatini namoyon etib muvaffaqiyatga erishish, tadbirkorlik va ijodii yondoshuvni namoyon etish xususiyatlarining egasi sifatida shakllantirishdir.

Iqtisodiy tarbiya-o'quvchilarni asosiy iqtisodiy tushunchalar bilan tanishtirish jarayoni bo'lib, ularni ishlab chikarishni tashkil etish sohasidagi oddiy harakatlar, qilishi lozim bo'ladigai ishlar ko'nikmasi, malakasi bilan, taqsimot va talimot bilan, iqtisodiy tafakkurning rivojlanish bilan qurollantirish.

O'zbekiston Respublikasi sosial-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy tamoyillarini chuqur o'zlashtirish.

Ekologik tarbiya - o'quvchilarni ekologik (atrofmuxit muxofazasi) bilimlari bilan qurollantirish, shuningdek tabiatga nisbatan axlokiy-estetik, okilona ekologik xatti-harakatlar ko'nikmalarini, ekologik ta-fakkurini hamda ekologiya uchun faol kurashish qobiliyatlarini shakllantirishdir.

Axloqiy tarbiya - o'quvchilarda umuminsopiy axloqiy prinsiplarga sodiq bo'lishdek, jamiyat axloqiy talablari va me'yorlarini hisobga olgan holda o'z xatti-harakatlarini tanlay olish maxoratini, axlokiy tafakkur va kundalik odatdagi axloki! xatti-harakatlarining mustahkam tizimini shakllantirish.

Jismoniy tarbiya - bolaning xamma jismoniy xususiyatlarini: anatomik, fiziologik, asab va boshka sistemalarini xar tomonlama rivojlantirish, sog'lom xayot

kechirishning afzalliklari, shart-sharoitlari, asoslari xamda jnsmoniy madaniyatning odatdagi zarur elementlarini mustaxkam tarzda shakllantirish.

Estetik tarbiya-badiiy-estetik tafakkurni shakllantirish, real hayotda san'atdagi estetik hodisalar» ko'rinishlar, xolatlarni xis qila olish, qabul qila olish, baholay olish kobiliyatlarini shakllantirish shuniigdek, pjodiyotda faol ishtnrok etish.

Tarbiyalash uslublari (metodlari)- katta yoshdagilar bilan bolalar o'rtasidagi pedagogik, aklan o'ylab ko'rilib, ma'lum maqsadga yo'naltirilgan ta'sirlarining jamiyat tomonidan shart sifatida qo'yilgai usullari bo'lib, bolalik davri, faoliyati, muloqoti, munosabatlarini tashkil etishga yordam beradi, ularning faolligini rag'batlantiruvchi xamda xatti-harakaglarini boshqarish asoslari hmsoblanadi.

Nazorat savollari:

- 1.Kasbiy pedagogikasi fanining maqsadi,vazifalari nimalardan iborat?
- 2..Kasbiy pedagogikaning falsafiy-uslubiy asoslari nimalardan iborat?
- 3.Kasbiy pedagogikaning ilm sifatidagi o'rnini izohlab bering?
- 4.Ma'lumot, madaniyat, mentalitet tushunchalarini ta'riflang?
- 5.Malakaviy bilim berishda asosiy rivojlanish tizimining yo'nalishlari nimalardan iborat?
- 6.Kasb pedagogikasiga qachondan boshlab asos solingan?

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
- 2.Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
- 4.Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
- 5.Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
- 6.Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.:TDPU, 2006 y.
- 7.Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
- 9.Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.

2-mavzu:Kasbiy ta'lim pedagogikasining shakllanishi va rivojlanishi (2soat)

Reja:

- 1.Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim.
- 2.Evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi.
- 3.O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi,O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.
- 4.O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish
- 5.Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.

Tayanch so'z va iboralar:

Movoraunnahr madaniyati, halq pedagogikasi, kasbiy ta'lim tizimi, talim, tarbiya, hunarmandchilik, aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, diniy tarbiya, rivoglanish bosqichlari, xorijiy ta'lim..

1.Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim.Mamlakatimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritganidan keyingi qisqa vaqt ichida bosib o'tgan taraqqiyot yo'li asrlarga tatigulik mazmun va samara kasb etmoqda. SHu boisdan ham mamlakatimiz Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining yigirma yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish to'g'risida»gi Qarorida ta'kidlanganidek, yurtimizda «demokratik davlat, fuqarolik jamiyatini barpo etish, iqtisodiyotimizni bozor munosabatlariga o'tkazish va rivojlangan davlatlar qatoridan munosib joy olish yo'lida erishgan marralarimiz jahon ahlini haqli ravishda hayratda qoldirmoqda»¹.

Haqiqatan ham, bundan 20 yil oldin xalqimiz o'zining mard va donishmand rahbari boshchiligida mustaqillikka erishdi. Bu mustaqillik mamlakatimizda siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hayot va milliy ma'naviyat sohalarida yangi bir davrni boshlab berdi. U ta'lim tizimini rivojlantirish sohasida ham tub buyuk islohotlarga yo'l ochdi.

Mustaqillikkacha bo'lgan davrda yagona mafkura hukmronligi ostidagi pedagogik tizim sharoitida yashadik, faoliyatimizni sobiq markazdan yuborilgan tavsiyalar asosida tashkil etdik. Natijada shaxs manfaatlari va ularning ma'naviy ehtiyojlari maktab devorlari ortida qoldi. Amalda maktab bitta yo'nalishga - kommunistik mafkurani mustahkamlashga xizmat qildi. Pedagogik ijod, ona tili va Vatan tarixi, geografiyasi, tabiati, milliy urf-odatlar, an'analar, ma'naviyat va qadriyatlarni o'z o'quvchilariga o'rgatishdan deyarli mahrum etilgan o'qituvchi unga buyurilganlarnigina o'rgatuvchiga aylandi. Ta'lim-tarbiya ishlarining 70 yil davomida shakllanib qolgan ana shu illatlardan xalos qilish ta'limdagi islohotlarning tub mohiyatini tashkil qildi.

2.Evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi.

Buyuk chex pedagogi YA.A.Komenskiy«Kishilik jamiyati ishlarini yaxshilash haqida hammaga talluqli maslahat» nomli 7 jildli katta asar yozdi (U hayot ekanligi vaqtida hammasi bo'lib 2 jildi bosilib chiqdi, qolgan jildlari esa faqat 1935 yilda topildi va CHexoslovakiyada chop qilindi). Bu asarida «Hammani va hamma narsada har tomonlama tuzatish»ning insonparvarlik va demokratik dasturini belgilab chiqdi va kishilik jamiyatini isloh qilish rejasini ilgari surdi.

«Buyuk didaktika» asarida **«pan sofiya g'oyasini»** (*pan* gercha — butun, hamma, *sofiya* — donolik, aqllilik) **hamma narsani bilish, hamma uchun bilim berish»** demakdir. Pan sofiyada u tabiat va jamiyat bilimlarining yig'indisini beradi. Maktab — bu muassasa, u erda «Hammani har narsaga o'rgatmoq kerak» degan fikr ko'p marta takrorlanishini ko'ramiz.

Komenskiy o'z asarlarida tarbiyaning maqsadini ko'rsatadi. Tarbiyaning maqsadi kishini mangulik dunyosiga tayyorlashdan iboratdir. Buni uch xil tarbiya orqali amalga oshirish mumkin:

- 1.Aqliy tarbiya.
- 2.Axloqiy tarbiya.
- 3.Diniy tarbiya.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011 yil 6 apreldagi «O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining yigirma yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish to'g'risida»gi Qarori // Xalq so'zi, 2011 yil 7 aprel, №68 (5235).

Bu maqsad bolaning tug'ilganidan to 24 yoshigacha amalga oshadi, bu davr ichida bola to'rt maktabni o'qib tugatishi, har birida 6 yil o'qishi kerak, deb hisoblaydi.

K.D.Ushinskiyning pedagogika nazariyasi xalqchilik g'oyasi asosida qurilgandir. «Har bir mamlakatda bolalarni tarbiyalash tizimi,— deb aytgan edi u, — xalqning rivojlanish sharoitlari, uning ehtiyoj va talablari bilan belgilangan». «Hamma uchun umumiy bo'lgan birgina tug'ma moyillik borki, tarbiya hamisha shunga tayanishi mumkin; bu biz xalqchilik deb atagan narsadir. Xalqning o'zi tomonidan yaratilgan va xalqchilik asosiga qurilgan tarbiya shunday tarbiyaviy kuchga egaki, bunday kuch abstrakt g'oyalarga asoslangan yoki boshqa xalqlardan olingan eng yaxshi tizimlarda ham yo'qdir»

Ushinskiy xalqchilik deb har bir xalqning o'ziga xosligini tushunar ediki, bu o'ziga xoslik o'sha xalq yashashi va mehnat qilishi lozim bo'lgan tarixiy taraqqiyot, geografik va tabiiy sharoitlar bilan ifodalanadi.

Uning fikricha «agar tarbiya kishini baxtli qilmoqchi bo'lsa, uni baxt uchun tarbiyalamaslik kerak, balki hayotdagi mehnat uchun tayyorlashi lozim». Tarbiya kishida mehnatga muhabbat va odatni o'stirish kerak. Ushinskiy kishi o'z faoliyatida jismoniy mehnat bilan aqliy mehnatni birlashtirsa, juda foydali bo'lur edi, deb hisoblaydi. U o'quvchilar mehnati haqida gapirib, «O'qish mehnatdir va mehnat bo'lib qolishi, ammo to'la ma'noli mehnat bo'lishi lozim», — deydi.

3.O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi,O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.Zardushtiylarning muqaddas kitobi «Avesto»da ham kasb-hunar ta'lim-tarbiya masalalariga katta ahamiyat berilgan. Unda: «tarbiya xayotining eng muxim tirgagi, tayanchi bo'lib hisoblanishi lozim. Har bir yoshni shunday tarbiyalash lozimki, u avval yaxshi o'qishni, keyin esa yozishni o'rganish bilan eng yuksak pog'onaga ko'tarilsin» deyilgan.

Imom al-Buxoriyning tarbiya xaqidagi qarashlarida jaxolat kishiga o'lim keltiruvchi fojea sifatida qoralanadi. U odamlarni to'g'ri so'zli bo'lishga, va'daga vafo qilishga da'vat etib, munofiq kishining uchta belgisini ko'rsatadi, ular yolg'on gapirish, va'daga vafo qilmaslik va omonatga xiyonat qilishdan iboratligini aytgan Imom al-Buxoriyning ta'lim-tarbiya xususidagi ta'limotida axloqiy qarashlar muxim o'rin tutadi.

Yoshlarimizni tarbiyalash ularga kasb-hunar o'rgatish uchun birinchi galda sharq mutafakkirlarining duru-javhariga teng ma'naviy meroslari misol bo'lla oladi. Abu Nasr Farobiy, Axmad YAssaviy, Baxouddin Naqshbandiy, Imom al-Buxoriy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Al-Xorazmiy, Al-Farg'oni, Firdavsiy, Amir Temur, Navoiy va Bobur singari jahonga taniqli va shular singari boshqa aql egalarining ijtimoiy-siyosiy, falsafiy ta'limotlariga tayanib ish ko'rilsa tarbiya ta'sirchanligi yanada mukammallik kasb etadi.

O'rta asr ijtimoiy-falsafiy fikr taraqqiyoti mutafakkir Abu Nasr Farobiy nomi bilan bog'liq bo'lib uning inson kamoloti haqidagi ta'limoti ta'lim-tarbiya sohasida katta ahamiyatga ega. Mashhur YUnon faylasufi Arastotel keyin SHarkda o'z bilimi, fikr dorasining kengligi bilan nom chiqargan yirik mutafakkir Farobiyni «muallim ussoniy» («ikkinchi muallim») deb ataydilar. Farobiy o'z asarlarida ta'lim-tarbiyaning muximligi, o'qituvchi kasb-hunar i, unda nimalarga e'tibor berish zarurligi, ta'lim-tarbiya berish usullari haqida fikr yuritadi.

«Fozil odamlar shahri», «Baxt va saodatga erishuv to'g'risida», «Ilmning kelib chiqishi», «Aql ma'nolari to'g'risida» kabi asarlarida kasb-hunar qilish asosida ijtimoiy-tarbiyaviy qarashlari o'z ifodasini topgan.

SHarqda mashhur bo'lgan allomalardan biri Abu Ali ibn Sinodir. Ibn Sino bolalarni maktabda o'qitish zarurligini qayd etar ekan, ta'lim-tarbiyada quyidagi tamoyillarga rioya qilish zarurligini ta'kidlaydi.

- yoshlarga ta'lim berishda birdaniga kitobga band qilib qo'ymaslik;
- ta'limda engildan og'irga borish orqali bilim berish;
- olib boriladigan mashqlar bolalar yoshiga mos bo'lishi;
- jamoa bo'lib maktabda o'qishga e'tibor berish;
- bilim berishda bolalarning mayli, qiziqishi va qobiliyatini xisobga olish;
- o'qishni jismoniy mashqlar bilan qo'shib olib borish.

4.Kasbiy ta'lim rivojlanish bosqichlarining asosiy xususiyatlari

O'rta Osiyoda, (SHu davrda O'zbekiston ham O'rta Osiyo deb yuritilgan) 1905 yildan so'ng yangni usul maktablari deb atalgan maktablar ko'paydi. YAngi usul yoki jadid maktablarni deb nomlangan bu maktablar eski usul maktablardan butunlay fark qilar edi. Keyinchalik Gimnaziya, kadet korpusi, muallimlar tayyorlaydigan seminariya, realniy bilim yurtlari va tijorat maktablarining ochildi. O'rta Osiyo shaharlarida va viloyat markazlarida ta'limni rivojlantirish yo'lida qo'yilgan navbatdagi qadam bo'ldi. Biroq, bunday o'quv yurtlarida mahalliy millatlarning bolalari juda kam o'qir edi. Birinchi marta bunday o'quv yurtlari Toshkentda ochildi, bundan tashqari, Toshkentda maxsus maktablar – Toshkent qishloq xo'jalik maktabi va gidrotexnika maktabi ham bor edi. Samarqandda bog'dorchilik, uzumchilik va vi-nochilik maktabi ochildi. O'lka iqtisodiyotini rivojlantirish uchun bu maktablarning ahamiyati juda katta bo'ldi. Bu davrda Turkiston o'lkasida mehnatkash xalq uchun oliy o'quv yurtlari yo'q edi.

Ikkinchi bosqichning dastlabki yillaridayoq xukumat qarorlarida hunar-texnika ta'limiga qo'yiladigan asosiy talablar belgilab berilgan edi. Bu talablar quyidagilar edi:

- hunar-texnika ta'limining asosli bo'lishi mayda hunarmandchilik harakteriga ega bo'lmasligi;
- umumiy va texnikaviy bilimlarga asoslanishi;
- ilmiy-texnika taraqqiyoti talablariga javob berishi;
- ta'limni ishlab chiqarish mehnati bilan bog'lab yoshlarning jamiyat qurilishi ishida ishtirok etishiga asoslanishi lozimligi.

Hunar-texnika (kasb) talimi muhim omillaridan biri sanoat korxonalari va muassasalarida ishlayotgan, 15 yoshdan 17 yoshgacha bo'lgan o'smirlarga majburiy ta'limning joriy etilganligi edi. Usmirlar haftada olti marta ikki soatdan mashg'ulotga qatnashishlari lozim edi. 1917 yil 29 oktyabrda hukumat 8 soatlik ish kuni haqida dekret chiqardi. 18 yoshgacha bo'lgan yoshlar uchun 6 soatlik ish kuni beltilanib, 14 yoshgacha bo'lgan bolalarning mehnat qilishi taqiqlangan edi.

To'rtinchi bosqichda hunar-texnika kurslari malakali ishchi-kadrlar tayyorlashning eng ko'p tarqalgan formalaridan biri edi. Ular o'zlarining vazifalari, o'qish muddati, tuzilish shakllari va boshqalariga ko'ra farqlanardi. Ularni quidagi uch tipga bo'linardi:

- sanoatning u yoki bu aniq turi uchun shu sohada ishlamaydigan kishilardan transport uchun tayyorlov kurslari;

- ish tajribasiga ega bo'lsa-da, o'z bilim va malakasini oshirish istagi bo'lgan kishilar uchun malaka oshirish kurslari;
- ustalar, ishchilar tayyorlash bo'yicha ((biror maqsadga qaratilgan) uzoq muddatli kurslarga ajratish mumkin.

Beshinchi bosqichda o'rta ta'limning rivojlanishi munosabati bilan mehnat rezervlari sistemasida o'rta maktabni tugatgan yoshlar uchun bir va ikki yillik texnika bilim yurtlari barpo etildi. Bilim yurtlarida yuqori umumta'lim saviyasini talab qiladigan kasblar bo'yicha malakali ishchilar va kichik texnik xodimlar tayyorlanar edi. 1941-1958 yillar mobaynida mehnat rezervlariga qarashli o'quv yurtlari 10245 ming, shu jumladan sanoat uchun 5489 ming, qurilish uchun 1220 ming qishloq xo'jaligi uchun 1655 ming va xalq xo'jaligining boshqa sohalari uchun 1881 ming malakali yosh ishchilar tayyorlab berdi.

Ettinchi bosqichda o'rta hunar-texnika va texnika bilim yurtlariga o'quvchilar qabul qilish 2 baravardan ziyod ko'paytirildi. Hunar-texnika ta'limi tizimida taxminan 11 million malakali ishchi tayyorlandi. Hunar-texnika bilim yurtlarida o'rta ma'lumotli ishchilar tayyorlash 2,5 baravar ko'paytirildi. 1,1—1,2 million o'rinli hunar-texnika bilim yurtlari, shuningdek, o'quvchilar uchun zarur miqdorda yotoqxonalar foydalanish uchun topshirildi.

Hunar-texnika bilim yurtlarini tugatgan va o'rta ma'lumot olgan o'quvchilar ishchilar sinfiniig munosib o'rinbosarlariga aylangan edi.

Hunar-texnika ta'limi tizimi o'quv yurtlarini birinchi kosmonavt YU. A. Gagarin, kosmik kemalarning mashhur ixtirochisi S. P. Korolyov, kosmonavt-uchuvchi P. R. Popovich, aviasiya marshali A. I. Pokrishkin kabi ko'plab taniqli arboblari bitirib chiqqanlar.

1984 yil "Umumta'lim maktablarini isloh qilish to'g'risida" gi xukumat qaroai bilan umumta'lim maktablari isloh qilindi, umumta'lim maktablari 10 yillikdan 11 yillikka o'tkazildi. SHundan so'ng umumta'lim maktablarining IX - XI – sinflarida o'quvchilarning xaftada bir kun 6 soat maktablararo o'quv ishlab-chiqarish kombinatlarida bevosita tanlagan kasblari bo'yicha ta'lim olishi yo'lga qo'yildi.

Mamlakat xalq xo'jaligi uchun malakali ishchi – mutaxassislar tayyorlashda hunar-texnika ta'limi tizimii o'quv yurtlari bilan bir qatorda maktablararo o'quv ishlab-chiqarish kombinatlari (UPK) lar katta o'rin tutdi.

Ma'lumki 1991 - yil 31-avgustda O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligi e'lon qilindi va 1- sentiyabr O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligi kuni qilib belgilandi. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning o'ziga xos yo'lini tanlashi kadrlar tayyorlash tuzilmasi va mazmunini qayta tashkil etishni zarur qilib qo'ydi va qator chora-tadbirlar ko'rishni:

- «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunni joriy etishni (1992 yil, 1997 yil);
- yangi o'quv rejalari, dasturlari, darsliklarini joriy etishni, zamonaviy didaktik ta'minotni ishlab chiqishni; o'quv yurtlarini atgestasiyadan o'tkazishni va akkreditasiyalashni, yangi tipdagi ta'lim muassasalarini tashkil etishni takozo etdi.

Kasb - xunar ta'limni yo'lga qo'yishni takomillashtirish kasb-hunar ta'limi rivojlanishining barcha bosqichlarida asosiy maqsad qilib qo'yilgan va bu maqsadlarni amalga oshirish uchun bir qator vazifalar belgilangan. Bu maqsadlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun 1972 yil iyunda qabul qilgan «Hunar-texnika ta'limi sistemasini

yanada takomillashtirish to'g'risida»gi xukumat qarorida quyidagilar zarur deb belgilandi:

- yosh ishchilar sinfni tayyorlashning istiqbol shakli sifatida qaralgan va yoshlarni kasbiy daraja va umumiy o'rta ta'lim bo'yicha bilim bilan ta'minlovchi o'rta XTBYU larini kengaytirish va mustahkamlash;

- o'rta umumta'lim maktablarini tugatgan yoshlarga ishchi malakasini beruvchi texnik bilim yurtlarini rivojlantirish;

- kasbiy ta'lim tizimida ularning rolini oshirish;

- ko'plab kasblar bo'yicha kadrlarni tayyorlovchi XTBYU larining ishini yaxshilash.

O'tgan asrning 80-90 yillarda hunar bilim yurtlarini tugatgan o'quvchilar kelib ishlaydigan o'quv ustaxonalari, o'quv joylari va ishlab chiqarish amaliyotiga ega bo'lgan hududlar muxim ahamiyat kasb eta bordi. Nazariy ta'lim berishni tashkil qilishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish bilan bog'liq bo'lgan zamonaviy pedagogika va psixologiyaning ilg'or g'oyalari vujudga kela boshladi. Kasb-hunar ta'limi jarayonida bu g'oyalardan, amaliy-laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazishning texnik vasitalari, dasturlashtirilgan ta'lim va boshqa ta'lim vasitalaridan foydalanila boshlandi. SHu jihati bilan bu bosqich kasb-hunar ta'limi rivojlanishining barcha bosqichlari orasida alohida o'rin tutadi.

Oxirgi yillari XTBYU larida o'quv ishlari shakl va metodlarini mukammallashtirish bo'yicha ko'zga ko'rinarli ishlar olib borildi. Nazariy va ishlab chiqarish ta'limi darslarini istiqbolli mavzuli rejalar asosida amalga oirish yo'lga qo'yildi. Ishlab chiqarish ta'limi jarayonida korxonalarning asosiy mahsuloti bo'lgan mashina uzal va qismlarini tayyorlash bo'yicha keng amaliy ishlar olib borildi, o'quvchilar ta'limning turli metodlarini o'zlashtirdilar va ta'lim jarayoniga tadbqiqildilar, kasb-hunar ta'limi bilim yurtlari moddimy texnika bazasini va o'quv materiallarini yaxshilash ustida ishlar keng amalga oshirildi.

O'quvchilarni kasbga tayyorlash, mehnat, aqliy, ahloqiy va jismoniy tarbiya ishlari darsdan tashqari ishlar bilan birga qo'shib olib borildi. O'quv yurtlarida turli xil to'garaklar - texnik ijodkorlik to'garaklari, badiiy xavaskorlik, sport to'garaklari va boshqalar keng faoliyat yurita boshladi. O'quvchilarning umumiy ta'limi, g'oyaviy - siyosiy va kasbiy tayyorgarligi, ta'limni ishlab chiqarish bilan uzviy bog'lab olib borish - bularning biri oxir - oqibat yoshlarning ma'lum bir kasbni tanlashiga qratilgan edi.

5. O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish. O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishuvi ta'lim va tarbiyaning milliy shakllarini rivojlanishiga keng imkoniyatlar ochib berdi. Keyingi yillarda respublikamizda ochilgan lisey, gimnaziyalarda va ayrim umumiy maktablarda tashkil etilgan pedagogikadan ixtisoslashtirilgan kurslarda Vatan tarixi va madaniyatini, o'rganish va tadqiq etish asosiy vazifa qilib qo'yildi. SHunga ko'ra, hozirgi kunda pedagogikadan milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida darslik, qo'llanmalar yaratishga kirishildi. Bu ishda o'quvchi va talabalar hamda bo'lg'usi o'qituvchilarning umumiy madaniyati va ma'naviyatini, pedagogik bilim va pedagogik madaniyatini, pedagogik tafakkurini o'stirish asosiy maqsad qilib qo'yildi. Bu maqsad pedagogik fikrlashga doir bilim va diniy-ahloqiy, tarbiyaviy g'oyalar umumbashariy va milliy-madaniy qadriyatlarni puxta o'rganish bilan amalga oshirilmoqda.

O'zbek tiliga davlat maqomi berilishi bilan ona tilini chuqur o'rganish -maktab va boshqa o'quv yurtlari ta'limining asosi qilib qo'yildi. Ona tilida beriladigan bilimlarni o'zlashtirish jarayonida o'quvchi-talabalarning mantiqiy tafakkurini o'stirish; ularda ona tilidan ko'nikma va malakalarini shakllantirish, ularni o'zbek adabiy tilining yozma va og'zaki shaklini puxta o'zlashtirgan madaniyatli va savodli qilib etishtirish nazarda tutildi.

Ta'limda test usuli qo'llandi, iqtidorli bolalarni aniqlashga, o'qitishga alohida ahamiyat berilmoqda. Mingdan ortiq iqtidorli bolalar Amerika, Angliya, SHvesiya va Turkiyada ta'lim olib, mustaqil respublikamiz xalq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan bilim va kasblarni egallamoqdalar.

Ma'lumki, pedagogika tarixi ham boshqa xalqlar, mamlakatlar pedagogika tarixi bilan aloqada rivojlandi va rivojlanmoqda. SHu sababdan hozir Markaziy Osiyo pedagogika tarixini tadqiq etishda xorijiy SHarq va Evropa mamlakatlari ta'lim tizimi ham o'rganilmoqda. Bu sohada respublika fan va texnika qo'mitasining «Milliy ruh», «Qadriyat» nomidagi va O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlari uchun ilg'or pedagogik qo'llanmalar va o'quv darsliklarini ishlab chiqish bo'yicha uyushtirgan tanlovlari bu sohada muhim ahamiyat kasb etdi.

T.N.Qori-Niyoziy nomidagi pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot instituti olimlarining ana shu tanlov asosida respublikada taniqli faylasuf, tarixchi va adabiyotshunos, pedagog va islomshunos olimlar va shu soha tadqiqotchilari bilan hamkorlikda «O'rta Osiyoda pedagogik fikr taraqqiyotidan lavhalar» nomli qo'llanma va «Pedagogika tarixi» darsligini yaratdilar. Endilikda o'quvchi va talabalar Rossiya va G'arbiy Evropa pedagogika tarixidan iborat bo'lgan «Pedagogika tarixi»ni emas, balki Markaziy Osiyo ulug' mutafakkirlarining pedagogik qarashlari va nazariyalari tadqiq etilgan yangi darslik bo'yicha yangicha pedagogik bilimni egallaydilar.

O'zbekiston respublikasi Vazirlar mahkamasi huzurida Oliy attestasiya komissiyasining tashkil etilishi — mustaqillikning muhim timsolidir. Bu Oliy attestasiya komissiyasi o'z zimmasiga yuklangan ulkan vazifalarni, ya'ni «yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik xodimlar tayyorlash yangi tizimini shakllantirish, ularni respublika ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy taraqqiyotining ustivor muammolarini hal qilishga yo'naltirish, ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarni davlat yo'li bilan ekspertiza qilishni ta'minlash bilan etuk ilmiy-pedagogik kadrlar etishtirishga samarali ta'sir ko'rsatmoqda.

Oliy pedagogika o'quv yurtlarida ilmiy daraja beruvchi ixtisoslashtirilgan kengash tashkil etilishi bilan respublikamizda pedagogika tarixi va nazariyasi, fanlarni o'qitish usullari bo'yicha doktorlik va nomzodlik dissertasiyalarini o'zbek tilida, turli millat vakillarining o'z ona tillarida himoya qilishga keng imkoniyat yaratildi, bu kengashlar milliy pedagog olimlar safining o'sishida muhim omil bo'lmoqda. Bu tadbir respublikada sifatli, ilmiy-pedagogik asarlar, o'quv-metodik qo'llanmalarning yaratilishiga, maktabgacha tarbiya muassasalarida, umumiy o'rta maktablarda, o'rta va maxsus oliy o'quv yurtlarida ta'lim-tarbiyaning yuksak saviyada bo'lishiga, ta'lim tizimi mazmunining takomillashuviga samarali ta'sir ko'rsatmoqda.

Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, qaerda ta'lim va tarbiyaga e'tibor katta bo'lsa, o'sha erda taraqqiyot, yuksalish bor. SHuning uchun respublikamizning istiqboli uzluksiz ta'limni qay darajada amalga oshirilishiga bog'liq.

Uzluksiz ta'lim barcha fuqarolarni tinimsiz o'qishini, izlanishini, shaxsni yuqori malakali bo'lishini talab etadi.

Uzluksiz ta'lim tizimining hayotga tatbiq etilishi respublikada xalq ta'limi faoliyatini tubdan o'zgartiradi xamda respublikaning yuktimoiy-iqtisodiy rivojiga muhim hissa qo'shadi. Uzluksiz pedagogik ta'lim tizimida pedagogik xodimlar tayyorlash pog'onali ravishda amalga oshiriladi.

Oliy o'quv yurtlariga qabul O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan qoidalarga muvofiq, pedagogika oliy o'quv yurtlariga qabul esa O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan qoida bo'yicha amalga oshiriladi. 1993 yildan respublikaning barcha oliy o'quv yurtlariga test sinovlari orqali abituriyentlar qabul qilinmoqda.

Ular oliy o'quv yurtlarida ikki bosqichli tahlil asosida «bakalavr» va «magistr» darajalarini egallashlari mumkin.

Uzluksiz pedagogika ta'limning ajralmas qismlaridan biri - ilmiy, ilmiy-pedagogik xodimlarni tayyorlash, aspiranturada va doktoranturada o'qitish - ta'limning yuqori (oliy o'quv yurtidan so'ng) bosqichlari hisoblanadi.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan uzluksiz pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlari «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunda belgilangan qoidalar asosida hayotga tatbiq etildi va amaliyotga keng joriy qilindi.

O'tkazilgan islohotlar, samarali tajribalar respublikada ta'limning davlat standartlarini ishlab chiqish va tatbiq etish davr talabi ekanligi, bu ishni kechiktirmay amalga oshirish zarurligini taqozo etadi. Chunki ta'lim standartlari shaxs ma'lumotlilikining davlat me'yorlarini ta'minlaydi. Ta'lim standartlari vositasida talabdagi ma'lumotlilik darajasi muvozanati saqlanadi, rivojlantiriladi, jamiyat taraqqiyoti istiqbollari muvofiqligi ta'minlanadi.

Davlat ta'lim standartlari o'quv jarayonini qat'iy chegaralangan qolipga solib qo'ymaydi, balki, aksincha pedagogik ijodkorlikka, ta'lim mazmunining yagona negizi atrofida turli-tuman tabaqalashtirilgan dasturlar, o'quv qo'llanmalari, o'qitish uslubiyatlariga katta yo'l ochadi.

Respublikamizda lotin yozuvi asosidagi alifboning joriy etilishi ta'limi muassasalari zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Har qanday mamlakat va xalq taqdiri, uning kelajagi, taraqqiyotining asosi elat va millatlarning tili, yozuvi va ta'lim-tarbiya maskani bo'lgan maktab bilan bog'liqdir. SHu sababli o'zbek milliy maktabini yaratish va uning asosida hozirgi kunda xalq ta'limi tizimida to'planib kolgan muammolarni ijobiy hal etish bugungi kunning kechiktirib bo'lmaydigan vazifasidir.

Rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy qayta ishlash intellektual salohiyat darajasini saqlab qolishga qilinadigan sarflar moddiy-ashyoviy ishlab chiqarish sarflaridan sezilarli darajada ko'p, zero yaqin kelajakda xo'jalik, ijtimoiy, madaniy va boshqa hayotiy muhim sohalarida etakchilik intellektual salohiyati nisbatan rivojlangan mamlakatlarga tegishli bo'ladi

Jahon miqyosida oliy ta'lim sohasida ham sezilardi muvaffaqiyatlarga erishildi. Statistika ma'lumotlariga ko'ra XX asr 90-yillari oliy ta'lim muassasalariga kiruvchilar miqdori Ispaniyada 15 marta oshdi, Avstraliyada 9,4 marta, Fransiyada 6,7 marta. Bu hol rivojlanayotgan mamlakatlarga ham xos bo'ldi, Masalan, Indoneziyada talabalar soni 36 marta, Venesuelada 63 marta, Nigeriyada esa, hatto 112 marta.

Tanlash darajasi qancha yuqori bo'lsa, etuklik darajasi ham shaxsning tarbiyalanganligi ham shuncha yuqori bo'ladi. Mana shuning uchun ham har bir ta'lim tizimi tarbiyalanganlikning u yoki bu darajasini, shuningdek, uzluksiz ta'limdagi tarbiyaviy va ta'limiy vorislikni ta'minlaydi. Bu jamiyatni rivojlantirishning aniq ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Umuman olganda, mamlaktimizda mustaqillik tufayli «... biz umumbashariy qadriyatlarning eng birinchi asosi bo'lgan xalq insonparvarligi chashmalaridan qadamma-qadam bahramand bo'lmoqdamiz» (I. A. Karimov). SHu bahramandlik tufayli yosh avlodda mehnatsevarlik, insonparvarlik, vatanparvarlik, iymon-e'tiqodlik, halollik, axloqiy poklik, odillik, bilimlilik, onglilik, do'stlik, bay-nalmilallik kabi insoniy fazilatlar shakllanib, rivoj topmoqda, o'z ona tili, milliy urf-odatlarini, diyorimizning tabiat boyliklari bilan faxrlanish tuyg'usi kamol topmoqda.

Germaniya va Fransiyada kasb ta'limining tuzilmasi.

Dunyo kasbiy ta'limini o'rganmay turib, bu sohada yangi shakllarni tuzib bo'lmaydi. Bu sohada bizga uzluksiz ta'lim tizimini olib boruvchi davlatlar tajribasi, ularning ishlab chiqqan ta'lim standartlari juda zarurdir. Bugungi kunda Buyuk-Britaniyada uzluksiz ta'lim va kasb ta'limining yangi tizimi ishlab chiqildi. Bu tizim turli xil yo'nalishlardagi mutaxassislarni, shuningdek, boshlang'ich o'rta maktablarning bitiruvchilarini tayyorlashni nazarda tutgan.

Jahondagi ko'plab mamlakatlarda oliy o'quv yurtlari o'rta umumiy ta'lim tizimidan keyingi, navbatdagi ta'lim bosqichi hisoblanadi. Oliy ta'lim maktablarining ko'pchiligida o'qish muddati 2 yil yoki undan ko'proq bo'lib, uch siklda yoki bosqichda amalga oshiriladi.

Birinchi bosqich ta'limi 3-4 yil (yoki ko'proq) davom etadi va bitiruvchilarga bakalavr diplomi beriladi (AQSH, Angliya, YAponiya, Avstraliyada). Fransiyada birinchi bosqich oliy maktabni bitiruvchilariga metriz, Belgiyada lisans unvoni beriladi. Ikkinchi bosqich oliy ta'lim maktablariga birinchi siklni tugatgan bitiruvchilarning 10-25 foizi qabul qilinadi. Masalan, bu ko'rsatkich AQSHda -20, Buyuk Britaniyada -15, Avstriyada-10, Avstraliyada-7, YAponiyada -6 foizni tashkil qiladi. Bu davrda tanlangan yo'nalish bo'yicha ixtisoslashtirilmagan, umumiy, fundamental bilimlar o'qitiladi (Angliya, Ispaniya. AQSH). GFR, Fransiya, Belgiya kabi mamlakatlarda esa ikkinchi bosqich oliy ta'lim maktablari talabalari ancha mukammal va muayyan maqsadga yo'naltirilgan bilimlarni egallaydilar. Lekin hali ular tor profildagi yuqori malakali mutaxassis unvonini olish uchun ikkinchi sikldagi o'qishlarini yana ixtisoslashtirilgan kurslarda 1-2 yil davom ettirishlari lozim.

Ta'limning bunday tizimi o'rta va oliy ta'lim maktablari faoliyatini muvofiqlashtirishga tanlangan soha bo'yicha oliy ta'limdagi izchillikni ta'minlashga samarali ta'sir qiladi (S.Sudzuki, 1992: 89; Naibolee prestijnye universiteti i kolledji SSHA, 1986; D.Bligh, 1990: 102-108; J.Ledgar, 1996: 102-108; J.Spring, 1994: 148-159).

Muayyan ixtisosliklar bo'yicha maxsus imtihonlar 3 yillik amaliy ish faoliyatidan keyin ham topshirilishi mumkin.

Oliy ta'lim maktablarining ikkinchi bosqichida o'qish 1-2 yil davom etadi. Bu siklni bitirgan talabalarga magistr unvoni beriladi. (AQSH, Buyuk Britaniya, YAponiya, Avstraliya).

Fransiya va Belgiyada magistr unvoni ma'lum mutaxassisliklarni chuqur o'rganuvchi kurslarning bitiruvchilariga xam beriladi. Magistrlik ta'limining uzigacha xususiyatlaridan biri - o'quv dasturlarining individuallashtirilganligidir. Bunda o'quv dasturlari talabalar va ularning ilmiy xabarlariga tomonidan tuziladi va kafedralar, dekanatlar tomonidan tasdiqlanadi. Magistraturani bitirgan yoshlar doktoranturaga kirish xuquqiga ega buladilar. (Sanyae, 1998: 210-211; A.A.Barbariga, N.V.Fedorova, 1979: 78-87).

Oliy ta'limning uchinchi bosqichi, bu –doktoraturadir.

Doktoranturaga, asosan, ikkinchi bosqich oliy ta'lim maktablarini muvaffaqiyatli bitirgan talabalar qabul qilinadi. O'qish muddati mutaxassislik turiga ko'ra 1-3 yil. Doktoranturaga birinchi sikl oliy ta'lim maktablarini bitirganlar ham kirishi mumkin. Lekin bu holda o'qish muddati 3-5 yilgacha uzaytiriladi.

Birinchi sikl oliy ta'limi qoidalariga binoan mutaxassislik bo'yicha umumiy bilimlar berishga yo'naltirilgan. Ta'limni alohida ixtisoslarga bo'lib tashkil qilish, odatda, 3-kursdan boshlanadi. Tor mutaxassislar bo'yicha kadrlar tayyorlash faqat uchinchi sikldagina amalga oshiriladi.

Ko'p bosqichli oliy ta'lim tizimining bunday o'ziga xos xususiyatlari anglo-amerikancha va fransuzcha modellarda jahon bo'yicha keng tarqalgan (J.Sprinng, 1994: 3-24). Oliy ta'limning anglo-amerikancha tizimi AQSH, Buyuk Britaniya, Xindiston, Avstraliya, YAngi Zelandiya, Yaponiya, Isroil va boshqa mamlakatlarda mavjud (qarang: J/ Leadgar, 1996: 102-103; Sravnitel'naya xarakteristika razvitiya obrazovaniya v stranax Azii, Afriki i Latinskoy Ameriki. 1991).

Birinchi sikl oliy o'quv yurtlaridagi o'qish muddati turli mamlakatlarda turlicha. Masalan, AQSHda 4 yil, Buyuk Britaniyada 3 yil. Magistrlik darajasini olish uchun yana 2 yil o'qish lozim (ayrim ixtisosliklar bo'yicha 1-1,5 yil). AQSHdagi qator muhandislik oliy maktablarida bakalavrluk diplomini 5 yillik ta'limdan keyin olish mumkin. Tibbiyot sohasidagi birinchi doktorlik diplomini (stomatologiya, veterinariya sohalari bo'yicha) olish uchun esa 8 yillik ta'lim joriy qilingan. Yaponiyada esa bakalavrluk darajasini 4 yillik ta'limdan s'ung olish mumkin (tibbiyot mutaxassisliklari bundan mustasno), magistrlik darajasiga teng diplomni olish uchun yana 2 yillik ta'lim dasturini o'tash lozim (qarang: S.Sudzuki, 1992).

Germaniyada kasb ta'limi tizimi

Germaniyada bir necha murakkab tuzilmaga ega bo'lgan ta'lim tizimi qabul qilingan bo'lib, ta'lim oluvchilarni mutaxassislikka yo'llashda 3 ta bosqichdagi maktablar tashkil etilib, ular o'z faoliyatini boshlang'ich ta'limdan keyin davom ettiradi.

O'quv jarayonining turli jabhalarida o'zining javobgarliklari bo'lib, u turli bosqichlarda turlichadir.

Germaniyada kasbiy ta'limning tuzilmasi

1-bosqich: Kasbiy ta'limga tayyorgarlikning birinchi yili (nazariy bilimlar berilib, ushbu kasbga yo'naltiriladi).

2-bosqich: O'quvchilar nazariy va amaliy oiladosh kasblar bilan ham tanishib boradilar (tugatilganidan so'ng, birinchi sinov olinadi).

3-bosqich: Mutaxassislashtirish jarayoni bo'lib, u imtihon bilan tugallanadi. Bu tizimda ta'lim oluvchilar nazariy va amaliy bilimlarga hamda kasblar haqida tushunchaga ega bo'lishlari kerak.

1-2 bosqich keng ma'noda ishchilar tayyorlab berib, ular oddiy ish jarayonlarini bajarib, murakkab jarayonlarda 3-bosqichga suyanadilar.

Germaniyada esa oliy ta'lim keng miqyosda biron kasbga yo'naltirilgani bilan (xuddi Rossiyadagidek) anglo-amerikacha va fransuzcha modellardan farq qiladi. Bu erda, hatto oliy ta'limning sikllarga bo'linishi ham mavjud emas. Ta'lim jarayoni 4 yildan 6 yilgacha muddatda amalga oshirilib, bularning hammasi anglo-amerikacha va fransuzcha oliy ta'lim tizimi talablariga unchalik mos kelmaydi. Olmon oliy o'quv yurtlarida amalga oshiriladigan 5-6 yillik ta'lim xalqaro standart normalariga ko'ra anglo-amerikacha va fransuzcha oliy ta'lim tizimining birinchi sikliga (bakalavr darajasiga) mos keladi, xolos. SHu sababli keyingi yillarda german oliy o'quv yurtlarining diplomlari ahamiyatini ko'tarish maqsadida oliy ta'limning dastlabki bosqichini qisqartirish, ya'ni 4 yillik qilib belgilash haqida takliflar kiritilyapti.

Kasbiy ta'limning fransuz modeli

Fransiyada maktabni bitirgach, kollejlarda o'qitish tizimi hukmronlik qiladi. Bu esa o'z navbatida erta kasb egallashdan asrab qoladi. Fransiyada boshlang'ich ta'lim asosan 11 yoshgacha bo'lib, keyin o'quvchi kollejda ta'lim oladi. Undan keyingi ta'limni o'quvchi umumta'lim yoki texnik liseylarda davom ettirishadi. Bugungi kunda texnik liseylar texnik bilimlarni berib, u asosida bakalavr unvonini olish mumkin. O'quv muassasining ixtisosligiga qarab, bakalavrlar fransuz tilini, sosiologiya asoslarini, matematika, tabiiy fanlar va texnologiya fanlarini yaxshi egallaydilar.

Texnologiya yo'nalishidagi bakalavrlar chet tillarini, kompyuter va tijorat bilimlariga ega bo'ladilar, barcha bakalavrlar oliy o'quv yurtlarida ta'lim olish huquqiga egadirlar.

Malakali ishchi-xodimlarni tayyorlashda davlat va xususiy liseylar faoliyat ko'rsatib, ularning hammasi davlat nazorati ostida bo'ladi. Kasbiy ta'limga o'qish jarayonini Ta'lim vazirligi ishlab chiqib, uni moddiy ta'mirlash javobgarligi davlat zimmasidadir. Umumiy kasbiy ta'limda o'qitish jarayoni Fransiyada bepuldur.

Oliy ta'limning fransuz modeli Fransiyadan tashqari Belgiya, SHveysariya, Avstriya, Norvegiya va boshqa mamlakatlarda joriy qilingan. Bu tizim talabalarni sinchiklab tanlash asosida qabul qilishni ko'zda tutadi. Talabalar dastlabki 1-3 yilda umumiy dasturlar orqali ta'lim olish bilan bir qatorda bo'lajak tor ixtisosliklarni tanlashda faol ishtirok etadilar.

Ko'p bosqichli fransuz oliy ta'lim modelining o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Fransuz universitetida ta'limning dastlabki 2 yilida qator mutaxassisliklar uchun yagona o'quv dasturlari mavjud.

2. Universitetning 2-kursini tugatib, tegishli guvohnoma olgan talaba shu universitetning 3-kursida o'zi tanlagan mutaxassislik bo'yicha o'qishni davom ettirishi yoki boshqa universitetga o'tishi yoki o'qishni elitar oliy o'quv yurtlari (Grande Ecole – Katta maktab, Ecole Normale – Oddiy maktab)da davom ettirishi mumkin.

3. Universitetning 3-kursini bitirgan talabalar «lisans» diplomini oladilar. Bunday diplomni olgan talabalar o'qishlarini 4-kursda davom ettirish yoki uqishni tashlab o'z mutaxassisliklari bo'yicha amaliy ish bilan shug'ullanish huquqlariga egadirlar. 4-kursni tamomlagan talabalar esa «metriz» diplomini oladilar.

4. «Metriz» diplomi uning egasiga to'liq oliy ma'lumot olganligidan dalolat beradi.

Fransiyada magistrlik diplomining yagona nusxasi yo'q.

SHuningdek, fransuz oliy ta'lim tizimidagi ikkinchi sikl ta'limning maxsus atamasi, nomi ham yo'q. Ikkinchi sikl deyilganda, odatda, 4 yillik birinchi sikl oliy ta'limdan so'ng keladigan navbatdagi bosqich tushuniladi, xolos. Fransuzcha oliy ta'lim modelining ikkinchi sikli 1-2 yillik ta'limni o'z ichiga olib, uni bitiruvchilar tanlagan mutaxassisliklari bo'yicha chuqur bilimlarni o'rganganliklari haqida maxsus ixtisos diplomini oladilar.

5. Mutaxassislikni bildiruvchi diplom (masalan, 2 yillik o'qishdan keyin beriladigan texnologiya sohasidagi universitet diplomi) oliy ta'lim tizimidagi 3 siklli ta'lim tizimining birinchi bitirganlikdan dalolat beradi. Masalan, ixtisoslashtirilgan oliy o'quv yurtining 5 yillik kursini bitirgan talaba muhandislik diplomini olsa, universitetning dastlabki 1 siklini tamomlagan talaba yana 3 yillik kursni bitirgandan so'nggina shunday diplom egasi bo'lishi mumkin (L.M.Makarova, 1986: 71-73).

6. Ixtisoslashtirilgan oliy o'quv yurtlarida ma'lum soha mutaxassislik diplomini beruvchi yoki doktoranturaga kirish huquqini beruvchi 1 yillik qayta tayyorlov kurslarining keng tarmog'i faoliyat ko'rsatadi.

Oliy ta'lim tizimini tashkil qilishdagi va tarkibidagi qator milliy xususiyatlar boshqa Evropa mamlakatlarida ham mavjud:

Daniya universitetlari 4 yillik oliy ta'limdan so'ng o'z bitiruvchilariga asosiy daraja hisoblangan nomzodlik diplomini beradilar. Lekin bunday diplom muhandislik mutaxassislari egallovchilarga 5 yillik ta'limdan so'ng, tibbiyot mutaxassislarga 8 yillik oliy ta'limdan keyin beriladi. Magistr diplomini olish uchun yana 1-2 yil o'qish lozim bo'ladi. Oliy texnika maktabi bitiruvchilariga (3-4 yil) muhandislik ixtisosligi bo'yicha diplom beriladi (lekin muhandis-quruvchi diplomini olish uchun 5 yil o'qish lozim bo'ladi).

Irlandiyada gumanitar fanlar va tijorat sohasida 3 yillik, tabiiy fanlar va turli muhandislik mutaxassisliklari uchun 4 yillik, qishloq xo'jaligi, stomatologiya, veterinariya sohalari uchun 5 yillik, tibbiyot bo'yicha 6 yillik o'quv dasturlarini o'zlashtirib bakalavrlar darajasiga ega bo'lish mumkin. Magistraturaga bakalavr diplomi bilan kirilib, u erdagi ta'lim muddati quyidagi jihatlari bilan xarakterlanadi: gumanitar fanlar va tijorat – 1 yil; pedagogik fanlar – 2 yil; muhandislik fanlari -1,5-2 yil; tabiiy fanlar (kimyo) va tibbiyot – 4-6 yil.

Gresiyada oliy ta'lim asosan 4 yillik bo'lib, ayrim sohalar bo'yicha o'qish muddati bir oz uzunroq: muhandislik va stomatologiya – 5 yil, tibbiyot – 6 yil. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari, maktabgacha tarbiya muassasalarining tarbiyachilari universitet maqomida bo'lmagan Pedagogik Akademiya deb ataladigan 4 yillik oliy o'quv yurtlarida tayyorlanadi. O'rta maktab o'qituvchilari esa universitetlarda tayyorlanadi.

SHunday qilib, oliy ta'limni tashkil qilishdagi Evropa mamlakatlari o'rtasidagi bir xil yondashuv uning ko'p bosqichlilikida, ta'lim muddatlarini belgilashda, oliy ta'limga asosan yoshlarni jalb qilishda ko'zga tashlanadi. Hozirgi kunda xorijiy mamlakatlarning oliy siyosatlarini quyidagi jihatlari bilan xarakterlanadi:

1. Xususiyl oliy o'quv yurtlarini tashkil qilish, ularni rivojlantirish borasidagi amaliy ishlar davlatlar tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Bunday yondashuv, ayniqsa, AQSH, Yaponiya va Fransiyada ko'zga yaqqol tashlanadi.

2. Oliy o'quv yurtlari davlat tasarrufida bo'lgan davlatlar alohida ajralib turadi. Bu davlatlarda xususiy oliy o'quv yurtlari cherkov tasarrufida bo'lib, ular 2-3 foizni tashkil qiladi.

3. Xususiy oliy o'quv yurtlar tizimi keng rivojlanayotgan mamlakatlar va ularning mavjudligi davlat tasarrufidagi oliy o'quv yurtlari obro'siga putur etkazmaydi.

4. YUqoridagi barcha mamlakatlardagi xususiy oliy o'quv yurtlar moliyaviy jihatdan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi.

5. Xususiy oliy o'quv yurtini tashkil qilish - bu ko'p sarmoya talab qiladigan tadbir. Bu borada to'plangan tajribalarning dalolat berishicha, faqat iqtisodiy baquvvat ijtimoiy tashkilotgina o'rta darajadagi xususiy oliy ta'lim maktabi faoliyatini tashkil qila oladi.

Nazorat savollari

1. O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limining rivojlanishini qanday bosqichlarga ajratib ko'rsatish mumkin?

2. Kasbiy ta'lim rivojlanish bosqichlarining asosiy xususiyatlari nimada?

3. Kasbiy ta'limning turli bosqichlari rivojlanishidagi tarixiy o'xshashliklar nimada?

4. Kasbiy ta'limning turli bosqichlari rivojlanishidagi farqlar nimalarda namayon bo'ladi?

5. O'zbekiston Respublikasi mustaqilliqqa erishgandan keyingi kasbiy ta'lim rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari nimada?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.

2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.

3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.

4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b

5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.

6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.: TDPU, 2006 y.

7. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.

8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.

9. Abdiquddusov O., Rashidov H. Kasb-hunar ta'limi pedagogikasi. O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

3-mavzu: O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi. Ta'limni standartlashtirish. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari (2soat)

Reja:

1. Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslari.

2. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi vazifalari. Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlari.

3. Standartlashtirish, ta'lim standarti, O'MKXT ta'lim standarti tushunchalari.

4. Standartlashtirishning me'yoriy elementlari. Standartlashtirish turlari.

5. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va dasturlari).

Tayanch soz va iboralar:

Huquqiy- me'yoriy asoslar, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standarti, ta'limning standartlashtiriladigan turlari, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarining vazifalari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, DTS, o'quv rejalari va dasturlari.

1. Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslari. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qoidalariga muvofiq holda milliy tajribaning tahlili va ta'lim tizimidagi jahon miqyosidagi yutuqlari asosida tayyorlangan hamda yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faolikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri ola bilish mahoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirilgandir.

2. Mazkur dasturning maqsadi – ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va ahloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash Milliy tizimini yaratishdir.

Ushbu maqsadni ro'yobga chiqarish qo'yidagi vazifalar hal etilishini nazarda tutadi:

- «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq ta'lim tizimini isloh qilish, davlat va nodavlat ta'lim muassasalari hamda ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida raqobat muhitini shakllantirish negizida ta'lim tizimini yagona o'quv-ilmiy-ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirishni ta'minlash;
- ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish, rivojlangan demokratik huquqiy davlat qurilishi jarayoniga moslash;
- kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy maqomini ko'tarish;
- kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollariidan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish;
- ta'lim oluvchilarni mam'naviy-ahloqiy tarbiyalashning va ma'rifiy ishlarning samarali shakllari hamda uslublarini ishlab chiqish va joriy etish;
- ta'lim va kadrlar tayyorlash, ta'lim muassasalarini attestasiyadan o'tkazish va akkreditasiya qilish sifatiga baho berishning xolis tizimini joriy qilish;
- yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda ta'limning talab qilinadigan darajasi va sifatini, kadrlar tayyorlash tizimining amalda faoliyat ko'rsatishi va barqaror rivojlanishining kafolatlarini, ustuvorligini ta'minlovchi normativ, moddiy-texnika va axborot bazasini yaratish;
- ta'lim, fan va ishlab chiqarish samarali integrasiyalashuvini ta'minlash, tayyorlanayotgan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talablarini, shuningdek nodavlat tuzilmalari, korxonalar va tashkilotlarning buyurtmalarini shakllantirishning mexanizmlarini ishlab chiqish;
- uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimiga byudjetdan tashqari mablag'lar, shu jumladan chet- el investisiyalari jalb etishning real mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;
- kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro mamnfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Dasturni amalga oshirish bosqichlari

Birinchi bosqich (1997-2001 yillar) - mavjud kadrlar tayyorlash tizimining ijobiy salohiyatini saqlab qolish asosida ushbu tizimni isloh qilish va rivojlantirish uchun huquqiy, kadrlar jihatidan, ilmiy-uslubiy, moliyaviy-moddiy shart-sharoitlar yaratish. Ushbu bosqichda quyidagilarni amalga oshirish zarur:

- «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunga muvofik, ta'lim tizimi mazmunini tarkibiy qayta ko'rish va tubdan yangilash;

- pedagog va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash hamda ularning malakasini oshirishni zamon talablariga javob beradigan darajada tashkil etish;

- ta'lim oluvchilarning yuksak tayyorgarlik darajasi, malakasi, madaniy va ma'naviy-ahlokiy saviyasining sifatiga nisbatan qo'yiladigan zarur talablarni belgilab beruvchi davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish;

xalqaro aloqalarni kengaytirish va kuchaytirish, kadrlar tayyorlashda xalqaro donorlik tashkilotlari fondlari faoliyatiga tegishli sharoitlar yaratish, shuningdek respublika ta'lim sohasiga chet el investisiyalarini jalb etish bo'yicha real chora-tadbirlar ishlab chiqish va ularni amalga oshirish;

- Kadrlar tayyorlash milliy dasturini ro'yobga chiqarishning monitoringini olib borish.

Ushbu bosqichda bolalarni olti-etti yoshdan maktabga qabul qilish, ularning jismoniy va akliy jihatdan rivojlanganligini e'tiborga olgan holda amalga oshiriladi. Taqozo etilayotgan, o'quvchi o'rinlari zarur moddiy-texnika shartsharoitlari va pedagog kadrlar bilan ta'minlangan holda izchil tayyorlanadi.

Birinchi bosqich bajarilishining monitoringi asosida Milliy, dasturni ro'yobga chiqarish, yo'nalishlariga aniqliklar kiritiladi.

Ikkinchi bosqich (2001-2005 yillar) - Milliy dasturni to'liq ro'yobga chiqarish, mehnat bozorining rivojlanishi va real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda unga aniqliklar kiritish.

Majburiy umumiy o'rta va o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limiga, shuningdek o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga qarab, tabaqalashtirilgan ta'limga o'tish to'liq amalga oshiriladi.

Ta'lim muassasalarini maxsus tayyorlangan malakali pedagog kadrlar bilan to'ldirish ta'minlanadi, ularning faoliyatida raqobatga asoslangan muhit vujudga keltiriladi.

Ta'lim muassasalarining moddiy-texnika va axborot bazasini mustahkamlash davom ettiriladi, o'quv - tarbiya jarayoni yuqori sifatli o'quv adabiyotlari va ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlanadi.

Uzluksiz ta'lim tizimini axborotlashtirish amalga oshiriladi.

Ta'lim xizmat ko'rsatish bozorini shakllantirish mexanizmlari to'liq ishga solinadi.

Uchinchi bosqich (2005 va undan keyingi yillar) - to'plangan tajribani tahlil etish va umumlashtirish asosida, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish.

Ta'lim muassasalarining resurs, kadrlar va axborot bazalari yanada mustahkamlanadi, o'quv-tarbiya jarayoni yangi o'quv-uslubiy majmualar, ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan to'liq ta'minlanadi.

Milliy (elita) oliy ta'lim muassasalarini qaror toptirish va rivojlantirish amalga oshiriladi. Kasb-hunar ta'limi muassasalarining mustaqil faoliyat yuritishi va o'zini o'zi boshqarishi shakllari mustahkamlanadi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora-tadbirlari

Milliy dastur qabul qilingandan keyingi o'tgan davir mobaynida **quyidagichora-tadbirlar amalga oshirildi va oshirilmoqda:**

- Milliy dasturning yo'nalish va bosqichlarini amalga oshirishning aniq, mexanizmlari, muddatlari, ijrochilari, moliyaviy va resurslar ta'minoti ifodalangan echim va chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqish;
- Milliy dasturni bajarish yuzasidan davlat va jamoat institutlarining faoliyati hamda vazifalarini belgilsh;
- Milliy dasturning aniq, yo'nalishlarini ishlab chiqish jarayoniga malakali chet el ekspertlarini jalb etish;
- Milliy dasturni bajarishda davlat va nodavlat tashkilotlar faoliyati muvofiklashtirilib, xalkaro tashkilotlar katnashuvini tashkil etish;
- Milliy dasturning monitoringi va bajarilishini ekspertiza qilish asosida uning ayrim qoidalari va tadbirlariga tuzatishlar kiritish;
- Ommaviy axborot vositalarini jalb etgan holda, kadrlar tayyorlash milliy modeli ro'yobga chiqarilishini ta'minlash masalalari yuzasidan seminarlar va konferensiyalar o'tkazish orqali Milliy dasturning prinsipial yondashuvlari hamda asosiy qoidalarini keng ko'lamda tushuntirish ishlarini olib borish;
- Milliy dasturning maqsad va vazifalarini amalga oshirish jarayoniga jamoat birlashmalari va markazlari, respublika aholisi keng tabaqalarining faol ishtirokini ta'minlash;
- Ommaviy axborot vositalarida Milliy dasturning bajarilishini muntazam yoritib borish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish yuzasidan **Respublika komissiyasi tashkil etildi**. Bu Komissiya tomonidan quyidagi vazifalar amalga oshirildi va oshirilmoqda:

- uzluksiz ta'limning tegishli turlari uchun DTS lariga qo'yiladigan umumiy talablarni DTSlarini va boshqa zarur normativ hujjatlarni ishlab chiqish;
- o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini, akademik lisey va kasb-hunar kollejlaridan iborat ta'lim tizimini joriy etish dasturlarini ishlab chiqish;
- o'rta umumiy ta'limga ega bo'lgan o'quvchilarni akademik lisey va kasb-hunar kollejlari tizimi bilan to'la qamrab olish, o'qituvchilar va pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun ta'lim muassasalarini tashkil etish hamda ularning samarali ishlashini ta'minlash;
- oliy ta'lim muassasalari tizimini Milliy dastur talablariga binoan isloh qilish, bu borada tegishli davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish va boshqalar.

Kadrlar tayyorlash miliy modelining tarkibiy qismlari

Kadrlar tayyorlash miliy modelining tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: **shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarish.**

SHaxs-kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'ekti va ob'ekti, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchi;

Davlat va jamiyat – ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul olishning kafillari;

Uzluksiz ta’lim – malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo’lib, ta’limining barcha turlarini, davlat ta’lim standartlarining kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko’rsatish muhitini o’z ichiga oladi;

Fan – yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi ilg’or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi;

Ishlab chiqarish - kadrlarga bo’lgan ehtiyojini, shuningdek ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo’yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moddiy-texnika jihatidan ta’minlash jarayonining qatnashchisi.

Davlat va jamiyat uzluksiz ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimi barcha uchun ochiq bo’lishini va hayot o’zgarishlariga moslanuvchiligini ta’minlaydi.

Shaxs Ta’lim xizmatlarining iste’molchisi sifatida shaxsga davlat ta’lim olish va kasb-xunar tayyorgarligi qurish kafolatlanadi. Ta’lim olish jarayonida shaxs davlat ta’lim standartlarida ifoda etilgan talablarni bajarishi shart.

SHaxs ta’lim xizmatlarining yaratuvchisi sifatida tegishli malaka darajasini olgach, ta’lim, moddiy ishlab chikarish, fan, madaniyat va xizmat ko’rsatish sohasida faoliyat ko’rsatadi va o’z bilimi va tajribasini o’rgatishda ishtirok etadi.

Davlat va jamiyat. Davlat va jamiyat kadrlar tayyorlash tizimi amal qilishi va rivojlanishining kafillari, yuqori malakali raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash bo’yicha ta’lim muassasalarining faoliyatini uyg’unlashtiruvchi sifatida faoliyat ko’rsatadi.

Uzluksiz ta’lim. Uzluksiz ta’lim tiziminin faoliyat olib borishi davlat ta’lim standartlari asosida, turli davrlardagi ta’lim dasturlarining izchilligi asosida ta’minlanadi va quyidagi ta’lim turlarini o’z ichiga oladi:

-maktabgacha ta’lim; umumiy o’rta ta’lim; o’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi; oliy ta’lim; oliy o’quv yurtidan keyingi ta’lim; kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash; maktabdan tashqari ta’lim.

Fan Kadrlar tayyorlash milliy modeli salmoqli element sifatida fanni o’z ichiga oladi, bu sohada fan va texnologiyalar sohasidagi faoliyatni ma’naviy va moddiy rag’batlantirish tizimini ishlab chiqish, talabalar va yosh olimlarning ilmiy yutuqlari uchun maxsus mukofotlar va sovrinlar ta’sis etish, maxsus stipendiyalar sonini ko’paytirish, yoshlar ilmiy-texnika ijodiyotining doimiy ishlaydigan ko’rgazma va ekspozitsiyalarini tashkil etish.

Ishlab chiqarish. Ishlab chiqarishning talab-ehtiyojlari kadrlar tayyorlash tizimining yo’nalishi, darajasi va miqyoslarini shakllantiradi, kasb tayyorgarligining maqsadi, vazifalari va mazmunini belgilaydi, malaka talablarini ilgari suradi, ta’limning muvoziy texnologiyalari va shakllarini tanlashni taqozo etadi. Ishlab chiqarish pirovard natijada kadrlarning sifati va raqobatbardoshligiga baho beradi.

3. O’rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standarti

Davlat ta’lim standartlari ta’lim tizimining eng zarur va etarli darajasi hamda o’quv yuklamalari hajmiga qo’yiladigan asosiy davlat talablarini belgilab beradi.

Ta’lim mazmunining zaruriy o’zagi hisoblanmish ta’lim standarti vositasida mamlakat xududidagi turli o’quv muassasalarida ta’limning barqaror darajasini

ta'minlash sharti amalga oshiriladi. O'quv yuklamalari me'yoriga keltiriladi, ta'lim oluvchilar bilimini baholash mezonlari ishlab chiqiladi.

Ta'lim oluvchi davlat belgilagan ta'lim standarti bilan cheklanishi mumkin yoki bilimlarni chuqurroq egallash maqsadida mustaqil ravishda, ya'ni kengroq, chuqurroq bilim olishga va yuqori reyting bali to'plash huquqiga ega. Natijada, qiyin yoki ta'lim oluvchi xush ko'rmaydigan predmetni o'rganishda unga standartda belgilangan me'yor bilan cheklanishga imkon beriladi. Bunda ta'lim oluvchi o'zining qiziqishi, xohishi, qobiliyatini va intilishlarini ro'yobga chiqarishga, o'zi uchun eng maqbul yo'lni ongli va mustaqil ravishda tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Davlat ta'lim standartlari o'quv-tarbiya jarayonining barcha ishtirokchilari uchun majburiy tayyorgarlikka qo'yiladigan talablar ochiq bo'lishini nazarda tutadi. Ta'lim oluvchilar uchun shakl va mazmun jihatidan tushunarli tarzda ifoda qilingan mazkur talablar ta'lim oluvchilar va ularning ota-onalariga oldindan ma'lum qilinadi.

Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib, Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standarti ishlab chiqiladi. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tarmoqli standarti – malaka talablariga mos holda kasbiy tavsifnoma asosida muayyan tayyorlov yo'nalishi va kasb-hunar bo'yicha ta'lim mazmunining zarur va etarli hajmi va so'nggi maqsadlarini, o'quv yuklamalari hajmini aniqlovchi hamda ta'lim sifatining standart talablariga muvofiqligini ta'minlovchi me'yoriy hujjatdir.

Kasb-hunar ta'limi dasturi kasb-hunar kolleji bitiruvchisiga egallagan kasbi bo'yicha ishni malakali bajarish imkonini berish hajmidagi ma'lum kasbga doir umumkasbiy va maxsus fanlarni hamda ishlab chiqarish ta'limi va amaliyotini o'z ichiga oladi.

Kasb-hunar ta'limi dasturini muvaffaqiyatli egallash kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarini kasbi va ixtisosligi bo'yicha mehnat faoliyatini amalga oshirish huquqi bilan ta'minlaydi. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini standartlashtirishning maqsadi va vazifalari – o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining yuksak sifatini hamda mamlakatda amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy va ijtimoiy islohatlarni, rivojlangan demokratik davlat barpo etish talablariga javob beruvchi raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni ta'minlash, sifatli ta'lim xizmatlari ko'rsatish, kadrlar tayyorlash sohasida shaxsning manfaatlarini himoya qilish, kadrlar tayyorlash sifatini, ta'lim faoliyatini baholash mezonlari va tartibini belgilashdan iboratdir.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi sifatiga va kadrlar tayyorlashga, ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari turlariga nisbatan qo'yiladigan maqbul talablarni belgilash, ta'lim oluvchilarning bilimi va kasb malakasi darajasini vaqti-vaqti bilan baholash tartibiga, xalqning boy merosi va umuminsoniy qadriyatlar asosida ta'lim oluvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning samarali shakllari va usullarini joriy etishdan iborat bo'ladi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, o'quv-tarbiya jarayonini, pedagogik va axborot texnologiyalari bilan ta'minlashga, ta'lim darajasini nazorat qilishga, ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilar va ularni bitiruvchilarning malakasiga nisbatan me'yorlar va talablarni belgilash; kadrlarning maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan, ishlab chiqarishning samarali integrasiyasini ta'minlashdan iboratdir.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qabul qilingandan keyin uni amalga oshirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining birinchilar qatorida qabul qilgan qarori 1998-yil 5-yanvardagi «Uzluksiz ta'lim tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish to'g'risida» gi 5 sonli qaroridir.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning 7-moddasiga, Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq respublikada idoraviy bo'ysunishi va

mulkchilik shakllaridan qat'i nazar ta'lim muassasalarining barcha turlari uchun majburiy bo'lgan davlat ta'lim standartlari (DTS) belgilanadi.

- DTS kadrlar tayyorlash sifatiga, ta'lim mazmuniga nisbatan qo'yiladigan talablarni;

- ta'lim oluvchilar tayyorgarligining zarur va etarlicha darajasini hamda ta'lim muassasalarini bitiruvchilarga nisbatan qo'yiladigan malaka talablarini;

- o'quv yuklamasining zarur hajmini; ta'lim muassasalari faoliyatini va kadrlar tayyorlash sifatini baholash tartibi va mexanizmini belgilaydi.

DTS ta'lim jarayonini va ta'lim muassasalari faoliyatini baholashni tartibga soluvchi boshqa me'yoriy hujjatlarni yaratish uchun asos hisoblanadi.

Davlat ta'lim standartlarining maqsad va vazifalari. Davlat ta'lim standartlari joriy etilishi quyidagi maqsadlarni nazarda tutadi:

- ta'limning yuksak sifatini hamda mamlakatda amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar, rivojlangan demokratik davlat barpo etish talablariga javob beruvchi kadrlar tayyorlanishini ta'minlash:

- mamlakatning ijtimoiy va ijtimoiy taraqqiyoti istiqbollaridan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqib kadrlar tayyorlash mazmunini tartibga solish;

- ta'limning demokratiyalashuvi, insonparvarlashuvi va ijtimoiylashuvi, ta'lim oluvchilarning huquqiy iqtisodiy bilimlari darajasini, shuningdek ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish;

- sifatli ta'lim xizmatlarini ko'rsatish, ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida shaxsning, jamiyat va davlatning manfaatlarini himoya qilish;

- kadrlar tayyorlash sifatini va ta'lim faoliyatini baholash mezonlarini va tartibini belgilash;

- ta'lim jarayoni va kadrlar tayyorlashning izchilligi va uzluksizligini ta'minlash, ta'limning barcha turlari va bosqichlarida o'quv-tarbiya jarayonini maqbullashtirish;

- mehnat va ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni ta'minlash.

4. Ta'limning standartlashtiriladigan turlari.

DTS-ta'limning quyidagi turlari uchun belgilanadi:

- Umumiy o'rta ta'lim, shu jumladan boshlang'ich ta'lim;

- O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi (akademik liseylar, kasb-hunar kollejlari);

- oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura).

Maktabgacha, maktabdan tashqari, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash uchun davlat boshqaruvining vakolatli organlari tomonidan davlat talablari belgilanadi.

5. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarining vazifalari:

- O'MKHT sifatiga va kadrlar tayyorlashga, ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari turlariga nisbatan qo'yiladigan maqbul talablarni belgilash;

- O'MKHT ga va uning pirovard natijalariga, ta'lim oluvchilarning bilimi va kasb malakasi darajasini vaqti-vaqti bilan baholash tartibiga, shuningdek ta'lim faoliyati sifati ustidan nazorat qilishga nisbatan qo'yiladigan tegishli talablarni belgilovchi me'yoriy negizni yaratish;

- xalqning boy aql-zakovat merosi va umuminsoniy qadriyatlar asosida ta'lim oluvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning samarali shakllari va usullarini joriy etish;

- O'MKHT o'quv-tarbiya va ta'lim jarayoniga, pedagogik va axborot texnologiyalari bilan ta'minlashga, ta'lim darajasini nazorat qilishga, ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilar va ularni bitiruvchilarning malakasiga nisbatan me'yorlar va talablarni belgilash;

- kadrlarni maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishning samarali integrasiyasini ta'minlash.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (DTS, o'quv rejalari va dasturlari).

Davlat ta'lim standartlari Davlat ta'lim standarti O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini qo'lga kiritilgandan so'ng yaratildi. DTS O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturi" normativ hujjatlari asosida yaratilgan.

Standart o'lchov, andoza, qolip, mezon ma'nosini beradi. DTS ta'limning mazmuniga hamda sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilaydi.

DTS ta'lim oluvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarining sifatiga qo'yiladigan minimal darajadagi talabni aniqlaydi.

O'quv rejasi: davlat hujjatidir. O'quv rejasi barcha ta'lim muassasalarida so'zsiz amal qilinishi lozim bo'lgan davlat hujjatidir.

O'quv rejasi tegishli ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlanadi.

O'quv rejasida:

- o'quv yilining boshlanishi va tugash vaqti, beriladigan ta'tillarning kuni, ta'lim muassasasida o'tilishi kerak bo'lgan fanlarning tizimi;

- o'rganilayotgan fanlarning ro'yxati va bo'linishi (taqsim qilinishi);

- fanlarning asosiy va fakultativlarga bo'linishi;

- har bir sinfdagi o'quv fanlarini o'rganishda haftalik va yillik taqsim qilinishi soati ko'rsatilgan bo'ladi.

O'quv dasturi o'quv rejasi asosida har bir o'quv fani uchun tuziladi. O'quv dasturi har bir o'quv fanini o'qitish uchun ajratilgan bilim hajmi, tizimi va g'oyaviy-siyosiy yo'nalishini aniqlab beradigan hujjatdir.

O'quv dasturida o'quv yili davomida har qaysi sinfdagi alohida fanlar bo'yicha o'quvchilarga beriladigan ilmiy bilim, ko'nikma va malakalarning hajmi belgilab beriladi. Dasturda har qaysi o'quv fanlarining mazmuni izchillik bilan yoritiladi va ta'lim mavzular orqali ko'rsatiladi.

Ma'lum mavzu yuzasidan o'quvchi o'zlashtirishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar qisqacha ifodalab beriladi.

O'quv dasturi **uch qismga** bo'linadi:

- tushuntirish xati (o'rganilayotgan fanning) maqsad va vazifalari;

- mazmuniy (asosiy) qism;

- bilim, ko'nikma va malakalarni baholashda metodik ko'rsatma, ta'limning ko'rsatmali va texnik vositalari soni, tavsiya etilgan adabiyotlar ro'yxati;

Ta'lim mazmunining tuzilishi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. Ta'lim mazmunining davlat ijtimoiy-kasbiy rivojlanishi yo'nalishlariga bog'liqlik tamoyili.

2. YOshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tamoyili.

3. Fanlararo kompleks aloqalar tamoyili.

4. Kasblarga yo'naltirish tamoyili.

5. Ta'lim mazmunini tanlashda ustuvor va o'zgaruvchan qismlarga bo'lib tanlash tamoyili.

6. Ta'lim mazmunini unifikasiyalash va tabaqalashtirish tamoyili.

Nazorat savollari:

1. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi qachon qabul qilindi va u nechda bosqichda amalga oshiriladi?

2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturning maqsad va vazifalari nimadan iborat?

3. Kadrlar tayyorlash milliy modelining tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?

4. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirishda kadrlar tayyorlash milliy modelining xar bir tarkibiy qismlarining urni nimalardan iborat?

5. Kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standarti haqida fikr bildiring?

6. Kasb pedagogikasida ta'lim mazmuniga nimalar kiradi?

7. Kasb-hunar ta'limi dasturi haqida gapiring?

8. Kasb pedagogikasining mazmuni va asosiy belgilari nimalardan iborat?

9. Kasb ta'limi mazmuniga qo'yiladigan talablar haqida gapiring?

10. O'qitish dasturlariga nimalar kiradi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.

2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173

3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.

4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b

5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.

6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.: TDPU, 2006 y.

7. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.

8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.

9. Abdiquddusov.O., Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi. O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

4-mavzu: Kasb ta'lim pedagogikasining didaktik printsiplari. Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari. Dars tasnifi(2soat)

Reja:

1. Kasb ta'limining tamoyillari.

2. Ta'limda tizimlilik va izchillik, yosh individual xususiyatlarni hisobga olish

3. Ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi

4. Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari

Tayanch so'z va iboralar: Ta'limda tizimlilik va izchillik, yosh individual xususiyatlarni hisobga olish, ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi tamoyillari, ta'limni tashkiliy shakllari, dars.individual ta'lim.

1.Kasb ta'limining tamoyillari

Inson vujudga kelibdiki, o'z farzandiga bilganlarini o'rgatish, o'zi ega bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalarini keyingi avlodga o'tkazish dastavval anglanmagan holda bo'lsada mavjud edi. Bu yashash uchun kurash qonunidan kelib chiqib, yashashning zaruriy sharti hisoblangan. Jamiyat rivojlanar ekan avloddan-avlodga o'tkazish lozim bo'lgan bilimlar hajmi ortib bordi. Bilimlar, egallash lozim bo'lgan malaka va ko'nikmalar murakkablashib bordi. Bu jarayon olimlar tomonidan tahlil qilinib asta-sekin ma'lum qoidalar ishlab chiqildi.

Qomusiy olim Abu Rayhon Beruniy (973-1048) ta'lim jarayonini chuqur o'rgangan olimlardan biri. U ilmiy bilimlarni egallash yo'llari, usullari haqida shunday fikrlarni bildiradi. O'quv jarayonida pedagog quyidagi qonuniyatlarga:

- talabani zeriktirmasligi;
- bilim berishda turlilikka asoslanishi;
- uzviylikka, izchillikka rioya qilish kerak.

Beruniy yangi mavzularni qiziqarli, asosan ko'rgazmali bayon etish samarali natijalar berishini ham ta'kidlaydi.

Abu Ali Ibn Sino (980-1037) bilim olishda yoshlarni o'quv muassasasida o'qitish zarurligini qayd etar ekan, ta'limda quyidagi tomonlarga rioya etish zarurligini ta'kidlaydi:

- talabaga bilim berishda birdaniga kitobga band qilib qo'ymaslik;
- o'qitishda jamoa bo'lib, o'quv muassasasida o'qitishga e'tibor berish;
- bilim berishda talabalarning maylini, qiziqishi va qobiliyatini hisobga olish;
- o'qitishni jismoniy mashqlar bilan qo'shib olib borish.

Ushbu ishlab chiqilgan qoidalar ta'limda mustahkam o'rin egallay boshladi.

SHunday qilib, ta'lim tamoyillari asrlar osha sayqal topib bordi. Albatta didaktika tamoyillari har bir davrning o'ziga xos bo'lgan xususiyatlarini hisobga olgan holda o'zgarib boradi. CHunki ta'lim tamoyillari jamiyat va davlat oldida turgan ulkan vazifalar asosida belgilanadi. Ta'lim (o'qitish) jarayoni murakkab hamda ko'p qirralidir. Unda pedagog va talabalar faol ishtirok etadilar. Bu jarayonning muvaffaqiyatli va samarali natijasi ta'lim jarayonining qonun qoidalari ya'ni ta'limga quyilgan didaktik talablarga qay darajada amal qilishlariga bog'liq.

Ta'lim tamoyillari pedagogning faoliyatini va talabalar tomonidan ilmiy bilimlarning o'zlashtirilishi tegishli ko'nikma va malakalar xosil qilishning asosiy qonun va yo'l yo'riqlarini o'z ichiga oladi. SHu bilan bir vaqtda ta'lim tamoyillari har ikkala faoliyatning ya'ni pedagog va talaba tomonidan o'z oldiga qo'yilgan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish imkoniyatini beradigan bir qancha talablarni ham umumlashtirib beradi. SHunga ko'ra ta'lim qoidalari o'qitishning eng muhim masalalarini nazariy va amaliy jihatdan to'g'ri hal qilishning asosiy negizi hisoblanadi.

Ta'lim tamoyillari deb, umuminsoniy tarbiyaning maqsad va vazifalarini amalga oshirishga qaratilgan o'qish va o'qitish jarayonlarining yo'nalishi talabalar tomonidan ilmiy bilimlarning o'zlashtirilishi, bilim va malaka xosil qilishning asosiy qonun va qoidalarining yig'indisiga aytiladi.²

Keyingi yillarda ta'lim qoidalarini o'rganish ularni tahlil qilish va mukammallashtirish ustida ish olib borilmoqda. Ta'lim qoidalarini sistemalashtirish masalasi ham doimo faol masala bo'lib kelgan.

²I.P.Podlasiy. Pedagogika.Ucheb.dlya stud.vyssh.ucheb. zavedeniy.2 kn.Moskva.Vlados, 2003.439str.

2. Bugungi kunda pedagogika fani quyidagi **ta'lim tamoyillarini** ajratib ko'rsatmoqda:

- Ta'limning ilmiy bo'lishi;
- Ta'lim va tarbiyaning birligi;
- Ta'limning tizimli va izchil bo'lishi;
- Ta'limda nazariyaning amaliyot bilan bog'liq bo'lishini ta'minlash;
- Ta'limda onglilik, faollik va mustaqillikka erishish;
- Ta'lim jarayonining ko'rsatmali va ko'rgazmali bo'lishi;
- Bilimlarni puxta va tizimli o'zlashtirib olish;
- Ta'lim jarayonida shaxsiy xususiyatlarni hisobga olish;

Umumdidaktik tamoyillar bilan pedagogik jarayon qonunlari o'zaro aloqada bo'lib, u o'zining spesifik xususiyatlariga egadir. **“Kasbiy pedagogika” fanining** asosiy tamoyillari quyidagilar:

- Politeknik tamoyil
- Ta'lim oluvchilarda amaliyot va nazariyani o'zaro bog'lash tamoyili
- Modellashtirish tamoyili
- Mobillik tamoyili
- Tartibli ketma-ketlik tamoyili
- Atrof-muhitni tashkil etish tamoyili
- Kompyuterlashtirilgan pedagogik jarayon tamoyili

3. Politeknik tamoyil – bu tamoyil zamonaviy ishlab chiqarishning ilmiy asoslari tizimini egallashni nazarda tutib, shu bilimlar asosida umumkasbiy politeknik va maxsus bilimlarni shakllantiradi.

Politeknik tamoyillarni o'qitishda quyidagi shartlarga amal qilish lozim:

- asosiy yo'nalishdagi rivojlangan texnika va ilmiy o'qitish;
- o'zaro bir-birlari bilan bog'langan o'quv material tizimini tashkil qilish;
- o'qitilayotgan fanni kelajakda amaliyotda qo'llash;
- ta'lim oluvchilarning yoshlariga mo'ljallab o'qitish;
- umumta'lim bilimlariga tayanish;
- ta'lim oluvchilarning qiziqishlarini qoniqtirish;
- o'quv materialining ketma-ketligi va turg'unligiga rioya qilish.

Ta'lim oluvchilarda amaliyot va nazariyani o'zaro bog'lash tamoyili

O'quv jarayonida nazariy va amaliy bilim berish o'zaro aloqadorlik va o'quv predmetini asosiy maqsadi amaliyotda qo'llashga qaratilgan bo'lib, quyidagi shartlarga amal qilishga bog'liq:

- nazariy bilimlarni amaliyotda sinallishi;
- ish jarayonida sohaviy bilimlar va ularni fanda qo'llanilishi;
- mutaxassis-xodimlarni samarali o'qitish uchun kasbiy ishlab chiqarishga qarab kasbiy bilim berish.

Mutaxassis faoliyatini o'quv jarayonida modellashtirish tamoyili

Modellashtirish orqali mazmun va maqsadlarni isbotlash uchun engilliklarini oldin o'zlashtirish, o'qitish metodlarini o'quv rejasi va o'quv dasturini olish mumkin.

3. Mobillik tamoyili. Bu tamoyil shaxsning texnik bilimlarini tez o'zlashtirish qobiliyatiga qaratilgan. Ishchining ijodiy ish xarakteri, dunyoqarashining kengligi muammolarni anglab olish, ishlab chiqarishdagi rivojlanishini ko'ra bilishdir.

Tartibli ketma-ketlik tamoyili

Bu tamoyil quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o'quv rejasini planlashtirish;

- o'quv jarayonida ketma-ketlikka rioya qilish;
- deduktiv o'qitish metodlarini qo'llash;
- umumta'lim bilimlarini tayanch qilib olish;
- o'quv materiallarini o'zaro bog'liq holda tartibli berib borish.

Atrof-muhitni tashkil etish tamoyili

Atrof-muhit deganda avvalom bor ta'lim muassasasida o'quv qurollari bazasini ishlab chiqarish va didaktik vositalarni, texnik, texnologik, ekologik talablar, shu bilan birga mehnat muhofazasini ta'minlash va ta'lim oluvchilarning sog'lig'ini saqlash sharoitlarini yaratish lozim.

Kompyuterlashtirilgan pedagogik jarayon tamoyili

Bu tamoyil bugungi kunda o'ta dolzarb bo'lib, kompyuterlar hayotimizning turli sohalariga kirib kelmoqda. Pedagogik sohaga ham kirib kelib ta'lim oluvchilarga kompyuterlar yordamida mavzuni kengroq, qiziqarliroq va tushuntirilayotgan mavzuni amaliyotini ham ekranda ko'rsatib berish imkonini yaratadi.

Ta'lim va tarbiya tushunchalari bir-biriga chambarchas bog'liq tushunchalar bo'lganligi sababli pedagogikadagi ta'lim va tarbiya prinsiplarini ham birgalikda ko'rib chiqamiz.

Pedagogikada fan sifatida asosiy qoidalar, g'oyalar mavjud. Bu g'oyalar ta'lim samaradorligini, qo'ildigan talablarning izchilligini ta'minlaydi. Ta'lim va tarbiya prinsiplari jamiyat ijtimoiy ehtiyojlaridan kelib chiqib pedagogika nazariyasi va amaliyoti yutuqlariga ko'ra o'zgarib, takomillashib boradi.

Tarixda pedagogika prinsiplarini aniqlash bo'yicha turlicha yondoshuvlar mavjud bo'lgan. Masalan: XVI asrda YA.A.Komenskiy ta'lim prinsiplarini tabiatga qiyoslab o'rganishni ya'ni, o'quvchilarga tabiat qo'ynida bevosita ta'lim berishni, tabiatda qanday mutanosiblik bo'lsa ta'limda ham xuddi shunday mutanosiblikka erishishni taklif etadi. 17-XVIII asrlarda madaniy jihatlardan mutanosiblikka erishish prinsiplari ilgari suriladi. Hozirda ta'limning ilmiylik prinsipi, o'quvchilar imkoniyatlari va yosh xususiyatlarini hisobga olish prinsipi, ko'rgazmalilik prinsipi, ta'limda muntazamlilik va davomiylik prinsipi, ta'limning hayot bilan bog'liqligi, ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligi va ongliligi, ta'lim va tarbiyaning tarbiyaviy xarakteri kabi ko'pgina prinsiplari mavjud.

Ta'lim va tarbiyaning ba'zi prinsiplarini izohlaymiz. Har qanday ta'lim tizimida ta'lim vazifalari jamiyat tomonidan g'oyaviy yo'naltiriladi. Bizning mustaqil Respublikamiz misolida ta'lim va tarbiya umuminsoniy qadriyatlarga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarda barcha insonlarga mos ijobiy xislatlarni shakllantirishni ko'zda tutadi. Ta'lim va tarbiya jarayoni turli partiya va oqimlarning ta'siridan ozod qilinadi. Tarbiyada o'zbeklarga xos urf-odatlar, udumlar, an'analarga amal qilish ko'zda tutiladi. Istiqlool mustaqillik mafkurasi o'zbekona ta'lim-tarbiyaning asosi qilib olinadi. «SHu Vatan barchamizniki», «Vatanni sevmoq iymondandir» g'oyalari, hur O'zbskiston madhiyasi, O'zbekiston Respublikasining milliy bayrog'i ta'lim va tarbiyaniig asosi hisoblanadi. Mustaqillik - islohot - ta'lim-tarbiya, bular bir-birlari bilan egizakdirilar. SHuning uchun ham Prezidentimiz I. A. Karimovning barcha asarlari nafaqat fanning iqtisodiy, siyosiy sohalariga, balki hozirgi zamon pedagogikasi fani taraqqiyoti va ravnaqiga samarali hissa bo'lib qo'shildi. Ular insoniyatning yangicha tafakkur olamini tadqiq etishga yo'l ochib berdi. Ma'rifiy-axloqiy prinsiplarni isloh qilish borasida amaliy qo'llanma hamda qo'llanma vazifasini o'taydi. Mustaqillikning mohiyati ta'lim

va tarbiya sabog'ining yo'na-lishini belgilaydi. Mustaqillik - bu iymon va e'tiqod erkinligi, milliy qadriyat, ma'naviyat va madaniyat, ma'rifat va din-diyonat ozodligi demak. SHu bois yoshlarga beriladigan ta'lim va tarbiya vataniga, millatiga, xalqiga e'tiqod qo'yishdan boshlanadi. Iymon tushunchasi e'tiqod bilan bir qatorda turadi, inson axloq-odobi, ilm olishi, madaniyat va ma'rifatli bo'lishi kabi yaxshi xislat va fazilatlarni o'z ichiga qamrab oladi.

Ta'lim mazmuni o'quvchilarni haqqoniy ilmiy dalillar, tushunchalar, qonuniyatlar, nazariyalar bilan tanishtirishni nazarda tutadi. Buning uchun o'quv mazmuniga faqat ilmiy asoslangan tajribada tasdiqlangan, o'quv fani va fanning mazmuni orasidagi qonuniy aloqalarga asoslangan ilmiylik prinsipini qo'llash darkordir. Nazariy bilimlarning amaldagi qo'llani-lishi, nazariy bilimlarning amaliy bilimlar bilan bog'liqligi har bir o'qituvchining axborotidan sezilib turishi kerak. Har bir fan bo'yicha, ayrim olingan soha bo'yicha fan yangiliklari doimo izohlanib borilishi darkor. Bevosita dars davomida ilmiylik prinsipi faqat ilmiy axborotni berish bilan chegaralanmaydi. Axborot, ilmiy qaydnomalarning qaerdan kelib chiqqanligi, sabab, natijalarning tahlili, tarixiylik prinsipini qo'llash ham ilmiylik prinsipini ta'minlaydi.

Ta'limning hayot bilan, ijtimoiy hayot amaliyoti bilan bokliqligi prinsipi xaklda gal ketganida jamiyatimlзда tub ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarning mohiyatini ta'lim va tarbiya mazmuniga nechog'lik singib ketganligi -tushuniladi.

O'zbekiston Reslublikasining Prezidenti I. A. Karimov e'lon kllgan bozor iqtisodiyotiga o'tishning tamoyillarini faqat Uzbekistoi Reelublikasigagina xos mustaqil yo'lini ta'limning barcha jabhalariga singdirish darkor. Buning uchun Rospublkkamiz sosial-iqtisodiy rivojlanishga oid ko'rsatkichlar, iqtisodiy yil yakunlariga oid fakt va materllar, yangilik ijodkorlari hakldagi ocherklardan foydalanish yaxlit natijalarga ollb keladi. SHu bilan blrga misollar to'llamidan ishlab chikarish va ijtimoiy xayotiy rlvojlantirish nuktai iazaridan muxim ahamiyatga ega bo'lganlarini tanlab olish uchun xam zarurdir. Bunda o'qituvchllarning doimiy ravshida Ilmiy-ta'limiy, nqtisodiy, tadbllrkorllk jurnallarda bayon etilgan ma'lumotlar bilan muntazam tanishib borishlari yordam beradi. Bulardan tashkari o'quvchilarga o'zlari topgan misollarni xam keltirishni, o'qituvchining namoyish etgan narsalarini o'zlarining hayotiy kuzatuvlari bilan to'ldlrishlarini maslaxat berish foydalidir.

SHuni nazarda tutish kerakki, ta'limning hayot amaliyoti bilan bog'likligi maxalliy sharoitlar bilan chegaralanmasligi lozim. O'quvchllarni jahondagi texnika va texnologiya taraqqiyotl bilan, Uzbekistonning siyosiy va ikdisodiy mustaqillikka o'tish jarayonlari bilan tanlshtirib borish maksadga muvofiqdir.

O'quvchilar tomonidan yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonining muvaffaqiyatli borishi uchun o'quv materialining xar bir tarkibiy qismi mantnkiy ravishda bir-biri bilan bog'lanishi shart. Bunda ko'nikma va ma-lakalar ma'lum bir tartibda, tizimda muntazam joylanishi ko'zda tutiladi. Bunday talabni ta'limda muntazamlik prinsipi ado etadi. Muntazamlik ta'lim va tarbiyadagi zarur fnenologik konuniyat xisoblanadi. O'quv materiali mantiqiy bog'laiishda o'rganilgandagina mustahkam yodda saqlanadi. Muntazamlik prinsipi fanlar bo'yicha tuzilgan dasturlarda, o'quv rejalarida, darslik, o'quv qo'llanma va metodik tavsiyanomalarda amaliyotga tatbik etiladi. Muntazamlik hodisalar, tushunchalar, dalillar orasidagi ichki alo-qalar, nazariy koidalar bilan amaliy ishlarni bajarish o'rtasidagi mantiqiy bog'liqliklarni o'rnatish orqali amalga oshiriladi. Bu prinsip o'rganilayotgan materialdan etakchi tushunchalarni aniqlashni, ularning

boshka tushunchalar bilan aloqalarini o'rnatishni, ta'limdagi ba'zi bir umumiy konunlarni yoritib berish uchun ular rivojlanishining manbaini ochib beradigan ma'lum bnr muntazamlikka, ketma-ketlikka rioya etishni talab etadi.

Muntazamlik prinsipi amalga oshirilayotganda albatta fanlararo integrativ bog'lanishlarni ko'zda tutish muhimdir. Masalan: nazariy mexanika qonuniyatlari materiallar qarshiligi va mexanizmlar nazariyasida ham qo'llaniladi. Albatta muntazamlik prinsipi bevosita o'quv-tarbiya jarayonida qo'llanilayotgan paytda ijodiy yondoshishni talab etadi. YA'ni har bir pedagogik xolat uchun maqsadga muvofiq bo'lgan muntazamlikni tanlashni nazarda tutadi.

Muntazamlik prinsipi bevosita fan bo'yicha tuzilayotgan dars rejasini yaratishda qo'l keladi. Bunda o'qituvchi mavzuning ayrim masalalarini o'rganish tartibini belgilaydi, amaliy va nazariy ishlar shug'ullanishining uzviyligi, takrorlanishini va o'quv materialini o'zlashtirish darajasini nazorat qilish tartibini aniqlashtiradi. Masalan: tushunchalar, teoremlar ilgariroq o'rganilsa mustaxkamlovchi mashklar esa nazariyani o'rganishning davomi bo'ladi. Bu prinsip o'quvchilar o'quv faoliyatini tashkil etishning ham asosi hisoblanadi.

Ta'lim va tarbiyaning birligi prinsipi ta'lim jarayonida o'quvchilarni yangi-yangi ilmiy bilimlar bilan qurollantirish va o'zlashtirilgan bilimlar asosida umuminsoniy sifatlarni shakllantirishni ta'minlaydi. O'quv predmetlarning har bir, hatto, ayrim mavzu va qismlari ham tarbiyalovchi xarakterga ega. Ta'lim jarayonida o'tilayotgan mavzularning mazmunidan kelib chikadigan tarbiyaviy tomonlari to'g'ri belgilanadi va ta'lim bilan birligida, bir butunlikda amalga oshiriladi. Ta'lim jarayonida tarbiyalashning tub mohiyati o'zlashtirilayotgan ilmiy bilimlar orkali o'quvchilarning dunyoqarashlarini shakllantirish, shu jarayonda o'quvchilarga muayyan umuminsoniy ma'naviy, intellektual, tadbirkorlik, irodaviylik hissiyotlarini shakllantirish va shakllantirilgan xislatlarni rivojlantirishni ko'zda tutadi. Ta'lim va tarbiyaning birligini ta'minlash ta'limning turli tashkiliy shakllaridan va xilma-xil o'qitish metodlaridan oqilona foydalanishga ko'p jihatdan bog'liqdir. Xususan, ta'lim jarayonida o'quvchilarda tadbirkorlik, sarajomlilik, uyushqoqlik, intizomlilik, xamsinf o'quvchilarga nisbatan xamdardlik, mexribonlik xislarini tarbiyalash; bayon kilinayotgan o'quv materialini kasbiy yo'nalganligini, ilmiyligini, tarbiyaviy ahamiyatini ochib berilishi ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsini rivojlantirish, ularning qiziqishlari, aktivligi, tashabbuskorliklarini oshirishga karatilgan bo'lishni kerak.

Ta'limda nazariyaning amaliyot bilan birligi prinsipi bevosita bilish faoliyatining psixologik asoslaridan kelib chikadi. YA'ni xar kanday bilish jarayoni oldin tushunish, anglash keyin umumlashtirish va umumlashgan bilimlarni mustaxkamlash va nixoyat mustahkam bilim, iqtidor ko'nikmalarini amalda ko'llashdan iborat.

O'quv tarbiya jarayonining xamma jabxalari o'quv faoliyatining mazmuni, o'qitish metodlari, ta'limni tashkiliy shakllari - barchalarida nazariya bilan amaliyotning birligi - prinsipiga asoslanadi. Nazariy o'zlashtirilgan bilimlarning amaliy iqtidor va ko'nikmalarga aylanishining o'zi alohida bir murakkab jarayon hisoblanadi. Bu jarayonning fiziologik asoslari chuqur o'rganilganida psixologik o'ziga xosliklar hisobga olingan taqdirdagina bilimlarni ko'nikmalarga aylanish jarayoni boshqara olinadi. Faqat shundagina nazariy bilimlar bilan amaliyot o'rtasida bog'lanish zanjirlari, bog'lanish qonuniyatlari ochilishi mumkin. O'rta maktab o'quv jarayonida o'quvchilar tomonidan fan asoslari matematika, fizika, biologiya, ximiya kabilardan o'zlashtirilgan

nazariy bilim, ko'likma va malakalar o'quv tajriba xonalarida, laboratoriyalarda, tajriba er uchastkalarida, ijtimoiyfoydali va unumli mexnat jarayonlarida qo'llaniladi. Bu mashg'ulotlar ularni kelgusida murakkab plmiy nazariyalarni amalda qo'llay olishlari uchun zarur bo'lgan tajriba bilan qurollantiradi. Bilish jarayoni faqat yuqoridagiday tashkil qilinsagina o'quvchilar o'quv materiallarining tub mohiyatini to'g'ri tushunib oladilar va kelajakdagi amaliy faoliyatlari uchun zarur bilim, iqtidor va malakalar bilan qurollanadilar.

Ta'limda ko'rgazmalilik prinsipiga amal kilish o'quvtarbiya jarayonining asosini tashkil etadi. Ta'lim va tarbiyada ko'rgazmalilikdan foydalaiish haqida Al-Forobiy ko'pgina ibratli so'zlarni aytib qol-dirgan. Forobiyning fikriga qaraganda o'quvchilarni, shogirdlarni uch toifaga bo'lish mumkin. Birinchi toifasi (guruhning 3-5 foizini tashkil etadi) o'quv materialini o'zlari mustaqil o'rgana olishadi. Uchinchi toifadagilarni (bular 8-10 foizni tashkil etadi) majburlab, zo'rlab o'qitish kerak, deydi. Va nixoyat ikkinchi toifa talabalarga (ular 85-90 foizni tashkil etadi) ta'lim berishda ko'rgazmalilikdan foydalanib, o'quv mexnatini jadallashtirish va birmuncha osonlashtirish imkoniyati tug'iladi. Ko'rgazmalilik prinsipiga amal qilinganida eshitish organlari bilan bir qatorda ko'rish organlaridan ham foydalaniladi, Xalqimizda, «yuz marotaba eshitgandan ko'ra bir marotaba ko'rgan ma'qul» degan maqol bor. Ko'rgazmalilik zarur bo'lgan joyda me'yorida ishlatilsa samarali natija beradi. Ko'rgazmalilikning me'yori buzilsa, ya'ni ko'rgazma material haddan ziyoda bo'lsa yoki yoritilayotgan materialga oid (yoki oid emas) materiallar dars davomida osig'lik tursa o'quvchilar fikri asosiy material g'oyasidan chetga buriladi. Ularning tafakkur doirasi torayadi va aksincha ko'rgazmalilik kerakli joyda etarli vaqt ichida qo'llanilsa o'zlashtirilgan bilim o'quvchilar xotirasida uzoqroq saqlanadi.

Ta'limda tushunarlilik prinsipi. O'qituvchining tarbiyachi sifatidagi asosiy funksiyalaridan biri fan temalari bo'yicha darslik, dastur, o'quv qo'llanmalari, ilmiy-ommaviy va boshqa adabiyotlarda tarqalib yotgan axborotni to'plab, uidan kerakli mazmunni tanlab olib, uni o'quv materlalgiga ayaltirishdan iborat. O'quv materlini loyخالash jarayonida bsvosita tema bo'yicha yoritilayotgan konun-qoida yoki texnologik jarayonning mantiqiy ketma-ketligi bilan birga o'quv materilini tushunarli bo'lishi katta axamiyat kasb etadi. O'quv materlali fan bo'yicha yaigiliklar ortib boravergani sababli tobora murakkablashib boradi.

Bizda ta'limning tashkiliy shakli sifatida asosan. sinf-dars tizimidan foydalaniladi. Birinchi siifga 6-7 yoshdan olingan o'quvchilarning psixik rlvojlalnish ko'rsatkichlari turlicha bo'llshi anik. O'qituvchi tomonidan berilayotgan bilim va ko'nlkmalarni o'zlashtirishga o'quvchilarda imkoniyat mavjudmi, o'quv materlini o'zlashtirishga ular tayyormilar? O'quvchilarga o'quv materialini alglatish uchun nima kilmok ksrak? SHu qabildagi savollar o'qituchi ertangi darsga tayyorlanish jarayonida hal qilish kerak bo'lgan muammolar xlsoblanad. Amalda ko'pchlllk o'kituvchllar bu masalani echishning oson yo'lini izlashadi. YA'ni o'quv matsrlini osonlashtirish yo'lini tutadilar va shu bilan ilmiylik prinsipini qo'pol ravishda buzadilar.

Ilg'or pedagogik tajribalarga asoslanib shuni aytish mumkinki, tushunarlilik prinsipini darsni yaxshilashni tashkillashtirish, dars mazmuniga mos metodlardan foldalanish, o'quvchilar aqliy aktivligini rivojlantirish orqali amalga oshirish mumkin. Bu erda o'quvchilarda o'quv faoliyatini tashkil kilish ko'nikmalarini shakllantirish katta axamiyatga ega.

O'qituvchi o'quv materialini o'quvchilar tushunishi oson bo'lgan oddiy faktlardan boshlashi va shu tarika ularni birmuncha murakkab materialni o'zlashtirishga tayyorlashi lozim. SHu bilan blrga juda oson yoki o'quv-chilarga yaxshi ma'lum bo'lgan matsrlai ularning e'tiborini susaytlradi. Ukltuvchining vazlfasi o'quvchilar tushuna oladlgan, lekin shu bilan birga ularni o'ylashga, tasavvur kilishga xamda ma'lum darajada qiyinchiligini engishga majbur qiladigan materlni tallashdan iborat bo'lmog'i lozim.

Ma'lumdan noma'lumga o'tish ham ta'limning tushunarli bo'lishini ta'minlaydl. Bu erda har bir yangi dars materlali o'quvchilar ilgari puxta o'zlashtirib olgan bilimlar asosida tushuntiriladi. O'qituvchi darsda o'quvchllarning o'zlashtirgan bilimlaridan hayotiy tajribalaridan foydalanadi, yangi materialni tushuntirishda ularga ma'lum bo'lgan misol va faktlarga asoslanadi.

O'quvchilar bilim egallashlarini osonlashtirish uchun o'quv materialini osondan qiyinga o'tilishini ta'mnnlash kerak. SHunday sharoit yaratilganida o'quvchilarning o'z kuchiga bo'lgan ishonchi ortadi.

Boshlang'ich va o'rta bo'g'in sinf o'quvchilari bilan ishlanganida yaqindan uzoqqa o'tish uslubi yaxshi natijalar beradi. O'quvchilarga geografik iqlim, hayvonot dunyosini tanishtirishda ishni avval bolalarga ma'lum bo'lgan o'simlik va hayvonlardan boshlab, so'ngra uzoq o'lkalardagi o'simlik va xayvonlar bilan tanishtirishga o'tish kerak.

Ta'limda onglilik va aktivlik prinsipini amalga oshirish ham bilish jarayonining psixologik asoslariga to'la-to'kis tayanadi. Tartib va qoidalar yaxshi o'zlashtirilsada, ayrim hollarda shu bilimlarni bsvosita qo'llash jarayonida o'quvchilar qiynalishi mumkin. Ba'zan ular oddiy masalalarni echa olmay qolishadi. Demak, o'quvchi materialni tushunib etmasdan shunchaki yodlab olgan. O'quvchilar olgan bilimlarini amaliy xayotda foydalana olishlari uchun ta'lim berish jarayonini aktiv fikrlash jarayonnga aylantirish kerak.

O'qituvchi tushunarli bo'lishi uchun kitob va boshqa manbalardagi rasmlarni ko'rsatar ekan o'quvchilarda aktiv munosabat tug'diradi va o'zlashtirshi lozim bo'lgan material to'g'risida idrok xosil kildiradi. Konkret materiallardan olingan taassurot bolalar tafakkurini uyg'otadi.

Ta'lim prinsiplarini qarab chiqishni yakunlay turib, faqat ularning bir-birini to'ldirishi, bir-biriga muvofiq bo'lishigina ta'lim turi, vositalari, uslublari, tarkibiy tuzilishi va maqsadlarini muvaffa-hiyatli belgilashini ta'kidlab o'tmoqchimiz. U yoki bu prinsipni muxim deb ko'rsatish mumkin emas, chunki bir xil ta'limiy va tarbiyaviy maksadlarning xal etilishi boshqalarning hisobiga bo'lganligi sababli umumiy samaradorlikning pasayishini keltirib chiqaradi.

Xuddi shuningdek, ayrim prinsiplarni etarli darajada baholamaslik ta'lim samaradorligini pasaytiradi, ta'lim prinsnplarini yaxlit, mushtarak holda qo'llashgina zamonaviy maktab vazifalarinni muvaffa-qiyatli hal etish imkoniyatini yaratadi.

4. Ta'lim turlari va shakllari hamda ularning tavsifi. Didaktik g'oyalar (tizimlar) tarixiy taraqqiyot jarayonida yangi g'oyalar bilan boyib davr talabiga mos keluvchi tizimlarga aylanadi. Didaktik tizimlarning ketma-ketligi o'qitish nazariyasi va amaliyotining umumiy qonuniyatidir. Ta'lim turlari (yunoncha species) alohida, o'ziga xos xususiyatga ega. Pedagogik tizimlar turlari bo'yicha farq qiladi, keng qo'llaniluvchi

tizimlar an'anaviy tizimlar deb ham ataladi. Ta'lim turlari o'quv jarayonini tashkil etish va amalga oshirishga nisbatan turlicha yondashuvni ifodalaydi.

«Biz mamlakatimizning kelajagini ko'zda tutgan xolda bugungi kunda taraqqiy topgan ilmiy jamoatchilikning e'tibor markazida turgan eng ilg'or, istiqbolli ilmiy izlanish va tadqiqot ishlarini yurtimizda rivojlantirish maqsadida fanlar akademiyasi va oliy o'quv yurtlari tarkibida yangi laboratoriyalarni tashkil qilish, ularni rivojlangan mamlakatlardagi ilm-fan markazlari bilan samarali hamkorlik aloqalari o'rnatishga erishishimiz kerak», degan edi Prezident I.A.Karimov.

Tushuntiruvchi-namoyish etuvchi ta'lim nomidan mohiyati anglanib turibdi. Ko'rgazmalilik asosida tushuntirishning asosiy metodlari tinglash va eslab qolish sanaladi.

Tushuntiruvchi-namoyish etuvchi ta'lim turi vaqtni tejash, o'qituvchi va o'quvchilarning kuchlarini asrash, qiyin bilimlarni tushunishni osonlashtirish, ta'lim jarayonini ancha samarali boshqarishni ta'minlaydi. Biroq muayyan kamchilikka ham ega, ya'ni, "tayyor" bilimlarni berish va o'quvchilarni bilimlarni o'zlashtirishda mustaqil hamda mahsuldor fikrlashdan ozod etish, o'quv jarayonini individuallashtirish, differentsiallashtirish imkoniyatlarining kamligi..

Muammoli o'qitishda o'quv muammolarini hal etish jarayonida bilimlarni mustaqil egallash, o'quvchilarning ijodiy fikrlashlari va idrok etish faoliyatlarini rivojlantirish yo'li bilan ta'lim tashkil etiladi. Uning texnologiyasi turli-tumanligi bilan ajralib turmaydi, chunki o'quvchilarni faol idrok etish faoliyatiga jalb etish bir necha bosqichlardan iborat bo'ladi. Ular ketma-ket tartibda va kompleks amalga oshirilishi kerak.

Bunday o'qitishda muammoli vaziyatni yaratish muhim bosqich hisoblanadi. Bunday vaziyatda fikrlash jarayonida qiyinchilik his etiladi. O'quv muammosi bir qadar qiyin, lekin o'quvchilarning kuchi yetadigan bo'lishi kerak. Muammoni ilgari surish bilan **birinchi bosqich** yakunlanadi. Muammoni hal etishning **keyingi bosqichida** o'quvchilar savol bo'yicha mavjud muammoni ko'rib chiqadilar, tahlil qiladilar, javob topish uchun ularning yetarli emasligini aniqlaydilar va yetishmayotgan axborotni topishga intiladilar. **Uchinchi bosqich** muammoni yechish uchun zarur bo'lgan bilimlarni turli usullar bilan egallashga qaratilgan. U hayoliga birdan fikr kelishi bilan yakunlanadi ("Men nima qilishni bilaman!"). Shundan keyin muammoni hal etish, olingan natijalarni tekshirish, dastlabki gipoteza bilan solishtirish, olingan bilimlar, malakalarni tizimlashtirish va umumlashtirish bosqichlari keladi.

Dasturlashtirilgan o'qitish harakat (operatsiya)lar ketma-ketligi tizimini ifodalovchi, ularni bajarish ilgaridan rejalashtirilgan natijaga olib keluvchi **"dastur"** terminidan kelib chiqadi. Ushbu turning asosiy maqsadi o'quv jarayonini boshqarishni yaxshilashdan iborat. Bunday o'qitish asosini kibernetik yondoshish tashkil etadi. Unga binoan o'qitish murakkab dinamik tizim sifatida qaraladi. Dasturlashtirilgan o'qitish yangi didaktik, psixologik va kibernetik g'oyalar asosida XX asrning 60-yillari boshlarida yuzaga keldi. U o'quvchining bilim egallashi yo'lida har bir qadamni nazorat qilishga imkon beradigan va shuning asosida o'z vaqtida yordam ko'rsatish, qiyinchiliklarini oldini olish, qiziqishini yo'qotmaslik va salbiy oqibatlarining oldini olishga imkon beruvchi o'quv jarayonining texnologiyasini yaratishga yo'naltiradi.

Kompyuterli ta'limning sifati quyidagi ikki asosiy omil bilan aniqlanadi:

1. o'qitish dasturlarining sifati;

2. hisoblash texnikasining sifati.

O'qishni tashkil etish shakllari va ularning didaktikada rivojlanishi. Jahon pedagogik fani va amaliyotida ta'limni tashkil etishning turli shakllari mavjud. Jamiyat rivojining har bir yangi bosqichi ta'limni tashkil etishga o'z ta'sirini o'tkazadi.

Ayni vaqtda ta'limning quyidagi shakllari ajratib ko'rsatiladi: individual, individual-guruhli, sinf-dars, leksion-seminarli va sinfdan tashqari, auditoriyadan tashqari, maktab va maktabdan tashqari. Ular o'quvchilarni qamrab olishi, o'quvchilar faoliyatini tashkil etishi, jamoaviy va individual shakllarining nisbatlari, mustaqilligi darajasi va o'qish jarayoniga rahbarlik qilish xususiyatlari kabi belgilariga ko'ra quyidagi uch asosiy turga ajratiladi:

1. individual;
2. sinf-darsli;
3. leksion-seminarli.

Sinf-dars tizimi garchi 350 yil avval asoslangan bo'lsada bugungi kunda ham keng ko'lamda qo'llanilib kelinmoqda.

Sinf-dars tizimining mazmuni o'quv ishlarini tashkil etish o'ziga xos shakli sifatida quyidagilarda iborat:

1. bir xil yoshdagi va taxminan bir xildagi tayyorgarlik darajasiga ega bo'lgan o'quvchilar sinfni tashkil etadi. Bu sinf maktabda o'qishning umumiy davriga asosan doimiy tartibini saqlab qoladi;

2. sinf faoliyati yagona yillik reja va dastur asosida, doimiy dars jadvali bo'yicha tashkil etiladi, buning natijasida bolalar maktabga yilning bir vaqti va oldindan belgilangan kun soatlarida kelishlari kerak bo'ladi.;

3. mashg'ulotlarning asosiy birligi dars hisoblanadi;

4. dars odatda bir fan yoki mavzuga bag'ishlangan bo'ladi, shu bois o'quvchilar sinfda bitta material ustida ishlaydilar;

5. darsda o'quvchilarning ishiga o'qituvchi rahbarlik qiladi, u o'z fani bo'yicha o'qish natijalari, har bir o'quvchini alohida bilimini baholaydi va yil oxirida o'quvchini keyingi sinfga o'tishi haqida qaror qabul qiladi.

Sinf-dars tizimi K.D.Ushinskiy tomonidan yanada rivojlantiriladi. U bu shaklning hamma ustunliklarini ilmiy asoslab berdi. Dars, ayniqsa, uning tashkiliy qurilishi va tipologiyasining ixcham nazariyasini yaratdi. K.D.Ushinskiy har bir darsning bir-biri bilan ketma-ket bog'langan quyidagi uchta qismini ajratib ko'ratadi:

1. ilgari o'rganilgan bilimlar asosida yangi bililarni anglashni amalga oshirish va o'quvchilarda materialni jadal qabul qilishga maqsadli ko'rsatmani yaratishga qaratiladi. Darsning bu qismi K.D.Ushinskiyning fikricha darsga go'yoki "eshik" hisoblanadi.

2. asosiy masalani hal etishga yo'naltiriladi va darsning muhim, markaziy qismi hisobalanadi.

3. amalga oshirilgan faoliyatga yakun yasash va bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlashga qaratiladi.

Darsni tashkil etish ilmiy asoslarini ishlab chiqishga A.Disterveg ham katta hissa qo'shdi. U o'qituvchi va o'quvchining faoliyatiga taalluqli o'qitish tamoyillari va qoidalari tizimini ishlab chiqdi, o'quvchilarning yoshi imkoniyatlarini hisobga olishni zarurligini asoslab berdi.

Ta'limning sinf-dars tizimi alohida o'quv fanlarini o'qitish metodikasi va didaktikasiga oid asarlarida uning afzallik va kamchiliklarini ko'rsatib berdi.

Afzalliklari: yaxlit o'quv-tarbiyaviy jarayonning tartibli ketishini ta'minlovchi aniq tashkiliy tizim; jarayonlarning oddiy boshqarilishi: muammoning jamoa bo'lib muhokama qilinishi, masalaning yechimini birgalikda izlash jarayonida bolalar o'rtasida o'zaro munosabatlarning shakllanish imkoniyati; o'qituvchining o'quvchilar va ularning tarbiyasiga doimiy emotsional ta'sir ko'rsatishi; ta'limning emotsionalligi (zero, o'qituvchi bir vaqtning o'zida o'quvchilarning katta guruhi bilan ish olib boradi), o'quv faoliyatiga musobaqalashish elementlarini kiritish uchun sharoitning yaratilishi, bilimsizlikdan bilimlarni o'zlashtirish sari harakatlarning muntazamligi va ketma-ketligi.

Kamchiliklari: tizimning asosan bilimlarni o'rtacha darajada o'zlashtiruvchi o'quvchilar uchun mo'ljallanganligi, bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar uchun qiyinchiliklarning yuzaga kelishi va kuchli o'zlashtiruvchi o'quvchilar qobiliyatlarining rivojlanish sur'atining ortga surilishi; o'qituvchi uchun o'qitish mazmuni va o'qitish sur'atlari hamda metodlari bo'yicha individual ishlarni tashkil etish, shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishdga qiyinchilikning yuzaga kelishi; katta va kichik yoshli o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarning qaror topmasligi.

Bu tizimning mazmuni quyidagilardan iborat: o'quv faoliyatining muvaffaqiyati maktabda ishlash sur'atining har bir o'quvchining imkoniyatlari, ularning qobiliyatlariga moslashtirilishiga bog'liq: ta'lim faoliyati ustun turadigan o'qishni an'anaviy tashkil etish o'quvchining mustaqil o'quv faoliyatining markaziy hisoblanishi, o'qituvchi vazifasining faoliyatni odob bilan tashkil etishdan iboratligi, sinf laboratoriyalarining ustaxonalar bilan almashtirilishi, darslarning bekor qilinishi, o'qituvchining yangi materialni tushuntirmasligi, o'quvchining laboratoriya yoki ustaxonalarda o'qituvchidan olingan topshiriq asosida mustaqil shug'ullanishlari va zarur bo'lgan paytda o'qituvchidan yordam so'rashlari.

Dars-o'qishni tashkil etish asosiy shakli. Ta'lim jarayoni yaxlitligi nuqtai nazaridan o'qishning asosiy tashkiliy usuli dars hisoblanadi. Unda sinf-dars o'qitish tizimining ustunliklari aks ettiriladi, bu shaklda o'quvchilarni ommaviy qamrab olish bilan tashkiliy tartib va o'quv ishlarining muntazamligini ta'minlaydi. Dars iqtisodiy jihatdan foydalidir. O'qituvchining o'quvchilar individual xususiyatlarini va o'quvchilarning bir-birlarini bilishlari sinf jamoasining har bir o'quvchi o'quv faoliyatiga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatishidan foydalanish imkonini beradi. Dars doirasida frontal, guruhli va individual ta'lim shakllarini birlashtirish imkoniyati uning rad etib bo'lmaydigan ustunligi hisoblanadi.

Dars o'qituvchining rahbarligi asosida aniq belgilangan vaqt davomida o'quvchilar guruhi (sinf)ni ularning har biri xususiyatlarini hisobga olish, hamma o'quvchilar bevosita mashg'ulot davomida o'rganilayotgan fan asoslarini egallab olishlari, o'quvchilarning idrok etish qobiliyatlari va ma'naviy-axloqiy sifatlarini tarbiyalash hamda rivojlantirish uchun qulay sharoitlarni yaratuvchi ish vositalari, metodlaridan foydalanishning tashkiliy shaklidir.

Dars ta'limning boshqa shakllaridan farq qiluvchi o'ziga xos belgilarga ega, chunonchi: o'quvchilarning doimiy guruhi, o'quvchilar faoliyatiga ularning har biri xususiyatlarini hisobga olish bilan rahbarlik qilish, o'rganilayotgan fan asoslarini

bevosita darsda egallab olish (bu belgilari darsning faqat mazmunini emas, balki o'z xususiyatini ham aks ettiradi).

Darsning tuzilishi oddiy va ancha murakkab bo'lishi mumkin. Bu o'quv materialining mazmuni, darsning didaktik maqsadi, o'quvchilar va jamoa sifatida sinfning xususiyatlariga bog'liq.

Zamonaviy didaktikada dars quyidagi turlari ajratib ko'rsatilgan:

1. aralash darslar;

2. yangi ma'lumotlar, aniq hodisalar bilan tanishish bo'yicha yoki umumlashtirishlarni anglab yetish va o'zlashtirish maqsadiga ega darslar;

3. bilimlarini mustahkamlash va takrorlash darslari;

4. o'rganilganlarni umumlashtirish va tizimlashtirish asosiy maqsadiga ega darslar;

5. malaka va ko'nikmalarni ishlab chiqish va mustahkamlash darslari;

6. bilimlarni tekshirish va tekshirish ishlarini o'rganish darsi;

7. o'z tuzilishi bo'yicha oddiy bo'lgan, ya'ni bitta asosiy didaktik maqsadga ega bo'lgan dars turlari (o'rta va katta sinflarda qo'llash uchun mos keladi).

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar yoshlarini hisobga olib o'quv ishlari turli xillaridan foydalanishga, yangi bilimlarni berishni avval ilgari o'rganilganni mustahkamlash, takrorlash bilan birga olib borishga to'g'ri keladi. Hatto tekshirish darslari ham bu yerda ko'pincha ishlar boshqa turlarini o'z ichiga oladi: materialni og'zaki yetkazish. qiziqarli hikoyani o'qish. Darsning aynan mana shu turi aralash (kombinatsiyalashgan), yoki murakkab tuzilishli deb ataladi. Kombinatsiyalashgan darsning taxminiy tuzilishi: uy vazifalarini tekshirish va o'quvchilar bilan savol-javob, yangi materialni o'rganish, o'zlashtirishini dastlabki tekshirish, mashq misollari davomida yangi bilimlarini mustahkamlash, ilgari o'rganilganlarni suhbat ko'rinishida takrorlash, o'quvchilar bilimlarini tekshirish va baholash, uyga vazifa berish.

O'quvchilarning yangi materiallar bilan tanishish darsi yoki yangi bilimlarni berish (o'rganish) darsi nisbatan keng doiradagi savollarni o'z ichiga olgan va uni o'rganishga ko'p vaqtini talab qiluvchi, o'quvchilarga tanish bo'lmagan yangi material uning mazmuni bo'lgan ta'lim jarayoni. Bunday darslarda uning mazmuni, aniq maqsadi va o'quvchilarning mustaqil ish bajarishga tayyorgarliklariga qarab ba'zi hollarda yangi materialni o'zi bayon etadi. Boshqa hollarda esa – o'qituvchi rahbarligi ostida o'quvchilarning mustaqil ishlari olib boriladi, uchinchi holda – unisi ham bunisidan ham foydalaniladi. Yangi material bilan tanishish darsining tuzilishi: yangi materialni o'rganish uchun asos bo'lgan avvalgi materialni takrorlash. o'qituvchining yangi materialni va darslik bilan ishlashni tushuntirishi, bilimlarni tushunishlarini tekshirish va dastlabki mustahkamlash, uyga vazifa berish.

Bilimlarni mustahkamlash darslarida o'quv ishining asosiy mazmuni ilgari o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkam o'zlashtirish maqsadida ularni ikkinchi bor tushunib olish hisoblanadi.

O'quvchilar o'z bilimlarini yangi manbalar bo'yicha anglab oladilar va chuqurlashtiradilar yoki ularga ma'lum bo'lgan qoidaga yangi masalalar yechadilar, ilgari olgan bilimlarini og'zaki va yozma takrorlaydilar yoki ilgari o'rganganlarini yanada chuqurroq va mustahkam o'zlashtirish maqsadida ulardan alohida masalalar bo'yicha axborot beradilar. Tuzilishi bo'yicha bunday darslar quyidagi bosqichlardan o'tishni ko'zda tutadi: uy vazifasini tekshirish, og'zaki va yozma mashqlarni bajarish, topshiriqni bajarishni tekshirish, uyga vazifa berish.

Nazorat savollar:

1. Kasb ta'limining tamoyillari sanab, izohlab bering.
2. Ta'limning ilmiy bo'lish tamoyili nima?
3. Ta'lim va tarbiyaning birligi tamoyili nimalarni o'z ichiga oladi?
4. Ta'limning tizimli va izchil bo'lishi mazmun mohiyati
5. Zamonaviy ta'limning asosiy turlarini ta'riflab bering.
6. "Ta'limning tashkiliy tizimi" tushunchasi mohiyatini tushuntirib bering.
7. Ta'limning individual shakli afzalliklari nimadan iborat?
8. Sinf-dars tizimining afzalliklari nimalardan iborat?
9. Zamonaviy darsga qanday talablar qo'yiladi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b
5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.: TDPU, 2006 y.
7. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
9. Abdiquddusov.O., Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi. O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

5-mavzu: Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari, shakllari va vositalari (2soat)

Reja:

1. Ilmiy tadqiqot metodlari
2. Tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari
3. Nazariy taqqoslash- solishtirish metodi
4. Kuzatish, suhbat, eksperiment metodlari

Tayanch so'z va iboralar: Pedagogik tadqiqot funksiyalari, ilmiy tadqiqot metodlari, tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari, nazariy taqqoslash- solishtirish metodi, kuzatish, suhbat, eksperiment metodlari.

1. Pedagogik tadqiqot funksiyalari. Ilmiy nuqtai nazardan didaktika ta'lim jarayonlarini tushuntirish, rivojlanish istiqbollari ko'rsatish, amalda ta'lim-tarbiya jarayoniga ta'sir etish va ularga baxo bershni maksad kilib ko'yar ekan, kuyidagi funksiyalarni bajaradi.

1. Diskriptiv funksiyasi. "Diskriptiv" so'zi inglizchadan olingan bo'lib, «yoritish», «ta'svirlash» degan ma'noni bildiradi. Tasvirlash ko'piicha diagnostik tilda tarqalgan. U o'quv-tarbiya jarayonida uchrayotgan cheklanishlarning qay yo'sindaligini aniqlash uchun xizmat qiladi. Pedagogik diagnostikaning maqsadi faqat sodir bo'lgan cheklanishlarning shakli, hajmi va xususiyatini aniqlash emas, balki bu cheklanishlar

o'quv tarbiya tizimning qaysi bo'g'inlari susayganligi sababli yuz berganini aniklashdan iborat.

2. Tushuntirish funksiyasi. Didaktik tadqiqotning bu turi eksperimentlar o'tkazish bilan boglikdir. Bu erda ta'lim jarayonining barcha sharoitlari saqlangan holda o'quv jarayonini o'zgartiruvchi omillar kiritilish natijasida didaktik tadqiqot o'quv-tarbiya jarayonining asosida yotgan qonunlarni ochish imkonini beradi.

3. Pedagogik tadqiqotlarning ta'lim-tarbiya jarayonlarini oldindan kura bilish funksiyasi. Bu xilidagi tadqiqotlar, izlanishlar jarayonlarning kandayligini ko'rsatish bilan birga, jarayon yuz berayotgan davrdan keyingi zamonda qanday o'zgarishlar, qanday bog'langan qonuniyatli pedagogik va boshqa jarayonlar yuz berishini oldindan ko'ra bilishga asos bo'la oladi. SHu bilan birga oldindan ko'ra bilish funksiyasi sodir bo'lishi mumkin bo'lgan jarayonlarni biz istalgan yo'nalishda rivojlaltirish imkoniyatlarini va ularga tegishli, etarli darajadagi ob'ektiv, har tomonlama o'ylangan baho berish imkoniyatlarini ham yaratadi. Natijada yuqoridagi ko'rilayotgan tadqiqotlar o'tmish, hozirgi zamon va kelajak o'rtasida mustaxkam ko'prik yasash, ta'lim va tarbiya xakida kishilik jamiyati to'plagan bitmas-tuganmas tajribani to'la-to'kis kelgusi avlodga tatbiq etish uchun tayyor ko'rsatmalar, xulosalar ishlab chiqish imkonini yaratadi.

4. Pedagogikada, xususan didaktikada o'tkaziladigan tadqiqotlarning amaliy funksiyasi ta'lim jarayonidagi ochilgan qonuniyatlar ob'ektiv didaktik xaqiqat yanada chuqurroq tushunilish va bu jarayonlarga tadqiqotchi nuqtai nazaridan amaliy ta'sir ko'rsatish imkonini beradi.

Pedagogik tadqiqotlarning funksiyalari bir-birlari bilan uzviy ravishda bog'liqdir. Nisbatan oddiy, ommabop hisoblangan tasniflash, tushuntirish tadqiqotlari ta'lim va maorifning hozirgi ahvolini yoritish imkonini yuzaga keltiradi. Tajriba, eksperimental tadqiqotlar ta'lim qonuniyatlarini anglab etish va tushuntirish, eng asosiysi bu jarayonlarni tushuntiruvchi nazariyalar yaratish imkonini beradi. Tushuntirish va eksperimental ma'lumotlarga asoslanib, kelgusida yuz berishi mumkin bo'lgan hodisalar xususida dastlabki xulosalar chiqariladi va istiqboldagi ishlar rejasi va dasturi tuzilib, bevosita amalda tatbiq etish jarayoniga o'tiladi.

2. Pedagogik tadqiqotlar metodlari. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti I. A. Karimovning «O'zbekistonning o'z istiqlool va taraqqiyot yo'li», «O'zbekiston-kelajagi buyuk davlat» asarlarida umuminsoniy qadriyatlarga qaytish haqidagi mulohazalarida ta'lim-tarbiya masalalarini faollikka asoslangan prinsiplarga o'tkazish, o'sib kelayotgan yosh avlodni yangiliklarni tez qabul qilishga undash, istiqlool yaratgan keng imkoniyatlardan foydalanib, xo'jalik va madaniyatning hamma sohalarida yuksak natijalarga erishish haqida gap boradi.

Bu yangicha dunyoqarash xalq ta'limida ilgari surilgan uzluksiz ta'lim va shaxs xislatlarini ijodkorlik ta'limi orqali rivojlantirishda ta'lim nazariyasi oldiga yapada yangi vazifalar qo'yadi. Bunday ulkan masalalar ayrim kamchiliklarni tugatish, «yamash» bilan echilmaydi. Xalq ta'limi tizimni tubdan o'zgartirish, uning rivoji uchun pedagogik, uslubiy, psixologik sharoitlarni yaratish talab etiladi.

Amaliyotdan shu narsa aniq ravshanki, har qanday ilmiy xulosa tajriba va ilmiy tadqiqotlarga asoslanadi. Pedagogikada, xususan ta'lim va tarbiyada ilmiy tadqiqotlar hech qachon to'xtamaydi va uzluksiz davom etaveradi.

Pedagogik tadqiqotlarning predmeti sifatida maktab va boshqa o'quv yurtlarining faoliyati, uning maqsadi, dasturiy ma'nosi, o'qituvchi va o'quvchilar faoliyati, tashkiliy shakl hamda ijtimoiy sharoitlar xizmat qiladi.

Didaktikaning predmeti taxsil va ta'lim bilan bog'liq turli shakl va turlarda yuz beradigan hodisalar, faktlar xisoblanadi. Ta'lim va tahsil boshqa ijtimoiy voqeliklardan o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Didaktik tadqiqotlarning predmeti ijtimoiy faoliyatning aloxida shakli didaktik faoliyat hisoblanib, uning maksadi taxsil berish na o'zgarib borayotgan tarixiy ideallar va ijtimoiy talablar asosida odamlarni qayta tarbiyalashdir.

Didaktik faoliyat o'qituvchi va o'quvchilarning xatti-xarakatlaridan iborat. Bunday faoliyat natijasida o'quvchilar bilim, iqtidor va ko'nikmalarga ega bo'ladilar, o'z dunyoqarashini, shaxsiy kadriyatlar tizimini shakllantiradilar. Taxsil natijasida o'quvchi shaxsining turli xislatlari shakllantiriladi. Bunday o'zgarishlarni kuzatish, xisobga olish didaktik tadqiqotlarning asoslaridan xisoblanadi. YUkoridagi o'zgarishlar, bir tomondan, o'qituvchining didaktik faoliyati ta'siridagi va o'z shaxsiy xatti-xarakatlari ta'siridagi o'zgarishlar orasidagi qonuniyatlarni ochishga, ularni taxlil qilishga imkon beradi. O'quvchilar va o'qituvchilarning o'quv usullari sharoitlari, harakatlari, ta'lim mazmuni, uslub va vositalari orasidagi bog'liqliklar, tabiat qonuniyatlari kanday ob'ektiv xarakterga ega bo'lsa, shunday ob'ektiv xarakterga egadir.

Ta'lim va tarbiyaga taallukli xatti-xarakatlarni tafakkurga asoslanib taxlil qilish pedagogika va didaktikada yagona usul xisoblanadi. YAn Amos Qomenskiyning «Buyuk didaktika», K.D.Ushinskiyning «Inson tarbiya predmeti sifatida» asarlarida masalaga shunday yondashishni ko'rish mumkin.

O'quv-tarbiya jarayoni xakida jiddiy xulosalar chiqarish uchun muntazam ravishda olib borilgan kuzatishlar, tajriba, faktlarga asoslangan emperik tadqiqotlar natijalariga asoslanish zarur.

3. Tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari. Tarixiy metodlar. Pedagogik tadqiqotlar, xususan, didaktik tadqiqotlar asosan o'qituvchining didaktik faoliyati bilan o'quvchilar taxsili natijasida hamda o'quvchilarning o'z faoliyatlari natijasida ular shaxsi, bilim, iqtidor va ko'nikmalarining o'zgarishi orasidagi bog'liqlikni ochishga qaratiladi. Xo'sh, bunday bog'liqlik didaktik tadqiqotlar natijasidan olinadimi yoki ularni yaqin, uzoq o'tmishdan olsa bo'ladimi? Amaliy hayot bu muammoga o'zicha javob beradi.

Tarixiy taraqqiyotning turli davrlarida ijtimoiy munosabatlar ma'lumotning maksad va vazifalarini belgilab bergan. Masalan, sanoat ishlab chiqarishini industrilashtirish, ilmiy texnikaviy revolyusiya ma'lum darajada ta'lim va tarbiya mazmuni, shakllari va uslublarini tanlashga ta'sir ko'rsatadi.

Tarixan ta'lim-tarbiyaning barcha hollarida yuz bergan o'zgarishlarning xususiyatlari, tamoyillari, qonuniyatlarini o'rganmasdan turib, ma'lumot masalalari haqida keng tasavvurga ega bo'lish mumkin emas.

Tarixiy pedagogik tadqiqotlarning maqsadi shunday qonuniyatlarni aniqlashdan iboratki, bu qonuniyatlar faqat yaqin va uzoq tarixni o'rganishni emas, shu bilan birga ta'limning hozirgi axvolini, undan ham muhimi- kelgusini belgilash imkonini bermog'i lozim

Nazariy takkoslash- solishtirish metodi. Bunday pedagogik tadqiqot xalqaro pedagogik tadqiqotlarga asosan uch yo'nalishda olib boriladi. Birinchi yo'nalish- turli

mamlakatlardagi ta'lim va tarbiya tizimlarining umumiy qonuniyatlarini aniqlash. Dunyoda yuzdan ortiq ta'lim tizimlari mavjud. Albatta, mustaqil O'zbekiston Respublikasida eski ta'lim tizimi asosida ishlash mumkin emas. Boshqa mamlakatlarda amal qilib turgan ta'lim tizimlarining qulay ijobiy tomonlarini yuqorida ko'rsatilgan taqqoslash-solishtirish tadqiqotlari asosida bizning ta'lim tizimimizga ko'chirish mumkin.

Ikkinchi yo'nalish har bir ta'lim tizimidagi o'ziga xos xususiyatlarni, ularni tasdiqlovchi faktlar to'plamini, turli tarixiy davrlardagi va turli tarbiya muhitlariga oid o'ziga xos tomonlarni aniqlashdan iborat.

Uchinchi yo'nalish ta'lim tizimlarining ichki xususiyatlarini aniqlash, o'xshash va farqli xususiyatlarini belgilab, ularning ta'lim tizimidagi umumiy xususiyatlar bilan bog'liq alomatlarini va aloxida xususiyatlari sabablarini aniqlash imkonini beradi. Bu turdagi tadqiqotlar faqat statistik ma'lumotlar va anketalar natijasini tahlil qilish bilan chegaralanmaydi.

Ta'lim tizimlarini tadqiq etish maxsus tayyorgarlikdan o'tgan xalqaro ekspertlar guruhlaridan tegishli ilmiy-tekshirish tashkilotlari bilan hamkorlikda o'tkaziladi. Buning uchun ilmiy-tadqiqotning maxsus konsepsiyasi, usullarini tanlab olish mezonlari ishlab chiqiladi va matbuotda e'lon kilinadi. Keng kitobxonlar va qizikuvchilar etiboridan o'tgan konsepsiya alqaropedagogik uyushmalar tomonidan tasdiqlanadi va bevosita ishga kirishiladi.

Ta'lim tizimlarining o'xshashlik va alohidalik alomatlarini, ularning ildizlarini, sabablarini aniqlash birmuncha murakkab bo'lib, maorif tizimlarining yutuqlarini tadqiq etuvchi xalqaro assosiasiya eksperimentlari kabi atroflicha ilmiy-tekshirish ishlarini olib borishni talab etadn. Ta'lim-tarbiya omillarini tushuntirish va ularga tasnif berish nazariy taqqoslash-solishtirish usullarining asosiy qismi hisoblanadi. Albatta, xamma ilmiy-tadqiqotlar yig'ilgan faktlarni tushuntirish bilan ish tugamaydi.

Bu turdagi izlanishlarning yana bir o'ziga xosligi shundan iboratki, tabiiy fanlarda umumiy belgilar, atamalar, birliklar mavjud, pedagogik (didaktik) tadqiqotlarda esa bunday umumiy xalqaro birlik va atamalar deyarli yo'q. SHuning uchun ham olingan natijalarning tasnifi birmuncha sub'ektiv tus olishi mumkin. Bunday hollar ta'lim haqidagi statistik ma'lumotlarga matematik ishlov berish orqali birmuncha to'g'rilanadi. Masalan, biron mamlakatdagi biron yilda tug'ilgan bolalarning maktablarga kamrab olinishi yoki ta'limga ajratilgan milliy daromadning foizi shu mamlakatning maorif masalalariga munosabatini asosan ob'ektiv belgilandi. Qolgan omillar ta'lim ahvolini belgilashda yuqorida ko'rsatilgan statistik ma'lumotlarni yanada chuqurlashtiradi.

Kuzatish metodi ta'lim-tarbiyaning mazkur vaktdagi holatini aniqlash imkonini beradi. Kuzatish usulining maqsadi bor faktlarni yoritishdangina iborat bo'lmay, bizga oldindan qo'yilgan maqsad bo'yicha aniqlanishi lozim bo'lgan faktlarni qidirish va aniqlashdan iborat.

Kuzatish jarayonida tadqiqotchini qiziqitruvchi muammo va vazifalar kuzatishni saylab (tanlab) o'tkazishni taqozo etadi. Tadqiqotchi muayyan tanlangan muammoni hisobga olib, nimani kuzatish kerakligini tanlab oladi. SHuning uchun ham u kuzatish natijasida echilishi kerak bo'lgan muammoni hali kuzatishni boshlamasdan oldinroq biladi. Natijada tadqiqotchining kuzatish natijalarini umumlashtirishi birmuncha osonlashadi.

Kuzatishga asoslangan tasniflash tadqiqotlari uch ko'rinishga ega: 1) obzor tadqiqotlari; 2) ta'lim-tarbiya unsurlari orasidagi bog'liqlikni aniqlash; 3) izlanish tadqiqotlari.

Bunday sharoitda kuzatish to'g'ridan-to'g'ri yoki bevosita amalga oshiriladi. To'g'ridan-to'g'ri yoki bevosita kuzatish faktlarni qabul qilib olish, tushunib etish va o'lchashdan iborat. Qabul qilib olish- sezish organlari yordamida tekshiruvchi ob'ekt aniq joyda turganligini qayd qilish; tushunib etish tanlab olingan, qayd qilingan ob'ekt oldindan aniq yoki noaniqligini aniqlashdan, o'lchash esa shu ob'ektning sonini aniqlashdan iborat.

Bilvosita kuzatish ob'ektni bevosita kuzatish imkoniyati bo'lmaganda amalga oshiriladi. SHunday ob'ektdagi shaxsning tug'ma qobiliyati, imkoniyatlari, intizomlilik, rostlik, kamtarlik, kamsuqumlik kabi xislatlari kirishi mumkin. Bunday xislatlarni bevosita kuzatish natijasida aniqlash qiyin. SHuning uchun ham tadqiqotchi o'ziga qulay ko'rsatkichlardan foydalanadi.

Bevosita va bilvosita kuzatish bilan bir qatorda faol kuzatish ham qo'llaniladi. Faol kuzatishda didaktik jarayonda bevosita tadqiqotchining o'zi xam qatnashadi va jarayonning borishiga ta'sir etadi. Bunda ishtirok etishning ijobiy tomoni shundan iboratki, tadqiqotchi bo'lib o'tayotgan jarayonning iker-chikirlarini tushunib etadi, bu esa o'quv jarayonini tadqiqot talablariga yo'naltirish imkonini beradi. Bunday usul ayrim kamchiliklariga qaramasdan, ijodkor-o'qituvchilar tomonidan o'quvchilar faoliyatini faollashtirishda keng qo'llaniladi.

Bilvosita kuzatish tadqiqotchini hodisalarni o'rganishga ko'proq jalb etishga imkoniyat yaratadi. Mashg'ulotlar stenogrammalari, uchinchi odam tomonidai tayyorlangan kuzatish bayonlari, foto-kinolavhalar, rasmlar, diagrammalar, statistik mashg'ulotlar shular jumlasidandir. Bu hujjatlar pedagogik faoliyatning natijalarini xamda ijtimoiy muxit, xususan o'kituvchi faoliyatining o'quvchi shaxsida uyg'otadigan o'zgarishlarni kuzatish imkonini beradi.

Ilmiy-tekshirish maqsadlarini aniqlash tadqiqotchini qiziqtirib qolgan muammoli xolatni taxlil kilish ehtiyojidan kelib chiqadi. Bunday xolatni tahlil qilish va unda ma'lum va noma'lumlarni aniqlash, qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish, tajribali shaxslarning bu masalaga bergan baxosi tadqiqotchiing asosiy va ko'shimcha muammolarini aniqlash imkonini beradi.

O'zgaruvchan parametrlarni aniqlash va tahlil qilish. O'zgaruvchilar- bu tekshirilayotgan ob'ektda turli ahamiyatga ega bo'lgan omillardir, o'zgaruvchilar-tekshirilayotgan ob'ektning bizni qay tomondan qiziqtirayotganligi haqida axborot beradi.

Ta'limning salmog'i, rivojlanish tezligi, maktabning yutuqlari kabi murakkab o'zgaruvchilar ma'lum shkalalar asosida tartibga keltiriladi.

Muammolarni gipotezalar zanjiriga aylantirish tadqiqot jarayonining kelgusi bosqichi hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy muammosi yoki shu muammodan kelib chiquvchi savollarga tadqiqotchi dastlabki xomaki javoblar qidiradi. Izlanish davomida u yangi qo'shimcha axborotlar to'playdi va javoblar yanada rivojlanib boradi. SHunday kilib, ko'yilgan savollar gipotezalarga aylana boradi, kelgusi kidirish yo'nalishlarini belgilab beradi, boshqacha aytganda, ishchi gipotezaga aylana boradi.

Pedagogikadan olib boriladigan ilmiy tadqiqotlarning jiddiy bosqichlaridan biri tadqiqot muammosini echish bo'yicha bir yoki bir necha gipotezalarni belgilashdir.

Gipoteza- bu muammoni echishning taxminiy yo'lini ilmay tomondan tasdiklash demakdir. Tadqiqotchi qo'yilgan muammomi atroflicha, xamma o'zgaruvchilarni hisobga olgan xolda, tahlil kiladi. Gipoteza empirik jihatdan tasdiklanmog'i darkor. Buning uchun eksperiment loyixasi tuzilib, eksperimental tadqiqotlar o'tkaziladi.

Tadqiqot texnikasini va «asbob-uskunalari»ni tanlash. Bu tadqiqotning mazkur bosqichida tadqiqot ob'ekti o'zgaruvchilarni tanlashga ko'p jihatdan bog'liqdir. Tadqiqot texnikasi atamasi yoki tadqiqot usuli yoki tadqiqot faoliyatining ketma-ketligi atamasi ishlatiladi. Ilmiy usul bu ilmiy muammoni echishda qayta-qayta ishlatiladigan usuldir. Tadqiqot texnikasi deganda, tadqiqot muammosini echish uchun ob'ekt va hodisalar haqida axborot to'plashda tez-tez kaytariladigan usul tushuniladi. Masalan, kuzatish usulida turli tadqiqot texnikasi ishlatiladi: ***klinik kuzatish, savol-javob, zondlash, tanlab tekshirish va xujjatlar tahlili***. Bunday texnologiyadagi ishlatiluvchi «asboblari» turlicha bo'ladi. Ulardan keng tarkalganlari anketalash, psixologik yoki didaktik testlardir.

Tezkor yuz beradigan jarayonlarni qayd qilib, keyinchalik chuqur tahlil qilish uchun maxsus texnikaviy vositalar ham ishlatiladi. Bulardan fotoapparat, kinokamera, proektor, magnitofon, videomagnitofon yoki o'lchov asboblari va boshqalarni ko'rsatib o'tish mumkin.

Didaktik eksperiment metodi. Eksperimentni ko'llash natijasida tadqiqotchi didaktik amaliyotga uning ichki tarkibiy tuzilishi, qonuniyatlarini, ta'lim ma'nosini va jarayonlarini ochish maqsadida «sho'ng'i ydi».

Agar kuzatishda tadqiqotchi borliqni qanday bo'lsa, shundayligicha idrok qilib tekshirsa, eksperiment jarayoni bu borliqni o'zgartirib, uning ichki konuniyatlarini, unga ta'sir etishning samarador usullarini aniqlaydi.

Eksperimentning birinchi xususiyati shundan iboratki, unda tadqiqotchining o'zi qatnashadi, ishni tashkil etadi, amalga oshiradi va natijani taxlil kiladi.

Ikkinchi xususiyati - o'quv-tarbiya jarayonining ichki qonuniyatlarini aniqlash uchun jarayon sharoitlarini o'zgartirish imkoni tug'iladi. Uchinchi xususiyati- o'quv-tarbiya jarayonini nazorat qilib, ularni aniq o'lchash imkonidir. To'rtinchi xususiyati - eksperimentga ilmiy tus berib, ishchi gipotezani aniqlashtirishdir. Demak, eksperiment shunday ilmiy-tadqiqot usulini, unda ta'lim-tarbiya jarayonini nazorat qilish o'lchash va ishchi gipotezani yanada oydinlashtirish imkoni tug'iladi.

YUqorida ko'rsatilgan to'rt xususiyat bajarilsa eksperiment laboratoriya eksperimenti hisoblanadi, birinchisi bajarilmasa, bu tabiiy eksperiment deyiladi.

Pedagogikadan ilmiy-tadqiqot ishlarining metodologik asoslari:

1. SHaxsning ijodiy va faolyatlilik ma'nosini xaqidagi ta'limot.
2. SHaxsning o'zaro aloqa bog'lash va o'zaro bog'liqligi xaqidagi ta'limot.
3. Munosabatlar nazariyasi
4. Mutaxassis shaxsini shakllantirish xaqidagi nazariya.
5. Bilish faoliyati haqidagi ta'limot.

Pedagogik ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish ilmiy tadqiqot metodlar:

I. Empirik darajadagi metodlar:

1) diagnostik metodlar (anketalash, hujjatlarni o'rganish, intervyu uyushtirish, suxbatlar), sosiometrik metodlar;

2) observasion metodlar (bevosita va bilvosita kuzatish, to'g'ri va uzokdan kuzatish, bevosita jarayonda qatnashish orqali kuzatish, o'z-o'zini kuzatish);

3) prognostik metodlar (ekspertlar metodi bilan baholash, bir-biriga bog'lik bo'lmagan xarakteristikalarini umumlashtirish, modellashtirish, ekstropolyasiya, shkalalash, ranglash, «Dolfa metodi» va boshqalar);

4) eksperimental metodlar (sifat eksperimenti, o'lchash eksperimenti, konstataziya eksperimenti, shakllantirish eksperimenti, prognostik eksperiment va boshqalar);

5) praksimetrik metodlar (faoliyat natijalarini analiz qilish, modellashtirish, professiografik va psixografik analiz, xronometraj);

6) matematik metodlar (korrelyasion analiz, faktorli analiz, dispers analiz va boshkalar).

II. Nazariy darajadagi metodlar:

1) Ilmiy bilish darajadagi metodlar:

- psixologo-pedagogik va sosial adabiyotlarni analiz qilishi;
- empirik materiallarni sintez qilish;
- to'plangan materiallarni tasniflash;
- tekshirilayotgan jarayonini deduksiyalash;
- induksiya;
- analoglarni ko'rish;
- modellashtirish.

2) Mantiqiy analizga asoslangan metodlar:

- o'xshatishlik metodlari;
- o'ziga xosligini aniqlash metodlari;
- o'ziga xos uzviy bog'liqligi o'zgarishlarini analiz qilish metodi.

Ilmiy tadqiqot bosqichlari:

1-bosqich. Nazariy izlanish bosqichi. Bu bosqichda tadqiqot muammosi ilmiy jihatdai obdon o'ylab ko'riladi.

Kerak bo'lganda muammoning hozirgi axvolini chuqurroq tushunib etmoq uchun uzoq va yaqin o'tmishni tarixiy-nazariy analiz qilinadi. Natijada tadqiqotning tub negizi aniqlanadi, tadqiqot maqsadiga mos adekvat metodologiya va tadqiqot metodlari aniqlanadi, tushunchalar apparati kiritiladi, umumiy va xususiy gipotezalar, taxminlar qo'yiladi, tadqiqotni tashkillashtirish elementlari belgilanadi.

Bu bosqichda yana tadqiqot ob'ektining (institut, maktab, kolledj, lisey va hokazolar) ish tajribasi o'rganiladi, umumlashtiriladi va analiz qilinadi. O'rganilayotgan muammo bo'yicha talabalar, bitiruvchilar, o'qituvchilar kuzatiladi, suhbat, anketalar o'tkaziladi, intervyular olinadi, o'quvmetodik va rejalashtirish hisobot hujjatlari o'rganiladi. Tadqiqot tub maqsadlarini aniqlashtirish maqsadida izlanish eksperimentlari o'tkaziladi.

2-bosqich. Eksperimental-diagnostik bosqichida o'quv-tarbiya jarayonining mexanizmi, xossalari, o'ziga xos qarama-qarshiliklari, jarayon rivojlanishinng sifat belgilari, tezligi, shiddatkorligi, darajalari o'rganiladi.

Bu bosqichda hisobga olish eksperimenti bilai bir qatorda anketalash, suhbatlar, o'z-o'zini baholash, reyting baholash, shkalalash, ranglash kabi metodlar orqali dastlabki sinov shakllantirish eksperimentlari o'tkaziladi.

3-bosqich. Tajriba eksperimental bosqichida nazariy va metodik ishlanmalar, yangi darslik o'quv qo'llanmalari, o'qitishning yangi izchil metodlari tekshirib ko'riladi va tegishli aniqliklar kiritiladi.

4-bosqich. YAkunlovchi umumlashtirish bosqichi xisoblanadi. Tadqiqot natijasida olingan natijalar yana bir bor sistemaga solinadi, ishlab chiqiladi, ksrak bo'lgan xollarda ilmiy-tadqiqot natijasida olingan metodik yo'riqnomalar, xulosalar qaytadan tekshirib ko'riladi yoxud o'quv yurtlari amaliyotida bevosita qo'llab ko'rib, tegishli xulosalar olinadi.

Nazorat savollari:

- 1.Kasb ta'limi pedagogikasida qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari.
2. Pedagogik tadqiqot funksiyalari nimalardan iborat?
- 3.Eksperiment tajriba-sinov metodining talablari nimalardan iborat?
- 4.Empirik darajadagi metodlar nima?

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
- 2.Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
- 4.Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
- 5.Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
- 6.Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.:TDPU, 2006 y.
- 7.Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
- 9.Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.

**6-mavzu:Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari.
Kasbiy faoliyat va uning ob'ektlari(2soat)**

Reja:

1. O'qituvchining lavozim vazifalari.
- 2.O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar.
3. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari.
- 4 O'qituvchining metodik ishlari.
- 5.Kasbiy faoliyat va uning ob'ektlari

1.O'qituvchining lavozim vazifalari Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson, o'z vatananing ilg'or kishisi sifatida tarbiyalash eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan yoshlar davlatimizning kelajagidir.

Mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohatlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat ma'naviy yukasalishi va yangilanishi sari yuz tutgun bir paytda O'zbekiston Respublkasi Prezidentining 1999 yil 3–sentyabrdagi “Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashining qo'llab quvvatlash to'g'risida”gi Farmoni zahiridagi g'oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma'naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.³

¹ K.Xoshimov., M.Xoshimova. Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti. – T.: TDIU, 2006.

Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish – O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir. Ma'naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun Insoniyatning ulkan oilasida o'z mustaqilligini tushunib yetish va ozodlikni sevish tuyg'usi bilan birgalikda yetilgan. Ma'naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o'giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma'naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib jipslashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon ulkaning benihoya go'zalligidan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushinib yetishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.⁴

Ma'naviyati yuksak shaxslar yurtini tanitadi. Shaxsni esa uning ma'naviy qiyofasi tanitadi. Ma'naviyat – tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim – tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi barchaga ayon haqiqatdir.

Milliy pedagogika asoschilaridan biri Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo halokat, yo sadoqat, yo falokat masalasidir!" degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Tarbiya – ma'naviy manbalar va hozirgi zamon talablari va ehtiyojlarini nazarda tutgan holda, o'qituvchining o'quvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o'zaro amaliy va nazariy muloqotidir.

Tarbiya jarayonining jamiyat taraqqiyotidagi roli nihoyatda beqiyosdir. Insonni tarbiyalash, uni bilim olishga, mehnat qilishga undash va bu xatti-harakatini sekin-asta ko'nikmaga aylantirib borish lozim. Bu esa, insonni mushohada qilish qobiliyatini tarbiyalaydi va mushohada qilish aqlni peshlaydi. Aql ongni saqlaydi, ong esa moddiy va ma'naviy manbaga aylanadi. Shu tarzda inson asta-sekin komillikka erishib boradi. Ammo buning uchun tarbiyachi va tarbiyalanuvchidan uzoq davom etadigan mas'uliyat, sharaflilik mehnat va qunt, irodani talab etadi.

Jamiyat taraqqiyoti tarixi shuni ko'rsatadiki, faqat ma'naviyat-ma'rifat keng quloch yoygan, ilm-urfon taraqqiy etgan mamlakatdagina adolatli jamiyat qurish va unda bir-biriga mehr-oqibatli, kamolatli insonlar shakllanishi mumkin. Bunday jamiyatda xalqning ertangi kunga ishonchi va bunyodkorlik, yaratuvchilik ishiga, ezgulikka intilishi kuchli va jamiyat fuqarolarida sog'lom fikr, aql-idrok har doim ustuvor bo'ladi.

Mustaqillik bizga ma'rifiy, madaniy, adolatli va insonparvar jamiyat qurish imkonini berdi. Endi bu jamiyatga har bir inson o'z o'rnini, mavqeyiga yarasha vijdonan hissa qo'shmog'i lozim.

Insonning ma'naviyati uning odobi, axloqiy, huquqiy, iqtisodiy va siyosiy bilimlari zahirida shakllanadi. Mazkur bilimlar o'z navbatida inson ijobiy sifatlarining kamol topib, boyib borishiga olib keladi. Fazilatlar insonning ijobiy sifatleri majmuidan iborat.

Sifat – alohida bir shaxsning muayyan bir xislatini ifodalovchi axloqiy kategoriyadir.

⁴ Sobirov B.B. Talabalarda iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda innovatsion usullardan foydalanishning pedagogik asoslari. P.f.n. ilmiy daraj. olish uchun yozilgan diss. T.2004-186 b.

Fazilat – alohida shaxs, el, elat, xalq, ulusga taalluqli bo‘lgan ijobiy axloqiy sifatlar majmui.

Odamning inson sifatida shakllana borishi jarayonida uning kamoloti darajasi odob, axloq, madaniyat, ma'naviyat elementlarining unda qanchalik mujassamlanganligi bilan belgilanadi. Shu o‘rinda bu kategoriyalarning mohiyati ustida to‘xtalib o‘tish joizdir.

Odob – har bir insonning o‘zi bir inson yoki jamoa bilan bo‘lgan muloqotida hamda yurish-turishida o‘zini tuta bilishidir.

Axloq - jamiyatda qabul qilingan, jamoatchilik fikri bilan ma'qullangan xulq-odob normalari majmui.

Madaniyat – jamiyatning va unda yashovchi fuqarolarning faoliyati jarayonida to‘plangan barcha ijobiy yutuqlar majmuasi.

Ma'naviyat – inson ongini aks ettiruvchi barcha ijobiy, ruhiy, intellektual fazilatlar majmuasi.

Kamolotga erishgan, har tomonlama rivojlangan avlodni tarbiyalash jarayoni uning doimiy, muntazam izchil va bir tizimga kirgan shaklda bo‘lishini taqozo etadi. Bu yo‘lda kasbiy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini takomillashtirish, professional fanlar singari g‘oyaviy mazmuni talabalarga yangi jamiyatning har bir mutaxassisiga zarur bo‘lgan ijtimoiy dunyoqarashni shakllantiruvchi tasavvurlar zahirasini hosil qilishi lozim bo‘lgan ijtimoiy gumanitar fanlarni o‘qitishga yangicha yondoshuv asosida axloq malakalarini hosil qilish mumkin. Talaba yoshlarda yagona pedagogik jarayonda ma'naviy-axloqiy odatlarni tarbiyalashda quyidagi vazifalar hal etilishi lozim:

- sho‘rolar hokimiyati davrida ta'lim sohasidan o‘rin olgan mafkuraviy mahdudlikdan xalos bo‘lish;
- o‘zbek milliy mentaliteti va jahon sivilizatsiyasi yutuqlariga tayanadigan ma'naviy qadriyatlar tizimini mustahkamlash;
- Sharq mutafakkirlari asarlarida ko‘tarilgan Komil inson g‘oyasi ta'limotlariga amal qilish;
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlarida ta'lim-tarbiya xususan hozirgi zamon yoshlari qanday bo‘lishi kerak degan ta'limotiga nisbatan javoblarga to‘la amal qilish kabilar.

2.O‘qituvchining ta'limni rejalashtirish bo‘yicha vazifalar

Kasb ta'limi o‘qituvchisi darsga tayyorlanayotganda, uni rejalashtirayotganda xar xil metod va usullarni qo‘llab yangi materialni qanday bayon qilishni o‘ylaydi. U o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning tajribasi, jismoniy rivojlanishi va mexnat unumdorligiga ta'sir qiladigan boshqa omillarni xisobga olgan xolda ob'ektlarni tanlaydi.

Texnikaviy ijodkorlik o‘quvchilarning ilmiy texnikaviy va umumiy ta'lim fanlaridan olgan bilimlarni chuqurlashtiradi, ularning tafakkurini rivojlantiradi, mustaxkam mexnat ko‘nikmalari va malakalarini tarkib toptirishga yordam beradi, ratsionalizatorlik va ixtirochilikka qiziqish uyg‘otadi, siyosiy bilim doirasini kengaytiradi. Bu ijodkorlik kollej o‘quvchilarini istiqlol ruxda tarbiyalashning eng muxim vositasidir.

O‘qituvchining lavozim majburiyatlarini ish bajarish ketma-ketligiga qarab 3 bosqichga bo‘lish mumkin:

- Rejalashtirish bo‘yicha vazifalar;

- Amalga oshirish bo'yicha vazifalar;
- Baholash va tahlil qilish bo'yicha vazifalar.

Rejalashtirish bo'yicha vazifalar:

- Davlat ta'lim standartlari, o'quv reja va dasturlar asosida ta'limning maqsad va mazmunlarini tanlash va rejalashtirish;
- o'quv reja va dasturlar asosida kalendar mavzuli reja va dars rejasini ishlab chiqish;
- ta'limni tashkillashtirish va o'tkazish bo'yicha hujjatlarni tayyorlash;
- o'quvchilarning qobiliyatlari va bilimlarini baholash bo'yicha hujjatlarni tayyorlash;
- korxonaning turli bo'limlarida o'quvchilarni o'qitish joylarini rejalashtirish;
- qo'yilgan maqsadlarga javob beradigan ish topshiriqlari va mashqlarni tayyorlash;
- amaliy mashqlar hamda loyihalarni o'tkazish uchun xomashyo va chiqim materiallarni rejalashtirish;
- o'quv ustaxonasida o'qitish uchun yetarli sharoitlarni tayyorlash;
- o'quv-didaktik materiallarni aniqlash, tanlash va ishlab chiqish.

3.Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari

Ta'lim tarbiya jarayonini **bashqarish va nazorat qilishda** quyidagilar kasb ta'limi o'qituvchisiga xos bo'lishi kerak:

1)Yuqori g'oyaviylik. O'qituvchi o'sib kelayotgan avlodning tarbiyachisidir. U o'quvchilarni milliy istiqlol g'oyalari ruxida tarbiyalashi kerak.

2) Yuqori texnika malaka. Masalan, ta'limi jarayonida o'quvchilar o'zlari tanlagan mutaxassislikka oid o'quv yurtining talablari bu mutaxassisliklarga oid bilim va ko'nikmalarni egallaydilar. Shu munosabat bilan oliy o'quv yurtining talablari bu mutaxassisliklarga oid kabiylar bilimlar asoslarini egallashlari xamda keyingi amaliy faoliyat jarayonida o'z maxorati darajasini uzluksiz oshira borishlari kerak.

3)Yuqori psixologik-pedagogik tayyorgarlik. Kasb ta'limi o'qituvchilarining o'zi bilim va malakalarni yuksak saviyada egallabgina qolmay balki o'quvchilarda xam ma'lum malakalarni tarkib toptirish uchun ularga bilimlar berish kerak. Bilim va malakalarni egallash jarayonining o'z qonuniyatlari bor, maktabdagi ta'lim shu qonuniyatlar asosida tashkil etiladi. Kasb ta'limi o'qituvchisi asixologiya, didaktika va boshqa fanlarning o'quv jarayoniga asos bo'ladigan muxim qoidalarini chuqur o'zlashtirib olishi kerak.

4)O'z kasbiga muxabbat. O'qituvchilik kasbining o'ziga xos tomonlarini chuqur bilish, o'z kasbini faoliyatida erishgan yutuqlaridan zavqlanishi, qiyinchilarni yengib o'tish uchun kuch va imkoniyat topa olish kasb ta'limi o'qituvchisining muxim fazilatlariga qatoriga kiradi.

Baholash va tahlil qilish bo'yicha vazifalar:

- o'quvchilarning amaliy natijalarini kuzatish, tahlil qilish va baholash;
- o'quvchilarning o'zlashtirilgan nazariy bilimlarini baholash;
- o'quvchilarning xulqini baholash;
- ta'limning mavjud sharoitlarining sifatini baholash;
- rejalashtirish va tashkillashtirish bo'yicha hujjatlarning sifatini baholash;
- o'quv-didaktik materiallarning sifatini baholash;
- o'zi bergan yo'l-yo'riq va namoyishlarni o'zi baholash;
- berilgan topshiriqlarning sifatini o'zi baholash.

4.O'qituvchining metodik ishlari

Kasb-hunar kollejlari tashkil etiladigan ilmiy-uslubiy ishlarning vazifalari sirasiga quyidagilar kiradi:

- kasb-hunar kolleji pedagog va texnik xodimlarining ilmiy-g'oyaviy saviyasini, pedagogik mahoratini oshirish;
- talabalarni milliy mustaqillik ruhida tarbiyalash mazmuni, shakl, metod va vositalarini takomillashtirish;
- ta'lim, tarbiya va rivojlantirish maqsadlarining birligi, umumilmiy, umumkasbiy va maxsus tayyorgarlikning uzviyligini ta'minlash;
- ilg'or pedagogik va ishlab chiqarish tajribalarini, fan va texnika yutuqlarini o'rganish, umumlashtirish hamda ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etishdan iborat.

Ilmiy-uslubiy ishlarda ishtirok etish kasb-hunar kollejlari barcha rahbarlar, o'qituvchilar, muxandis-pedagoglar uchun majburiy bo'lib, ularning pedagogik faoliyatini ajralmas qismi hisoblanadi.

Kasb-hunar kollejlari metodik ishlarning mazmuni, yo'nalishi, tuzilmasi kabilar metodik ish haqidagi Nizom bilan belgilanadi. Shu nizomga muvofiq jamoaviy va individual uslubiy ishlar olib boriladi.

Quyidagilar jamoaviy uslubiy ish shakllari sirasiga kiradi:

- pedagogik kengash;
- uslubiy komissiyalar;
- ilg'or tajriba maktabi, muammoli seminarlar, ilmiy-uslubiy konferensiyalar, pedagogik o'qish va turli uslubiy kengashlar.

Individual uslubiy ish quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

- kasb-hunar kollejlari rahbarlari, o'qituvchilar, muhandis-pedagoglar va boshqa muxandis-texnik xodimlarning o'z g'oyaviy-siyosiy darajasi, pedagogik malakasi va kasbiy mahoratini oshirish yuzasidan olib boriladigan mustaqil uslubiy ishlari;
- kollej rahbari (direktor), uning o'rinbosarlari, katta usta, o'qituvchilar, muxandis-pedagoglar va boshqa muhandis-texnik xodimlar bilan olib boradigan individual uslubiy ishlari.

Kasb-hunar kollejidagi uslubiy ishlarning aniq shakllarini kollej pedagogik kengashi belgilaydi. Kollej rahbari (direktor) uslubiy ishlarga umumiy rahbarlik qiladi.

U «Uslubiy ishning rejasi»ni tasdiqlaydi, pedagogik kengash ishiga rahbarlik qiladi, instruktiv-uslubiy majlislar o'tkazadi, o'qituvchi va muxandis pedagoglar o'tkazadigan mashg'ulotlarini tahlil qiladi, alohida o'qituvchilarning uslubiy ishlariga rahbarlik qiladi, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini yuqori organlari oldida o'zi rahbarlik qilayotgan kollejdagi uslubiy ishlarning ahvoli to'g'risida hisobot beradi.

5. Pedagogik faoliyat - estetik, axloqiy, siyosiy, iqtisodiy maqsadlarga muvofiq ravishda yosh avlodni hayotga tayyorlashning aqlan o'ylab ko'rilgan, katta yoshdagilarning ijtimoiy zarur bo'lgan mehnatining o'ziga xos turidir. Oqituvchinihg pedagogik faoliyati ta'lim jarayonida namoyon bo'ladi.

Nazorat savollari:

1. O'qituvchining lavozim vazifalarini bilish nima uchun zarur?
2. O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalarni bilish nima uchun zarur?
3. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalarini o'rganish nima uchun zarur?
4. O'qituvchining metodik ishlarini bilish nima uchun zarur?
5. Pedagogik faoliyat nima?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O‘zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
4. Tolipov O‘.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O‘quv qo‘llanma. –T.: 2006. 164 b.
6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo‘llanma). -T.: TDPU, 2006 y.
7. Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o‘qitish metodikasi. O‘quv-uslubiy qo‘llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O‘MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: TDPU, 2007y.
9. Abdiquddusov.O., Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi. O‘quv qo‘llanma.. O‘MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

7-mavzu: O‘rta-maxsus kasb-hunar ta‘limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi. Kasb ta‘limi dual tizimi. (2soat)

Reja:

1. Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog‘lash.
2. Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari.
3. O‘rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.
4. Kasb ta‘limi dual tizimi.

Tayanch so‘z va iboralar: ishlab chiqarish, jarayonlari bilan bog‘lash, o‘rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi, ishlab chiqarish moslashuvchanligi, dual tizimi, keng profilli, yuqori malakali, prognostik, malakaviy.

1. Kasb-hunar ta‘limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog‘lash. Keng profilli va yuqori malakali xodim uchun asosiy model qilib ilg‘or xodimlarni mehnat faoliyatini misol qilib yoki namuna qilib olish kerak. Xodimlarning qobiliyati, malakalari pedagogik kuzatuv va tajriba orqali o‘rganiladi. O‘rganib chiqilgan natijalar asosida mukammal model yaratiladi. Bunday model xodim-mutaxassislarni shaxsiy sifatlari va fikrlashlarini, bilim darajalari, ko‘nikma va malakalari, ish jarayonida qo‘llaniladigan metodlarni aniqlashga yordam beradi. Keng malakali xodim-mutaxassisni modeli quyidagicha ko‘rinishda tuzilishi mumkin:⁵

1. *Prognostik* – oldindan bilish va ish rivojini xarakterlash.
2. *Malakaviy*- texnik mazmuniga qo‘yiladigan talablar.

1. Bu maqsadda maxsus ruxsat etilgan va tasdiqlangan hujjatlarni: maqola, qo‘llanma, ilmiy-texnik kutubxona axborotlardan turli xil ilmiy tashkilotlar, dissertasiyalar, axborot va konferensiya materiallaridan keng foydalaniladi.

2. Ishchi-xodimlarni malakaviy tayyorlashda ishlab chiqilgan talab va mazmun. Oldindan tashxislangan ma‘lumotlar modelda qayd qilinib ilmiy tayangan holda xodimni malakasini oshirishga imkon beradi. SHu bilan birga didaktik prognozni ham

¹¹ O‘.Q.Tolipov. va boshq. Kasbiy pedagogika. – T.: TDIU, 2001.

ajratish zarur bo'ladi. O'quv rejasini va dasturlarni mukammalligidan va ishchi reja ustida ishlashda tashxisli ma'lumotlar zarur.

Rivojlanishning ilk bosqichlaridayoq pedagogik faoliyat o'z o'rnini topib oldi. Bugungi kunga kelib ilm va fan va ishlab chiqarishning o'zaro bog'liqligini hamda malakali pedagogika bu sohalarida o'zining ta'sirini ko'rsatib kelmoqda. Buni yana samarali shakllantirish uchun pedagogik qonuniyatlarni bilish kerak bo'ladi.

Ular quyidagilardan iborat:

2.Ishlab chiqarish turiga qarab xodimlarni shu sohaga tayyorlash.

Ishlab chiqarish turiga qarab o'qitish dasturlari 3 ta katta guruhga bo'linadi:

- YAkka holda ishlab chiqarish
- Guruhlab ishlab chiqarish
- Ommaviy ishlab chiqarish

Ishlab chiqarishning har bir turi o'zining texnik jarayonlariga ega bo'lib, shu bilan birga o'zining shakllariga ham egadir. Ishlab chiqarishning u yoki bu turidan qat'iy nazar bir sexning o'zida 3 ta ishlab chiqarish turi mavjud bo'lishi mumkin.

YAkka holda ishlab chiqarish – o'z xarakteriga ko'ra o'zining afzalliklariga ega bo'lib, u yoki bu operasialarni universal uskunalarda bajarish imkonini berib, mahsulotga qo'yiladigan turli talablarni aniq bajarish imkonini beradi. Mutaxassisdan o'lchov asboblariidan to'g'ri foydalana bilishni talab etadi.

Guruhlab ishlab chiqarish – bu tur yakka holda ishlab chiqarishdan ozgina farq qilib, bunda chiqariladigan mahsulot donalab emas, balki qism-qism qilib ishlab chiqarishga mo'ljallangan bo'ladi. Har bir operasiya alohida-alohida uskunalarda bajariladi. Bu yerda ishlab chiqarish xizmati ko'rsatish ya'ni moslash, sozlash, kichik ta'mirlash ishlari maxsus ishchilarga yuklatiladi.

Ommaviy ishlab chiqarish – ularning ish joylarida tinimsiz ravishda qaytarilishi bilan bu operasialar ish joyida xarakterlanadi. Sexlardagi asboblarning sifati va samaradorligi ishlab chiqarilayotgan mahsulotga mos bo'lishi kerak.

3.Bosqichli o'qitish nazariyasi. Texnologik bilimlarning uzluksizligi

Ta'limning asosiy maqsadi - zamonaviy ilmiy bilimlarni egallagan, mustaqil fikrlash va muammolarni yechish imkoniyatiga ega bo'lgan ma'naviy jihatdan boy shaxslarni shakllantirishdir. Jamiyat rivojlanar ekan, hayotiy talablarning darajasi ham ortib boradi. Demak, ilmiy bilimlarning hajmi kengayib, ilmiylik darajasi chuqurlashib borar ekan, mantiqiy fikrlash va muammolarni tezda hal etishga bo'lgan talab yanada kuchayib boradi. Bu fikrdan kelib chiqqan holda ta'lim tizimi bugungi kun talabinigina hisobga olgan holda emas, balki kelajak talablarini aniqlagan va hisobga olgan holda ish olib borishi kerak degan xulosaga kelamiz. CHunki, bugungi kun talablari kelajakda jamiyatning asosiy o'zagiga aylanadi. Demak, ta'lim tizimi talabalarni bugungi kundagi hayotga emas, balki kelajakdagi hayotga tayyorlashi lozim. Bu ham ta'limning o'ziga xos xususiyatlaridan biridir.⁶

Didaktik tizim negizini tarbiyaviy o'quv jarayoni tashkil etib, u o'z vaqtida 2 bosqichga bo'linadi.

- a) doimiy
- b) dinamik

⁶? Uzbekiston Respublikasining "Ta'lim tugrisidagi Konuni" Toshkent 1997 yil.

Buning asosida o'quv dasturlar ishlab chiqishni asosiy va maxsus jarayoni, kerakli kasb olingan kasb ta'limiga muvofiq aniq va puxta shu bilan bir qatorda o'zaro bog'liqlikda dastur asosida olib boriladi.

Asosiy o'quv jarayoni – bu bosqichda ta'lim oluvchilar umumiy talablarga javob beruvchi bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lib, ular shunday bilim oladilarki, u ilmiy-texnik o'zgarishlar ta'siriga mos keladi. Umumiy mehnat egallangan bilim, ko'nikma va malakalarga kasbiy bilimlarga asos bo'lib, uning mustahkamligi ishlab o'qitishni samaradorligiga olib keladi. Asosiy o'quv jarayonida ta'lim oluvchilar egallashi lozim bo'lgan bilimlar kelajakdagi uning faoliyati, mehnat turi va ishlab chiqarishdagi egallaydigan o'rniga bog'liq bo'ladi. Asosiy bilim berish jarayoni maxsus bilim berishni negizi bo'lib xizmat qiladi, shuning uchun ta'lim oluvchi ko'rsatilgan fanlar bo'yicha nazariy va amaliy mashg'ulotlarni mustahkam egallab bormog'i lozim.

Maxsus o'quv jarayoni – asosiy o'quv bosqichdan maxsusga o'tish sekin-asta ro'y berib, butun o'quv jarayoni shu maqsadlarga qaratilgan vaqt ichida olib boriladi. Maxsus bosqichda o'qitish tanlangan kasbga yo'naltirish bo'yicha olib borilib, o'qitish jarayoni shu sohadagi texnik va texnologik rivojlanish talablariga javob bermog'i lozim, ammo markazlashtirilgan tartibda ishlab chiqilgan o'quv dasturi xo'jalik sohasidagi yoki korxona talablariga javob Bera olmaydi, chunki bir sohada texnologik jihozlarning bir turi o'rganilsa, ikkinchi turida mutaxassislarni tayyorlashda turli sohalar bo'yicha o'qitish afzaldir.

Maxsus o'qitish jarayonida ta'lim oluvchilarni korxonaning xususiyatlari bilan aniq va mukammal tanishtirish jarayonida uning korxonadagi hamma ish turlarida egallagan bilim va malakasini amalda qo'llay olishni ta'minlash lozimdir. Ta'lim oluvchilar ishlab chiqarishdagi texnik va texnologik jarayonlar, qurilma va moslamalar haqida bilim olib amalda qo'llay bilishlari kerak. Maxsus o'qitish jarayonida o'qituvchi ustaning ishlab chiqarish jarayoniga o'qitishda quyidagilarga erishmog'i lozim:

- Ta'lim oluvchini hozirgi zamon texnika jarayoni metodlari va zamonaviy metodlarga, qurilmalarda ishlashni o'rgatish;
- Mehnatni tashkil etish metodi ham ta'lim oluvchini zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalariga, kasbiy malakasiga qarab turli ish operatsiyalarini bajarishni zamonaviy texnologiya talabiga javob beruvchi ishlab chiqarishni tashkil etish;
- Ta'lim oluvchini ish me'yorini bajarishga yondoshishga o'rgatish;
- Korxonadagi ish chizmalarini to'g'ri o'qishga, texnologik hujjatlardan to'g'ri foydalanishga o'rgatish;
- Korxona jamoasida ta'lim oluvchi ishidan muhim tarbiya sifatida foydalanish;
- Ta'lim oluvchini mehnat xavfsizligi, ishlab chiqarishdagi va yong'in xavfsizligi talablariga amal qilishga o'rgatish;
- Ta'lim oluvchini ish o'zni va ish qurollariga nisbatan javobgarlik va qadrlash hissini singdirish;
- Ta'lim oluvchida ish madaniyati haqida taassurot berish, ish joyini to'g'ri tashkil qilishni o'rgatish;

Umuman olganda, bugungi kunda shunday mutaxassis kadrlarni tarbiyalashga erishish kerakki, u anglagan holda ish unumdorligini oshirishga o'z hissasini qo'shsin. Ularni ishlayotgan korxonaning obro'si, ish sifatini oshirish ruhida, mehnat intizomiga qat'iyon rioya qilish ruhida tarbiyalash lozim.

4. Ishlab chiqarish ta'limining davrlari. Boshlang'ich, tayyorgarlik, kasbni o'zlashtirish va yakunlash davri

Boshlang'ich davr – bu vaqtda ta'lim oluvchilar o'zlarini ustalarini tanimaydilar, bir-birlarini ishlab chiqarish jarayoni haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmaydilar. O'quv ustasi har bir ta'lim oluvchini shaxsiy xususiyatlarini o'rganib, ularda ish joyini, kasbni tanlashga qiziqishni uyg'otib mehnatga bo'lgan umumiy talablar, ish sharoiti bilan tanishtiradi. Usta ta'lim oluvchilarni texnik to'garaklarga qiziqtirib, ishlab chiqarish sohasi bo'yicha faxriylar bilan uchrashuvlar tashkil etadi. Bu bosqichda tashkiliy ishlar ko'proq olib borilib, ta'lim oluvchilar asosan o'zaro bir-barlari bilan va ish jarayoni bilan tanishadilar. Bu jarayonni ishlab chiqarishga, ta'lim berishga aloqasi bo'lmaydi va bu davr ikki hafta davom etadi.

Tayyorgarlik davri – bu vaqtga kelib ta'lim oluvchilar aniq ish turlari bilan tanishib, ularni o'quv-ishlab chiqarish, mehnat faoliyati ishlab chiqaruvchi xarakterga ega bo'ladi. Guruhda usta ishonadigan o'z-o'zini boshqaruvchi organlar faoliyat ko'rsatib, bu vaqtga kelib usta quyidagi masalalarni hal qiladi: ish o'rnini tashkil etish, mehnat xavfsizligiga rioya qilish, ishlab chiqarishda intizomli bo'lish, ish qurollarini asrab-avaylash, shaxsiy gigiena va sanitariya qoidalariga rioya qilish va boshqalar. Ta'lim oluvchilarni ish jarayoni texnik hujjatlarni o'rganish, moslamalarni sozlash, ish o'rnini ishga tayyorlash, ishlab chiqilgan mahsulotning sifatini tekshirishdan iborat bo'lib, ular oddiy ish jarayonlarini o'rganib boradilar.

Kasbni o'zlashtirish davri – ish jarayonlarini o'rgangandan so'ng olingan bilim va malakalarni mukammalashga o'tiladi. Buning uchun shunday ishlar tanlanadiki, ish jarayonida yangi o'rnatilgan mavzu va undan oldingilari qamrab olinadi. SHunda ta'lim oluvchilarda egallangan bilim shakllanish xususiyatlari rivojlanadi.

Nazorat qilish va yakunlash davri – bu muddatning asosiy vazifasi faqatgina olingan bilim va malakalarni mustahkamlab qolmay, balki ularni zamonaviy moslama va qurilmalardan foydalangan holda mukammalashib borishidir. Ishlab chiqarish ilg'orlari va faxriylarining ishlarini o'rganish, o'zlashtirib olish ta'lim oluvchida ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida mustaqillik hissini shakllanib borishiga yordam beradi. Ta'lim oluvchilar mehnat jamoasi oqimiga kirib jamoada tarbiyalanib shaxs sifatida shakllanib boradilar.

SHunday qilib, ta'lim oluvchilar berilgan muddat oxirida mustaqil tarzda barcha ishlarni rejalashtirishi o'z ish joylarida ilg'or usullarni qo'llashlari, chizma va texnologik hujjatlardan foydalanishlari va shu bilan birga ishlab chiqarishdagi yutuqlarga erishishga intilishlari, vaqtni va xom-ashyoni tejashlari, mehnat xavfsizligi qoidalariga va talablariga javob berishlari kerak bo'ladi.

Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash

Mehnat bozori xalq xo'jaligining turli sohalari uchun malakali kadrlarni talab qiladi. Unda oddiy mutaxassisdan, to yirik tashkilotchi rahbarlargacha barchasi uchun talab o'zi egallab turgan lavozimiga mos malakaga ega bo'lishi hisoblanadi. Kasbiy malakaga ega bo'lish esa respublikamizda o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, oliy ta'limdan keyingi ta'lim va malaka oshirish orqali amalga oshiriladi. Kasb-hunar ta'imini **bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lab olib borish** bo'lg'usi muiaxassislarning yuqori malakali bo'lishlarini ta'minlaydi.

Dual ta'lim tizimining quyidagi qator ustunliklari mavjud:

-o'qitish jarayoni bevosita amaliyot bilan birgalikda olib boriladi. Unda ta'limning taxminan 40%ga yaqin nazariy bilim berilsa, 60%dan ziyodrog'i bevosita ishlab chiqarish korxonalari yoki qishloq xo'jalik bilan bog'liq sohalarida olib boriladi;

-o'qish jarayonini tashkil qilishda tahsil oluvchilarning kasbiy malaka olishga bo'lgan talab va ehtiyojlari jadal suratda amalga oshiriladi;

-o'qish bevosita ishlab chiqarish bilan birgalikda amalga oshirilganligi sababli moliyalashtirish mexanizmi yengillashadi;

-o'qish jarayoniga korxonalar jalb qilinganligidan ijtimoiy hamkorlik yo'lga qo'yilganligi sababli kuchli iqtisodiy va siyosiy aloqadorlik usulining paydo bo'lishiga olib keladi;

-xalq xo'jaligining davlat tuzilmasi, shuningdek, nodavlat xususiy tadbirkorlik nuqtai nazaridan ham foydali moliyaviy usul hisoblanadi;

-xalq xo'jaligining rivojlanishida zarur bo'lgan o'rta pog'onada malakali kadrlarning bandlik darajasi yuqori bo'ladi.

Ayni paytda dual ta'lim usuli kamchiliklardan xoli emas:

- ta'lim muassasalarida tahsil oluvchilarga kasb-hunar sirlari nisbatan tor ixtisoslik doirasida o'qitilganligi uchun jamiyatda va xo'jaliklarda

ishlash uchun keng imkoniyat yaratilmaydi;

-birgina yo'nalishda malaka oshirilgani sababli ular yaqin ikkinchi bir yo'nalishga moslashuv mexanizmi cheklangan;

-kasb - hunar ta'limini amalga oshirish o'ziga xos berk xarakterga ega;

-tor mutaxassislik berilganligi mutaxassis shaxsning tashabbuskorligi va erkinligi chegaralangan bo'ladi;

-taklif qilinayotgan o'quv muassasalarini ishlab chiqarish korxonalarining smeta xarajatlariga bog'liqligi uchun ko'p sondagi tinglovchilar malaka oshirishdan foydalana olmaydi.

3.Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari va turlari.

Talabalarning korxonada ishlab chiqarish ta'lim olishlaridan asosiy maqsad – ularning kasbiy ko'nikma va mahoratlarini oshirish, kasbiy bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish, ilgor ishlab chiqarish tajribasi bilan tanishtirish, ishlab chiqarish amaliyotiga tayyorlash va shular asosida kasb-hunar kollejlarini tugatgandan so'ng ishlab chiqarishda mustaqil faoliyat ko'rsatishga o'rgatishdan iboratdir.

Talabalarni korxona ustaxonalarida o'qitish – malakasi kichik mutaxassislarni tayyorlashdagi xal qiluvchi davr hisoblanadi. Bu yerda talabalar ishlab chiqarish holati, yangi jixozlar va texnologik moslamalar, zamonaviy texnologik jarayonlar bilan tanishadilar.

Har bir kasb va mutaxassislik bo'yicha bevosita korxonada o'qitish hajmi, mazmuni va muddatlari mutasaddi tashkilotlar tamonidan tasdiqlangan o'kuv dasturlariga muvafiq belgilatgadi.

KXX o'quv rejaga muvofiq korxonalarda ishlab ishlab chiqarish amaliyotiga ajratiladi.

Ishlab chiqarish amaliyoti. Ishlab chiqarish amaliyoti kasbiy tayyorgarlikning yakuniy bosqichini tasvirlaydi va o'qitishning so'nggi oylarida o'tkaziladi.

Korxona sexlarida o'qitishni tashkil qilish shakllari.

O'quvchilar ishlab chiqarish ta'limini korxonalarda gurux ustasining rahbarligida o'tadilar.

O'qitishni tashkil qilishning eng ko'p tarqalgan shakllari quyidagilardir:

- guruxlarni korxona yoki tashkilot ajratgan mustaqil o'quv uchastkalarida o'qitish;

- o'quvchilarni alohida-alohida brigadalarga bo'lib ishlab chiqarish uchastkalarida o'qitish;

- o'quvchilarni malakali ishchilar brigadalari tarkibida o'qitish;

- o'quvchilarni murakkab mashina va mexanizmlarga xizmat ko'rsatish bo'yicha individual ish o'rinlarida o'qitish;

- korxonaning shtatli ishchi o'rinlarida ishlab chiqarish amaliyotini o'tish.

Gurux o'quv ishini tashkil qilishning u yoki bu shakli qator shartlarga:

- o'quvchilar o'rganayotgan kasb va mutaxassisliklardagi ishchilarning mehnatlarini tashkil qilish shakllariga;

- texnologik jarayonning tashkil qilinishiga;

- beriladigan ishlar ko'lamiga bog'liq bo'ladi.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarning ishlab chiqarishga moslashuvchanligi. O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarning ishlab chiqarishga moslashuvchanligi ularning ta'imni bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish jarayonida amalga oshirish orqali shakillantiriladi.

Tayanch ishlab chiqarish korxonalari ustaxonalaridagi mashg'ulotlar.

O'quvchilarni ishlab chiqarish talimi uchun korxonalarga ko'chirish o'quvchilarni ishlab chiqarish sharoitlarida o'qitishga o'tkazish - kasbga tayerlashda eng muhim bo'qichidir. Buni malakali ishchining mustaqil ishining muqaddimasi desa bo'ladi. O'quvchilarning sex rahbarlari, ishlab chiqarish ilg'orlari, o'quv yurtlarini ilgari bitirib chiqqanlar, taniqli kishilar va boshqalar bilan uchrashuvlarini tashkil qilish maqsadga muvofiqdir.

Sex boshlig'i va ishlab chiqarish ilg'orlari korxonaning ajoyib an'alarini gapirib berishlari hamda o'quvchilarni bu an'alarini davom ettirishga da'vat etishlari orqali o'quvchilarda ushbu korxona undagi mehnat jarayoniga mehriini uyg'atadi. Bu esa o'quvchilarning **ishlab chiqarishga moslashishlarini shakillantirishni** osonlashtiradi.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarning ishlab chiqarishga moslashuvchanligini shakillantirishda ayniqsa ishlab chiqarish amaliyotlarining o'rni katta.

Ishlab chiqarish amaliyoti tayanch ishlab chiqarish korxonasi ish o'rinlarida tashkil etiladi. Korxona odatda, amaliyotga raxbarlik qilish uchun muhandis-texnik xodimlar va malakali mutaxassislarni ajratadi. Ta'lim olishning bu davrida talabalar **korxonada mustaqil ishlashga** to'liq tayyorlanadilar.

Ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida yechiladigan vazifalarga quyilagilar kiradi:

- talabalarning ishlab chiqarish sharoitlariga ijtimoiy, psixologik va fiziologik jihatdan moslashishi;

- kasbiy bilim, ko'nikma va maxoratlarni takomillashtirish; tanlangan kasb bo'yicha ixtisoslashtirish;

- murakkab ishlab chiqarish ishlarini bajarishda mustaqil ishlash tajribasini to'plash;

- progressiv texnologiyalar va zamonaviy jihozlarni, mexanizatsiyalashtirish va avtomatlashtirish vositalarini o'rganish;

- yuqori unumli asbob va moslamalarni, ishlab chiqarish ilg'orlari tajribasini o'zlashtirish;
- korxona texnik va texnologik hujjatlarni, ish o'rinlarida mehnatni ilmiy tashkil qilish masalalarini o'rganish;
- ko'nikma va maxoratni shakllantirish, bilimlarni amaliyotda qo'llash, murakkab ishlab chiqarish vazifalarini yechishdan iboratdir.

Nazorat savollari:

1. Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash qanday amalga oshiriladi?
2. Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirishning qanday shakllari va turlari mavjud.
3. O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi qanday amalga oshiriladi?
4. Dual ta'lim tizimining qanday ustunliklari mavjud?
5. Dual ta'lim tizimining qanday kamchiliklari mavjud?
6. Ishlab chiqarish amaliyotining asosiy vazifalariga nimalar kiradi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b
5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.: TDPU, 2006 y.
7. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliyev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
9. Abdiquddusov O., Rashidov H. Kasb-hunar ta'limi pedagogikasi. O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

8-mavzu: Kasb-hunar ta'limini boshqarish. O'qituvchi va rahbarlarda bozor iqtisodiyoti sharoitida boshqaruv mahoratlarini shakllantirish. (2soat)

Reja:

1. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari.
2. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni.

Tayanch so'z va iboralar: Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, boshqaruv, demokratik tamoyili, siyosiy rahbarlik tamoyili, xo'jalikni rejali yuritish tamoyili, ilmiylik tamoyili, kadrlarni to'g'ri tanlash tamoyili.

1. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari

O'zbekistonda **boshqarishning ilmiy asoslari** paydo bo'lishi o'zining chuqur tarixiy ildizlariga ega bo'lib, uning asosiy tamoyillari XIII-XIV asrlarga kelib O'rta Osiyo Amir Temur hukmronligi davrida to'la shakllangan edi. Bu davrda yuqori

intizom, ijtimoiy himoya va oliy darajadagi boshqarish tizimiga ega bo'lgan davlatning bunyodga kelishi o'rta asr davridagi boshqarish uslublari o'zida eng ilg'or g'oyalarni mujassamlashtirilganidan darak beradi. Boshqaruv tizimining samarali tashkil etilishi, uning insonparvarlik, kasbiy va ratsional usul bilan tashkil etilishi, uning negizida inson manfaatlari yotganligi, davlat siyosatining boshqaruvga ijobiy ta'siri dunyoda buyuk davlat paydo bo'lishiga sabab bo'lgan.

Ma'lumki, boshqarish deb, ko'zda tutilgan maqsad uchun qilinadigan harakat tushiniladi. Har qanday boshqarish asosida ko'zda tutilgan maqsad yotadi. Boshqarishda boshqaruvchi tizim va boshqariluvchi tizimga amal qilinadi. Shunday ekan boshqarish biror bir tizimni ikkinchi bir tizimaga o'zgartirishga aytiladi. Boshqaruvchi tizim boshqariluvchi tizimga ta'sir ko'rsatishda amal qilishi kerak bo'lgan qonun qoidalarga boshqarish tamoyillari (prinsiplari) deb ataladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda boshqarishning quyidagi tamoyillarini keltirish mumkin va u tamoyillar bozor iqtisodiyoti sharoitida ham amal qiladi:

1. Demokratik tamoyili.
2. Siyosiy rahbarlik tamoyili.
3. Xo'jalikni rejali yuritish tamoyili.
4. Ilmiylik tamoyili.
5. Kadrlarni to'g'ri tanlash tamoyili.

Boshqarishning tamoyillari bilan birga uning vazifalari ham mavjud. Boshqarishning **vazifasi** kishilarning sub'ektiv faoliyatini birinchi navbatda boshqarish sohasidagi faoliyatini ob'ektiv qonunlarning talablariga ana shu qonunlar belgilab beradigan progressiv tendensiyalarning talablariga muvofiqlashtirishdan iborat.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini boshqarish respublika qonunlari belgilaydigan vakolatlar doirasida faoliyat ko'rsatuvchi davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Bunday davlat organlariga quyidagilar kiradi.

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi vazirlar kengashi;
- O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi (1998 yil martgacha) O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (OO'MTV) (1998 yil martdan);
- Qoraqalpog'iston Respublikasi ta'lim Vazirligi;
- Mahalliy davlat hokimiyati organlari (Toshkent shahar viloyatlar hokimiyatlari);
- Xalq ta'limi hududiy boshqarmalari (1998 yil martgacha);
- O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi hududiy boshqarmalari (1998 yil martdan).

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim sohasidagi vakolatlarga quyidagilar kiradi:

- Ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish;
- Ta'lim sohasidagi davlat boshqaruvi organlariga rahbarlik qilish;
- Ta'limni rivojlantirish dasturlarni ishlab chiqarish va amalga oshirish;
- Ta'lim muassasalarini tashkil etish, qayta tashkil etish va tugatish tartibini belgilash;
- Ta'lim muassasalarini akkreditatsiyalardan, pedagog, ilmiy kadrlarni attestatsiyadan o'tkazish tartibini belgilash;

- Boshqa davlatning ta'lim muassasalariga O'zbekiston Respublikasining hududida ta'lim faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beruvchi ruxsatnomalar berish;
- qonun hujjatlariga muvofiq xorijiy davlatlarning ta'lim to'g'risida hujjatlarni tan olish va bu hujjatlarning ekvivalent ekanligini qayd etish tartibini belgilash;
- davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash;
- davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi ma'lumot to'g'risidagi hujjatlarni tasdiqlash va ularni berish tartibini belgilash;
- davlat grantlari miqdorini va ta'lim muassasalariga qabul qilish tartibini belgilash;
- davlat oliy ta'lim muassasalari rektorlarini tayinlash;
- ta'lim oluvchilarni akkreditsiya qilingan bir ta'lim muassasasidan boshqasiga o'tkazish tartibini belgilash;
- qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlar.

Regional boshqaruv organlari, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi darajasiga qo'yiladigan talablarga o'quv yurtlari tomonidan rioya qilinishga javob beradilar va ularni nazorat qiladilar, litsey va kollejlarga ularning faoliyatlarini rivojlantirishda kerakli tashkiliy-huquqiy yordam ko'rsatadilar, hudud, ishlab chiqarish va o'quv yurtlarining rivojlanish manfaatlarini muvofiqlashtirishga imqon beradilar.

Shunday qilib, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini boshqarish tuzilmasi uch darajali hisoblanadi (respublika, hududiy va nuqtali-o'quv yurti).

2.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni.

O'quv yurtlarida birinchi navbatda kadrlar tayyorlash sifatiga javobgar bo'lgan mustaqil bo'linma (tashkiliy shakli va kimga buysunishdan qat'iy nazar) sifatida, o'quv jarayonini boshqarish, xo'jalik-moliyaviy faoliyat va boshqa kasbiy tayorgarlikning zaruriy darajasini ta'minlaydigan faoliyatlarni amalga oshiradi.

O'quv yurtlari darajasida quyidagi vazifalar hal etiladi;

- o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etish bo'yicha barcha ishlarni olib borish;
- o'quv rejalari tuzilmalarni va dastur mazmunini belgilash;
- korxonalar, bandlik xizmatchilar, xududiy boshqaruv organlari va boshqalar bilan sharnoma asosida ishchilar tayyorlash hajmlari va kasb-malaka tuzilmalarni belgilash;
- qo'shimcha tayyorlash, qayta tayyorlash, malaka oshirish va boshqa xizmatchilarni amalga oshirish uchun korxonalar, hamda tashkilotlar bilan shartnomalar tuzish;
- mustaqil ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshirish;
- o'quv moddiy bazani kelgusida rivojlantirishini hisobga olib, moliyaviy mablag'larni taqsimlash va sarflash masalalarni mustaqil hal qilish.

Barcha sohalaridagi islohotlarni amalga oshirishda **boshqaruv apparatining** roli muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv apparatining tuzilishi deganda, boshqaruv apparati va ular orasidagi bog'lanish tushiniladi. Boshqaruv apparatining tarkibi bir-biri bilan bog'langan teng huquqli birikmalar va bo'g'inlar bilan to'ldirilishi uning tizimi deyiladi.

Tashkiliy qism bu boshqaruv tizimining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, boshqaruvchi tizim, sub'ekti tashkiliy tuzilishining shakli demakdir. U boshqaruv

tizimining negizi sifatida maydonga chiqadi va kadrlar bilan boshqarishni tashkil qilish rasmiy qoidalarini tartibga soladi. Ana shuning uchun ham uning boshqaruv tizimidagi roli benihoya kattadir.

Ma'lumki, birinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida «Ta'lim to'g'risida»gi qonun qabul qilingan edi. Ushbu qonunning 10-moddasida ta'lim turlari bayon etilgan bo'lib, unda maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash, maktabdan tashqari ta'lim kabilarni o'z ichiga olishi nazarda tutiladi.

Qonunning 28-moddasida «Ta'lim muassasasini uning rahbari boshqaradi. Ta'lim muassasalarida qonun hujjatlariga muvofiq faoliyat ko'rsatadigan jamoat boshqaruvi organlari tashkil etilishi mumkin» deb takidlangan. Shunday ekan, ushbu ta'lim muassasalarining bir turi bo'lgan kasb-hunar ta'limi ta'lim muassasalarini ham uning rahbari (direktor) boshqarishi belgilab qo'yilgan.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini o'quv yurti rahbari (direktor) bilan birga uning muovnlari boshqaradi. KXX larda direktorning o'quv ishlari bo'yicha, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha va ishlab chiqarish ishlari bo'yicha muovnlari akademik litseydalarda esa direktorning o'quv ishlari bo'yicha, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha muovnlari faoliyat yuritadi.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi quyidagi vazifalarni amalga oshiradi:

- ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini ro'yobga chiqarish ;
- ta'lim muassasalarini faoliyatini muvofiqlashtirish va uslubiy masalalarda ularga rahbarlik qilish;
- davlat ta'lim standartlari, mutaxasislarning bilim saviyasi va kasb tayorgarlikga bo'lgan talablar bajarilishini ta'minlash;
- o'qitishning ilg'or shakllari va yangi pedagogik texnologiyalari, ta'limning texnik va axborot vositalarini o'quv jarayonlariga joriy etish va boshqalar.

Vazirlar Mahkamasi 1998 yilning fevral oyida O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligi O'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim markazini tashkil etish to'g'risida qaror qabul qildi. Ushbu Markazni tashkil etishdan maqsad, kadrlar tayyorlash Miliy dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish hisoblanadi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi Markazning asosiy funksiyalariga quyidagilar kiradi:

- o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi faoliyatini muvofiqlashtirish va boshqarish;
- akademik litseylar, kasb-hunar kollejlarning turlarini va yo'nalishlarini belgilash, ularni respublika regionlarining geografik, demografik va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarni hisobga olgan holda oqilona joylashuvni ta'minlash va boshqalar.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari (hokimiyatlar) quyidagi funksiyalarni bajaradilar:

ta'lim muassasalarni faoliyatining mintaqalarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish ehtiyojlariga muvofiqligini ta'minlaydilar;

- ta'lim muassasalarini tashkil etadilar, qayta tashkil etadilar va tugatadilar (respublika tasarrufida bo'lgan muassasalar bundan mustasno), ularning ustavlarini ro'yxatga oladilar;
- o'z hududlardagi ta'lim muassasalarni vakolat doirasida moliyalash miqdorini va imtiyozlarini belgilaydilar va boshqalar.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi hududiy boshqarmalari Qoraqolpog'iston Respublikasi Vazirlar kengashi, viloyat va Toshkent shahar hokimiyatlari tarkibida tashkil etiladi va bir vaqtning o'zida O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligi (Markaz)ga bo'ysunadi.

O'quv-tarbiyaviy jarayonni boshqarish pedagogik jamoa faoliyatini tashkillashtirish orqali amalga oshiriladi. Shu sababli o'quv muassasini boshqarashning asosiy ob'ekti pedagogik jamoa hisoblanadi.

Ijtimoiy boshqaruvning asosiy mohiyati quyidagi ikki masalani yechishga qaratiladi: pedagoglar faoliyatini yo'naltirish va uni faollashtirish. Birinchi masalani hal qilish boshqaruv sub'ekti xodimlar faoliyatini talab etiladigan yo'nalishga soluvchi maxsus dasturni ishlab chiqish orqali amalga oshiradi. Ikkinchi masalani hal etish shaxsning hissiy-ijtimoiy talablari (moddiy va manaviy, jamoadagi ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilash, mehnatni tashkillashtirishning samarali yo'llarini ishlab chiqish)ni rag'batlantirishga qaratilgan qulay sharoitlar yaratish orqali amalga oshiriladi.

Pedagogik faoliyatni faollashtirishda boshqaruv dasturining sifati, ya'ni, uning aniqligi, real sharoitga asoslanganligi, pirovardida yuqori natija berishi, ishlanganlik darajasi ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Qar bir sohaga oid dasturlar alohida xususiyatlarga ega bo'ladilar, biroq ularning barchasida quyidagi qonuniyat kuzatiladi: bajariladigan ish qay darajada ko'proq ijodiy mehnatni talab qilsa, jamiyat shu darajada insonparvarlashib va demokratlashib boradi, cheklashlar qay darajada kam bo'lsa tashabbuskorlik asosida ishlash darajasi ortib boradi.

Pedagogik faoliyatni boshqarish dasturi. Ushbu qonuniyat o'qituvchilardan tashabbus, mustaqil qaror chiqara olish hamda o'z vazifasiga ijodiy yondashuvni talab qiluvchi pedagogik faoliyatga ham taaluqlidir. Shu sababli bu sohada bajarilishi qat'iy talab etiladigan direktiv dasturlarning kamroq qo'llanilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Misol uchun, bunday dasturlarda ish tartibi, hujjatlarni yuritish va mehnat faoliyatining oxirgi natijasiga aniq talablarni belgilash orqali cheklanish ro'y berishi mumkin. Ta'lim natijasiga nisbatan talab qat'iy belgilanadi va u davlat ta'lim standartlarida rasmiylashtiriladi. Pedagogik faoliyatning sifat ko'rsatkichi esa, mos ravishda ta'lim oluvchilar faoliyatining ushbu talablar darajasiga muvofiqligida o'z aksini topadi. Demak, direktiv boshqaruv dasturlaridan voz kechish pedagoglarga cheklanmagan hajmdagi erkinlikning berilishini anglatmaydi. Ushbu yo'nalishda asosiy e'tibor ta'lim jarayoni mazmuni va usullaridan uning yakuniy natijasiga ko'chirilishiga qaratilgan.

Bajarilishining majburiyligi nuqtai nazaridan boshqaruv dasturlarini informativ va direktiv turlarga ajratish mumkin. Jumladan, matbuotda nashr etilayotgan turli ilmiy-metodik tavsiyalar informativ dasturlar hisoblanadi va ularning bajarilishi majburiy deb belgilanmaydi. Pedagoglar ulardan faqat o'zlari uchun zarur deb bilgan qismini bajarish huquqiga egalar. Informativ dasturlar talablarining jarishi to'laligicha pedagogning xohishi, ehtiyoj va istaklaridan kelib chiqib belgilanadi. Direktiv hujjatlarning bajarilishi majburiy bo'lib, u tegishli tartibda nazorat qilinadi. Jamiyatimizning demokratlashib borishi natijasiga informativ dasturlarga bo'lgan ehtiyoj ortib borishi kuzatilmoqda.

Ta'lim muassasini boshqarish konsepsiyasi ko'plab boshqaruv g'oyalarini o'zida mujassamlashtirgan tashkiliy model sifatida tasavvur qilish mumkin.

Faoliyat nuqtai nazaridan yondoshilganda, boshqaruv modelida quyidagi tarkibiy unsurlarni ko'rsatish mumkin: motiv, maqsad, rejalashtirish, joriy axborotlarni tahlil

qilish, qabul qilish, harakat, natijalarni baholash va tizimga tegishli tuzatishlar kiritish. Boshqaruvchanlik faoliyatining mazkur umumpsixologik tuzilmasi boshqaruv sub'ektlarining individual faoliyatiga qaratilgan bo'lib, bu o'rinda boshqaruv jarayoni va faoliyati hamma vaqt o'zaro muvofiq holatda bo'ladi va muomala qonuniyatlari asosida o'zaro uyg'unlashib boradi.

Boshqaruv jarayoni davriy xarakterda bo'lib, bu davrlarning har biri o'z davomiyligi, tadbiriq etilish sohasi, vazifalari va o'z yechimiga ega. Boshqaruvning alohida olingan davrini quyidagi jarayonlarni qamrab olgan bo'g'in sifatida tasavvur qilish mumkin: axborotlarni qabul qilish va ularning tahlili, boshqaruv qarorining qabul qilinishi, ta'lim muassasasi faoliyatini rejalashtirish, rejani bajarish uchun ishini tashkil qilish, hisob-kitob, nazorat ishlari va natijalarni tahlil qilish.

Boshqaruv faoliyatini amalga oshirishda marketing. Bugungi kunda kasbiy ta'lim muassasalari ham bozor iqtisodiyoti qonuniyatlari asosida faoliyat ko'rsatishi va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlab berishlari talab etiladi. Bunda ta'lim muassasasida yo'lga qo'yilgan marketing xizmati muhim o'rin tutadi. Marketing tadqiqotlari ko'plab soha masalalarini qamrab oladi:

- qisqa (1 yilgacha) muddatli ijtimoiy-pedagogik bashoratlar;
- uzoq (1 yildan ortiq) muddatli ijtimoiy-pedagogik bashoratlar;
- bozorning joriy va istiqbol potensialini o'rganish;
- bitiruvchilarning ish joylashish statistikasining tahlili;
- yangi sohalar mutaxassislarning ish o'rinlarini o'rganish;
- yangi ish o'rinlarini yaratish yo'nalishlarini tadqiq qilish;
- bozor narxlarini belgilanish xususiyatini o'rganish;
- ta'lim muassasasi ish faoliyati samaradorligini belgilash (teskari aloqa).

Ta'lim muassasasi boshqaruvining pedagogik yo'naltirilganligi barcha imkoniyatlarni asosiy maqsad - yosh avlodni ijtimoiy ishlab chiqarish sohasiga muvaffaqiyatli kirib borishini taminlashga qaratilgan bo'ladi. Ta'lim muassasi rahbari tomonidan olg'a suriladigan rejalar, rejalashtirilayotgan muhim tadbirlar jamoada muhokama qilinishi va muvofiqlashtirilishi lozim. Rahbarning bu boradagi harakatlari qo'yilgan vazifani amalga oshirishga izchil va qat'iy yondashuvga asoslangan bo'lsa, jamoa azolari tomonidan qabul qilinadi va qo'llab-quvvatlanadi. Bilim yurti rahbari jamoa boshqaruvini o'zaro hurmat va talabchanlik asosida tashkil etishi lozim.

Rahbarlik qiluvchi shaxs o'z hatti-harakatlari bilan jamoaga ibrat ko'rsata olishi, amalga oshiriladigan qat'iy choralar mohiyatini tushunishi va ularning ijodiy samarasini taminlashi lozim.

Nazorat savollari:

1. Kasb-hunar ta'limini boshqarish deganda nimani tushunasiz?
2. Kasb-hunar ta'limini boshqarishga nimalar kiradi?
3. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy asoslariga nimalar kiradi?
4. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning ilmiy asoslariga nimalar kiradi?
5. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish tizimi qanday?
6. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlar ishining mazmuni nimalardan iborat?

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov I.A. Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
- 2.Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O‘zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
- 4.Tolipov O‘.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
- 5.Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O‘quv qo‘llanma. –T.: 2006. 164 b.
- 6.Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo‘llanma). -T.:TDPU, 2006 y.
- 7.Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o‘qitish metodikasi. O‘quv-uslubiy qo‘llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O‘MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: TDPU, 2007y.
- 9.Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O‘quv qo‘llanma.. O‘MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.

9-mavzu:Kasb-hunar ta`limida ta`lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish.

Kasb-hunar kollejlarda o‘quvchilarni tarbiyalash.(2soat)

- 1.Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilishning maqsad va vazifalari.
- 2.Kasb-hunar ta'limida ta'lim-tarbiya jarayonini nazorat qilish.
- 3.Kasb-hunar kollejlarda o‘quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlarda o‘quvchilarni tarbiyalashga qo‘yiladigan talablar.
- 4.Kasb-hunar kollejlarda o‘quvchilarni tarbiyalash metodlari.

Tayanch so‘z va iboralar: ta'lim-tarbiya jarayoni, sifat, kasb-hunar ta'limi, kollej, tarbiyalash metodlari, nazorat, ta'limiy maqsad, tarbiyaviy maqsad, rivojlantiruvchi maqsad , jamoatchilik fikri.

1.Kasb - hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishning maqsad va vazifalari.

Har qanday ta'lim-tarbiya muassasalari faoliyati va uni nazorat qilishning maqsadlari bir-birini taqozo etuvchi va uzviy aloqador: ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni ko‘zda tutadi. Bu maqsadlar bir-birlari bilan uzviy aloqadorligi sababli ularning har birini shartli ravishda alohida-alohida quyidagicha ko‘rsatish mumkin:

I. Ta'limiy maqsad - mavzu bo‘yicha o‘quv material mazmuniga ko‘ra aniqlanib, o‘quvchilarda o‘rganilayotgan ob'ektning muhim xususiyat (jihat)lari, namoyon bo‘lish shakllari haqida bilim va ulardan amaliyotda (kasbiy faoliyatda yoki umuman hayotda) foydalanish bo‘yicha ish-harakat usullarini shakllantirishni ko‘zda tutadi.

II. Tarbiyaviy maqsad - o‘rganilayotgan ob'ektni jamiyat va tabiat hayoti, manfaati uchun qanday ahamiyatga egaligini ko‘zda tutib, o‘quvchi shaxsida shakllanishi lozim bo‘lgan shaxsiy (ijobiy va salbiy) xislat hamda fazilatlarni ko‘zda tutadi.

III. Rivojlantiruvchi maqsad - tahsil oluvchining dasturiy materialni o‘zlashtirishi natijasida bilimi, tajribasi, odob-ahloqi va shu kabi shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish bilan bir vaqtda mantiqiy tafakkur (fikir yuritish) qobiliyatlarining

shakllantirilishini ko'zda tutadi. Fikr yuritish o'rganilayotgan ob'ektni muhim o'ziga xos xususiyatlarini anglab olish idrok etish va mushohada yuritish uchun diqqatni qaratilishini talab etadi.

Ta'lim-tarbiya ishida quyidagilar hisobga olinmog'i zarur:

1. Ta'lim-tarbiya ishini yakka va jamoaviy shakllarini uyg'unlashtirish.
2. Har bir o'quvchining kuchli va kuchsiz jihatlarini hisobga olish va undan oqilona foydalanish.
3. Har bir o'quvchiga mos keladigan vazifalarni berib o'z kuchiga ishontrish.
4. O'quv masalalarining muammolilik va qiyinlik darajasini asta-sekinlik bilan oshirib borish.
5. Mashg'ulotlarda barcha o'quvchilarning faolligiga erishish.
6. Ko'zlangan umumiy maqsadga har bir o'quvchining o'z kuchi bilan erishish shart-sharoiti metodlari va vositalarini oldindan topish.
7. Dars vaqtidan unumli foydalanishga erishish.
8. O'zlashtirilgan bilim va ish-harakat usullarini mustahkamlash va qo'llash maqsadlarida o'quvchilarni ijodiy mustaqil ishlarini tashkil etish va shu kabilar.

2.Kasb-hunar ta'limida ta'lim jarayonini nazorat qilish

Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'limya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati (O'quv yurti direatori, direktorning o'quv ishlari bo'yicha muovini, fanlar bo'yyaa metod yuirlashmalar) tomonidan amalga oshiriladi. Bu ish pedagogik jamoaga rahbarlik qilishning ma'lum bir shakli hisoblanib, unda ta'lim-tarbiya ishini takomillashtirishga oid hujjatlarga asoslaniladi.

Quyidagilar nazorat ob'ektlari bo'lib xizmat qilishi mumkin:

1. O'quvchilarning umumta'lim, umumkasbiy va kasbiy tayyorgarlik darajasi; ularning bilim, ish-harakat usullari va shaxsiy fazilatlarining o'zlashtirganlik darajasi;
2. O'qituvchi va muhandis-pedagoglar tomonidan o'tkazilayotgan mashg'ulotlarning ilmiy, g'oyaviy, siyosiy, iqtisodiy va uslubiy saviyasi.
3. O'quv rejasi, dasturini bajarilish holati va rejalashtirish hamda hisobga olish, hujjatlarini yuritilishi
4. O'qituvchi va ishlab chiqarish ta'limi ustalarini darslarga tayyorgarlik ko'rishi
5. O'quvchilar bilan sinfdan va ta'lim muassasasidan tashqari ishlarni olib borilishi
6. O'quv xonalari, laboratoriyalar va ustaxonalarining o'quv moddiy bazasi bilan ta'minlanganlik holati va shu kabilar.

Nazariy va ishlab chiqarish ta'limi dars mashg'ulotlarini tahlil qilish. Darsni tahlil qilishdan ko'zlangan asosiy maqsad o'qituvchining ilg'or ish uslubini o'rganish, umumlashtirish va ommalashtirish zarur hollarda uslubiy yordam berish, ta'lim-tarbiya ishining samaradorligini oshirishdan iborat:

Nazariy va ishlab chiqarish ta'limi dars mashg'ulotlarini tahlil qilish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Nazoratchi (tekshiruvchi)ning tayyorgarligi

2. Darsni tahlil qilishning taxminiy sxemasi
3. Darsni tashkil etish mazmuni va metodikasi
4. Yordamchi kuzatishlar
5. Darsdan kutiladigan natijalar
6. Nazorat qilish va baholash

Kasb - hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish

Tarbiya jarayonida “o‘quvchi” tushunchasi bilan bir qatorda “shaxs” tushunchasidan foydalaniladi. Bu bilan tarbiya jarayoni avvalambor o‘quvchini shaxs sifatida shakllantirishga qaratilganligi ta’kidlanadi. “Shaxs” nutq qobiliyatiga ega bo‘lgan va mehnat faoliyatiga layoqatli aqlli zot-insondir». Shaxs atrofidagi odam bilan o‘zaro faol munosabat jarayonida, jamiyatda, jamoada, boshqa odamlar bilan muomalada shakllanadi.

Tarbiyaning muayyan maqsadlari yoshlarda qanday fazilatlar tarbiyalanishi, uning shaxsining mazmuni aniq qanday bo‘lishi haqidagi ravshan tasavvurdan kelib chiqadi. Mana shu fazilatlarni aniq belgilash tarbiyaning asosiy, eng muhim maqsadlarini belgilash demakdir. Ilmiy-metodik adabiyotni va o‘qituvchilar tarbiyaviy ishida vujudga kelgan tajribani umumlashtirib o‘quvchilarda shakllantiriladigan asosiy fazilatlarini ajratib ko‘rsatish mumkin. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi.

- g‘oyaviy-siyosiy tarbiya fazilatlarini va xususiyatlari;
- mehnatga hayotiy zarurat, jamiyatda o‘zini qaror toptirishning asosiy usuli sifatida munosabatda bo‘lish;
- ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ish sifatini yaxshilash uchun kurashda o‘z muayyan o‘rnini topadi;
- ishni yaxshiroq, tezroq, puxtaroq, tejamliroq, bajarishga intilish va uning yo‘llarini izlash davlat mulkiga munosabat tejamkorlik, egalik tuyg‘usi tashabbuskorlik;
- yuksak burch tuyg‘usi, o‘z ishi natijalari uchun mas’uliyat;
- axloqiy fazilatlar, ijtimoiy burchga ongli munosabat; ongli ahloq va mehnat intizomi;
- jamoatchilik, o‘zaro yordam, kattalarga hurmat, insonparvarlik;
- halollik, haqqoniylik, o‘ziga talabchanlik, vijdonlilik, mas’uliyat, so‘zining ustidan chiqish, intizom, kamtarlik;
- qo‘yilgan maqsadlarga erishishda iroda, qat’iyat va sobit qadamlik.

Kasb-hunar kollej ta’lim muassasalarida **tarbiya jarayonini nazorat qilish** o‘quv yurtining rahbariyati (O‘quv yurti direktori, direktorning ma’naviy – ma’rifiy ishlar bo‘yicha muovini, guruh murabbiylari) tomonidan amalga oshiriladi. Bu ish pedagogik jamoaga rahbarlik qilishning ma’lum bir shakli hisoblanib, unda ta’lim-tarbiya ishini takomillashtirishga oid hujjatlarga asoslaniladi.

Tarbiyaning samaradorligi tarbiyaviy ish usullarini to‘g‘ri tanlash va tadbiq etishga hal qiluvchi darajada bog‘liqdir.

KXXK larda o‘quvchilarni tarbiyalash va tarbiya jarayonini nazorat qilishga bir qancha talablar qo‘yiladi

Ularning asosiylari quyidagilar:

Pedagogik talab

Tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarga talab bevosita va bilvosita shaklda quyilishi mumkin. Bevosita talablar buyruq, ko‘rsatma, yo‘l-yo‘riqdir. Ular jamoa endi tarkib topayotgan paytda guruh bilan ishlashning dastlabki bosqichi uchun xosdir. Bilvosita

talablar-iltimos, maslahat, shama qilish va hokazolar o'quvchilarda muayyan darajada shakllangan e'tiqod, motivlar, to'g'ri xulq - atvor, odamlar bo'lishini taqozo etadi. Talablarning bilvosita shakli ko'pincha bevosita talablardan samaraliroq bo'ladi.

Jamoatchilik fikri

Jamoaning baholari, mulohazalari, irodasini birlashtiruvchi jamoatchilik fikri mohir pedagog qo'lida katta tarbiyaviy samara beradigan faol va ta'sirchan kuchdir. O'quvchilarning yig'ilishlardagi nutqlari, mavjud kamchiliklar xususida aytilgan tanqidiy mulohazalar, devoriy gazetadagi maqolalar, o'quvchilar o'z-o'zini boshqarish organlarining qarorlari, jamoatchilikning ma'qullashi yoki qoralashi, jamoa talabi va hokozolar jamoatchilik fikri ifodasining shaklidir. Rivojlangan jamoada jamoatchilik fikrining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Shu bilan birga jamoatchilik fikri stixiyali tarzda shakllanmaydi. U o'qituvchi va boshqa pedagoglar tomonidan guruhdagi tarbiya jarayonining boshqarilishi qanday bo'lishiga bog'liq.

3.KXKlarida o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, tarbiyalashga qo'yiladigan talablar. Ta'lim muassasalaridagi tarbiyaviy tizimning konseptual g'oyasi – shaxs rivojlanishini maqsadga yo'naltirilgan holda boshqarish. Buning uchun esa yaxshi shart-sharoit yaratilishi va avtoritarizmdan voz kechishi zarur. Bizning nazarimizda, bunday hamkorlik pedagogikasai juda qo'l keladi. Hamkorlik pedagogikasining mazmuni o'quvchi-yoshlarning o'z kuchiga ishonishini ifodalovchi munosabatlar yordamida unga tanlash erkinligini berishda namoyon bo'ladi. Demak, bunda pedagogik jamoa tomonidan o'quvchi-yosharning o'z-o'zini belgtlash, mustaqil faoliyat ko'rsatishi uchun vaziyatlar yaratilib berilishi nazarda tutiladi. Bu degan so'z, ular o'z oldiga maqsad qo'yish va unga erishish yo'llarini belgilashda, o'z faoliyatini boshqarish usullarini tanlashda ham erkin bo'ladilar. O'qituvchi unga faqat rahbarlik qilib, yo'l-yo'riq ko'rsatib turadi.

Tarbiya–tarbiyachi va tarbiyalanuvchi faoliyatlarini o'z ichiga olgan ikki yoqlama jarayon. Tarbiyachilar bilan va tarbiyaga ega bo'lgan kishilar tarbiyalanuvchilar bilim va tajriba o'rganuvchi yoshlardir. Ammo tarbiyalanuvchilar muayyon darajada aktiv faoliyat ko'rsatmasalar tajriba va bilim o'rgana olmaydilar.

Tarbiya vazifalari

1.O'z vatani fuqarosini tarbiyalash. Tarbiyaning bu vazifalarni amalga oshirish quyidagilarni taqozo etadi;

Milliy vatanparvarlik, o'z vataniga, tarixiga, madaniyatiga iftixor tuyg'usi;

Millatlararo madaniy munosabatlar, siyosiy madaniyat.

2.Shaxsning ma'naviyatini shakllantirish. Ma'naviyat-kishining ichki dunyosi bo'lib, uning jamiyat va tabiatdagi «Men»i, obrazi, taqdiri va rolini ifoda etadi. Ma'naviyat darajasi - bu, ma'lum ma'noda, insoniylik mezonidir. Ma'naviyatni shakllantirish bu uning shaxsiy harakatlari, intilishlari, refleksiyasi bilan kishining ichki dunyosini vujudga keltirishdir.

3.Mehnatkash insonni iqtisodiy tafakkurini tarbiyalash mehnatga, kasbga hurmat va ijtimoiy-psixologik jihatdan yoshlarda mustaqillik, ijod, ishchanlik, faollik, yuqori kasbiy tayyorgarlik sifatlarini kuchaytirish zarur

4.Ruhiy-jismoniy sog'lomlikni tarbiyalash. Bu axloqiy–hayotiy muvozanat va psixologik qulaylik holatini ushlab turish hamda jismoniy rivojlanish me'yoridan uzoqlashib ketishga yo'l qo'ymaslik ko'nikmalarini shakllantirishdir.

Tarbiya tiziminnig milliy xususiyatlari

milliy tarix va madaniyatning o'ziga xos jihatlarini hisobga olish;
tarbiyaviy ishlarda milliy udumlar, an'analar, urf-odatlar, diniy marosimlardan foydalanish;

milliy madaniyat jahon madaniyatining bir bo'lagi ekanligi tushunchasini shakllantirish.

Tarbiya tiziminnig milliy xususiyatlari

milliy tarix va madaniyatning o'ziga xos jihatlarini hisobga olish;
tarbiyaviy ishlarda milliy udumlar, an'analar, urf-odatlar, diniy marosimlardan foydalanish;

milliy madaniyat jahon madaniyatining bir bo'lagi ekanligi tushunchasini shakllantirish.

Tarbiya tiziminnig milliy xususiyatlari

milliy tarix va madaniyatning o'ziga xos jihatlarini hisobga olish;
tarbiyaviy ishlarda milliy udumlar, an'analar, urf-odatlar, diniy marosimlardan foydalanish;

milliy madaniyat jahon madaniyatining bir bo'lagi ekanligi tushunchasini shakllantirish.

Shaxsiy yondoshish. Bunday yondoshish tarbiyalanuvchilarning shaxsiy sifatlariga tayanishni ko'zlaydi va tarbiyachidan quyidagilarni talab etadi:

shaxsning individual xususiyatlarini (xarakteri, mijozi(temperamenti), qarashlari, odatlari va b.) muntazam o'rganish va yaxshi bilish;

mohirona tashxislash va shaxsiy sifatlarning real shakllanganlik darajasini bilish.

4.O'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari

Tarbiyaviy tizimining eng asosiy tashkil etuvchilaridan biri – bu shaxsni ijodkorlikka, mustaqillikka, insonparvarlikka, o'zini qadrlay bilimsh va o'zgalarga urmat qilishga o'rgatishdir.

Tarbiyaviy tizim asosiga insonparvar psixologiya va pedagogika tamoyillari qo'yiladi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning ustivor yo'nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

- o'quvchilarning qiziqishi-xohishiga qarab ta'lim muassasasi va undan tashqarida tashkil etilgan turli xil uyushmalarga jalb etish;

o'quvchilar ishtirokida muntazam ravishda har xil ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar o'tkazish;

- fan to'garaklar, texnik yo'nalishdagi to'garaklar va amaliy ijodkorlik mazmunini o'zgartirish;

- badiiy-estetik birlashmalarni tashkil etish va rivojlantirish;

- ta'lim muassasasi faoliyatini demokratlashtirish asosi sifatida o'z-o'zini boshqarishni rivojlantirish.

O'quvchilarni o'rganish metodlari

Kuzatish - odatda tabiiy kuzatish orqali talabalarning fanlarni o'zlashtirishlari, ularning xulq-atvori va muomalalaridagi o'zgarishlarni hisobga olish va tegishli ta'limiy-tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish yo'llarini belgilash uchun qo'llaniladi. Bu metod tadqiqotchining pedagogik tajribaning muayyan bir tomoni va hodisalarini biror maqsadni ko'zda tutib idrok etish tashkil etadi. Bunda kuzatishlar tezligi va soni, kuzatish ob'ekti, vaqti, pedagogik vaziyatlarni kuzatish uchun ajratiladigan xarakteristika va hokazolar hisobga olinadi.

Suhbat metodi - so‘rashning bir turi bo‘lgani holda tadqiqotchining jiddiy tayyorgarlik ko‘rishini talab etadi, chunki u tekshirayotgan shaxs bilan bevosita aloqada bo‘lish vaqtida og‘zaki suhbat tarzida, suhbatdoshining javoblarini yozmasdan erkin muomala formasida qo‘llaniladi.

Suhbat metodidan farq qilib, **intervyu olish** metodi savollarni oldindan belgilangan izchillikda intervyu yo‘li bilan bayon qilishni nazarda tutadi. Bunda javoblar magnit tasmasiga yoki kassetalarga yozib olinadi. Hozirgi kunda ommaviy so‘rash nazariyasi va praktikasida intervyu tashkil etishning ko‘p usullari mavjud:

- guruhlar bilan;
- intensiv;
- sinov va h.k.

Pedagogik so‘rash metodi – tadqiqotchining boshqa kishilardan o‘quvchilarning biror tomoni yoki hodisalari haqida axborot olish jarayoni bu metodning asosini tashkil qiladi. So‘rash savollarning mantiqiy o‘ylangan sistemasini, ularning aniq ifodalanishini, nisbatan kamchiligi (3-5ta) nazarda tutiladi. Shuningdek, qat’iy formadagi javobni ("ha", "yo‘q") ham taqozo etishi mumkin.

Test savollaridan ko‘zlangan maqsad oz vaqt ichida talabalarning bilimlarini yoppasiga baholashdir.

Kasb - hunar kollejlari o‘quvchilarni tarbiyalash metodlari

Ta’lim-tarbiya jarayonining ajralmas bir qismi bo‘lgan **tarbiya ishida** aniq didaktik maqsadlarga ko‘ra tahsil beruvchi va tahsil oluvchilarning o‘zaro aloqador biri ikkinchisini taqozo etuvchi hatti-harakatlari majmuasi yoki muloqotda bo‘lish usullariga ta’lim-tarbiya metodlari deb yuritiladi.

Tarbiya metodlarini turkumlash:

1. Tarbiya axborotini o‘zlashtirish manbaiga ko‘ra:

a) og‘zaki (so‘zlab berish, savol-javob, suhbat, ma’ruza, tushuntirish, bayon etish kabilar);

b) ko‘rsatmali (ko‘rsatmali bayon etish, tushuntirish);

v) amaliy (tajriba sinovlari va laboratoriya ishlari, o‘quv ishlab chiqarish mehnati);

2. Tarbiya axborotni uzatilishi va o‘zlashtirish mantiqiga ko‘ra:

a) oddiydan murakkabga (induktiv);

b) murakkabdan oddiyga yoki mavhumdan ma'lumga (deduktiv);

3. O‘rganuvchilarning mustaqil tarbiya tafakkuri darajasiga ko‘ra:

a) mahsulsiz (reproduktiv);

b) mahsullik (produktiv);

4. Tarbiya ishlarini bajarilish darajasiga ko‘ra:

a) Tarbiya beruvchi rahbarligidagi ta’lim-tarbiyaviy ishlar;

b) Tarbiya beruvchi rahbarligisiz tahsil oluvchilarning mustaqil ishlari (manbalar bilan ishlash, yozma ishlar, laboratoriya ishlari, mehnat vazifalarini bajarish va shu kabilar);

5. Tarbiyalanuvchilarning o‘rganishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish bo‘yicha:

a) tarbiyalash o‘yinlari;

b) tarbiya bo‘yicha munozaralari;

v) tarbiya bo‘yicha qiziqarli amaliy vaziyatlarni yuzaga keltirish;

6. Javobgarlik burchini shakllantirish va rag‘batlantirish usuliga ko‘ra:

- a) ishontirish;
- b) talab qo'yish;
- v) qo'yilgan talabga muvofiq mashq qildirish;
- g) rag'batlantirish va jazolash;
- 7. Nazorat qilish va o'z-o'zini nazorat qilish usuliga ko'ra:
 - a) yakka holda tarbiyalash;
 - b) yoppasiga (yalpi) tarbiyalash;
 - v) og'zaki va yozma sinov yoki so'rovnomalar;
 - g) dasturli so'rov (testlar yordamida mashinali yoki mashinasiz);
 - d) o'z-o'zini nazorat qilish va shu kabilar.

Nazorat savollari:

1. Kasb - hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishning nima uchun zarur?
2. Kasb - hunar ta'limida ta'lim jarayonini nazorat qilish nima uchun kerak?
3. Kasb - hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish nima maqsadda amalga oshiriladi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1998. 63 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat– yengilmas kuch. T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
3. E., Saidov X., Axliddinov R. Barkamol avlod orzusi. -T.: Shark, 1998.-154 s.
4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., Sharipov Sh.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
6. Sharipov Sh. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.: TDPU, 2006 y.
7. Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
9. Abdiquddusov.O., Rashidov. H. Kasb-hunar ta'limi pedagogikasi. O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

Mavzu: Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondashuv

Reja:

1. Innovasiya” tushunchasi va uning kasbiy ta'limdagi o'rni.
2. Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondashuv.
3. Kasb ta'limini tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish.
4. Ta'lim texnologiyasi nazariyasining umumiy asoslari.

1. “Innovasiya” tushunchasi va uning kasbiy ta'limdagi o'rni

Innovatsiyaning asosiy tushunchalari:

Yangilik: g'oya, aniq bir shaxs uchun yangilik, vosita (yangi metod).

Innovatsiya: 1) yangilanish, o'zgarish;

2) biror-bir yangilikni kiritish;

3) yangilikni o'zlashtirish jarayoni.

Innovatsiya (inglizcha Innovation - yangilik kiritish) – tizim ichki tuzilishini o'zgartirish, amaliyot va nazariyaning muhim qismi. Innovatsion jarayonning mazmuniy tomonini o'z ichiga oladi (ilmiy g'oyalar va ularning texnologiyalarini amaliyotga kiritish).

Pedagogik yangilik – pedagogik faoliyatda ilgari ta'lim jarayonida noma'lum bo'lgan o'zgarishlarni kiritish orqali ta'lim va tarbiyaning nazariya va amaliyotini boyitish va uni rivojlantiruvchi vositasidir.

Innovatika – yangilikni yaratilish qonuniyatlarini o'zlashtirishni va targ'ib-targ'ibotini o'rganadigan fan.

Innovatsion jarayon – yangilikning kiritilishi va shart-sharoitlari, tizimni yangi ko'rsatgichlarga muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlovchi o'zgarishdir. Innovatsion o'zgarishlarga tayyorgarlik ko'rish va uni amaliyotga kiritish jarayonidir.

Innovatsion faoliyat – yangi ijtimoiy talablar bilan an'anaviy me'yorlarning mos kelmasligi yohud amaliyotning yangi shakllanayotgan me'yorlarining mavjud me'yorlar bilan to'qnashuvi natijasida vujudga kelgan majmualar muammolarni yechishga qaratilgan faoliyatdir (V.I.Slobotchikov).

O'qituvchi innovatsion faoliyatining eng muhim va markaziy masalasi o'quv jarayonini sifatli va samarali tashkil etishdan iborat. Bu faoliyat shaxsan o'qituvchini o'zigagina taalluqli bo'lib qolmay, bir qator shaxs, guruh, oмма, institutsion masshtabda ham bo'lishi mumkin.

Innovatsion o'zgarishlar haqida barcha darajalarda keng fikrlar yuritilsa-da, haqiqiy ma'nodagi innovatsiyalar kam uchraydi. Manbalarda innovatsion o'zgarishlarning natijalarni yaxshilanishiga olib kelishi haqida alohida to'xtab o'tilmaydi.

Innovatsiyani, avvalo, yangi texnologiyalar bilan bog'laydilar. Zamonaviy amaliy pedagogikani texnologiyalashtirish mumkin. Texnologiyalar bilan ishlashning o'ziga xos imkoniyatlari mavjud. Jumladan, ular natijaviyligi bilan ajralib turadi. Masalan, ta'limning natijaviyligi mahoratli o'qituvchi, iste'dodli o'quvchilar, moddiy bazaning mustahkamligi bilan baholanadi. Pedagogik texnologiya yaxshi natija bergan jarayon muayyan mexanizmlarga suyanadi. Avvaldan tajribadan o'tgan, aniq ketma-ketlikda pedagogik jarayonida aynan kafolatlangan natija tufayli yutuqlarni qo'lga kiritish mumkin.

Ta'lim muassasalariga yuridik shaxs maqomini berilishi, ularning moliya-xo'jalik faoliyati mustaqil bo'lganligi, pedagog kadrlarning ish sifati natijalarini xolisona baholash asosida oylik ish haqqiga ustamalarni belgilash, mukofotlar, moddiy yordam berish joriy qilingani, maktab, mahalla, oila hamda ta'lim muassasalarida ijodiy muhitni rivojlantirishga oid dasturlarning ishlab chiqilganligi va boshqa bir qator dasturlarning amalga oshirilishi ta'lim-tarbiya sohasida pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish yo'lida olib borilayotgan amaliy innovatsion ishlar hisoblanadi.

2.Kasb-hunar ta'limida innovation yondoshuv

Innovatsiyalarni quyidagi ko'rinishlarini belgilash mumkin:

1. Juda yangi bo'lmasa-da, doimiy faol bo'lgan, o'zining g'oyasi, ahamiyati jihatdan eskirmagan, o'quv jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladigan o'quv-tarbiya texnologiyalari.

2. Gumannistik pedagogika mohiyatini ifodalovchi texnologiyalar.

3. Pedagogik tizim jarayonidagi boshqaruvlarni yangi g'oya, yondashuvlar asosida tashkil etilishini ta'minlovchi texnologiyalar.

4. Yangi g'oyalar, axborot vositalari va ommaviy kommunikatsiyalarga asoslangan texnologiyalar.

Innovatsion texnologiyalarda yangiliklarni asosiy yo'nalishlari sifatida:

- pedagogik tizimning bir butunligi;
- o'quv muassasalari;
- pedagogik nazariya;
- o'qituvchi;
- ta'lim oluvchilar;
- pedagogik texnologiya;
- ta'lim (tarbiya) mazmuni;
- ta'lim (tarbiya)ning shakl, metod va vositalar;
- ta'lim (tarbiya) jarayonini boshqarish;
- ta'lim (tarbiya) maqsadi;
- (tarbiya) natijalarini ko'rsatib o'tish mumkin

KXT ga yangilikni kiritish:

- innovatsiyadan foydalanish mexanizmi (yangilikni va uning jarayonini amaliyotga kiritish);

- maqsadli o'zgartirish bo'lib, ma'lum ijtimoiy birlik (muassasa, jamoa, guruh)ga yangilik kiritish, uni yangi stabil rivojiga olib keladi (A.I.Prigojin).

- yangilikni tarqatish va foydalanish orqali aniq maqsadga yo'naltirish bilan odamlar ehtiyojini yangi vositalar bilan ta'minlanadi; kiritilgan yangiliklar ma'lum sifat o'zgarishlarga olib keladi. Bu esa o'z navbatida pedagogik ish faoliyatini sifat va samaradorlikni ta'minlashga, stabil holatda ish yuritishga, hayotiy talablarga javob berishni ta'minlaydi (V.A.Slastyonin, P.S.Родынова);

- dinamik tizim bo'lib, innovatsion jarayonni bosqich va tarkibiy tuzilmasini atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirida yangilanish va rivojlanish rejimida ishlashni ta'minlaydi.

Innovatsiyalarning belgilari:

a) dolzarb muammolarni hal etishga qaratilganligi (pedagogik innovatsiya muammolarini mazmunini yangicha yechimini amalga oshirishga qaratiladi);

b) pedagogik amaliyotda keng qo'llanish imkoniyati ochiladi.

v) pedagogik innovatsiyalar jarayonining o'zgarishi yangilanishga olib keladi. Natijada yangi (stabil) sifatga ega bo'lgan natijalar qo'lga kiritiladi. Innovatsiyani tizimning turli predmetlariga ta'siri yangi samaradorlikka olib keladi;

s) moslashuvi (qanday sharoitda bo'lishidan qat'i nazar);

yo) ishning yakuniga yetishi (innovatsiya to'liq potentsialli tadbiq etish darajasiga yetadi).

3.Kasb ta'limini tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchi-talabalarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlanishi,

shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi-talaba asosiy figuraga aylanadi.

Shuning uchun oliy o'quv yurtlari va fakultetlarida malakali kasb egalarini tayyorlashda zamonaviy o'qitish metodlari-interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalarning o'rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o'quvchi-talabalarni bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan to'liq foydalaniladi. Interfaol metodlar - bu jamoa bo'lib fikrlash deb yuritiladi, ya'ni pedagogik ta'sir etish usullari bo'lib, ta'lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchi-talabalarining birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

- o'quvchi-talabani dars davomida befarq bo'lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etish;
- o'quvchi-talabalarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini ta'minlashi;
- o'quvchi-talabaning bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirishi;
- pedagog va o'quvchi-talabaning hamisha hamkorlikdagi faoliyatini tashkillanishi.

Pedagogik texnologiyalar masalalari, muammolarini o'rganayotgan o'qituvchilar, ilmiy-tadqiqotchilar, amaliyotchilarning fikricha, pedagogik texnologiya – bu faqat axborot texnologiyasi bilan bog'liq, hamda o'qitish jarayonida qo'llanishi zarur bo'lgan TSO, kompyuter, masofali o'qish, yoki turli xil texnikalardan foydalanish deb belgilanadi. Bizning fikrimizcha, pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi-bu o'qituvchi va o'quvchi-talabaning belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlar uchun tanlagan texnologiyalariga bog'liq deb hisoblaymiz, ya'ni o'qitish jarayonida, maqsad bo'yicha kafolatlangan natijaga erishishda qo'llaniladigan har bir ta'lim texnologiyasi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil eta olsa, har ikkalasi ijobiy natijaga erisha olsa, o'quv jarayonida o'quvchi-talabalar mustaqil fikrlay olsalar, ijodiy ishlay olsalar, izlansalar, tahlil eta olsalar, o'zlari xulosa qila olsalar, o'zlariga, guruhga, guruh esa ularga baho bera olsa, o'qituvchi esa ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsa, bizning fikrimizcha, ana shu, o'qitish jarayonining asosi hisoblanadi. Har bir dars, mavzu, o'quv predmetining o'ziga xos texnologiyasi bor, ya'ni o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya – bu yakka tartibdagi jarayon bo'lib, u o'quvchi-talabaning ehtiyojidan kelib chiqqan holda bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishiga qaratilgan pedagogik jarayondir.

O'qituvchi va o'quvchi-talabaning maqsaddan natijaga erishishda qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan, bunda o'quvchi-talabalarining bilim saviyasi, guruh xarakteri, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiya tanlanadi, masalan, natijaga erishish uchun balki, kompyuter bilan ishlash lozimdir, balkim film, tarqatma material,

chizma va plakatlar, turli adabiyotlar, axborot texnologiyasi kerak bo'lar, bular o'qituvchi va o'quvchi-talabaga bog'liq.

Shu bilan bir qatorda o'qitish jarayonini oldindan loyihalashtirish zarur, bu jarayonida o'qituvchi o'quv predmetining o'ziga xos tomonini, joy va sharoitni, TSO'ni, eng asosiysi, o'quvchi-talabaning imkoniyati va ehtiyojini hamda hamkorlikdagi faoliyatni tashkil eta olishini hisobga olishi kerak, shundagina kerakli kafolatlangan natijaga erishish mumkin. Qisqa qilib aytganda, o'quvchi-talabani ta'limning markaziga olib chiqish kerak.

O'qituvchi tomonidan har bir darsni yaxlit holatda ko'ra bilish va uni tasavvur etish uchun bo'lajak dars jarayonini loyihalashtirib olish kerak. Bunda o'qituvchiga u tomonidan bo'lajak darsni texnologik xaritasini tuzib olishi katta ahamiyatga egadir, chunki darsning texnologik xaritasi har bir mavzu, har bir dars uchun o'qitilayotgan predmet, fanning xususiyatidan, o'quvchi-talabalarning imkoniyati va ehtiyojidan kelib chiqqan holda tuziladi. Bunday texnologik xaritani tuzish oson emas, chunki buning uchun o'qituvchi pedagogika, psixologiya, xususiy metodika, pedagogik va axborot texnologiyalardan xabardor bo'lishi, shuningdek, juda ko'p metodlar. Usullarni bilish kerak bo'ladi. Har bir darsni rang-barang, qiziqarli bo'lishi avvaldan puxta o'ylab tuzilgan darsning loyihalashtirilgan texnologik xaritasiga bog'liq.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunining qoidalariga muvofiq tayyorlangan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlari asosida zamonaviy madaniyat va iqtisodiyotning pedagogik shakl va vositalarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etishga alohida ahamiyat berilgan.

Shu jihatdan ham umumiy o'rta ta'lim maktablarida davlat ta'lim standartlari bo'yicha ko'zda tutilgan iqtisodiy ta'lim va iqtisodiy tarbiyani takomillashtirish, uni o'quvchi-talabalar ongiga singdirib borib, iqtisodiy tafakkurni shakllantirish muammosi dolzarbdir.

Chunki har bir o'quvchi-talaba bozor munosabatlari rivojlanib borayotgan bir davrda – uni o'rab turgan iqtisodiy voqeyelikni, unda kechayotgan jarayonni anglashi, tadqiq va tahlil qilib, xulosalar chiqarish imkoniga ega bo'lishi lozim. Bu esa har bir fuqarodan iqtisodiyot nazariyasining asoslaridan xabardor bo'lishini, uni amalda joriy qilish yo'l va vositalarini talab darajasida o'zlashtirishini taqozo etadi. Bu masalalar asosan, uquv muassasalarida amalga oshiriladi.

Iqtisodiy tarbiyaning bosh maqsadi – yoshlarda iqtisodiy savodxonlikni, iqtisodiy ongni, iqtisodiy madaniyatni yuksaltirishdan iboratdir. Bu esa shaxsning kamol topish faoliyati vositasida aniq iqtisodga bog'liq, nazariy bilimlar tizimini, shuningdek, iqtisodiy bilim, ko'nikma va malakalar majmuasi, o'rganuvchining iqtisodiy ongiga bevosita ta'sir etishga imkon beruvchi bosqichlarni amalga oshirishdir.

O'quvchi-talabalar bosqichma-bosqich uzluksiz ta'lim jarayonida iqtisodiy bilim asoslarini o'rganish mobaynida ularning tafakkurlari ham shakllana boradi. Ular quyidagi bilimlar majmui bo'lib xizmat qiladi: shaxsning ehtiyoj imkoniyatlarini hisobga olib, aniq reja va dasturlar tuzib, o'ziga xos uslub va metodlar asosida amalga oshirishda; shaxsning mustaqil faoliyatida samarali o'rin tutadigan aniq iqtisodiy tushunchalarni; iqtisodning siyosiy va bozor munosabatlari bilan bog'liq qonuniyat asoslari va ulardan amalda foydalanish yo'l-yo'riqlarini; mustaqil faoliyat ko'rsatishda zarur bo'ladigan barcha iqtisodiy bilim, ko'nikma va malakalar majmuini

o'zlashtirishni; hayotda qaysi sohani tanlashidan qat'i nazar, ehtiyoj darajasida iqtisodiy tayyorgarlikni o'zida shakllantirishni; iqtisodiy bilim asoslaridan to'g'ri va maqsadga muvofiq holda foydalana olish shaxs barkamolligini belgilovchi axloqiy sifatlaridan biri deb qarashni; iqtisodiy bilim asosidan xabardorlikni o'z faoliyati davomida jamiyat va davlat iqtisodiy, huquqiy siyosati asosida namoyon etadi.

Bugungi kundagi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot ishlab chiqarishning ko'p sonli tarmoqlari bilan bir qatorda, ma'rifat va madaniyat hamda iqtisodiy sohalarga, shu jumladan, ijtimoiy-gumanitar, iqtisodiy bilimlar doirasiga ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish ilmiy muammo sifatida iqtisodiy yo'nalishdagi uquv yurtlarida maxsus ilmiy tadqiqotlar olib borishni ko'zda tutadi. Bunda eng avvalo, quyidagilarni aniqlash lozim:

- zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish uchun ijtimoiy-pedagogik asoslar mavjudligini aniqlash;

- ta'lim majmui sifatida nimani anglatishi va qanday tarkibiy qismlardan tashkil topganligini belgilash;

- pedagogik texnologiyaning funksional majmui jarayon sifatida nimalardan iboratligini aniqlash;

- zamonaviy pedagogik texnologiyalar «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» maqsadlariga qay darajada to'g'ri kelishi va uni baholash mumkinligini ko'rsatib berish;

- pedagogik texnologiyaning majmualar nazariyasining asosiy qonuniyatlariga mosligini nazoratda tutib turish yo'l-yo'rig'ini ishlab chiqish.

Shunday qilib, bugungi kunga kelib, jamiyatimiz jadallik bilan taraqqiy etib, iqtisodiy va siyosiy mavqeyi kundan-kunga ortib bormoqda. Biroq ijtimoiy sohada va ayniqsa, ta'lim-tarbiya jarayonida umumiy taraqqiyotdan biroz orqada qolish sezilmoqda. Bunday noxush vaziyatdan chiqib ketish yo'llaridan biri ta'lim-tarbiya jarayonini qabul qilingan davlat standartlari asosida texnologiyalashtirishdir.

KASB TA'LIMI O'QUV MASHG'ULOTINING TA'LIM TEXNOLOGIYANI LOYIHALASHTIRISH VA REJALASHTIRISH QOIDALARI

1. O'quv mashg'ulotining ta'lim texnologiyasini ishlab chiqish o'qituvchi xarakterlarining quyidagi izchilligini o'z ichiga oladi: (1) ta'lim texnologiyasini loyihalashtirish va uning natijalarini ta'lim texnologiyasining modeli ko'rinishida rasmiylashtirish; (2) texnologik xarita ko'rinishida o'quv mashg'ulotida talabalar bilan hamkorlikdagi faoliyatini bosqichma bosqich rejalashtirish; (3) o'quv jaraniyoning tashkiliy-didaktik ta'minotini ishlab chiqish (texnologik xaritaga ilova qilingan o'quv-uslubiy va vizual materiallarni).

2. O'quv mashg'ulotning *ta'lim modeli* jadval ko'rinishida bo'lib, unda quyidagilar ko'rsatiladi:

1) o'quv mashg'ulotining maqsadli belgilanishini aniqlovchi didaktik maqsadi: shakllantirish/ chuqurlash/ tizimlashtirish/bilim va ko'nikmalarni nazorat qilish, tayanch layoqatlikni rivojlantirish;

2) O'quv faoliyatining kutilajak natijalari – bu o'qitish natijasida talaba egallashi va bajarishi lozim bo'lgan harakatlar. Ular lo'nda va fe'l shaklida shakllantiriladi, tugallangan harakatni bildiradi (.....gapirib beradi,sanab beradi,tavsiflaydi,yechimini topadi va hakazo).

3) Natijalarga mos pedagogik vazifalar – talabaning o‘quv faoliyatini belgilangan natijasiga qarab harakatlanishini tashkil etishda o‘qituvchi tomonidan bajarilishi lozim bo‘lgan harakatlari (tushuntirish, ochib berish ...);

4) Qurilgan ta'lim modeli – bu belgilangan vaqtda va mavjud sharoitda belgilangan maqsadni amalga oshirish va bashorat qilingan o‘quv natijalariga erishishni kafolatlaydigan ta'limning eng maqbul shakllari, usullari va vositalari majmuidir;

5) rejalashtirilgan o‘quv natijalarini monitoringini amalga oshiruvchi qaytar aloqa yo‘l va vositalari (kuzatuv, tezkor so‘rov, savol-javob, o‘quv topshirig‘i natijalarini taqdimoti, testlash, yozma ishlarni tekshirish va boshq.)

3. *O‘quv mashg‘ulotining texnologik xaritasi* o‘quv mashg‘ulotida ta'lim texnologiyasi tuzilishining jarayonli (protsessual) bayoni aks ettiradi va jadval qo‘rinishida rasmiylashtiriladi.

Texnologik xaritada (1) ta'lim beruvchi faoliyati bilan birga, ta'lim oluvchining ham faoliyati, (2) o‘quv mashg‘ulotining bosqichlari va vaqti, (3) ta'lim berishning usul, shakl va vositalari, (4) ta'lim maqsadlarining o‘quv yutuqlari monitoringi va baholashlari aniq ko‘rsatiladi.

Texnologik xaritaga ilova o‘z ichiga quyidagilarni oladi:

- talabalar bilimini faollashtirish maqsadida qo‘llaniladigan savollar ro‘yxati;
- guruhlarda ishlash uchun yo‘riqnoma, o‘quv faoliyati natijasida talabalar tayanishi mumkin bo‘lgan qoidalar (aqliy hujum qoidasi, guruhlarda ishlash qoidasi, munozara ishtirokchilariga eslatma);
- o‘qituvchi tomonidan o‘quv jarayonida foydalaniladigan slaydlar, jadvallar, va boshqa vizual materiallar;
- munozara o‘tkazish uchun qo‘shimcha savollar;
- guruhlarda va yakka holdagi faoliyatni baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari.

4. Ta'lim texnologiyasi nazariyasining umumiy asoslari.

Ta'limni texnologiyalashtirish g‘oyasi yangilik emas. Bundan 400 yil avval chex pedagogi Yan Amos Komenskiy ta'limni texnologiyalashtirish g‘oyasini ilgari surgan. U ta'limni “texnikaviy” qilishga undagan, ya'ni hamma narsa, nimaga o‘qitilsa, muvaffaqiyatga ega bo‘lsin. Natijaga olib keluvchi, o‘quv jarayonini, u “didaktik mashina” deb atagan.

Bunday didaktik mashina uchun: aniq qo‘yilgan maqsadlar; bu maqsadlarga erishish uchun, aniq moslashtirilgan vositalar; bu vositalar bilan qanday foydalanish uchun, aniq qoidalarni topish muhimligini yozgan.

Hozirgi vaqtda pedagogik texnologiya «o‘qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish sohasidagi tadqiqotlardek qaralmaydi, balki bu ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo‘llash, shuningdek qo‘llanilayotgan usullarni baholash yo‘li orqali ta'lim jarayonining asoslari va uni maqbullashtirish yo‘llarini ishlab chiqishni aniqlash maqsadidagi tadqiqotdir».

Barcha ta'lim va tarbiya ishlarini pedagogik texnologiya yo‘liga o‘tkazish, maktab amaliyoti pedagogik jarayonini ixtiyoriy qurish va uni amalga oshirishdan keskin burilishi quyidagilarni anglatadi:

- uning har bir qism va bosqichlarining izchil asoslanganligi (ta'lim jarayonini tartiblashtirish - batafsil aniqlangan va asoslangan, ishlarni ma'lum tartibidan tashkil

topgan qismlar - muloqot, axborot va boshqaruvning yo‘l va vositalarini bo‘lish orqali mumkin qadar rasmiyatchilik nuqtai nazaridan rasmiylashtirilgan);

- yakuniy natijani haqqoniy tashxis qila olishga yo‘naltirilganligini;
- ta'lim jarayoniga mavjud sharoit va belgilangan vaqt ichida qo‘yilgan ta'limiy maqsad hamda ijobiy natijaga erishishni ta'minlaydigan ishlab chiqarish-texnologik jarayonining mukammal, aniq yo‘lga qo‘yilgan, izchil, muvofiqlashgan xususiyatini berish;

- uning samaradorligi va inson imkoniyatlari (kuch, vaqt)ni maqbullashtirish maqsadi bilan butun ta'lim jarayonini boshqaruvchanligi.

Pedagogik ilm va amaliyotda «pedagogik texnologiya», «ta'limiy texnologiya» va «ta'lim berish texnologiyasi» kabi atamalarni keng qo‘llanilishi kuzatilmoqda. Shu bilan birga ularni tushunishda alohida bo‘lgan o‘qish turlari mavjud. Avvalambor, aniq ifodani berish, ularni nima birlashtirishi, ularni nima ajratib turishini tushunish uchun, «texnologiya» va uning kelib chiquvchilari: «texnologik jarayon», «texnologik harakat», «texnologik xarita», «texnologik tartib» tushunchalarini aniqlash lozim.

- **Ishlab chiqarish texnologiyasi** hom-ashyo, material, yarim mahsulotlarni olish, ularni qayta tayyorlash yoki ularga ishlov berish *yo‘l va usullarining yig‘indisi* (texnologiyani jarayonli-bayonli tomoni);

- yuqorida ko‘rsatilgan yo‘l va usullarni ishlab chiquvchi va takomillashtiruvchi, *ilmiy fan*. Texnologiyani ilm sifatidagi vazifasi, moddiy manba va vaqtlar kam sarflashni talab etuvchi samarali va tejamkor ishlab chiqarish jarayonlarini aniqlash va amaliyotda ulardan foydalanishni aniqlash maqsadidagi qonuniyatlarni topish hisoblanadi (ilmiy tomoni);

- *jarayonning o‘zi* – topilmani qazib olish harakatlari, ishlov berish, qayta ishlash, transportga tashish, omborga joylash, saqlash, shuningdek ishlab chiqarishni texnik nazorati (jarayonli harakat tomoni).

Nazorat savollari:

1. Innovasiya” tushunchasi va uning kasbiy ta'limdagi o‘rni nimalardan iborat?
2. Kasb-hunar ta'limida innovasion yondoshuv nima?
3. Kasb ta'limini tashkil etishda innovasion texnologiyalardan qanday foydalaniladi?
4. Ta'lim texnologiyasi nazariyasining umumiy asoslari nimalardan iborat?

Mavzu: Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar

Reja:

1. Ta'lim texnologiyalari to‘g‘risida tushuncha
2. Ta'limda innovatsiya tushunchasi
3. Fanlarni o‘qitishda pedagogik texnologiyalarning o‘rni

Tayanch iboralar: *ta'lim texnologiyasi, pedagogik texnologiya, o‘qitish metodikasi, motivatsiya.*

1.1. Ta'lim texnologiyalari to‘g‘risida tushuncha

Ta'lim texnologiyalari g‘oyasi yangilik emas. Bundan 400 yil avval chex pedagogi YAn Amos Komenskiy ta'limni texnologiyalashtirish g‘oyasini ilgari surgan. U ta'limni “texnikaviy” qilishga undagan, ya’ni hamma narsa, nimaga o‘qitilsa, muvaffaqiyatga ega bo‘lsin. Natijaga olib keluvchi, o‘quv jarayonini, u “didaktik mashina” deb atagan.

Bunday didaktik mashina uchun: aniq qo'yilgan maqsadlar; bu maqsadlarga erishish uchun, aniq moslashtirilgan vositalar; bu vositalar bilan qanday foydalanish uchun, aniq qoidalarni topish muhimligini yozgan.

Ta'lim nazariyasi va amaliyotida o'quv jarayoniga texnologik xususiyatni berish uchun 50-yillarda birinchi urinishlar qilib ko'rilgan. Ular o'z ifodasini an'anaviy o'qitish uchun majmualar texnik vositalarni yaratishda topgan.

Hozirgi vaqtda pedagogik texnologiya «o'qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish sohasidagi tadqiqotlardek qaralmaydi, balki bu ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo'llash, shuningdek qo'llanilayotgan usullarni baholash yo'li orqali ta'lim jarayonining asoslari va uni maqbullashtirish yo'llarini ishlab chiqishni aniqlash maqsadidagi tadqiqotdir».

Bugungi kunda butun dunyo bo'ylab zamonaviy ta'lim tendensiyalari amal qilinmoqda:⁷

- Ta'limda fundamentalizm;
- Ta'limni amaliyotga yaqinlashtirish;
- Ta'limning asosiy vazifasi – talabaning o'z-o'zini anglashi va o'z bilimlarini namoyon qilishi uchun sharoit yaratish;
- Tabiyat qonunlariga rioya qilish;
- YAxshi natijalarga orientatsiya qilish;
- SHaxsga yo'naltirilgan ta'lim;
- Sog'liqqa zarar etkazmaydigan ta'lim;
- Ta'lim oluvchiga pedagog tomonidan madad

Metodologiya deb, har qanday faoliyatni (bizning misolda ta'lim jarayonining loyihasini tuzish va undan amalda foydalanish) amalga oshirishda faoliyat yurituvchi uchun yo'lchi yulduz, ya'ni uning faoliyatiga tamoyil bo'lib xizmat qiluvchi, faoliyat yakunida erishiladigan maqsad ko'rsatkichlari bilan falsafaning eng umumiy va mazkur faoliyatning xususiy qonunlar sistemasiga aytiladi. Buni yana, shu faoliyatning falsafiy asosi ham deyiladi.

Metodika - maqsadga erishish jarayonida qo'llaniladigan usul va uslublarni qo'llash yo'riqnomasi.

Usul – Maqsadga etishishda qo'llaniladigan ta'limiy tadbirlar yoki o'quv jarayonini amalga oshirishda qo'llaniladigan uslublarning sistema (majmui)si.

Uslub – ta'limiy va tarbiyaviy maqsadlarga erishishda, muayyan to'siqni engib o'tish uchun qo'llaniladigan tadbir va choralar sistema (ruschada uni pedagogik "priyom" deyiladi).

Modul - ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'quv materialining hajmi, oldiga qo'yilgan maqsadi, bilimlarning mantiqiy bog'liqligi va fikrning tugallanganligidan kelib chiqib, ierarxiya pog'onalariga ajratilgan bo'laklari.

Pedagogik texnologiya - bu muayyan loyiha asosida tashkil etiladigan, aniq maqsadga yo'naltirilgan o'quv jarayonini sistema sifatida qarab, ushbu maqsadning natijalarini kafolatlovchi ta'lim jarayoniga texnologik yondoshadigan ta'limiy tadbirdir.

Fanni o'qitish uslubiyotidan farqli texnologiya:

- "qanday o'qitish kerak?" degan savolga javob bermay, balki ahamiyatli qo'shimcha bo'lgan

⁷ H. Fry, S. Ketteridge, S. Marshall. A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice. Third edition. New York. 2012. -544 p. ISBN 0-203-89141-4

- “natijaviy qanday o‘qitish va o‘quv jarayonini qanday qilib eng maqbul tashkil etish kerak? degan savolga javob beradi;
- aniq sharoitlardan kelib chiqqan va ma’lum natijaga yo‘nalgan, aniq pedagogik g‘oyaga loyihalanadi;
- o‘z natijalarini *qayta ishlab chiqarishi* bilan farqlanadi;
- ta’lim oluvchilar va ta’lim beruvchiga yo‘naltirilgan darsning uslubiy ishlanmalaridan farqli o‘laroq, ta’lim olishda ularning o‘z faoliyatlari hisobiga yutuq ta’minlanishiga yo‘naltiriladi.

SHaxsga yangicha qarash quyidagilardan iborat:

- ta’lim jarayonida shaxs ob’ekt emas, sub’ekt hisoblaniladi;
- har bir tahsil oluvchi qobiliyat egasi, ko‘pchilik esa iste’dod egasi hisoblaniladi;
- etnik ma’naviy qadriyatlar (saxiylik, muhabbat, mehnatsevarlik, vijdon va boshqalar)

shaxsning ustuvor xislatlari hisoblanadi.

Munosabatlarni demokratlashtirish quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- tahsil oluvchi va ta’lim beruvchi huquqlarini himmat qilish;
- xatoni tuzatishga imkon berish;
- o‘z nuqtai nazariga ega bo‘lish huquqi;
- tahsil oluvchi va ta’lim beruvchi munosabati zayli: ta’qiqlamaslik; boshqarish emas, birgalikda boshqarish; majburlash emas, ishontirish; buyurish emas, tashkil etish; chegaralash emas, erkin tanlab olishga imkon berish.

Bugungi kunda DTS asosida shakllantirilgan ta’lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiya asosida tashkil qilishda qo‘llaniladigan pedagogik usullarni uchta toifaga ajratilmoqda. Bu toifadagi usullar o‘quv predmetlari o‘quv mashg‘ulotlarining loyihalarini tuzganda va pedagogik texnologiyani ta’lim jarayoniga joriy qilinayotganda, bilim sohalarining xususiyatidan kelib chiqib, kerakli joylarida ishlatiladi. Bularga quyidagilar kiradi:

Birinchi toifadagi usullar “An’anaviy usullar” deb atalib, tinglovchi-yoshlarga bilimlarni “etkazib berish” tamoyiliga asoslanadilar. Ularga: “Aytib berish”, “Ko‘rsatib berish”, “Namoyish”, “Ma’ruza taqdimoti”, “Savol-javob”, “To‘rt pog‘onali usuli” kabilar. Ikkinchi toifadagi usullar “Interaktiv” usullar deb nomlanib, bilim oluvchilarni bilim egallashlarida “Faollashtirish” tamoyiliga suyanadi. Uchinchi toifadagi usullar “Noan’anaviy usullar” deyilib, ta’lim – tarbiya jarayonini “Jadallashtirish va samaradorligini oshirish” tamoyilidan kelib chiqadi (Metodik tavsiyaning 6-betida ko‘rsatib o‘tilgan). Bu uch toifadagi usullar tarixan tarkib topib, vaqt o‘tishi bilan bir-biridan takomillashib, o‘z davrining talabiga javob berganlar. YUqorida aks etirilgan usullarning, “Pedagogik texnologiyadan” tashqarisini amalda qo‘llayotganda, ijobiy tomonlari bilan bir qatorda kamchiliklari va noqulay tomonlari mavjudligi o‘quv jarayonida aniqlangan.

“Pedagogik texnologiya” quyidagi tamoyillardan kelib chiqadi:

Birinchisi - ta’lim-tarbiya jarayonini loyihalashda va shu loyiha asosida o‘quv mashg‘ulotini amalga oshirishda zamona ilmining ob’ektiv borliqqa eng ilg‘or yondashuvi bo‘lgan “Sistemali (majmui) yondashuv” tamoyiliga hamda uning qonun va qoidalariga doimo amal qilish. Zero, o‘qitishning “Pedagogik texnologiya usuli” yuz foiz “Sistemalar nazariyasi” asosida yaratilgan

Ikkinchisi - ta’lim-tarbiya jarayonini loyihalashda va uning asosida o‘quv mashg‘ulotini olib borishda didaktika (ta’lim nazariyasi)ning barcha prinsiplari va qonun-qoidalaridan kelib chiqish. Buning uchun, o‘quv mashg‘uloti loyihasini tuzuvchi

va tuzilgan loyiha asosida o'quv mashg'ulotini olib boruvchilar didaktikani yaxshi bilishlari va undan pedagogik amaliyotda foydalana olishlari shart.

Uchinchisi - o'quv mashg'ulotining loyihasini tuzganda, bu jarayonning ajralmas va tarkibiy qismlari bo'lgan - "Maqsad va maqsadchalar", "Ularga ajratilgan vaqt", beriladigan bilimlar ichidagi "Tayanch tushunchalar", "Dars turi va tipi", "Pedagogik uslublar", "Axborot texnologiyalari" va "Didaktik materiallar" degan elementlarini o'zaro uzviy, ya'ni funksional bog'liqlikda bo'lgan yahlitlik sifatida ko'rish.

To'rtinchisi - o'quv jarayonini loyihalashda va undan amaliyotda foydalanishda tinglovchilar egallashlari shart bo'lgan bilimlarni, o'zlari mustaqil ravishda topishlariga urg'u berish. YA'ni, pedagog muayyan soatda tinglovchilar egallashlari shart bo'lgan bilimlarni ularga aytib bera qolmay, bu bilimlarni ular faol fikr yuritib o'zlari topishlariga erishishi lozim.

Beshinchisi - Pedagogik texnologiya tamoyillari asosida tuzilgan loyiha bo'yicha o'quv mashg'ulotini amalga oshirishda, egallanadigan bilimlarni tinglovchilar anglashlari, xotirasida saqlashlari va amaliyotda qo'llay olishlarini bir vaqtning o'zida olib borishga erishish. (Amaliyotda qo'llash deganda faqat muayyan bir ishni bajarib berishni tushunib qolmay, egallangan bilimlarni aytib berish hamda amalda qo'llash deb tushuniladi).

Oltinchisi - har bir o'quv mashg'uloti yakunida erishiladigan natijalarning fe'llar shaklida bo'lishi. Buning uchun, har bir o'quv mashg'ulotining yakunida tinglovchi erishishi shart bo'lgan ish harakatlari tizimi avvaldan belgilab qo'yiladi.

Etinchisi - o'quv mashg'ulotining yakunida, oldindan shu mashg'ulot uchun aniqlangan baholash tur va mezonlari asosida barcha tinglovchilarning bilimlarni o'zlashtirganlik darajasini aniqlash

Pedagogik texnologiyani va uning tarkibiy kismi bo'lgan o'quv mashg'ulotlarini loyihalashda va amaliyotga qo'llashda quyidagi uchta toifadagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Birinchi toifadagi usullar "An'anaviy usullar" atalib, tinglovchi-yoshlarga bilimlarni "etkazib berish" tamoyiliga asoslanadi. Ularga: axborotli – retseptiv yoki illyustrativ – tushuntirish; reproduktiv; muammoli bayon; evristik yoki yarim tadqiqot va tadqiqot, "aytib berish", "ko'rsatib berish", "namoyish", "ma'ruza taqdimoti", "savol-javob" va boshqalar kiradi.

Ikkinchi toifadagi usullar noan'anaviy yoki "Interfaol usullar" deb nomlanib, bilim oluvchilarni bilim egallashlarida "faollashtirish" tamoyiliga suyanadi. Ularga "muammoli dars", "fikriy hujum", "aqliy hujum", "kichik guruhlar bilan ishlash", "davra suhbat", "klaster usuli", "B.B.B.", "6x6x6", ("3x3", "4x4", ...), "bumering", "qora quti", "beshinchisi ortiqcha", "ishbob o'yin", "rolli o'yin", "bahsmuno'zara", "qarama-qarshi munosabat", "zakovatli zukko", "zig-zag", "charhpalak", "zinama-zina" va boshqa ko'pdan-ko'p usullar kiradi.

Uchinchisi toifadagi usullar "Ilg'or yoki Zamonaviy usullar" deyilib, ta'lim – tarbiya jarayonini "jadallashtirish va samaradorligini oshirish" tamoyilidan kelib chiqiladi. Ularga: "yo'naltirilgan matn", "dasturlashtirish", "texnologik xarita usuli" "modulli o'qitish usuli" va «loyihalash usuli» xamda nihoyat barcha usullarning afzallik tomonlarini o'zida mujassamlashtirgan "Pedagogik texnologiya" usuli kiradi

1.2. Ta'limda innovatsiya tushunchasi

Innovatsiya – bu ta'lim muassasasining an'anaviy va umumamaliy rivojlanishdan farqli ravishda progressiv rivojlanishiga yordam beruvchi yangilik.

Ta'limning samaradorligini oshirish, shaxsning ta'lim markazida bo'lishini va yoshlarning mustaqil bilim olishlarini ta'minlash uchun ta'lim muassasalariga yaxshi tayyorgarlik ko'rgan, o'z sohasidagi bilimlarni mustahkam egallashdan tashqari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol usullarni biladigan, ulardan o'quv-tarbiya jarayonini tashkil qilishda foydalanish qoidalarini o'zlashtirgan o'qituvchilar kerak. Buning uchun fan o'qituvchilarini yangi pedagogik texnologiyalar va interfaol usullar bilan qurollantirish, olgan bilimlarini o'quv-tarbiyaviy mashg'ulotlarda qo'llash malakalarini uzluksiz oshirib borish lozim⁸.

Mamlakatimiz rivojlanishining muhim sharti zamonaviy iqtisodiyot, fan, madaniyat, texnika, texnologiya rivoji asosida kadrlar tayyorlashning takomillashgan tizimini yaratishdan iborat.

SHaxs uzluksiz ta'limda va kadrlar tayyorlashda ta'lim xizmatlarining iste'molchisi hamda ishlab chiqaruvchisi sifatida namoyon bo'ladi. Respublikamizda amalga oshirilayotgan islohatlarning bosh maqsadi va harakatga keltiruvchi kuchi-har tomonlama rivojlangan barkamol insondir.

Zamonaviy o'qituvchiga qo'yiladigan talablardan biri dars jarayonida samarali metod va texnik vositalarni qo'llash, pedagogik mahorat qirralarini va ta'limning ilg'or pedagogik texnologiyalarini puxta egallagan bo'lishidir.

YOsh pedagoglar mutaxassislik bo'yicha mavjud bilimlaridan tashqari o'quv jarayonlariga qadam qo'yar ekanlar, pedagogik va psixologik bilimlar, texnologiya va o'qitish metodikalariga doir zarur pedagogik bilimlarni egallagan bo'lishlari kerak.

Ana shularni e'tiborga olgan holda, yosh pedagoglarning malakasini oshirishda asosiy masalalar quyidagicha belgilanadi:

- o'qitish jarayonining samaradorligini ta'minlovchi pedagogik malakalarni shakllantirish;
- ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, gumanitar bilimlarni anglashga yo'naltirilgan yangi kasbiy tafakkurni shakllantirish;
- o'qituvchi faoliyatining metodologik asosi sifatida pedagogik bilimlar tizimini egallash.

Bugungi kunda o'quvchini ta'limning markaziga olib chiqish zarur. Buning uchun an'anaviy ta'limdan vo'z kechib, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarni tadbiq qilish muhimdir. Ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar qo'llanilgan mashg'ulotlar o'quvchilar egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib taxlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga qaratilgan. Bunday o'quv jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi.

O'quv-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarning to'g'ri joriy etilishi o'qituvchining bu jarayonda asosiy tashkilotchi, maslahatchi sifatida faoliyat yuritishiga olib keladi. Bu esa o'quvchidan ko'proq mustaqillik, ijodiy va irodaviy sifatlarni talab qiladi.

Hozirgi davrda sodir bo'layotgan innovatsion jarayonlarda ta'lim tizimi oldidagi muammolarni hal etish uchun yangi axborotni o'zlashtirish, o'zlashtirgan bilimlarni o'zlari tomonidan baholashga qodir, zarur qarorlar qabul qiluvchi, mustaqil va erkin fikrlaydigan shaxslar kerak.

⁸ Vassiliou A, and at all. Report to the European Commission on. New modes of learning and teaching in higher education. Luxembourg. 2014. ISBN: 978-92-79-39789-9 doi:10.2766/81897

SHuning uchun ham, ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari - interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalarning o'rni va ahamiyati beqiyosdir.

Kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati uzluksiz ta'lim tizimi orqali shaxsning har tomonlama barkamol bo'lib etishishini ko'zda tutadi. Pedagogik texnologiyalardan foydalanishning asosiy maqsadi esa respublikamizning ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan yosh istiqbolli pedagog kadrlarga pedagogika va psixologiya fanlariga oid bilimlarni yanada mustahkamlash va olgan bilimlarini o'quv-tarbiya jarayoniga qo'llay olishga o'rgatish, shuningdek ularga pedagogik mahorat sirlarini ochib berishdan iborat.

Ta'lim texnologiyalari bir qator belgilar bilan ta'riflanadi:

- Aniq, mantiqiy pedagogik, didaktik o'qitish maqsadlarini ishlab chiqish;
- O'zlashtirilishi lozim bo'lgan axborotlarni tizimlashtirish, tartibga solish, jipslashtirish;
- Didaktik, texnik o'qitish va nazorat qilish usullarini kompleks ravishda qo'llash;
- O'qitishning diagnostik funksiyalarini kuchaytirish;
- Sifatli ta'limni kafolatlash

Oliygox pedagogining professional vakolati – mutaxassisning integral ta'rifi bo'lib, uning xakkoniy vaziyatda professional muammolar va tipik professional vazifalarni xal qila olishidir.

Pedagogik amaliyot unumli, kamunumli va unumsiz bo'lishi mumkin.

- Unumli pedagogik amaliyot markazida tinglovchilarni keyingi kasbiy faoliyatlariga tayyorlash, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish yotadi.
- Kam unumli pedagogik ijodiyotda pedagog asosan o'z-o'zini maqtash, o'zini reklama qilish bilan shug'ullanadi.
- Unumsiz pedagogik amaliyotida pedagog o'z kasbiy faoliyatiga rasmiyatchilik nuqtai nazaridan qaraydi

Pedagoglarning ish natijalariga binoan ularni quyidagi darajalarga ajratish mumkin:

- reproduktiv – o'zi nimani bilsa tinglovchilarni shunga o'rgatadi;
- adaptiv – o'z bilimlarini auditoriyadagi tinglovchilarga moslay oladi;
- bilimlarni tizimli modellashtiruvchi – kurs bo'yicha bilimlar sistemasini shakllantirish strategiyasini biladi;
- tizimli modellashtiruvchi ijodiyot – o'z fanini xar tomonlama etuk shaxsni shakllantirishga qaratilgan strategiyani ishlab chiquvchi o'z ishining ustasi.

2.3. Fanlarni o'qitishda pedagogik texnologiyalarning o'rni

Farmatsiya bakalavriat yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari bo'yicha pedagog kadrlar tayyorlashning sifatini ko'tarishda talabalarni ilm-fan taraqqiyotining eng so'nggi yutuqlaridan xabardor qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugun fan va texnika sohasidagi yangiliklarni o'quv dasturlari mazmuniga tez kiritish talab etiladi va bu orqali, zamonaviy bilimlarni shakllantirishga zamin Hozirlanadi. Bundan tashqari zamonaviy o'qitish texnologiyalari, ular bilan bog'liq metodik yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarda zaruriy bilimlar, muhim qonuniyatlar, ko'plab fundamental tushunchalarni nisbatan engil, chuqur va mustahkam shakllantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Oliy pedagogik ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish va uni rivojlantirish, mazkur jarayonga nisbatan tizimli, kompleks yondashuvni taqazo etadi. Bo'lajak o'qituvchining chuqur bilimga, samarali faoliyat

yurita olish mahoratiga ega bo'lishi ma'lum fan asoslari borasida unda etarli nazariy hamda amaliy bilimlarning, ta'lim jarayonida yangiliklardan unumli foydalanish malakasining qanchalik shakllanganligiga bog'liqdir.

Ma'lumki, bugun barcha davlatlar ta'limga imkon qadar ko'p yangilik kiritishga intilmoqda. Bugungi yangiliklar ularga uyushgan, rejali, ommaviy yondashuvni talab etadi. Yangiliklar kelajak uchun uzoq muddatli investitsiyalardir.

Novatorlikka qiziqish uyg'otish, yangilik yaratishga intiluvchan shaxsni tarbiyalash uchun ta'limning o'zi yangiliklarga boy bo'lishi, unda ijodkorlik ruhi va muhiti hukm surishi lozim. Ana shunday dolzarblikdan kelib chiqqan holda, bugungi kunda pedagogikaning mustaqil sohasi – pedagogik innovatika jadallik bilan rivojlanib bormoqda.

Novatorlik va yangilik – madaniyat, ta'lim va umumiylikda jamiyat rivojlanishining ikki jihati. An'analar va yangiliklarning xilma-xil munosabatlariga tayanib, madaniyatshunoslar jamiyatni an'anaviy va zamonaviyga ajratib ko'rsatishadi. An'anaviy jamiyatda an'ana novatorlik ustidan hukmronlik qiladi. Zamonaviy jamiyatlarda esa, novatorlik bazali qadriyat sanaladi.

Yigirmanchi asrning so'nggi yillarida jahon miqyosida ta'lim sohasida yuzaga kelgan quyidagi "inqiro'z"li holatlar "qo'llab-quvvatlovchi" ta'limning muqobili sifatida "innovatsion" ta'limni rivojlanishining asosiy sabablaridan biri bo'ldi. Turli davlatlarda uning xilma-xil shaklda namoyon bo'lishida quyidagi umumiy jihatlar yorqin namoyon bo'lmoqda:

1) ijtimoiy amaliyot rivojlanishi ehtiyojlari va oliy ta'lim bitiruvchilarining real tayyorgarlik darajasining o'zaro mosligini ta'minlash;

2) oliy ta'lim muassasalarida yangi maqsadlarning qo'yilishi hamda boshqaruvning tashkiliy tuzilish va shakllarining murakkablashuvi;

3) ta'lim jarayoni sub'ektlarining qiziqish va imkoniyatlarining ortishi.

Innovatsion ta'limning asosiy maqsadi ta'lim oluvchilarda kelajakka mas'uliyat hissini va o'z-o'ziga ishonchni shakllantirishdir. Normativli ta'lim "takrorlanuvchi vaziyatlarda faoliyat xulq-atvor qoidalarini o'zlashtirishga yo'naltirilgan" bo'lsa, innovatsion ta'lim yangi vaziyatlarda birgalikda harakatlanish qobiliyatini rivojlantirishni ko'zda tutadi.

Ilm-fan va ishlab chiqapishning jadal rivojlanishi jamiyatni iqtisodiy tapaqqiy ettirish bilan bir qatopda ijtimoiy munosabatlar mazmunida ham tub o'zgapishlapning po'y berishiga zamin yapatmoqda. SHuningdek, iqtisodiy sohada bo'lgani singari ijtimoiy, shu jumladan, ta'lim sohasida ham texnologik yondashuvni tatbiq etishga katta ahamiyat qaratilmoqda.⁹

Nazorat savollari

1. «Texnologiya» tushunchasiga izox bering.
2. Innovatsiya tushunchasiga izox bering
3. Bugungi kunda ta'lim tizimiga qanday talablar qo'yilmoqda?
4. Novatorlik nima?
5. Ta'lim texnologiyalarining belgilari
6. An'anaviy usullarga ta'rif bering?
7. Interfaol usullarning turlarini sanab bering

⁹ DiVall MV, Hayney MS, Marsh W, . Perceptions of pharmacy students, faculty members, and administrators on the use of technology in the classroom. AM J PHARM EDUC. 2013;77(4):Article 75.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.H. Fry, S. Ketteridge, S.Marshall. A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice. Third edition. New York. 2009. -544 p. ISBN 0-203-89141-4
2. Omonov H.T., Xo'jaev N.X., Madyarova S.A., Eshchonov E.U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. -T.:Moliya, 2012.- 199 b.
3. Fayzullaeva D.M., Ganieva M.A., Ne'matov I. Nazariy va amaliy o'quv mashg'ulotlarda o'qitish texnologiyalari to'plami. Metodik qo'llanma / O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limida innovatsion ta'lim texnologiyalari seriyasidan – T.: TDIU, 2013. – 137 b.

Mavzu: O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy faoliyati

Reja:

1. Pedagogik mahorat fanining predmeti, maqsad va vazifalari
2. Pedagogik mahorat tushunchasi.
3. Pedagogik mahoratning tuzilishi.
4. Pedagogik faoliyat va mahorat

Tayanch iboralar: Pedagogik mahorat; pedagogik mahorat predmeti; pedagogik mahorat kursining vazifalari; pedagogik ijodkorlik; pedagogik muloqot; muomala; pedagogik masala; pedagogik vaziyat; impatiya; pedagogik qobiliyat; pedagogik texnika; o'qituvchining shaxsiy intilishi; professiyagramma; tashkilotchilik; mo'ljallay olish; kuzatuvchanlik; pedagogik mahorat malakalari; individual pedagogik texnika; bir qolipdagi fikrlar; o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari; ixtisosga oid metodik tayyorgarlik; o'qituvchining faoliyatida insonparvarlik.

1. Pedagogik mahorat fanining predmeti, maqsadi va vazifalari

Zamonaviy, ilg'or o'qituvchilarning ta'lim-tarbiya sohasida erishgan umumpedagogik tajribalari – qobiliyat va mahoratlari “Pedagogik mahorat” kursining predmeti hisoblanadi.

Mazkur qobiliyat, mahoratining mazmun- mohiyati, tarkibini sistema sifatida o'rganishda, oliy o'quv yurtlarida kasbiy tayyorgarlikni amalga oshirish “Pedagogik mahorat” kursini o'rganish katta ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. “Pedagogik mahorat” kurs o'qituvchilari, jumladan, bo'lajak o'qituvchilarni ta'lim-tarbiyaviy ishlarga ilmiy metodik va amaliy jihatdan tayyorlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Uning asosiy vazifalari: bo'lajak tarbiyachi, o'qituvchida pedagogik ijodkorlik, topqirlik, pedagogik muloqot, o'qituvchi nutqi, o'quvchiga har tomonlama ijobiy ta'sir etish usullari, pedagogik texnika hamda tarbiyachining tarbiyachilik mahoratini shakllantirishdan iboratdir.

Amaliy-seminar darslarda esa, o'qituvchi nutqi va fikrlash madaniyati, pedagogik ta'sirining rang-barang usullari, tarbiyachi-o'qituvchining tashkilotchilik mahorati kabi masalalar o'rganiladi.

Amaliy darslarda diqqat va hayolni to'plash mashqlari bajariladi. Laboratoriya va mustaqil ishlarga ajratilgan soatlarda pedagogik vaziyatlar hosil qilinib, talabalar hamkorligida echiladi. Bunday masala yoki pedagogik vaziyatlar o'qituvchining o'quvchilar bilan muomala qila bilishi, malakasini tarbiyalashga xizmat qiladi. “Pedagogik mahorat” kursining amaliy darslaridan muayyan qismi maktablar va

kollejlarda o'tkazilishi mumkin va ular nazariy bilimlarni mustahkamlashni ko'zda tutadi. "Pedagogik mahorat" fanining boshqa pedagogik tizimdagi fanlardan asosiy farqi shundaki, u o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarida keng ijodiy imkoniyatlardan foydalanish uchun bitmas-tuganmas ijodiy faoliyat uchun maydon hisoblanadi.

2.Pedagogik mahorat tushunchasi

Respublikamiz mustaqillikka erishgach, uning oldiga juda qisqa muddatda yangicha fikrlovchi, respublika ravnaqi, taraqqiyoti uchun ongli ravishda kurashuvchi etuk mutaxassis kadrlarni tayyorlash vazifasi ko'ndalang turdi. Natijada "Ta'lim to'g'risida", "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qonunlari qabul qilindi. Etuk mutaxassis va yangicha fikrlovchi shaxslarni shakllantirish uchun chuqur bilimning o'zigina kifoya qilmasligi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning "Barkamol avlod- O'zbekiston kelajagining poydevori" nomli nutqida quyidagicha o'z ifodasini topdi : "Bizga maktabni bitirganlar emas, maktab tarbiyasini ko'rganlar kerak". Bu bilan Prezident bilimlar yig'indisini egallashga emas, balki ularni egallab, turli kasb-hunarlar siri, mahoratini o'zlashtirishga xizmat etuvchi bilimlarni o'rganish lozimligini ko'rsatib berdi.

Savol tug'iladi: Pedagogik mahorat nima o'zi ?

Pedagogik mahorat bu – fahm-farosat va chinakam ilmiy bilimlarning, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan obro'li rahbarlikning, o'quvchilar qalbining qandayligini his qilish mahorati (impatiya), ichki dunyosi, nozik va zaif bo'lgan bola shaxsiga mohirona, avaylab yondashish, donolik va ijodiy dadillik, ilmiy tahlil, hayol va fantaziyaga boy bo'lgan qobiliyat majmuasidir.

3.Pedagogik mahoratning tuzilishi

Pedagogik mahorat quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- 1.O'qituvchi faoliyatida insonparvarlikning ustunligi.
- 2.Pedagogik iste'dod, qobiliyat.
- 3.Pedagogik texnika (san'at)
- 4.O'qituvchining shaxsiy intilishi.

1.Pedagogik mahorat nazariyasi metodikasining ishlab chiqilmaganligi shunga olib keladiki, pedagoglarning har biri o'z-o'zicha, paypaslab ijodiy izlanish olib boradi: bolalar bilan, pedagogik jamoa bilan qanday qilib yaqindan til topish mumkin ? Qanday qilib qisqa muddat ichida bolalar o'rtasidagi munosabatlarning haqqoniy manzarasiga erishmoq mumkin ? degan savollarga javob izlaydi.

Bu savollarga beriladigan javoblar har bir mohir pedagogning faoliyati uchun zarur bo'lgan umumiy pedagogik malakalarni shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, mazkur muammoni hal qilish pedagogdan odatdan tashqari kuch-g'ayrat, qat'iyat, tirishqoqlik, ijodiylikni, o'z faoliyatini to'g'ri baholay bilish, shuningdek, bolalar, tarbiyalanuvchilarga nisbatan insonparvarona munosabatda bo'la olishni talab etadi. Ibn Sino "Tadbiri manzil" asarida bola uchun o'qituvchi tanlayotganda uning to'g'ri so'z, halol, toza-ozoda va bolalarni sevuvchi kishi bo'lishiga e'tibor berish lozimligini ta'kidlaganida o'qituvchining insonparvarlik sifatini nazarda tutgan edi.

2.Har bir insonda u yoki bu kasbga qobiliyat mavjud bo'ladi. Ba'zi taniqli ruhshunoslarning fikricha (F.Gonobolin, N.Kuzmina), pedagoglik kasbi uchun quyidagi 6 xil qobiliyatlar muhim hisoblanadi:

- 1.O'rta tusha bilish
- 2.Tashkilotchilik

- 3.O'zini idora eta bilish
- 4.Mo'ljallay olish, chamalay bilish
- 5.Kuchlilik, zehnlilik
- 6.Faoliyatga ijodiy yondashish.

Bularning barchasi tarbiyaviy maqsad mavjud bo'lgan, insonparvarlik nuqtai-nazaridan turib yondashilgan taqdidragina pedagogik qobiliyat tarkibiga kirishi mumkin.

3.Pedagogik texnika- pedagogik mahoratning asosiy qismlaridan biri bo'lib, u o'qituvchidan o'quvchilar bilan muomala qilganda zarur so'z, gap ohangi, qarash, imo-ishorani tez va aniq topish, eng o'tkir va kutilmagan pedagogik vaziyatlarda osoyishtalik va aniq fikr yuritish, tahlil qilish qobiliyatini saqlab qolish imkonini beradi.Haqiqiy pedagog ta'sir ko'rsatishni o'qituvchining pedagogik texnika sohasidagi barcha malakalari bir paytda yaqqol ko'rinadi. Nutq, imo-ishora, mimika harakat bilan birga sodir bo'ladi.

Pedagogik texnika malakalarining shakllanish darajasi ma'lum darajada pedagogning umumiy tayyorgarlik darajasini, ya'ni shaxsning pedagogik imkoniyatlarini aks ettiradi. Pedagogning nutqi tartibsiz, qashshoq bo'lsa, o'zi jizzaki bo'lsa, didi past, madaniyatsiz bo'lsa, eng topib gapirgan to'g'ri so'zi ham tarbiyalanuvchilarga ta'sir etmaydi, balki teskari natijaga olib kelishi mumkin.

SHuning uchun ham, tarbiyachi avvalo o'zi tarbiyalangan, o'tirib-turish, suhbatlashish madaniyatini qon-qoniga singdirgan bo'lishi lozim.

Har yigitning aslin bilay desangiz

Ma'rakada o'tirib-turishini ko'ring.

(Maxtumquli)

4.O'qituvchining shaxsiy intilishi, munosabati pedagogik mahorat tarkibiy qismlari orasida muhim o'rinni egallaydi. Uning bunday shaxsiy munosabati unda tegishli bir qolipdagi fikrlar sistemasi mavjudligi bilan izohlanadi, shu tufayli u ko'p hollarda deyarli avtomatik ravishda ta'sirlarga javob bera oladi. CHunonchi, o'quvchilar bilan albatta xushmuomalada bo'lish, dilkashlik o'quvchi shaxsiga prinsipial yondashishning yuqori darajada bo'lishi, o'zining birorta ham o'quvchisi yomon emasligi, buning ustiga ishonchsiz bo'lishi mumkin emasligiga ishonch kabilar.

Lekin bunday bir qolipdagi fikrlar salbiy rol o'ynashi ham mumkin. Masalan, hamkasbi o'quvchilar bilan haqiqatda noto'g'ri munosabatda bo'lganda unga qarshi turish o'rniga, uni himoya qila boshlaydi.

O'qituvchining hohish-istagi haqqoniylik va insonparvarlik xarakterida bo'lsagina bunday cheklanishlarga yo'l qo'yilmasligi mumkin bo'ladi.

4.Pedagogik faoliyat va mahorat

Pedagogik faoliyat- yoshlarni hayotga, mehnatga, Vatan mudofaasiga tayyorlash uchun xalq oldida, davlat va jamiyat oldida javob beradigan, bolalarga ta'lim-tarbiya berish ishi bilan shug'ullanadigan va bu ishga maxsus tayyorlangan kishilarning mehnat faoliyatidir.

Maktab o'qituvchilarining faoliyati respublikamizda buyuk davlat – jamiyatni quruvchi va unda yashab mehnat qiluvchi etuk, erkin fikrlovchi inson shaxsini shakllantirishga qaratilgan. O'qituvchining barkamol avlodni tarbiyalash va unda yangi insonga xos sifatlarni tarkib toptirish vazifasi eng oliyjanob, yuksak va shu bilan birga sharaflil va murakkab vazifadir. Har bir tarbiyalanuvchi o'z xulq-atvoriga, xarakteriga ega. Ularni o'qitish va tarbiyalashda ularning ana shu o'ziga xos xususiyatlarini hisobga

olish nihoyatda murakkabdir. Bunga insonlar o'rtasida ijtimoiy munosabatlarning murakkabligini o'zida aks ettiruvchi maxsus usullardan foydalaniladi.

Pedagogik faoliyatga tayyorgarlik ko'rayotgan yoshlar uning ana shunday xususiyatlarini bilishlari lozim.

O'qituvchilik ixtisosining bu xususiyatlari uning prfessiogrammasida o'z ifodasini topadi: 1) o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari; 2) O'qituvchining pedagogik-psixologik tayyorgarligiga qo'yiladigan talablar; 3)Maxsus tayyorgarlikning hajmi va tarkibi; 4)Ixtisosga oid metodik tayyorgarlik mazmuni.

NAZORAT UCHUN SAVOLLAR

- 1.Pedagogik mahorat fanining predmeti, maqsadi va vazifalari nimalardan iborat?
- 2.“Pedagogik mahorat” tushunchasini ta'riflab bering.
3. Pedagogik ijodkorlik nima ?
- 4.”Pedagogik muomala” deganda nimani tushunasiz?
- 5.”Empatiya” nima ?
- 6.”Pedagogik qobiliyat”ni ta'riflab bering ?
- 7.”Bir qolipdagi fikrlar” deb nimaga aytiladi ?
- 8.O'qituvchining shaxsiy xususiyatlariga nimalar kiradi ?
- 9.Ixtisosga oid metodik tayyorgarlik deganda nimani tushunasiz ?
10. “Pedagogik texnika “ tushunchasini tavsiflab bering.

V. AMALIY MASHG'ULOTLAR UCHUN MATERIALLARI

1-amaliy mashg'ulot Kasbiy pedagogika" fan sifatida.

Ishdan maqsad: Talabalarda pedagogika fanlari tizimida kasbiy pedagogikaning o'rni ahamiyati haqidagi bilim, ko'nikma hamda malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga tezkor so'rov-savollarini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, "INSERT" usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Kasbiy ta'lim pedagogikasi fanining tarkibiy tuzilishi
2. Asosiy tarmoqlari, fanlar tizimidagi o'rni va boshqa fanlar bilan munosabati
3. "Kasbiy ta'lim pedagogikasi" fanining vazifalari

Talaba bilishi lozim:

Pedagogika fanlari va ularning ahamiyati bilan tanishadilar, pedagogika fanlari tizimida kasbiy pedagogikaning o'rni haqida o'rganadilar, Kasbiy pedagogika fanining maqsadi va vazifalarini o'zlashtiradilar.

Mativasiya:

Pedagogika fanlari va ularning ahamiyati, pedagogika fanlari tizimida kasbiy pedagogikaning o'rni, asosiy tarmoqlari, Kasbiy pedagogika fanining maqsadi va vazifalaridan xabardor qilishdir.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma:

1. Talabalar bilimini suxbat shaklida, mazmunli javoblarni nazarda tutuvchi, savollar bo'yicha faollashtiriladi (1-ilova).
2. Mashg'ulot guruhli birgalikda o'rganish shaklida o'tkazilishini va baholash mezonlarini ma'lum qilinadi (2-ilova).
3. Guruhlarda ishlash qoidasi bilan tanishtiriladi va eslatiladi (3-ilova).
4. Ixtiyoriy belgi bo'yicha talabalarni 3 kichik guruhlariga bo'ladi. Har bir guruh mavzuning bir savol bo'yicha "ekspertlar" bo'lishini va boshqalarni o'qitishini ma'lum qiladi. A32 qog'oz varaqlarini va ekspert varaqlarini (4-ilova) tarqatadi va guruhlarda ishlarni tashkillashtiriladi
5. Guruhlarda ishlash qoidasini eslatadi, yo'naltiriladi, tushuntiriladi.
6. Guruhlar ishini kuzatib, nazorat qilinadi, ochiq savollar beriladi: "Nima uchun bunday fikrdasiz" va b. Talabalar ishini borishini sharxlanadi, ularga aniq kamchiliklarni ko'rsatib o'tiladi.

7. Taqdimotni boshlanishini ma'lum qilinadi. Maslahatchi sifatida faoliyat yuritiladi. SHarhlanadi, aniqlashtiriladi, o'zgartirishlar kiritiladi.
8. Har bir kichik guruh taqdimotidan so'ng mavzu savoli mazmunidagi asosiy jihatlari bo'yicha talabalar diqqatini jalb qilib, xulosalar qilinadi.
9. Mavzuning umumlashtiruvchi sharhini o'tkaziladi, taqdimot vaqtida hal etilmagan savollarga javob beriladi.
10. Guruh ish natijalarini tahlil qilinadi.
11. Guruhlarga o'zaro baholash natijalarini ma'lum qilishlarini taklif etiladi. Natijalar sharhlanadi.
12. Keyingi mavzu bo'yicha ma'ruza matni tarqatiladi va Insert texnikasini qo'llash bilan matnni mustaqil o'qib kelish vazifasi beriladi (5 -ilova)

1-ilova

Bilimlarni faollashtiruvchi savollar

1. O'zbekiston Respublikasida kasbiy ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar haqida nimalarni bilasiz?
2. Kasbiy pedagogika fanining maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
3. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalarini sharhlab bering.
4. Kasbiy pedagogikaning asosiy ilmiy yo'nalishlarini aytib bering.

2-ilova

Guruh ish natijalarini baholash mezonlari

<i>Ko'rsatkichlar</i>	<i>Maks.ball</i>	<i>Gurux ishi natijalarining baxosi</i>			
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Ma'lumotning to'liqligi					
Takdimot (ma'lumotning chizmati tarzda takdim etilishi)					
Guruhning faollik darajasi (kushimchalar kiritish, savol-javoblar berish)					
<i>Ballarning maksimal xajmi</i>					

3-ilova

Guruhlarda ishlash qoidasi

☞ SHerigingizni diqqat bilan tinglang.

Guruh ishlarida o'zaro faol ishtirok eting, berilgan topshiriqlarga javobgarlik bilan yondashing.

Agar yordam kerak bo'lsa, albatta murojaat qiling.

Agar sizdan yordam so'rasha, albatta yordam bering.

Guruhlar faoliyatining natijalarini baholashda hamma ishtirok etishi shart.

Ekspert varaq №1

Kasbiy pedagogika fanining maqsad va vazifasi to'g'risida taqdimot ma'lumotini tayyorlang.

Eslatma: (jadval/mantiqiy-tuzilmaviy chizma/klaster va boshqalarda taqdim etish).

Ekspert varaq №2

O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limiga qo'yiladigan talablar to'g'risida taqdimot ma'lumotini tayyorlang.

Eslatma: (jadval/mantiqiy-tuzilmaviy chizma/klaster va boshqalarda taqdim etish).

Ekspert varaq №3

Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari, ilmiy yo'nalishlari, tayanch toifalar va tushunchalar to'g'risida taqdimot ma'lumotini tayyorlang.

Eslatma: (jadval/mantiqiy-tuzilmaviy chizma/klaster va boshqalarda taqdim etish).

Insert texnikasi bilan ishlash qoidasi:

Ma'ruza matn xoshiyasida quyidagi belgilar tizimini qo'llash bilan matnni o'qing:

- (√) - men bilaman deganni tasdiqlovchi belgi;
- (+) - yangi axborot belgisi;
- (-) - mening bilganlarimga, zid belgisi;
- (?) - meni o'ylantirib qo'ydi. Bu bo'yicha menga qo'shimcha axborot kerak belgisi

Ishdan maqsad: Talabalarda kasb ta'limining shakllanish bosqichlari bilim, ko'nikma hamda malakalarini shakllantirish, hamda kasbiy ta'limning rivoglanish tarixi haqida tushuncha berish va bilimlarni chuqur o'zlashtirilishini ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Baliq skeleti» sxemasi usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim.
2. Evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi.
3. O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi, O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.
4. O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish
5. Kasb ta'limining shakllanish bosqichlari.

Talaba bilishi lozim: Milliy pedagogik merosga tayanish, yangi maqsad va vazifalarni aniq belgilab olishni o'rganadilar, ta'lim tizimi islohotlarini bosqichma-bosqich amalga oshirish, tadrijiylik xaqida ma'lumotlar oladi, O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari haqida o'z fikrini ayta oladi.

Mativasiya: Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim, evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi, O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi, O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida, O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish, kasb ta'limning shakllanish bosqichlaridan xabardor bo'lish.

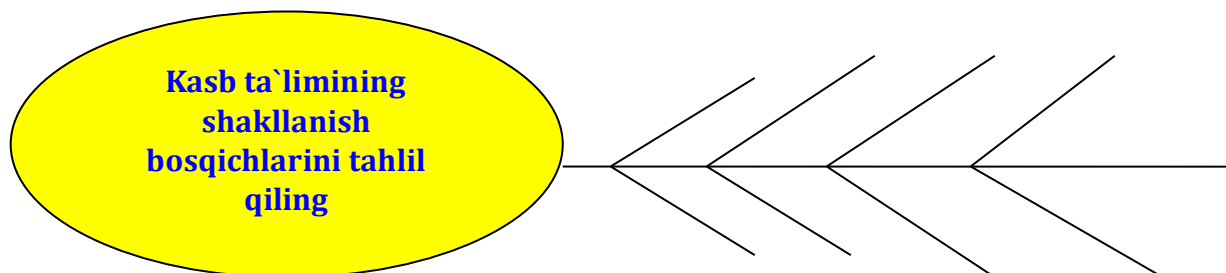
Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Aqliy xujum metodi

«Baliq skeleti» sxemasi

Jonlantirish uchun savollar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limining rivojlanishini qanday bosqichlarga ajratib ko'rsatish mumkin ?
- 2.Kasbiy ta'lim rivojlanish bosqichlarining asosiy xususiyatlari nimada?
- 3.Kasbiy ta'limning turli bosqichlari rivojlanishidagi tarixiy o'xshashliklar nimada?
4. Kasbiy ta'limning turli bosqichlari rivojlanishidagi farqlar nimalarda namayon bo'ladi?
5. O'zbekiston Respublikasi mustaqilliqqa erishgandan keyingi kasbiy ta'lim rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari nimada?

Uyga vazifa : “Tushunchalar tahlili” metodi tuzib kelish

№	TUSHINCHALAR	TAHLILLAR
1		
2		
3		

3-Amaliy mashg'ulot: O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari

Ishdan maqsad: O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari mavzusibo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash , «Nima uchun», “Muammoli vaziyat” usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Milliy g'oyaning shakllanishi, yoshlarni umumbashariy va milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda xalq pedagogikasi tajribasiga tayanish.
2. O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida.
3. Movarounnahr madaniyati rivojlanishi davrida kasbiy ta'lim.
4. O'zbekiston Respublikasida kasbiy ta'limning rivojlanishi

Talaba bilishi lozim:Milliy pedagogik merosga tayanish, yangi maqsad va vazifalarni aniq belgilab olishni o'rganadilar, ta'lim tizimi islohotlarini bosqichma-bosqich amalga oshirish, tadrijiylik xaqida ma'lumotlar oladi, O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari haqida o'z fikrini ayta oladi.

Mativasiya: Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim, evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi,O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi,O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida, O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish, kasb ta'limning shakllanish bosqichlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: “Pedagogika”, “Psixologiya”, “Pedagogika nazariyasi tarixi”, “Pedagogik mahorat”, “Kasb ta'limi metodikasi” kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

- Uslubiy ko'rsatma:** 1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish. Olib boruvchini tanishtirish.
2. Nazariy bilimlarni faollashtiruvchi suhbat o'tkazish.

3. Ma'ruzalarning mavzulari (1-ilova) bilan tanishtirish
4. Talabalarni tayyorlangan ma'ruza va ma'lumotlari bilan chiqishlarini tashkil qilish, o'quv materialining mazmuni mantiqan to'g'ri tuzilganligini diqqat bilan tinglash.
5. Taqrizchilarga so'zga chiqishni va savollar berishni taklif etish.
6. Ma'ruzalarning mazmunini jamoa bo'lib muhokama qilishni tashkil qilish. Olib boruvchi bilan birgalikda muhokama qilish jarayonini tartibga solish: opponentlarga so'z berish, qo'shimcha savollar berishni taklif qilish; savollar berish; ma'ruzaning asosiy mohiyatini aniqlashtirish; talabalarning fikriga e'tibor bilan qarash, ular bilan ishonuvchanlik ruxida suhbatlashish.
7. Har bir ma'ruzaning muhokamasi yakunida qisqacha umumlashtirish.
8. O'quv faoliyatining natijalariga yakun yasash. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
9. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

1-ilova

AMALIY MASHG'ULOTDA MA'RUZA QILISH UCHUN MAVZULAR

1. YOshlarni umumbashariy va milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda xalq pedagogikasining o'rni.
2. Mutaakkir olimlarning kasbiy ta'lim haqidagi g'oyalari.
3. Movarounnahr madaniyatining rivojlanish davrida kasbiy ta'lim..

2-ilova

1-o'quv topshiriq

Konferenstiya – ma'ruza darsida tayyorlanadigan ma'ruzalar ro'yxati

Munozara ishtirokchisi uchun eslatma:

- Munozara munosabatlarni aniqlash emas, muammoning echish usuli bo'ladi.
- Boshqalarga ham gapirish imkonini berish uchun juda uzoq gapirmang.
- Sening aqlli fikrlaring maqsadga erishish uchun, so'zlarni o'lchab ko'r, ularni o'ylab gapir, his-hayajonlarni nazorat qil.
- E'tirozchi yo'lini tushunishga harakat qil, unga hurmat bilan yondash.
- Faqat munozara bo'yicha gapir, o'zingni o'qimishliliging va umumiy bilimdonliging bilan g'ururlanma.
- E'tirozchi aytgan fikrlarni buzmasdan va ajablanmasdan rad et.

Munozaraning vazifali vositasi

Olib boruvchi - ta'lim beruvchining barcha majburiyatlarini oladi, muhokama borishiga rahbarlik qiladi, isbotlarni sharhlashi yoki tushuncha va atamlarni aniq ishlatishni, muomalani to'g'rilashni qaytaradi.

E'tirozchi/ Taqrizchi tadqiqotchilar muhitida qabul qilingan olqishlash muolajasini keltirib chiqaradi.

Mantiqchi - ma'ruzachi yoki e'tirozchi fikrlashidagi qarama-qarshilik va mantiqiy xatolarni ajratadi, tushunchalardagi ma'nolarni aniqlaydi, isbot yoki qaytarish yo'lini, farazni harakatlanish ravonligini tahlil qiladi.

Ruhshunos - natijaviy muomalani tashkillashtirishga va o'zaro harakatga javob beradi, hamkorlikdagi harakatlarning kelishganligiga harakat qiladi, munozarani ziddiyatlarga aylanishiga yo'l qo'ymaydi.

Munozara o'tkazishning tartibi va reglamenti:

1. Olib boruvchi munozara mavzusini e'lon qiladi va ma'ruzachiga so'z beradi.
2. Ma'ruza 8 daqiqagacha davom etadi.
3. Restenent 2 daqiqa so'zlaydi.

3-ilova

Munozara ishtirokchilarini baholash ko'rsatkichlari vamezonlari

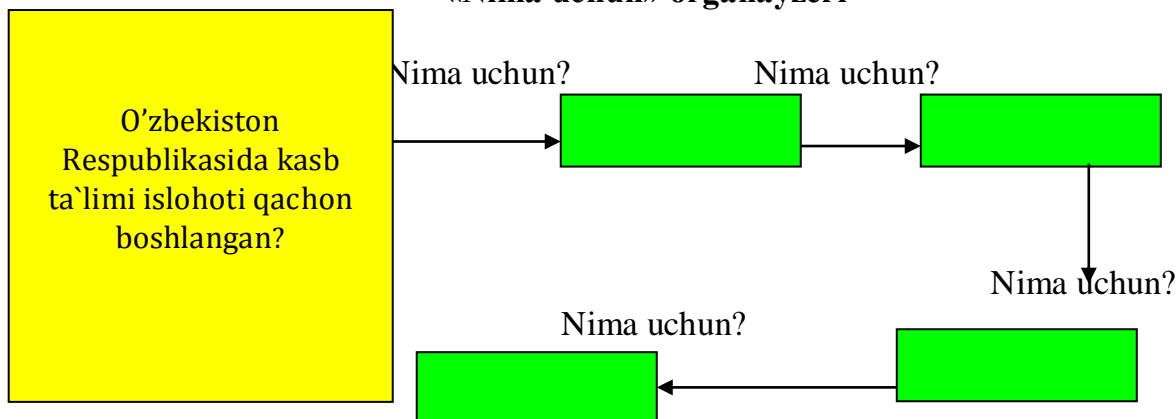
<i>Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ballarda)</i>		<i>Ma'ruzachilarning ismi va sharifi</i>			
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Ma'ruzaning mazmuni:				
	- mavzuga mos keladi				
	- chiqishning izchilligi, mantiqi va aniqligi				
	- aniq xulosalar berilganligi				
2.	Ko'rgazmali materiallardan foydalanganlik-				
3.	Reglamentga rioya etilganlik				
	<i>Jami:</i>				
<i>Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari</i>		<i>Taqrizchilarning ismi va sharifi</i>			
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Ma'ruza tavsifi:				
	-ma'ruzaning kuchli jihatlarini aniqlay olishlik				
	-ma'ruzaning kuchsiz jihatlarini aniqlay olishlik				
4.	Reglamentga rioya etilganlik				
	<i>Jami:</i>				
<i>Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari</i>		<i>Opponentlarning ismi va sharifi</i>			

		1	2	3	4
1.	Savollar:				
	- miqdori				
2.	Qo'shimchalar qismi				
	-soni				
	- mavzuga oidligi				
	<i>Jami</i>				

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

«Nima uchun» organayzeri

4-Amaliy mashg'ulot: O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi islohotlari

Ishdan maqsad: O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi islohotlari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, "Ilon izi" ("Arra") texnikasi, usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Mashg'ulot maqsadi: Talabalarda O'zbekistonda ta'lim tizimi islohotlarining mazmun mohiyati, kasb pedagogikasining rivojlanish bosqichlari, kasb mahorati, oliy kasbiy ta'lim va uning rivojlanish darajasi haqida tushuncha berish va bilimlarni chuqur o'zlashtirilishini ta'minlash.

Vazifalar:

1. Ta'lim tizimi islohotlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish shart-sharoitlari.
2. O'zbekiston Respublikasida kasb ta'limi islohoti.

3. Ta'lim tizimi islohotlarining mohiyati: izchillik, ochiqlik, fuqarolarning ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qoniqtira olish, jamiyatning talablariga javob berish, jahon kasb va ta'lim bozorida samarali faoliyat yuritish va raqobat qila olish.

Talaba bilishi lozim:

O'zbekistonda kasb ta'limi islohati, shart- sharoitlar kasb pedagogikasining rivojlanish bosqichlari, kasb mahorati, oliy kasbiy ta'lim va uning rivojlanish darajasi.

Mativasiya: O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi islohotlarining mazmun mohiyati, kasb pedagogikasining rivojlanish bosqichlari, kasb mahorati, oliy kasbiy ta'lim va uning rivojlanish darajasi, kasbiy ta'limiga bo'lgan e'tiborning ortib borayotganligidan xabardor qilishdir.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma. 1. Mashg'ulot guruhli birgalikda, o'rganish shaklida o'tkazilishini va baholash mezonlarini ma'lum qilinadi (1-ilova).

2. Har bir guruh a'zosi bir savol bo'yicha "ekspert" bo'lishini va boshqalarni o'qitish lozimligini ma'lum qiladi. O'quv topshiriqlarini bajarish yuzasidan yo'riqnoma o'tkazadi. O'zlashtirish lozim bo'lgan savollar miqdoridan kelib chiqib, ekspert guruh raqamini tarqatiladi (1,2, 3, 4) ("Arra texnikasi") (2-ilova)

3. Raqam bilan muvofiqlikda o'z ekspert guruhlariga o'tishni taklif etiladi. Guruhlarga ekspert varaqlari tarqatiladi- ular matnini ekranga chiqariladi va sharhlanadi (3-ilova).

4 Ekspert guruhlarda ish boshlash ma'lum qilinadi: jamoaviy yoki kichik guruhlariga bo'linib savollarga javob berishlarini kuzatiladi.

5. Ishlash qoidasini eslatiladi, yo'naltiriladi, tushuntiriladi (4-ilova).

6.Ekspertlarni o'zlarini dastlabki guruhlariga qaytishni va boshqalarni o'qitishlarini aytiladi.

7. O'quv materialini o'zlashtirilganlik darajasini o'zini tekshirish nazorat savollari orqali tekshirishni o'tkazishlarini taklif etiladi.

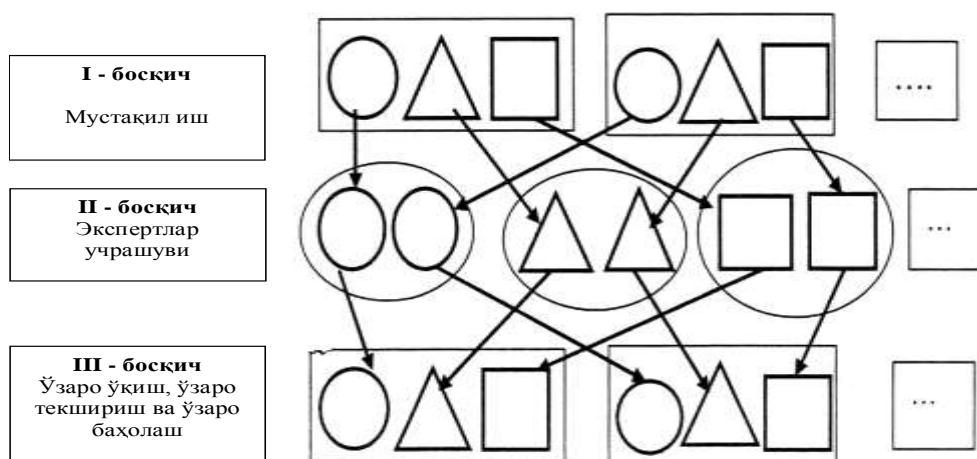
8. Asosiy jihatlari bo'yicha talabalar diqqatini jalb qilib, xulosalar qilinadi.

1-ilova

Guruh ish natijalarini baxolash mezonlari

<i>K o' r s a t k i c h l a r</i>	<i>Maks.ball</i>	<i>Gurux ishi natijalarining baxosi</i>			
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Ma'lumotning to'liqligi					
Taqdimot (ma'lumotning chizmalı tarzda takdim etilishi)					
Guruhning faollik darajasi (qo'shimchalar kiritish, savol-javoblar berish)					
<i>Ballarning maksimal hajmi</i>					

“Ilon izi” “Arra” texnikasi

Ekspert varaq №1

Ta'lim tizimi islohotlarining o'ziga xos xususiyatlari

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №2

Ta'lim tizimini amalga oshirish bosqichlari

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №3

Uzluksiz ta'lim tizimi mazmun mohiyati

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Guruhlarda ishlash qoidasi

☞ SHerigingizni diqqat bilan tinglang.

Guruh ishlarida o'zaro faol ishtirok eting, berilgan topshiriqlarga javobgarlik bilan yondashing.

Agar yordam kerak bo'lsa, albatta murojaat qiling.

Agar sizdan yordam so'rashsa, albatta yordam bering.

Guruhlar faoliyatining natijalarini baholashda hamma ishtirok etishi shart.

Nazorat savollari:

1. O'zbekistonda kasb ta'limi islohoti qachondan boshlangan?
2. Kadrlar tayyorlashdagi kasbiy-malakaviy o'zgarishlar haqida fikr bildiring?
3. Keng qamrovli va yuqori malakali xodimlarni tayyorlashga qo'yiladigan talablar nimalardan iborat?
4. Kasb ta'limi vazifalariga nimalar kiradi?
5. Kasbiy mahorat nima?
6. Kasbiy ta'limning shakllanish jarayoni haqida Sizning fikringiz?
7. Kasb ta'limi tizimini rivojlantirishdagi asosiy yo'nalishlar nimalardan iborat?
8. O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimidagi ustuvorliklar nimalar iborat?
9. Oliy kasbiy ta'lim va uning rivojlanish bosqichlari haqida gapiring?

5-Amaliy mashg'ulot: Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari

Ishdan maqsad: Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, "Muammoli vaziyat" «Blits-so'rov usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma:

1. Talabalarga amaliy mashg'ulot mavzusi va rejasi bayon qilinadi.
2. Mashg'ulot mavzusi bo'yicha "Blits so'rov" savolnomalari tarqatiladi va talabalar baholanib boriladi. (1-ilova).
3. Har bir talabaga ekspert varaqlari tarqatiladi. (2-ilova).
4. Talabalarga "Aqliy hujum" metodidan foydalanib ochiq savollar beriladi.
5. "Klaster" usulini qo'llab talabalarga topshiriq beriladi. Talabalar ishi kuzatib boriladi va ularning aniq kamchiliklari ko'rsatib o'tiladi. (3-ilova)
6. Guruhlarda ishlash qoidasini eslatadi, yo'naltiriladi, tushuntiriladi. (4-ilova)
7. O'quv materialini o'zlashtirilganlik darajasini o'zini tekshirish nazorat savollari orqali tekshirishni o'tkazishlarini taklif etiladi.
8. Asosiy jihatlari bo'yicha talabalar diqqatini jalb qilib, xulosalar qilinadi
9. Faol talabar rag'batlantiriladi.

1. Uzlüksiz ta'lim deganda nimani tushunasiz?
2. Uzlüksiz ta'limning qanday turlari bor?
3. Kasb-hunar ta'limi tizimida O'rta maxsus kasb-hunar ta'limining ahamiyati qanday?

Ekspert varaq №1

Uzlüksiz ta'limning tuzilishi

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №2

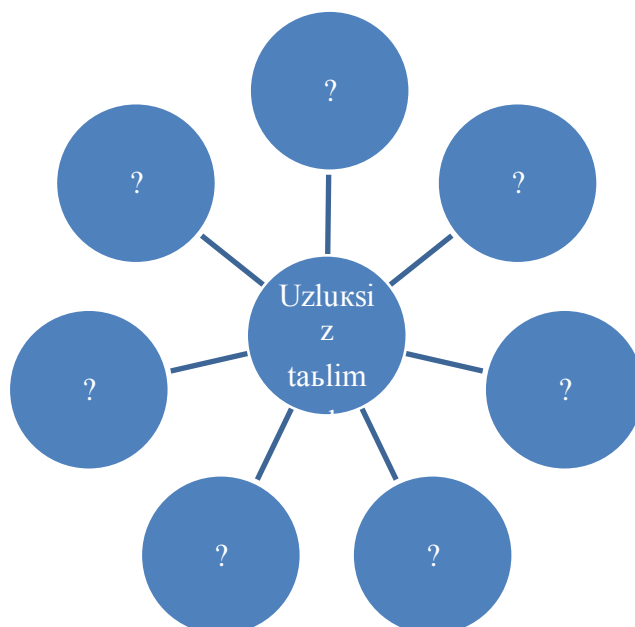
Kasbiy ta'limning dolzarb pedagogik muammolari

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №3

Kasbiy ta'lim rivojlanishining asosiy omillari.

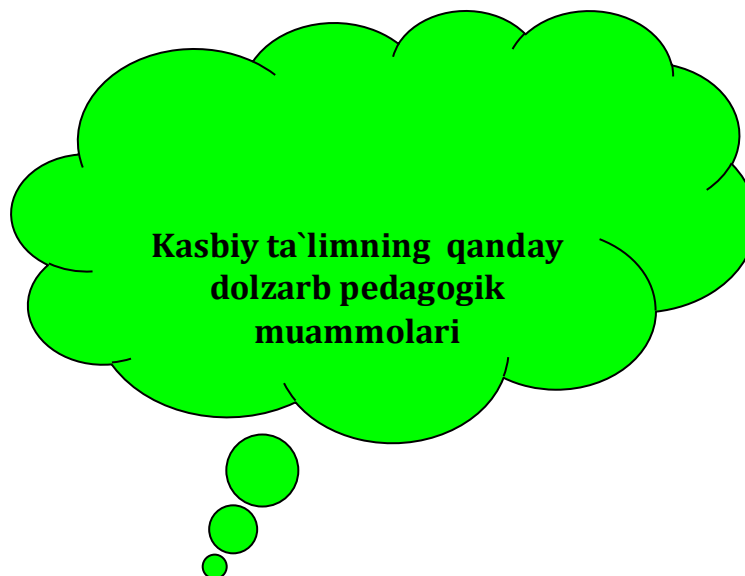
Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Muammoli vaziyat

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

6-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari

Ishdan maqsad: Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash , «BBB » usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslari.
- 2.Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlari.

3. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi
"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning vazifalari

Talaba bilishi lozim: Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslarini aytib bera oladi, Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlarini o'rganadilar, O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi bilan tanishadilar. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning vazifalarini o'zlashtiradilar.

Mativasiya: O'zbekiston Respublikasi «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, Mazkur dasturning maqsadi, milliy modelning tarkibiy qismlaridan xabardor qilishdir.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

"BBB" jadvalini to'ldiradilar.

	Kasb-hunar pedagogikasining huquqiy- me'yoriy asoslarini belgilovchi xujjatlar	Bilaman	ilib oldim	Bilishni istayman
	a'lim to'g'risidagi qonun", Kadrlar tayyorlash milliy dasturi			
	TS			
	quv reja va dasturlar			

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

"BBB" jadvalini to'ldiradilar.

No	Bilimlar mazmuni	Bilaman	Bilib oldim	Bilishni istayman
1	Kasb-hunar ta'limining huquqiy-me'yoriy asoslari.			

2	Kasb-hunar pedagogikasining metodologik asoslari.			
3	O'quv rejasi, o'quv dasturi, kasb-hunar ta'limi davlat standartining mohiyati.			

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

8-Amaliy mashg'ulot: O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi

Ishdan maqsad: Talabalarda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, Mazkur dasturning maqsadi, milliy modelning tarkibiy qismlari haqida tushuncha berish va bilimlarni chuqur o'zlashtirilishini ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga "Aqliy hujum" metodi, Klaster, "O'ylang-juftliklarga bo'lining-fikrlar bilan almashing" texnikasi, "Blist so'rov", «Assesment» sxemasi usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslari.
- 2.Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlari.
- 3.O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning vazifalari

Talaba bilishi lozim: Kasb-hunar ta'limining huquqiy- me'yoriy asoslarini aytib bera oladi, Milliy dasturni amalga oshirish bosqichlarini o'rganadilar, O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi bilan tanishadilar."Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning vazifalarini o'zlashtiradilar.

Mativasiya: O'zbekiston Respublikasi«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, Mazkur dasturning maqsadi, milliy modelning tarkibiy qismlaridan xabardor qilishdir.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma. 1. "O'ylang-juftliklarga bo'lining-fikrlar bilan almashing" texnikasini (1-ilova) qo'llab talabalarni faollashtiriladi: *kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi nima?*

2. Berilgan javoblarni qabul qiladi va uyga berilgan topshiriqni eslatiladi.

3. “Aqliy hujum” metodidan foydalanib talabalarni ixtiyoriy belgi bo’yicha kichik guruhlariga bo’linadi va topshiriq beriladi(2-ilova)
4. Guruhlarda ish boshlashga ruxsat etiladi.
6. Kuzatiladi, yo’naltiriladi, nazorat qilinadi.
7. Taqdimot boshlanishini ma’lum qilinadi.
8. Talabalarga “Blist so’rov” savollari tarqatiladi.(3-ilova)
9. “Klaster” metodidan foydalanib talabalarga umumiy savol beriladi.
(4-ilova)

“O’ylang - juftlikda ishlang - fikr almashing” texnikasidan foydalangan holda guruhlarda ishni tashkil etish jarayonining tuzilishi

1. O’qituvchi savol va topshiriq beradi: oldin o’ylab chiqish, so’ng qisqa javoblar yozish tartibida.

2. Talabalar juftliklarga bo’linib, bir - biri bilan fikr almashadilar va ikkala javobni mujassam etgan umumiy javobni ishlab chiqishga harakat qiladi.

3. O’qituvchi bir necha juftliklarga o’ttiz sekund davomida auditoriyaga o’z ishining qisqa yakunini ifodalab berishni taklif qiladi.

2-il

1-guruh

“Strategiya” va “taktika” tushunchasi.

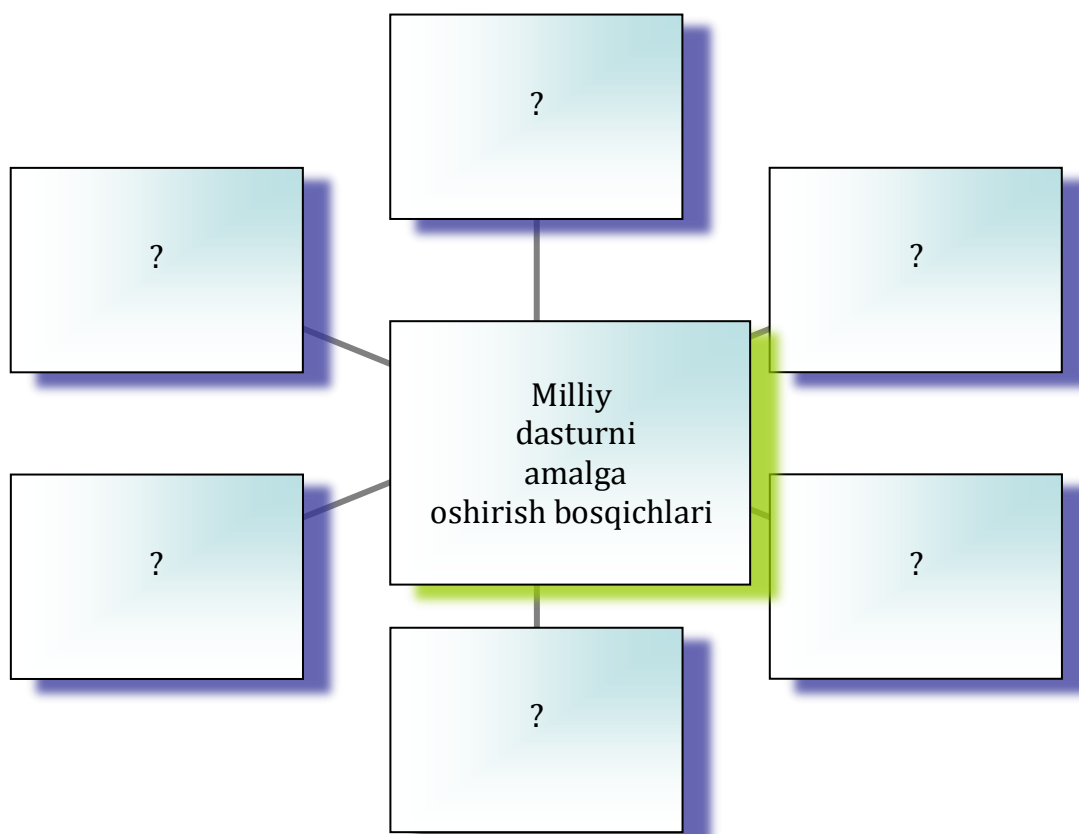
2-guruh

Milliy modelning asosiy komponentlari

3-guruh

Kadrlar tayyorlash milliy dasturining vazifalari

1. Uzlaksiz ta'lim tizimini amalga oshirishning asosiy tashkiliy chora – tadbirlari rimalar?
2. O'zbekiston Respublikasi yangi, davlat ta'lim siyosatining tamoyillarida nima deyilgan?
3. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi nimada?
4. Kadrlar tayyorlash tizimining mazmuni qanday?

Talabalarga mavzu mustahkamlash uchun mavzuga doir “Assesment” usuli qo'llaniladi.

Баҳолаш: ҳар бир катакдаги тўғри жавоб 5 балл ёки 1-5 балл

 <p>ТЕСТ</p> <p>«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» нинг мақсади нимадан иборат?</p> <p>А)Шахсни ҳаётга тайёрлаш. В)Кадрларни ҳаётга тайёр ходим қилиб тарбиялаш. С)Таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш. Д)Кадрлар тайёрлаш тизими муассасаларини юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш.</p> <p>(Assesment (test)) 5 балл</p>	<p>МУАММОЛИ ВАЗИЯТ</p> <p>Ўқитувчи талабаларга муражат эти мавзунинг ўзлаштириш жараёнида “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”нинг ўзига хос жиҳатлардан бири бу “кадрлар тайёрлаш миллий моделидир” миллий моделининг таркибий қисмларини билган ҳолда унга қўшимча қисм қўшиш ёки қайсидир бир қисминини олиб ташлаш мумкинми сиз нима деб ўйлайсиз. Сизнинг иштирокингиз бизни ва гуруҳ аъзоларини қувонтиради деган умиддамиз!</p> <p>Ўқитиш усули: қисқич, маълум 1-5 балл</p>
<p>СИМПТОМ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лойиҳалаштириш, амалга ошириш, кафолатли натижа • Мунтазам ўзаро ҳаракат ва мулоқот <p>5 балл</p>	<p>АМАЛИЙ КЎНИКМА</p> <p>-Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»нинг моҳияти ва таркибий тузилмаси моделини чималар асосида тушунтиринг ва ишлаб чиқинг</p> <p>1-5 балл</p>

Talabalar umumlashtiruvchi savollar berib baholaniladi
Nazorat uchun savollar:

- 1.Kadrlar tayyorlash milliy dasturi qachon qabul qilingan?
2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsad, vazifalari nimalardan iborat?
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining modelini nimalar tashkil qiladi?
- 4.Milliy modelning vazifalari nimalardan iborat?

9-Amaliy mashg'ulot: Ta'limni standartlashtirish.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni, maqsad va vazifalari

Ishdan maqsad: Talabalarda ta'limni standartlashtirish, ta'lim standarti, O'MKXT ta'lim standarti tushunchalari, standartlashtirishning me'yoriy elementlari, standartlashtirish turlari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va dasturlari), o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi o'quv muassasalari turlari va ulardagi ta'lim-tarbiya jarayoni haqida bilim, ko'nikma, malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum” metodi , Klaster, “O'ylang-juftliklarga bo'lining-fikrlar bilan almashing” texnikasi, “T” sxemasi usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Standartlashtirish, ta'lim standarti, O'MKXT ta'lim standarti tushunchalari.
- 2.Standartlash-tirishning me'yoriy elementlari. Standartlashtirish turlari.
- 3.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va dasturlari).

Talaba bilishi lozim: O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standarti, ta'limning standartlashtiriladigan turlari, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarining vazifalari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (DTS, o'quv rejalari va dasturlari).

Mativasiya: Standartlashtirish, ta'lim standarti, O'MKXT ta'lim standarti tushunchalari, standartlash-tirishning me'yoriy elementlari, standartlashtirish turlari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi mazmuni (davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va dasturlari)dan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma. 1. "O'ylang-juftliklarga bo'lining-fikrlar bilan almashing" texnikasini (1-ilova) qo'llab talabalarni faollashtiriladi: *Standart va standartlashtirish tushunchalarining ma'nosi nima?*

2. Berilgan javoblarni qabul qiladi va uyga berilgan topshiriqni eslatiladi.

3. "Aqliy hujum" metodidan foydalanib talabalarga mavzu yuzasidan alohida topshiriq beriladi(2-ilova)

4. "Klaster" metodi orqali o'quvchilarga umumiy topshiriq beriladi (3-ilova).

6. Talabalar ishi kuzatiladi va nazorat qilinadi.

7. "T" sxemasidan foydalanib topshiriq beriladi (4-ilova).

8. Dars yakunida faol talabalar rag'batlantiriladi.

1-ilova

"O'ylang - juftlikda ishlang - fikr almashing" texnikasidan foydalangan holda guruhlarda ishni tashkil etish jarayonining tuzilishi

1. O'qituvchi savol va topshiriq beradi: oldin o'ylab chiqish, so'ng qisqa javoblar yozish tartibida.

2. Talabalar juftliklarga bo'linib, bir - biri bilan fikr almashadilar va ikkala javobni mujassam etgan umumiy javobni ishlab chiqishga harakat qiladi.

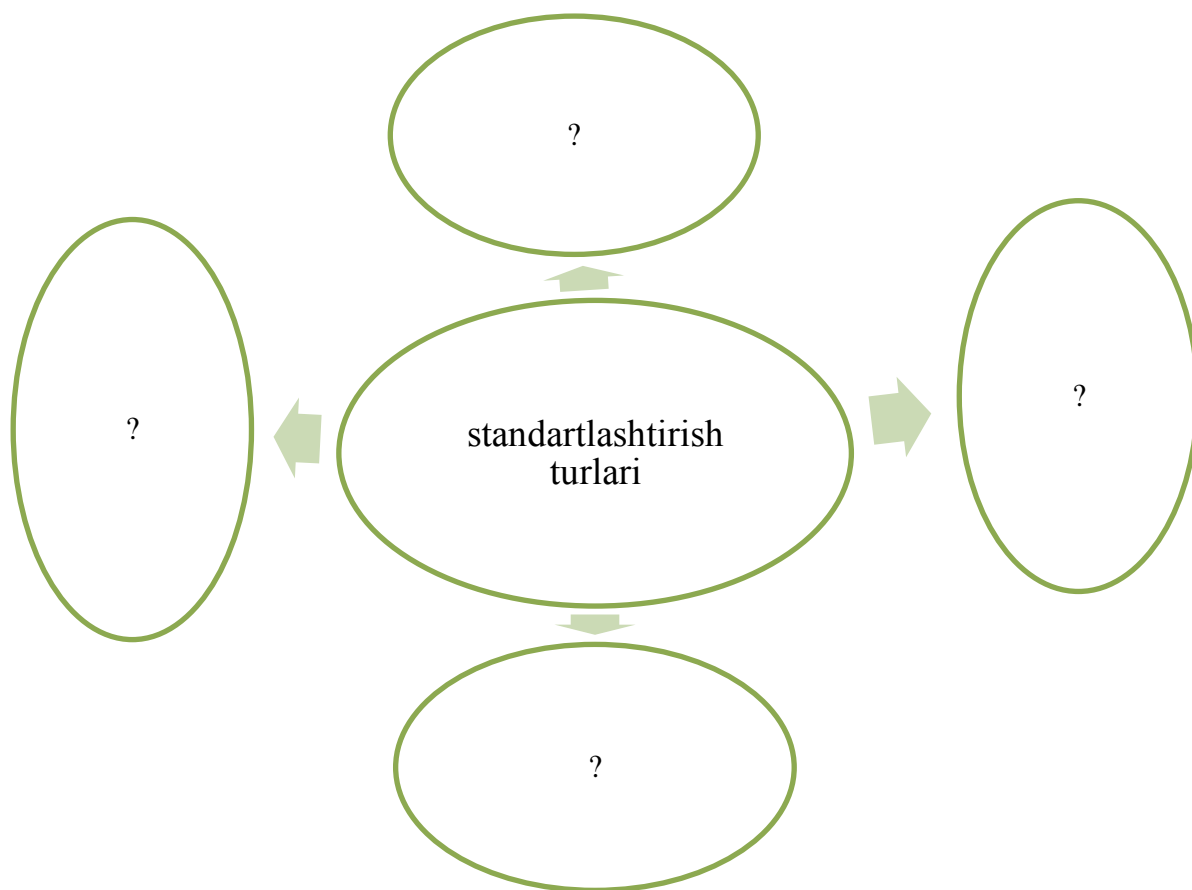
3. O'qituvchi bir necha juftliklarga o'ttiz sekund davomida auditoriyaga o'z ishining qisqa yakunini ifodalab berishni taklif qiladi.

ilova

O'zbekiston Respublikasining "Standartlashtirish to'g'risida"gi Qonuni qachon qabul qilingan?

O'MKHT davlat ta'lim standartlarining funkstiyalari nimalardan iborat?

DTS ga, uni ishlab chiqish va amalda qo'llashda qo'yiladigan talablar.

3-ilova

DTS ni ishlab chiqish

Afzalligi	Kamchiligi

Nazorat savollari

1. Kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standarti haqida fikr bildiring?
2. Kasb pedagogikasida ta'lim mazmuniga nimalar kiradi?
3. Ta'lim mazmuni tuzilmasini makrodarajasi nima bilan izohlanadi?
4. Kasb-hunar ta'limi dasturi haqida gapiring?
5. Kasb pedagogikasining mazmuni va asosiy belgilari nimalardan iborat?
6. Kasb ta'limi mazmuniga qo'yiladigan talablar haqida gapiring?
7. O'qitish dasturlariga nimalar kiradi?

10-Amaliy mashg'ulot: Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili

Ishdan maqsad: Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, "Blist so'rov", "Klaster", "Aqliy hujum", "T-chizma" usullarini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim.
2. Evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi.
3. Kasb ta'limining qiyosiy tahlili haqida.
4. O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish

Talaba bilishi lozim:

Milliy pedagogik merosga tayanish, yangi maqsad va vazifalarni aniq belgilab olishni o'rganadilar, ta'lim tizimi islohotlarini bosqichma-bosqich amalga oshirish, tadrijiylik xaqida ma'lumotlar oladi, O'zbekiston Respublikasi kasbiy ta'limning rivojlanish bosqichlari haqida o'z fikrini ayta oladi.

Mativasiya: Insoniyat rivojlanishi tarixining turli davrlarida kasbiy ta'lim, evropa olimlarining asarlarida kasbiy ta'limi, O'rta Osiyo hududida kasbiy ta'lim tizimi, O'rta Osiyo mutafakkir olimlari kasbiy ta'lim haqida, O'zbekistonda kasb ta'limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish, kasb ta'limning shakllanish bosqichlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

- Uslubiy ko'rsatma:**
1. Talabalarga amaliy mashg'ulot mavzusi va rejasi bayon qilinadi.
 2. Mashg'ulot mavzusi bo'yicha "Blist so'rov" savolnomalari tarqatiladi va talabalar baholanib boriladi. (1-ilova).
 3. Har bir talabaga ekspert varaqlari tarqatiladi. (2-ilova).
 4. Talabalarga "Aqliy hujum" metodidan foydalanib ochiq savollar beriladi.
 5. Guruhlarda ishlash qoidasini eslatadi, yo'naltiriladi, tushuntiriladi. (3-ilova)
 6. "Klaster" usulini qo'llab talabalarga topshiriq beriladi. Talabalar ishi kuzatib boriladi va ularning aniq kamchiliklari ko'rsatib o'tiladi. (4-ilova)
 7. O'quv materialini o'zlashtirilganlik darajasini o'zini tekshirish nazorat savollari orqali tekshirishni o'tkazishlarini taklif etiladi.
 8. Asosiy jihatlari bo'yicha talabalar diqqatini jalb qilib, xulosalar qilinadi

1. Kasb-hunar ta'limining maqsadi
2. Kasb ta'limi tizimi tushunchasi
3. Hamdo'stlik mamlakatlarida kasb ta'limi qanday?

Ekspert varaq №1

Kasb ta'limiga tegishli ilg'or chet el tajribasini o'rganish bo'yicha qiyosiy izlanishlar olib borishning maqsadi.

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №2

Kasb ta'limiga tegishli ilg'or chet el tajribasini o'rganish bo'yicha qiyosiy izlanishlar olib borishning mazmuni.

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Ekspert varaq №3

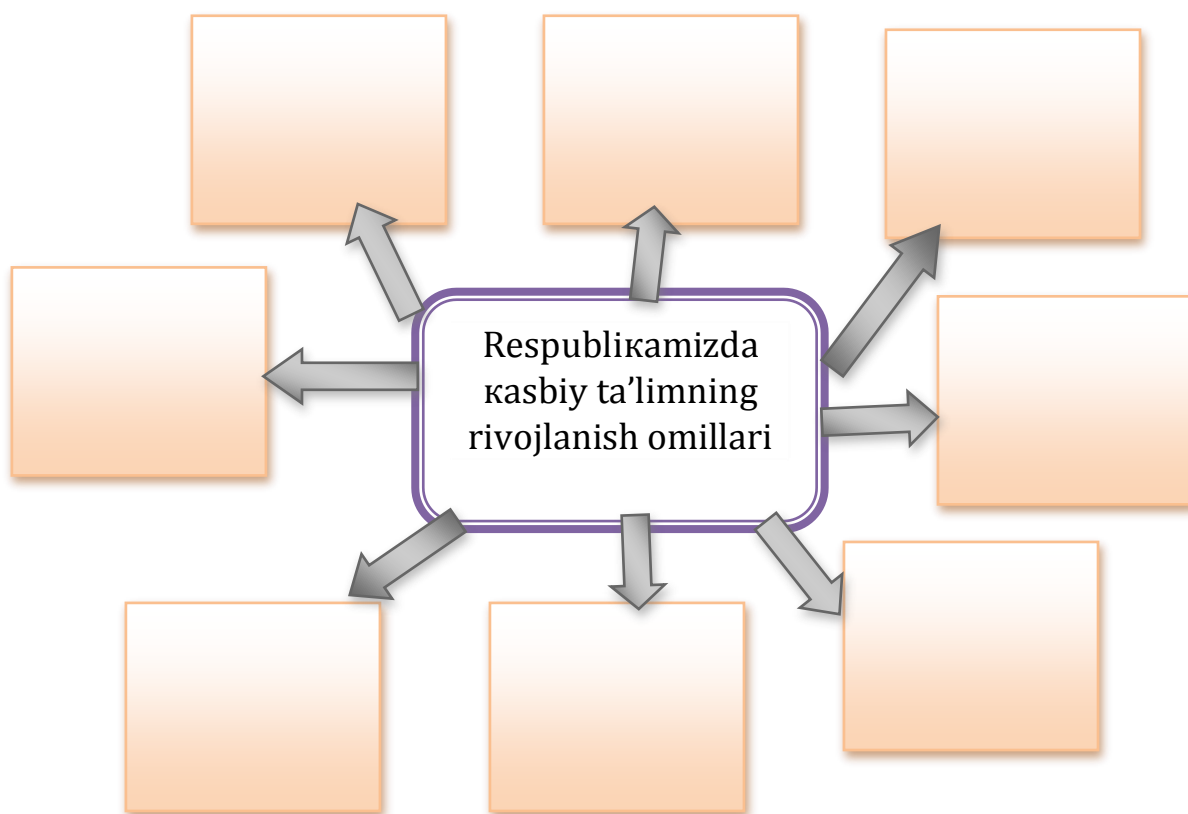
Germaniya, Buyuk Britaniya, Franstiya, AQSH, Italiya va YAponiya mamlakatlarida kasb ta'limi.

Eslatma: Savol mazmunini avval mustaqil o'qib chiqing va o'zaro muhokamaga o'ting.

Guruh bilan ishlash qoidalar

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmatg'ilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, ham korlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlarigayordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

“T sxema” metodi yordamida bilimlarni mustahkamlash.

Bu metodga ko'ra talabalar davlat ta'lim tizimi chet el kasbiy ta'lim tizimi qiyosiy taqoslash va taxlil qilish ularning tajribasini o'rganish, afzallik va kamchiliklarini yoritib berishlari **zurur** bo'ladi.

O'zbekiston va CHet el ta'lim tizimi ulardagi kasbiy ta'lim

1-guruh 1-topshiriq

O'zbekiston
Germaniya

Germaniya
O'zbekiston

2-guruh 1-topshiriq

<div>O'zbekiston</div> <div>Fransiya</div>	<div>Fransiyaning ta'limi</div> <div>O'zbekistondagi ta'lim</div>
--	---

3-guruh 1-topshiriq

<div>O'zbekiston</div> <div>Turkiya</div>	<div>Turkiya</div> <div>O'zbekiston</div>
---	---

4-guruh 1-topshiriq

<div>O'zbekiston</div> <div>Yaponiya</div>	<div>Yaponiya</div> <div>O'zbekiston</div>
--	--

2 topshiriq. "Toifalash" jadvali

Ilg'or chet el davlatlari	O'qitish shakli. Kasbiy tayyorgarlik. Boshlang'ich, o'rta va oliy ta'limning o'ziga xos xususiyatlari	Ta'lim tizmidagi o'zgarishlar, rivojlanishi, tajribalari.
Buyuk biritaniya		
Italiya		
Aqsh		
SHvettsariya		

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

guruh	1topshiriq	2topshiriq	3 topshiriq (har bir savol 0,2 ball)			Ballar taqsimoti
	0.2 ball	0.2 ball	1	2	3	1 ball
1						
2						
3						
4						

11-Amaliy mashg'ulot: Kasbiy ta'limning qonuniyatlari va tamoyillari

Ishdan maqsad: Talabalarda ta'limda tizimlilik va izchillik, yosh individual xususiyatlarni hisobga olish, ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi haqida bilim, ko'nikma, malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy xujum, muammoli suhbat, "Ilon izi" ("Arra") texnikasi, klaster. usullarini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Kasb ta'limining tamoyillari.
- 2.Ta'limda tizimlilik va izchillik
- 3.Yosh individual xususiyatlarni hisobga olish
- 4.Ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi
- 5.Bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi

Talaba bilishi lozim:

Ta'limda tizimlilik va izchillik, yosh individual xususiyatlarni hisobga olish, ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi tamoyillari.

Mativasiya:

Kasb ta'limining tamoyillari: ta'limda tizimlilik va izchillik, yosh individual xususiyatlarni hisobga olish, ta'limning politexnik xususiyatga ega ekanligi, bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar:

- Uslubiy ko'rsatma.** 1. Mashg'ulot guruhli birgalikda, o'rganish shaklida o'tkazilishini va baholash mezonlarini ma'lum qilinadi (1-ilova).
- 2.Muammoli suhbat usuludan foydalanib topshiriqlar beriladi.
- 3.Talabalarga fikrlashni rivojlantiruvchi umumiy topshiriqlar beriladi.
4. "Klaster" metodi orqali savol beriladi.(2-ilova)

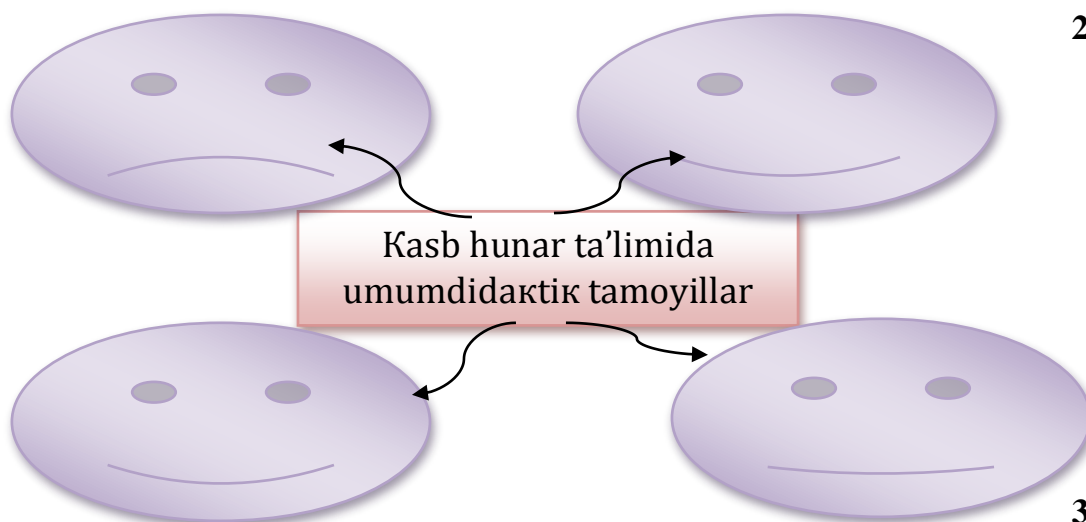
5. “Klaster” tuzish qoidasi eslatiladi.(3-ilova)
- 6.Talabalar ishi kuzatib boriladi.
- 7.Talabalarga tezkor savol-javoblar beriladi.
8. “Ilon izi” (“Arra”) texnikasini tuzish qoidasi o’rgatiladi va topshiriq beriladi.(4-ilova)
- 9.O’quv materialini o’zlashtirilganlik darajasini o’zini tekshirish nazorat savollari orqali tekshirishni o’tkazishlarini taklif etiladi.
10. Asosiy jihatlari bo’yicha talabalar diqqatini jalb qilib, xulosalar qilinadi.

1-ilova

Guruh ish natijalarini baxolash mezonlari

<i>K o’ r s a t k i c h l a r</i>	<i>Maks.ball</i>	<i>Gurux ishi natijalarining baxosi</i>			
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Ma’lumotning to’liqligi					
Taqdimot (ma’lumotning chizmalı tarzda takdim etilishi)					
Guruhning faollik darajasi (qo’shimchalar kiritish, savol-javoblar berish)					
<i>Ballarning maksimal hajmi</i>					

2-ilova

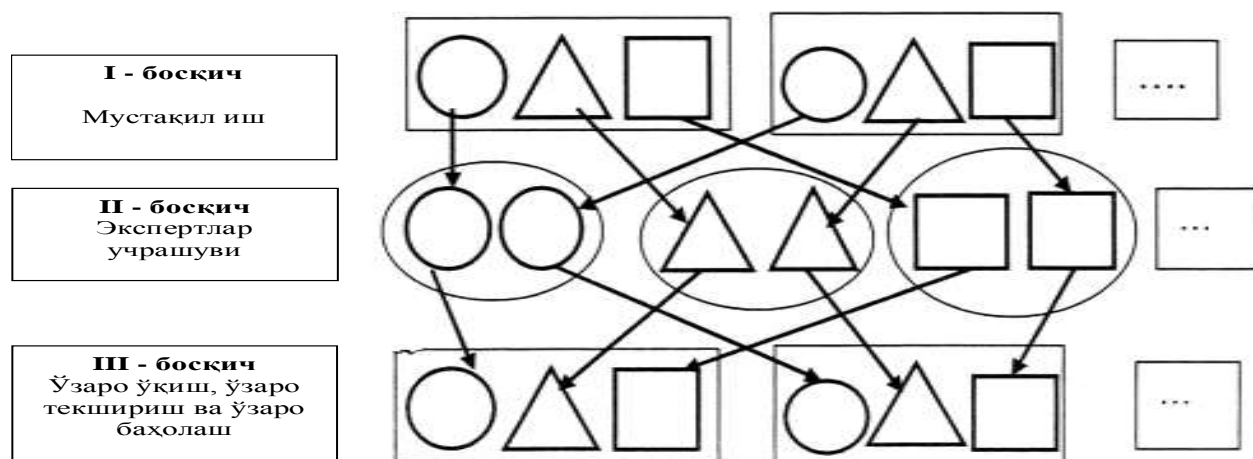

3-ilova

Klaster tuzish qoidasi bilan tanishish

YOzuv taxtasi yoki katta qog’oz varag’ining o’rtasiga asosiy so’z yoki 1-2 so’zdan iborat bo’lgan mavzu nomi yoziladi. Birikma bo’yicha asosiy so’z bilan uning yonida mavzu bilan bog’liq so’z va takliflar kichik doirachalar “yo’ldoshlar”yozib qo’shiladi.Ularni asosiy so’z bilan chiziqlar yordamida birlashtiriladi. Bu yo’ldoshlar kichik yo’ldoshlar bo’lishi mumkin. YOzuv ajratilgan vaqt davomida yoki g’oyalar tugaguncha davom ettiriladi.

“Ilon izi” “Arra” texnikasi

Nazorat savollari:

1. Kasb ta'limining tamoyillari sanab, izohlab bering.
2. Ta'limning ilmiy bo'lish tamoyili nima?
3. Ta'lim va tarbiyaning birligi tamoyili nimalarni o'z ichiga oladi?
4. Ta'limning tizimli va izchil bo'lishi mazmun mohiyati
5. Ta'limda nazariyaning amaliyot bilan bog'liq bo'lishini ta'minlashning mohiyati
6. Ta'limda onglilik, faollik va mustaqillikka erishish tamoyilining mohiyati
7. Mashg'ulotlarda ta'lim jarayonining ko'rsatmali va ko'rgazmali bo'lishi, bilimlarni puxta va tizimli o'zlashtirib olish, ta'lim jarayonida shaxsiy xususiyatlarni hisobga olish tamoyillarining afzalliklari.

12-Amaliy mashg'ulot: Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari

Ishdan maqsad: Kasbiy ta'limi jarayoning ishtirokchilari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Nima uchun», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

Kasbiy talim maqsadi va mazmuni

Ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlari

O'qituvchining lavozim vazifalari.

O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar.

Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari.

Talaba bilishi lozim:

Talim jarayonining maqsad va mazmuni, o'qituvchining lavozim vazifalari, o'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar, nazorat va baholash bo'yicha vazifalari, o'qituvchining metodik ishlari

Mativasiya: Kasbiy talim maqsadi va mazmuni, ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlari, o'qituvchining lavozim vazifalari, o'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalari, nazorat va baholash bo'yicha vazifalari, o'qituvchining metodik ishlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

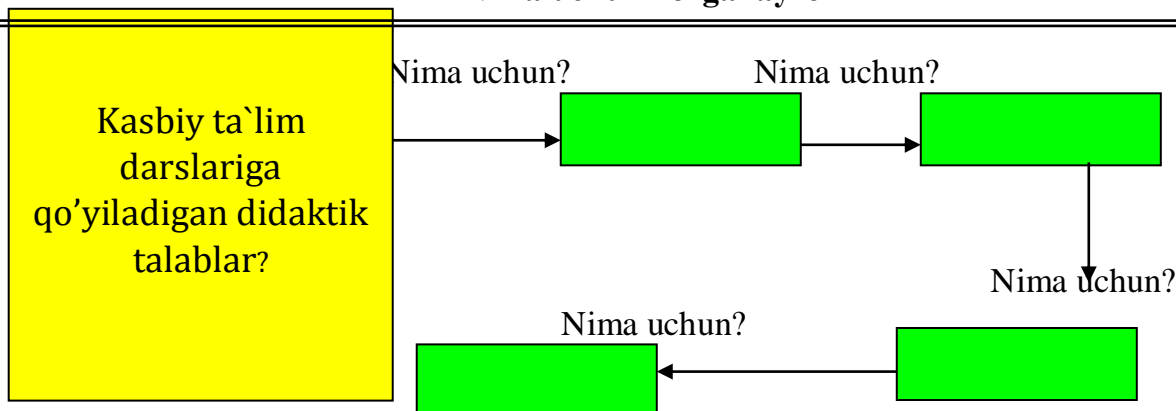
Uslubiy ko'rsatma: 1. Amaliy mashg'ulotning mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.

2. Nazariy bilimlarni faollashtiruvchi suhbat o'tkazish.
3. Talabalarga mustaqil ish mavzularini berish.
4. Talabalarni tayyorlangan ma'ruza va ma'lumotlari bilan chiqishlarini tashkil qilish, o'quv materialining mazmuni mantiqan to'g'ri tuzilganligini diqqat bilan tinglash.
5. "Nima uchun" metodidan foydalanib talabalarga topshiriq berish. (1-ilova)
6. "Nima uchun" tuzish qoidasi bilan tanishtirish. (2-ilova)
7. "SHajara daraxti" metodi orqali talabalarga topshiriq berish (3-ilova)
8. "Muammoli vaziyat" orqali savollar beriladi. (4-ilova)
9. O'quv faoliyatining natijalariga yakun yasash. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
 2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
 3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
 4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi
- Zarur
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
 6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

«Nima uchun» organayzeri

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.

	1	2	3	
1				
2				

Muammoli vaziyat

muammoli topshiriq. Quyidagi kasb-hunar ta'limi shakllarini amalga oshirish modelini ishlab chiqish uchun tayyor chizma va chizmaning tagida model tarkibiy qismlari aralashtirilgan holda berilgan. Siz chizmaga uning tarkibiy qismlarini shunday ketma-ketlikda joylashtiringki, natijada kasb-hunar ta'limi shakllarini amalga oshirish modeli hosil bo'lsin.

- 1) Tashkiliy shakllarning amalga oshirish bosqichlari
- 2) O'quv ishlab chiqarish faoliyati
- 3) Rahbarlik faoliyati
- 4) O'quv mashg'ulot turlarilari
- 5) Ishlab chiqarish ta'lim
- 6) Masofaviy ta'lim
- 7) Kasb-hunar ta'limining tashkiliy shakllari
- 8) Ta'lim turlari
- 9) Nazariy va amaliy ta'lim
- 10) Natija va takliflar
- 11) Kasb-hunar ta'limi
- 12) O'quvchilar jamoasi

13-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limining maqsadi va mazmuni

Ishdan maqsad: Talabalarda kasbiy talim maqsadi, ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlari, ta'lim mazmuni hamda pedagog va o'quvchining faoliyati mazmuni maqsadini oldindan belshilashni o'rganish maqsadlari yuzasidan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning mustahkam va puxtaligi haqida bilim, ko'nikma, malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Qanday», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Kasbiy talim maqsadi va mazmuni
2. Ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlari
3. O'qituvchining lavozim vazifalari.
4. O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar.

Talaba bilishi lozim: Talim jarayonining maqsad va mazmuni, o'qituvchining lavozim vazifalari, o'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalar, nazorat va baholash bo'yicha vazifalari, o'qituvchining metodik ishlari

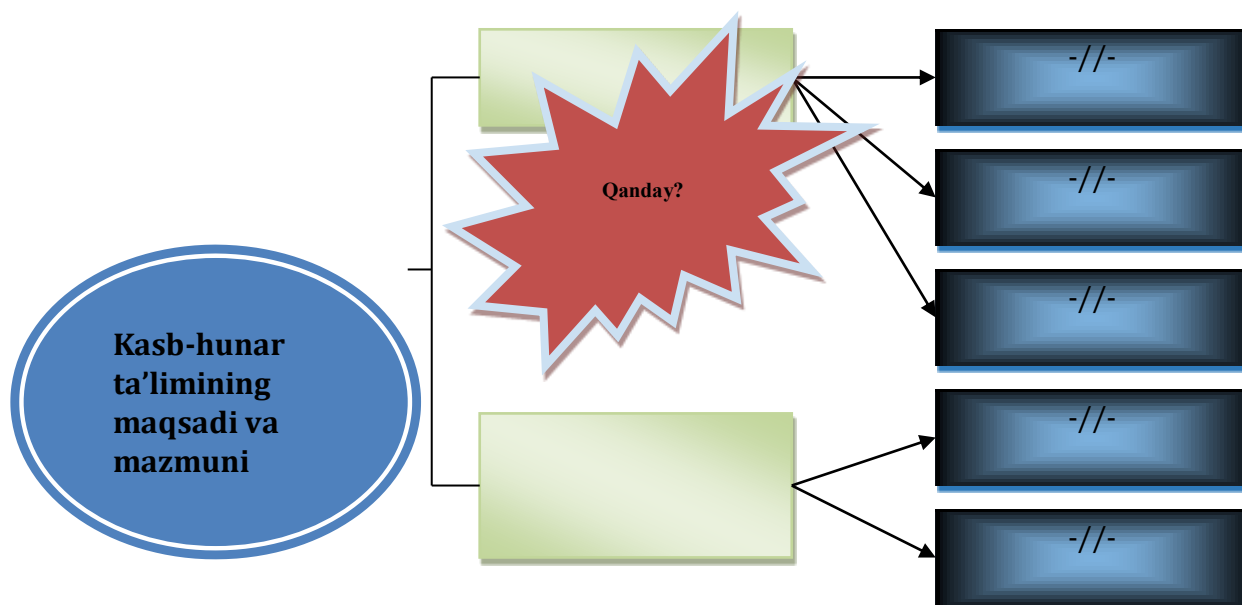
Mativasiya: Kasbiy talim maqsadi va mazmuni, ta'lim-tarbiya va o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadlari, o'qituvchining lavozim vazifalari, o'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalari, nazorat va baholash bo'yicha vazifalari, o'qituvchining metodik ishlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

**Ishni bajarish uchun namuna
Kichik guruhlarda ishlash qoidasi**

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

QANDAY usuli

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

“Qanday?” diagrammasini qurish qoidalari

Ko'pgina hollarda muammoni echishda “nima qilish kerak”ligi to'g'risida o'ylanib qolmasligingiz kerak. Asosan muammo, uni echishda “buni qanday qilish kerak?”, “qanday” asosiy savollar yuzaga kelishidan iborat bo'ladi. “Qanday” savollarining izchil berilishi quyidagilar imkonini beradi: muammoni echish nafaqat bor imkoniyatlarni, balki ularni amalga oshirish yo'llarini ham tadqiq qilish; quyidan yuqoriga bosqichma-bosqich bo'ysunadigan g'oyalar tuzilmasini aniqlaydilar.

Diagramma strategik darajadagi savollar bilan ishlashni boshlaydi. Muammoni echishning pastki darajasi birinchi galdagi harakatlarning ro'yxatiga mos keladi.

1. Barcha g'oyalarni o'ylab o'tirmasdan, baholamasdan va taqqoslamasdan tezlikda yozish kerak;

Diagramma hech qachon tugallangan bo'lmaydi: unga yangi g'oyalarni kiritish mumkin;

Agarda chizmada savol uning “shoxlarida” bir necha bor qaytarilsa, unda u biror muhimlikni anglatadi. U muammoni echishning asosiysi bo'lishi mumkin;

Yangi g'oyalarni grafik ko'rinishda: daraxt yoki kaskad ko'rinishidami, yuqoridan pastgami yoki chapdan o'ngda qayd qilinishini o'zingiz hal etasiz;

Agarda siz o'zingizga to'g'ri savollar bersangiz va uning rivojlanish yo'nalishini namoyon bo'lishida ishonchni saqlasangiz, diagramma, siz har qanday muammoni amaliy jihatdan echimini topishingizni kafolatlaydi.

Muammoli vaziyat

14-Amaliy mashg'ulot: O'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvi

Ishdan maqsad: Talabalarda kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi haqida bilim, ko'nikma, malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Klaster», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash.

Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Talaba bilishi lozim: Kichik mutaxassislarining o'qishni tugatgandan ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketish jarayonining ijtimoiy jihatlarini, kichik mutaxassislarining o'qishni tugatgandan so'ng ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketishning psixologik jihatlarini.

Mativasiya: Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma. 1. «Klaster» usulini qo'llab talabalarni faollashtiriladi: *ishlab chiqarish jarayoni nima?*

2. Berilgan javoblarni qabul qiladi va uyga berilgan topshiriqni eslatiladi: ma'ruza matnini «Insert» texnikasini qo'llash bilan mustaqil o'qib kelish. Talabalarga o'qish davomida matn hoshiyasida qo'yilgan belgilardan foydalanib savollarga javob berishlarini taklif etadi: «Matnni o'qish davomida sizlarda qanday savollar paydo bo'ldi?», «Ushbu o'quv mashg'uloti mavzusi bo'yicha siz avvaldan nimalarni bilasiz?», «Siz yana nimalarni bilishni istardingiz?». Tezkor-so'rov o'tkazadi va bunda bir necha javoblarni eshitiladi va ish kichik guruhlarda davom etishini ma'lum qilinadi

3. Muammoli vaziyat metodidan foydalanib topshiriq beriladi.

4. Kuzatiladi, yo'naltiriladi, nazorat qilinadi.

5. Talabalar javoblari qabul qilinadi.

6. Mashg'ulot rejasiga muvofiq mavzuning umumlashtiruvchi sharhini o'tkaziladi, taqdimot vaqtida hal etilmagan savollarga javob beriladi, talabalar diqqatini asosiylarga qaratiladi

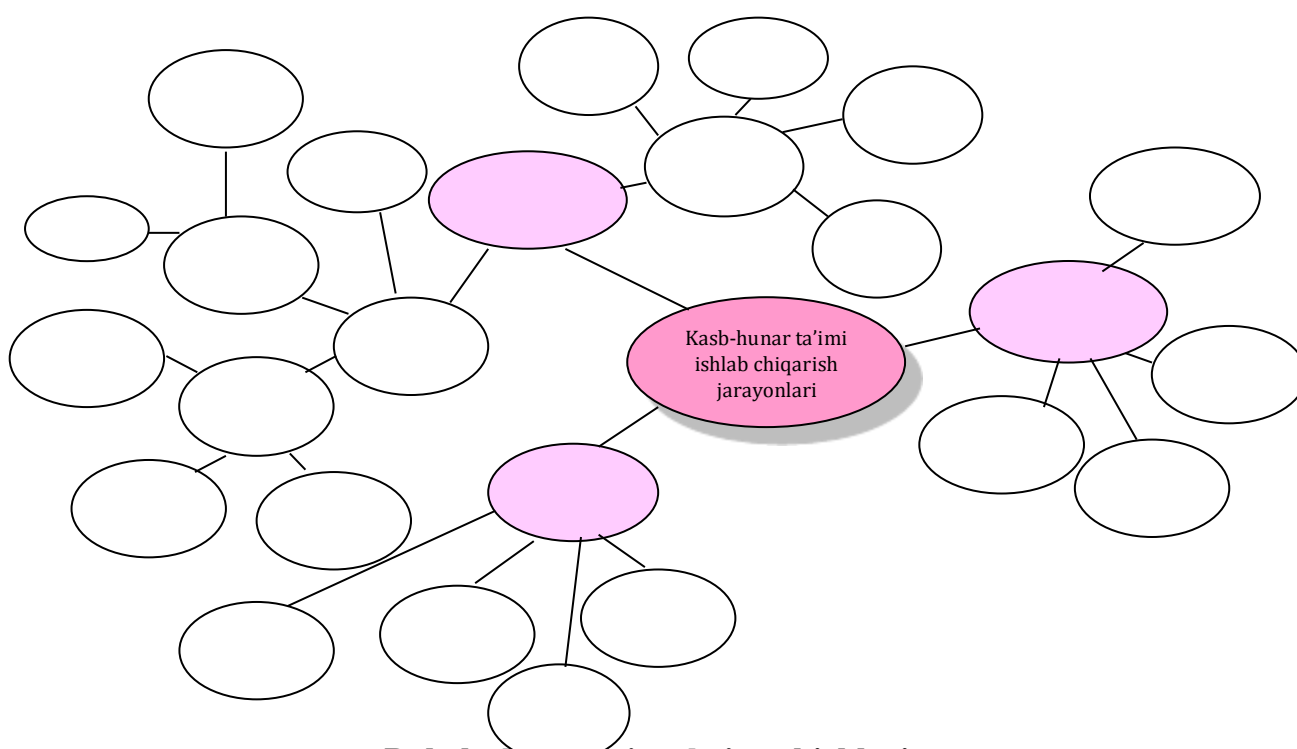
7. Mavzu yuzasidan ochiq mulohazalar yuritiladi

8. Talabalar topshiriqlar bo'yicha baholanib boriladi. (4-ilova)

9. Amaliy mashg'ulot yakunida hamma fikrlar umumlashtiriladi.

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				

dual tizimining avzalligi
va kamchiligini taxlil

qiling ?

Nazorat savollari:

- 1.O'qitish dasturlari necha turga bo'linadi?
- 2.Xodim kasblarini guruhlash asoslariga nimalar kiradi?
- 3.Ishlab chiqarish tamoyillari necha turga bo'linadi?
- 4.Kasblar qanday guruhlanadi?
- 5.O'qitish nazariyasi necha bosqichdan iborat?
- 6.Ishlab chiqarish ta'limining davrlarini izohlab bering?

14-Amaliy mashg'ulot: Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari

Ishdan maqsad: Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish jarayonlari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash , «Klaster », “BBB” usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar: 1.Korxonalrning yangi xo'jalik yuritishga o'tishi, faoliyat turlari kengayishi va o'zgarishi, o'rta va kichik biznes rivojlanishi va jamiyatning yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ijtimoiy buyurtmasini bajarish.

2.Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kasbiy ta'lim tizimini isloh qilish. Kichik mutaxassilarga (kollej bituruvchilariga) qo'yiladigan talablar.

3 «Ijtimoiy hamkorlik» tushunchasi. Ijtimoiy hamkorlar bilan faoliyat yuritishda ta'lim muassasalarining mustaqilligini oshirish.

4. Korxona va ta'lim muassasalarining yangi turdagi hamkorlik shakllari: ijtimoiy hamkorlar bilan ikki yoqlama, uch yoqlama shartnomalari.

Talaba bilishi lozim: Korxonalrning yangi xo'jalik yuritishga o'tishi, faoliyat turlari kengayishi va o'zgarishi, o'rta va kichik biznes rivojlanishi va jamiyatning yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ijtimoiy buyurtmasini bajarish bo'yicha bilimlar shakllantiriladi; ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kasbiy ta'lim tizimini isloh qilish. Kichik mutaxassilarga (kollej bituruvchilariga) qo'yiladigan talablar bilan mukammalroq tanishadilar; «Ijtimoiy hamkorlik» tushunchasi. Ijtimoiy hamkorlar bilan

faoliyat yuritishda ta'lim muassasalarining mustaqilligini oshirish bilan tanishadilar; korxona va ta'lim muassasalarining yangi turdagi hamkorlik shakllari: ijtimoiy hamkorlar bilan ikki yoqlama, uch yoqlama shartnomalar tuzish yo'llarini o'rganib olishadi.

Mativasiya: Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Guruh bilan ishlash qoidalar

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmatg'ilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, ham korlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlarigayordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

Ta'lim, uning maqsad va vazifalari **deganda nimani tushunasiz?**

Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni amalga oshirish **deganda nimani**

1-guruh

B/B/B jadvali

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

2-guruh
B/B/B jadvali

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

3-guruh
B/B/B jadvali

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

guruh	1topshiriq	2topshiriq	3 topshiriq (har bir savol 0,2 ball)			Ballar taqsimoti
	0.2 ball	0.2 ball	1	2	3	1 ball
1						
2						
3						
4						

16-Amaliy mashg'ulot: Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari

Ishdan maqsad: Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Klaster», «Aqliy hujum» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Ilmiy tadqiqot metodlari
2. Tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari
3. Nazariy taqqoslash- solishtirish metodi
4. Kuzatish, suhbat, eksperiment metodlari

Talaba bilishi lozim:

Pedagogik tadqiqot funksiyalari, ilmiy tadqiqot metodlari, tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari, nazariy taqqoslash- solishtirish metodi, kuzatish, suhbat, eksperiment metodlari.

Mativasiya: Pedagogik tadqiqot funksiyalari, ilmiy tadqiqot metodlari, tadqiqotlarning tarixiy-takkoslash metodlari, nazariy taqqoslash- solishtirish metodi, kuzatish, suhbat, eksperiment metodlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna Seminarni tashkil etish metodikasi

Maqsadi:

- instsenirovka taklif etilgan mavzu yoki qandaydir qo'yilgan vaziyatga o'zining munosabatini konspektiv tarzda bayon etish, nutq ayta olish, tezkor fikrlay olishni rivojlantirish maqsadida o'tkaziladi;

- chiqishlarni tahlil qilish va baholash, ma'ruza qiluvchilarni baholash mezonlarini ishlab chiqish ko'nikmasini shakllantiradi.

1. Pedagog yoki boshqa boshlovchi mavzuni, maqsadni e'lon qiladi va unga qiziqishni rivojlantiradi.

2. Ekspertlar va sekretar belgilanadi.

Ekspert varog'I № 1

1. Kuzatish metodi qnday metod?
2. Kuzatish metodining qanday turlari mavjud?
3. Kuzatish metodiga bo'g'liq hayotiy misollar keltiring

Ekspert varog'I № 2

4. Eksperiment metodi qanday metod?
5. Eksperiment metodining qanday turlari mavjud?
6. Eksperiment metodiga bo'g'liq hayotiy misollar keltiring

Ekspert varog'I № 3

7. Suhbat metodi qanday metod?
8. Suhbat metodining qanday turlari mavjud?
9. Suhbat metodiga bo'g'liq hayotiy misollar keltiring

Ekspert varog'I № 4

10. Test – so'rovnoma metodi qanday metod?
11. Test metodining qanday turlari mavjud?
12. Test – so'rovnoma metodiga bo'g'liq hayotiy misollar keltiring

Ekspert varog'I № 5

13. Bolalar ijodini o'rganish metodi qanday metod?
14. Bolalar ijodini o'rganish metodining qanday turlari mavjud?
15. Bolalar ijodini o'rganish metodiga bo'g'liq hayotiy misollar keltiring

Guruhlarda ishlash qoidasi.

Har biringiz o'z guruh a'zolaringizni diqqat, e'tibor bilan eshitishga xarakat qiling.

Guruhning har bir a'zosi faol, xamkorlikda ishlashi va topshirilgan topshiriqqamas'uliyat bilan yondoshishi kerak.

Har kim o'ziga yordam kerak bo'lganda so'rashi mumkin.

Hammaqat'iy tushunishi kerak:

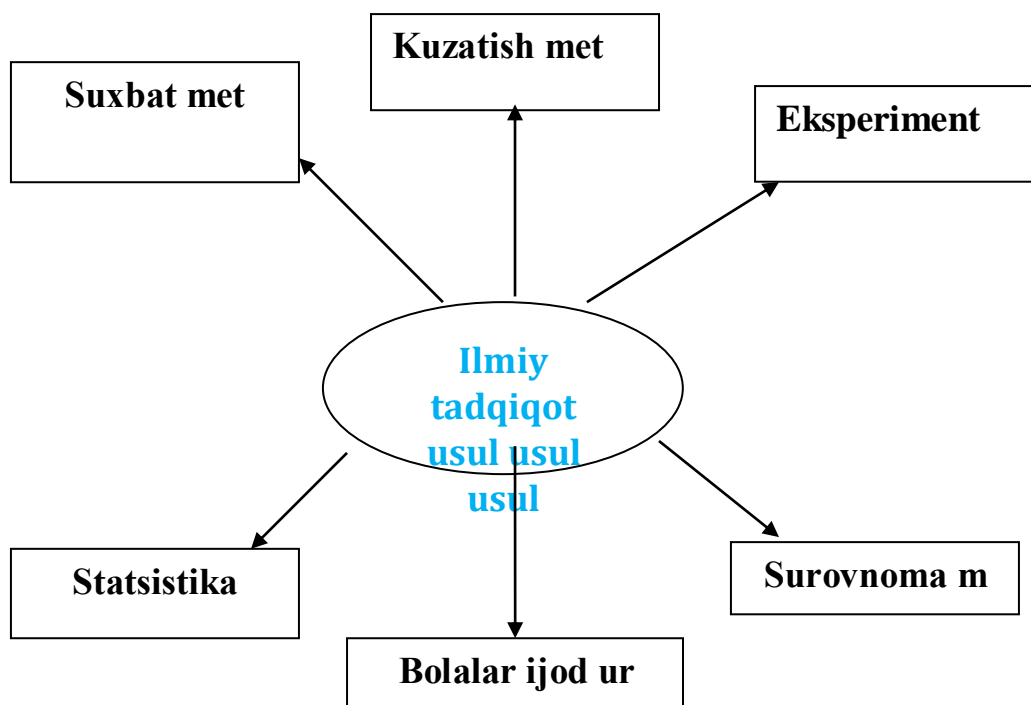
- boshqalarga yordam berib o'zimizham o'rganamiz.
- biz bitta qayiqdamiz: yokibarobar suzib chiqamiz, yoki barobar cho'kamiz.

Guruhlarda ishlashni baholash.

Guruhlar.	Javobning to'liqligi. (1,0)	Sxemalarda berilganligi (0,4)	Guruh ishtirokchisining faolligi 0,6)	Ballar.	Bahosi.
1					
2					
3					
4					
5					
6					

«Aqliy xujum» metodini qo'llaganda quyidagi eslatmaga rioya qiling.

- O'rtoqlarni fikrini hurmat qil;
- Qancha fikr ko'p bo'lsa shuncha yaxshi;
- Agar fikrlar takrorlansa ajablanma va jahlingni chiqarma;
- Boshqalar fikrini tanqid qilma; fikrlar ko'pligi yangi fikrlar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi;
- Fikrlaringda bir oz shubha bo'lsa ham, ularni aytishga harakat qil;

Kasbiy pedagogikaningilmiy tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat:

1. *Pedagogik kuzatish metodi.*
2. *Suhbat usuli (yakka tartibda, guruh bilan)*
3. *Bolalar ijodini o'rganish usuli.*
4. *Test usuli*
5. *Ma'lumotlarni tahlil qilish usuli.*
6. *Eksperiment-tajriba-sinov usuli.*
7. *Statistika ma'lumotlarini tahlil qilish usuli.*
8. *Matematika va kibernetika usuli.*

Talabalar bilimni quyidagi savollar bilan mustahkamlanadi:

1. Kasbiy pedagogika fani nimani o'rganadi?
2. Kasbiy pedagogika fanining vazifalari nimalardan iborat?
3. SHarq pedagogikasi namoyondalaridan kimlarni bilasiz?
4. Ma'lumot nima?
5. Maxsus pedagogika deganda nimani tushunasiz?
6. Ta'lim va tarbiyaning birligi deganda nimani tushunasiz?

17-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari

Ishdan maqsad: Talabalarda kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari, kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar, kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari haqida bilim, ko'nikma, malakalarini shakllantirish.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Nima uchun», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Kasbiy ta'limning tashkiliy shakllari.
2. Kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar.

3.Kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari

Talaba bilishi lozim: O'qitish jarayoni, pedagogik faoliyat, ta'limning tashkiliy shakllari, kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar, kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalari

Mativasiya: Kasb-hunar kollejlarda o'qitish jarayoni amalga oshirish uchun ta'limning tashkiliy shakllari, kasbiy ta'lim darslariga qo'yiladigan didaktik talablar, kasb-hunar ta'limini tashkil qilish shakllari va vositalaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma: 1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.

2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.

3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blit so'rovlar beriladi (1-ilova).

4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi. (3-ilova)

5."Nima uchun" texnologiyasidan foydalanib topshiriq beriladi.(4-ilova)

6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.

Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.

7.Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.

8."Muammoli vaziyat" tusulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)

9.Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.

10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

1-ilova

1.Kasbiy pedagogikada qo'llaniladigan qanday ilmiy tadqiqot metodlari bor?

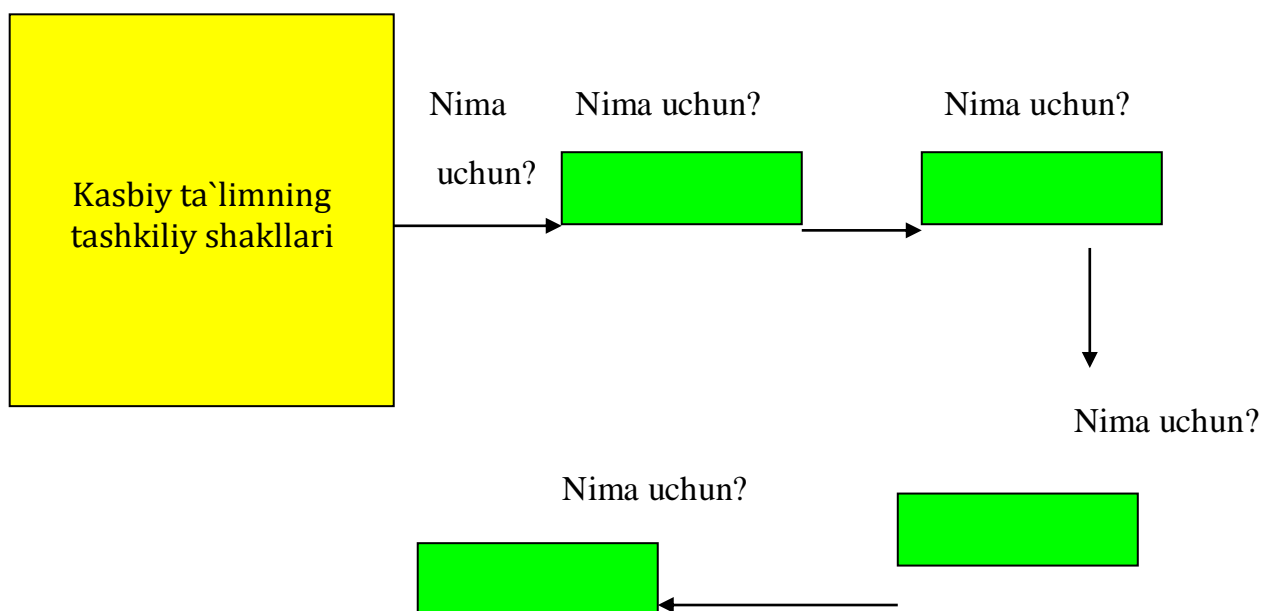
2. Kasb hunar ta'limini tashkil qilish shakllari

3.Kasb hunar ta'limini tashkil qilish vositalari

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

«Nima uchun» organayzeri

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				

Muammoli vaziyat

Muammoli topshiriq. Quyidagi kasb-hunar ta`limi shakllarini amalga oshirish modelini ishlab chiqish uchun tayyor chizma va chizmaning tagida model tarkibiy qismlari aralashtirilgan holda berilgan. Siz chizmaga uning tarkibiy qismlarini shunday ketma-ketlikda joylashtiringki, natijada kasb-hunar ta`limi shakllarini amalga oshirish modeli hosil bo'lsin.

- 1) Tashkiliy shakllarning amalga oshirish bosqichlari
- 2) O'quv ishlab chiqarish faoliyati
- 3) Rahbarlik faoliyati
- 4) O'quv mashg'ulot turlarilari
- 5) Ishlab chiqarish ta`lim
- 6) Masofaviy ta`lim
- 7) Kasb-hunar ta`limining tashkiliy shakllari
- 8) Ta`lim turlari
- 9) Nazariy va amaliy ta`lim
- 10) Natija va takliflar
- 11) Kasb-hunar ta`limi
- 12) O'quvchilar jamoasi

“Kasb-hunar ta`limini tashkiliy shakllari” jadvalini to'ldiring

Modellarning yo'nalishlari	Modellarni kasb-hunar ta`limini tashkiliy shakllarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan	Modellarni amalga oshirishni talab etuvchi jihatlar
-------------------------------	--	---

	jihatlari	

1. Pedagogik jarayonning mohiyati va tuzilishi nimadan iborat?
2. Talabalarining o'quv faoliyati qanday tashkil etilsa maqsadga muvofiq bo'ladi?
3. O'qitish vositalariga nimalar kiradi?
4. Hozirgi zamon o'quv vositalariga misollar keltiring?
5. Tabiiy va moddiy ob'ektlarga nimalar kiradi?
6. Ekran va ekran tovushlik o'qitish vositalari haqida fikr bildiring?
7. Axborot texnologiyalariga ta'rif bering?

18-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limini tashkil qilishda o'qituvchining asosiy vazifalari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Qanday», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. O'qituvchining lavozim vazifalari.
2. O'qituvchining ta'limni rejalashti-rish bo'yicha vazifalar.
3. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari.
4. O'qituvchining metodik ishlari.

Talaba bilishi lozim: Muammoli savol, masala va vaziyatlarni hal etish orqali o'z tasavvurlarini aniqlashtirishadi; o'qituvchining lavozim vazifalari o'rganishadi; o'qituvchining ta'limni rejalashti-rish bo'yicha vazifalar bilan tanishishadi; nazorat va baholash bo'yicha vazifalari bilan tanishishadi; o'qituvchining metodik ishlari bilan tanishishadi.

Mativasiya: ..O'qituvchining lavozim vazifalari, o'qituvchining ta'limni rejalashti-rish bo'yicha vazifalar, nazorat va baholash bo'yicha vazifalari, o'qituvchining metodik ishlaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma: 1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.

2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blist so'rovlar beriladi (1-ilova).
4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi. (3-ilova)
5. "Qanday" texnologiyasidan foydalanib topshiriq beriladi. (4-ilova)
6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.

Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.

7. Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.

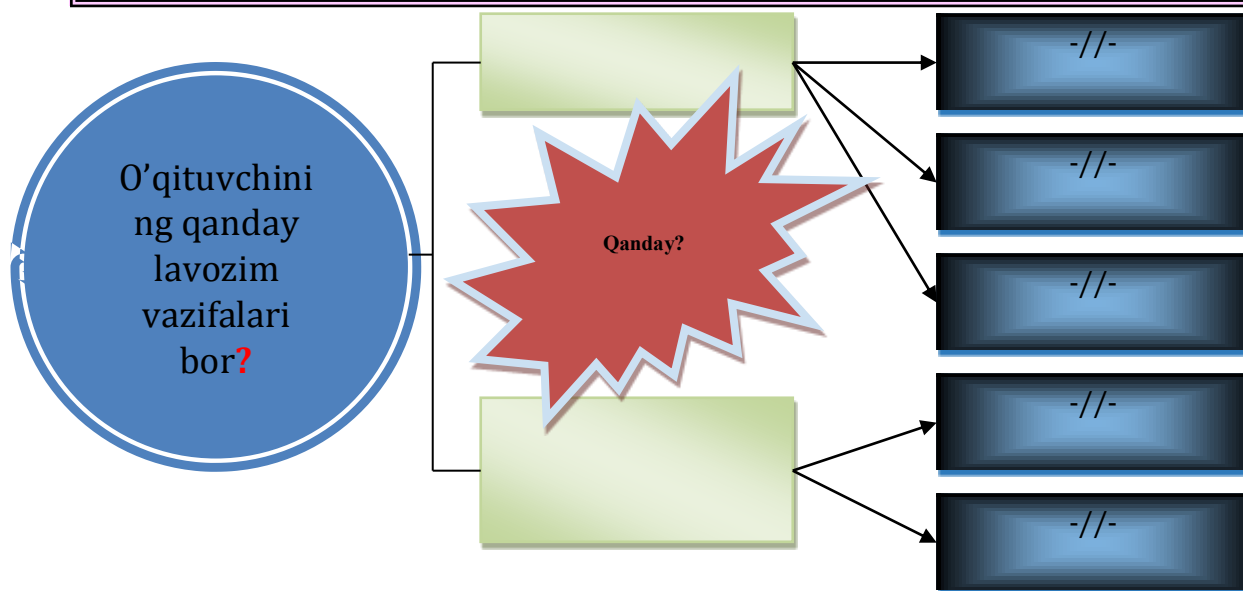
8. "Muammoli vaziyat" tusulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)

9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.

10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

"Qanday?" diagrammasini qurish qoidalari

1. Ko'pgina hollarda muammoni echishda "nima qilish kerak"ligi to'g'risida o'ylanib qolmasligingiz kerak. Asosan muammo, uni echishda "buni qanday qilish kerak?", "qanday" asosiy savollar yuzaga kelishidan iborat bo'ladi. "Qanday" savollarining izchil berilishi quyidagilar imkonini beradi: muammoni echish nafaqat bor imkoniyatlarni, balki ularni amalga oshirish yo'llarini ham tadqiq qilish; quyidan yuqoriga bosqichma-bosqich bo'ysunadigan g'oyalar tuzilmasini aniqlaydilar.

Diagramma strategik darajadagi savollar bilan ishlashni boshlaydi. Muammoni echishning pastki darajasi birinchi galdagi harakatlarning ro'yxatiga mos keladi.

1. Barcha g'oyalarni o'ylab o'tirmasdan, baholamasdan va taqqoslamasdan tezlikda yozish kerak;

Diagramma hech qachon tugallangan bo'lmaydi: unga yangi g'oyalarni kiritish mumkin;

Agarda chizmada savol uning "shoxlarida" bir necha bor qaytarilsa, unda u biror muhimlikni anglatadi. U muammoni echishning asosiysi bo'lishi mumkin;

YAngi g'oyalarni grafik ko'rinishda: daraxt yoki kaskad ko'rinishidami, yuqoridan pastgami yoki chapdan o'ngda qayd qilinishini o'zingiz hal etasiz;

Agarda siz o'zingizga to'g'ri savollar bersangiz va uning rivojlanish yo'nalishini namoyon bo'lishida ishonchni saqlasangiz, diagramma, siz har qanday muammoni amaliy jihatdan echimini topishingizni kafolatlaydi.

Muammoli vaziyat

ASOSIY ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: SHarq, 1998. 63 b.
2. Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. –T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
3. Avazboev O.I., Isyanov R.G., Odilboev X. Mehnat ta'limi uslubiyotidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari. Toshkent, 1993.
4. Tolipov O'.Q., Barakaev M., SHaripov SH.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). –T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b
5. Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
6. SHaripov SH. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.:TDPU, 2006 y.
7. Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
9. Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMO va UQT instituti, T. – 2009. 120 b.

6-Ilova

Muammoli masalani taqdim etish

1. O'qituvchining lavozim vazifalarini bilish nima uchun zarur?
2. O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalarni bilish nima uchun zarur?
3. Nazorat va baholash bo'yicha vazifalarini o'rganish nima uchun zarur?
4. O'qituvchining metodik ishlarini bilish nima uchun zarur?

7-Ilova

Muommoli savollar asosidagi muammoli vaziyatlar

1-muammoli savol

O'qituvchining lavozim vazifalarini o'rganishdan maqsad nimada? Izohlab bering.

2-muammoli savol

Bizga o'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalarni o'rganish kerakmi? Olib boriladigan o'rganishlar asosida nimalarga erishiladi?

3-muammoli savol

Sizningcha, o'qituvchining Nazorat va baholash bo'yicha vazifalarining o'ziga xos tomonlari nimada? Izohlab bering. Izohlash jarayonida aniq misollar keltiring.

4-muammoli savol

O'qituvchining metodik ishlarini o'ziga xos tomonlari nimada? Izohlab bering. Izohlash jarayonida aniq misollar keltiring.

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

Nazorat uchun savollar

- 1.O'qituvchining lavozim vazifalari.
- 2.O'qituvchining ta'limni rejalashtirish bo'yicha vazifalari.
- 3.Nazorat va baholash bo'yicha vazifalari.
- 4.O'qituvchining metodik ishlari.

19-Amaliy mashg'ulot: Kasb ta'limi dual tizimi

Ishdan maqsad: Kasb ta'limi dual tizimi mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Klaster», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash.
- 2.Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari.
- 3.O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Talaba bilishi lozim: Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lashni o'rganishadi, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari bilan tanishishadi.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilarining ishlab chiqarishga moslashuvchanligi bilan tanishishadi.

Mativasiya: Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash., ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

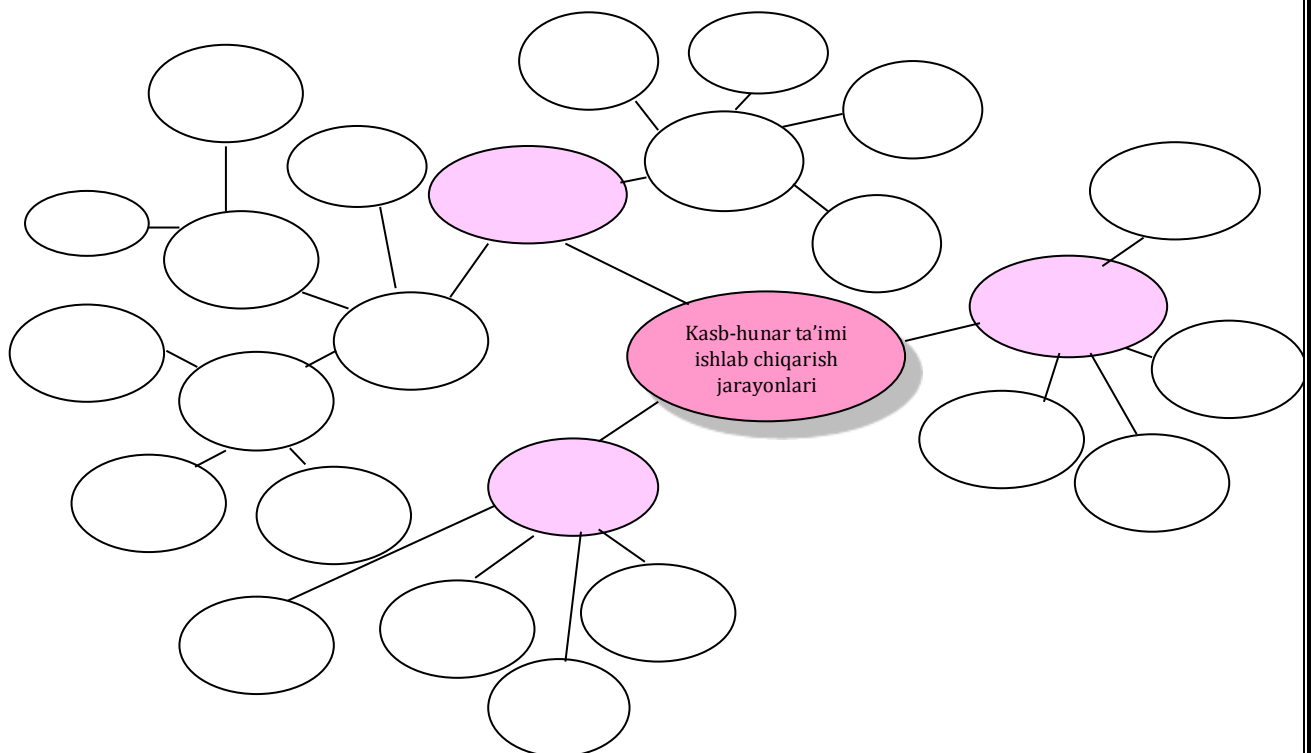
Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma:

1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blist so'rovlar beriladi (1-ilova).
4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
5. "Klaster" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
- Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
7. Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.
8. "Muammoli vaziyat" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaranmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				

Muammoli vaziyat

dual tizimining avzalligi
va kamchiligini taxlil
qiling ?

Nazorat uchun savollar:

- 1.Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash qanday amalga oshiriladi?
- 2.Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari nimalardan iborat?
- 3.O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish jarayoniga qanday moslashadilar?

20-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limini boshqarish

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limini boshqarish mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash , «Klaster », “Baliq skileti” usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari.
- 2.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqaruv tizimi.
- 3.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni.

Talaba bilishi lozim: O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari bo'yicha olgan bilimlarini mustaxkamlaydi, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqaruv tizimini izoxlaydi, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmuni taxlil qiladi.

Mativasiya: O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqaruv tizimi, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish, rahbarlar ishining mazmunidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

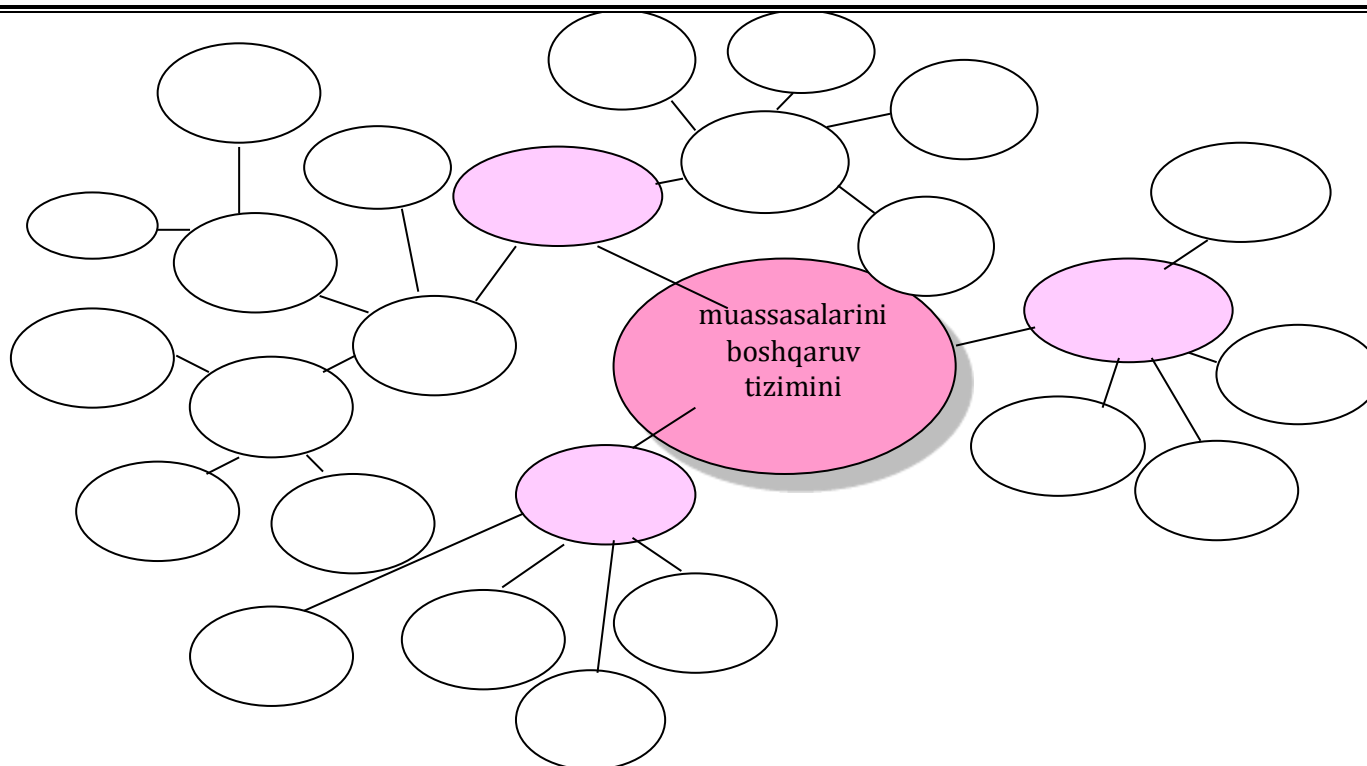
Uslubiy ko'rsatma:

1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
 2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
 3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blist so'rovlar beriladi (1-ilova).
 4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
 5. "Klaster" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
 6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
- Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
7. Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.
 8. "Baliq skeleti" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
 9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
 10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

1-Ilova.

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

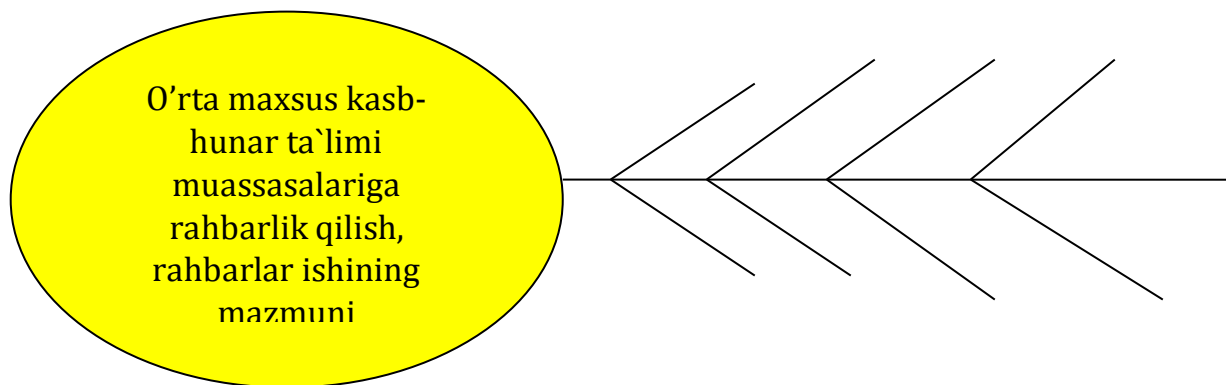
1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

Baliq skileti

Nazorat uchun savollar:

- 1.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishning umumiy va ilmiy asoslari nimalardan iborat?
- 2.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqaruv tizimi qanday amalga oshiriladi?.

- 3.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqaruv tizimini nimalar tashkil etadi?
- 4.O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga rahbarlik qilish mumkin?
- 5.Rahbarlar ishining mazmuni nimalarni tashkil etadi?

21-Amaliy mashg'ulot: O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash

Ishdan maqsad: O'MKHT kasblari va mutaxassisliklarini turkumlash mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Qanday», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

- 1.O'MKXT mutaxassislik va kasblar yo'nalishlari bo'yicha Umumdavlat Klassifikatori, uning maqsad va ob'ektlari.
2. Mutaxassislik, kichik mutaxassis, kichik mutaxassis vazifalari, kasbiy faoliyat sohasi.
3. O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchasi.

Talaba bilishi lozim: seminar mashg'ulot rejalari bilan tanishib chiqib, tayyorgarlik ko'radi; O'MKXT mutaxassislik va kasblar yo'nalishlari bo'yicha Umumdavlat Klassifikatori, uning maqsad va ob'ektlarini aytib bera oladi; Mutaxassislik, kichik mutaxassis, kichik mutaxassis vazifalari, kasbiy faoliyat sohasiga tavsif beradi; O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchasi haqida o'z fikrini aytadi.

Mativasiya: O'MKXT mutaxassislik va kasblar yo'nalishlari bo'yicha Umumdavlat Klassifikatori, uning maqsad va ob'ektlari, mutaxassislik, kichik mutaxassis, kichik mutaxassis vazifalari, kasbiy faoliyat sohasi O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchalaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

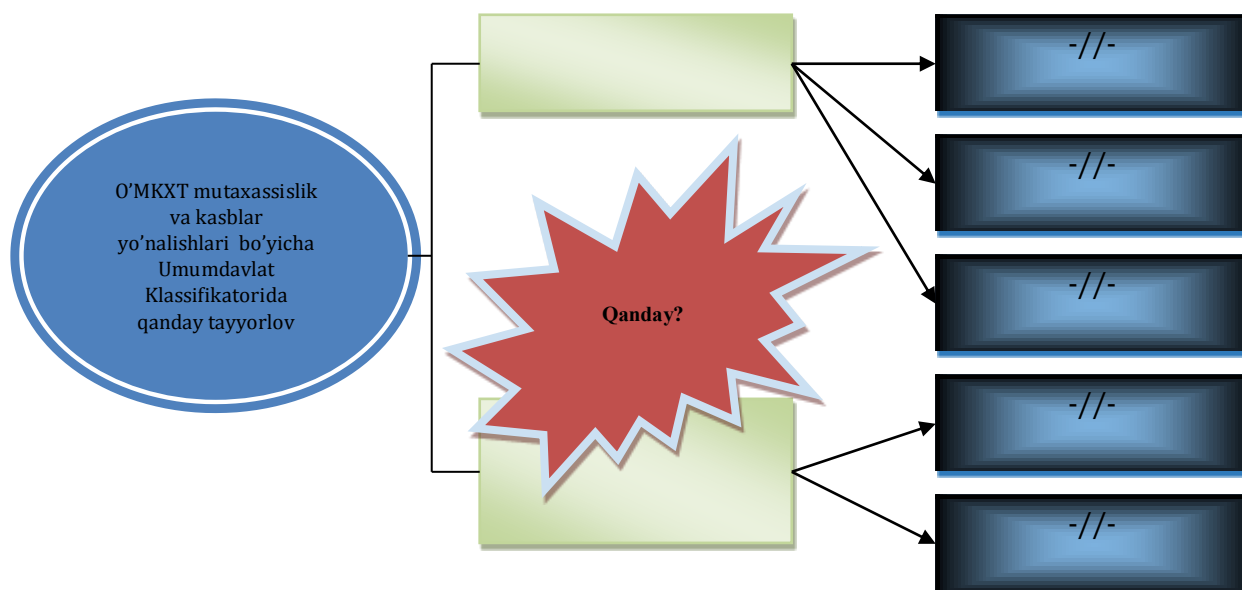
Uslubiy ko'rsatma:

- 1.O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blist so'rovlar beriladi (1-ilova).
4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
- 5.«Qanday» usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
- 7.Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.
- 8.«Muammoli vaziyat» usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
- 9.Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.

10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

“Qanday?” diagrammasini qurish qoidalari

1. Ko'pgina hollarda muammoni echishda "nima qilish kerak"ligi to'g'risida o'ylanib qolmasligingiz kerak. Asosan muammo, uni echishda "buni qanday qilish kerak?", "qanday" asosiy savollar yuzaga kelishidan iborat bo'ladi. "Qanday" savollarining izchil berilishi quyidagilar imkonini beradi: muammoni echish nafaqat bor imkoniyatlarni, balki ularni amalga oshirish yo'llarini ham tadqiq qilish; quyidan yuqoriga bosqichma-bosqich bo'ysunadigan g'oyalar tuzilmasini aniqlaydilar.

Diagramma strategik darajadagi savollar bilan ishlashni boshlaydi. Muammoni echishning pastki darajasi birinchi galdagi harakatlarning ro'yxatiga mos keladi.

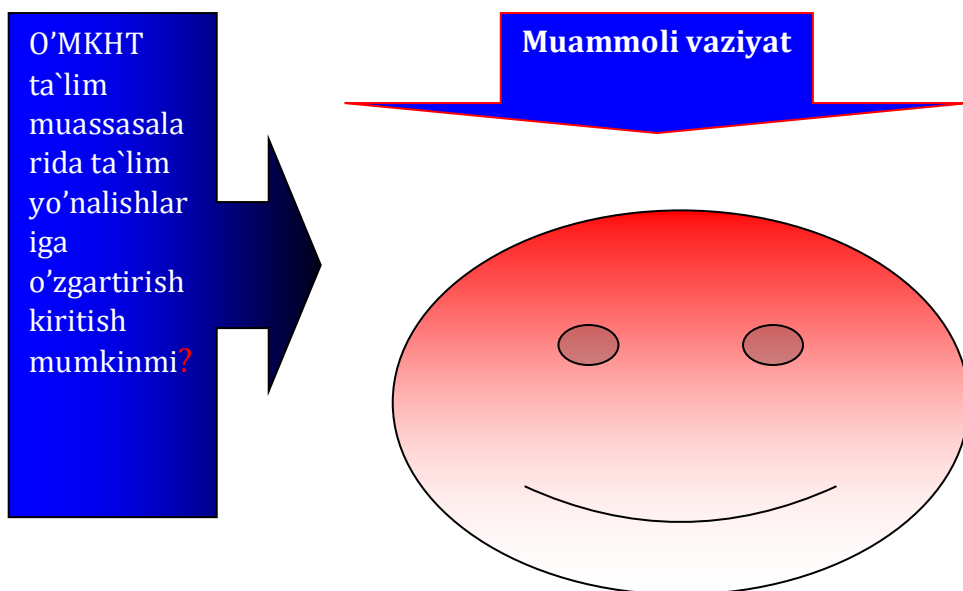
1. Barcha g'oyalarni o'ylab o'tirmasdan, baholamasdan va taqqoslamasdan tezlikda yozish kerak;

Diagramma hech qachon tugallangan bo'lmaydi: unga yangi g'oyalarni kiritish mumkin;

Agarda chizmada savol uning "shoxlarida" bir necha bor qaytarilsa, unda u biror muhimlikni anglatadi. U muammoni echishning asosiysi bo'lishi mumkin;

YAngi g'oyalarni grafik ko'rinishda: daraxt yoki kaskad ko'rinishidami, yuqoridan pastgami yoki chapdan o'ngda qayd qilinishini o'zingiz hal etasiz;

Agarda siz o'zingizga to'g'ri savollar bersangiz va uning rivojlanish yo'nalishini namoyon bo'lishida ishonchni saqlasangiz, diagramma, siz har qanday muammoni amaliy jihatdan echimini topishingizni kafolatlaydi.

Talabalar muammoli vaziyat yuzasidan faol munosabat birin- ketin bildiradilar

22-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash

Ishdan maqsad: Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Nima uchun», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar.

2. O'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari.
3. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash metodlari
3. O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchasi.

Talaba bilishi lozim: seminar mashg'ulot rejalari bilan tanishib chiqib, tayyorgarlik ko'radi; kasb-hunar kollejlarda o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablarini aytib bera oladi: o'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlariga tavsif beradi; kichik guruhlar tashkil etiladi; Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash metodlari haqida o'z fikrini ayta oladi;

Mativasiya: Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar, o'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari, kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash metodlari O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchalaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

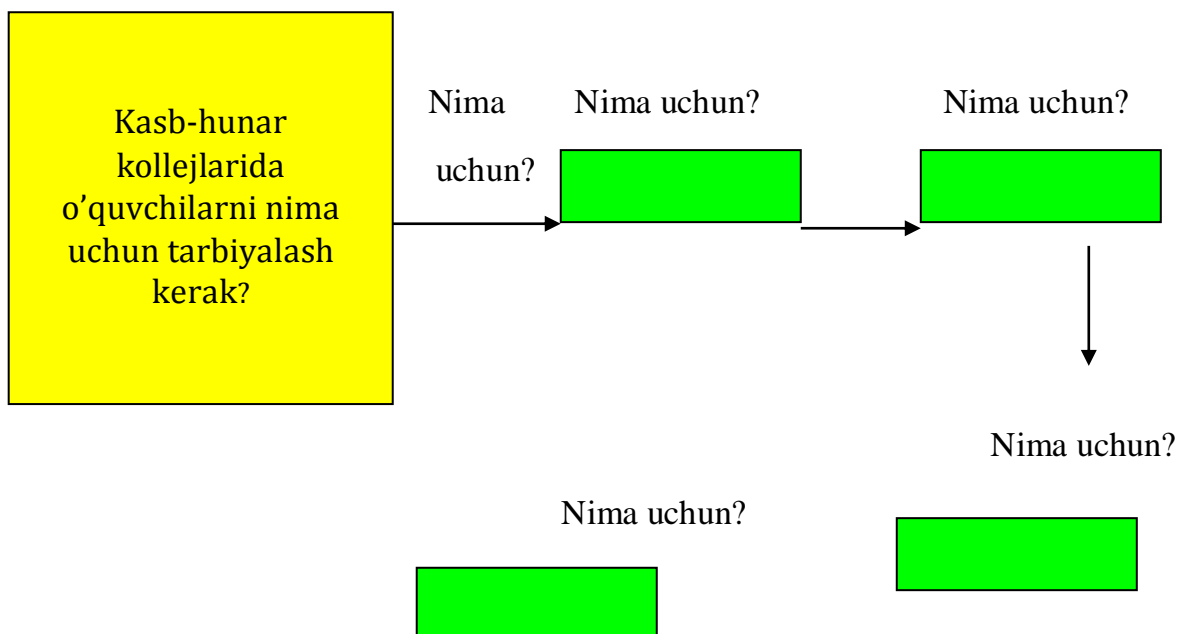
Uslubiy ko'rsatma:

1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blist so'rovlar beriladi (1-ilova).
4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
5. "Nima uchun" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
- Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
7. Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.
8. "Muammoli vaziyat" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

«Nima uchun» organayzeri

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

Muammoli vaziyat

O'quvchilarni o'rganishning qanday pedagogik-psixologik metodlari bor

Nazorat uchun savollar:

1. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilar tarbiyalashning maqsad nima?
2. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilar tarbiyalashning asosiy vazifalari?
3. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar.
4. O'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari nimalardan iborat?
5. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarni tarbiyalash metodlari qanday?

23-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limida ta'lim-tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limida ta'lim-tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilish mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Esse», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilishning maqsad va vazifalari.
2. Ta'lim-tarbiya jarayonini nazorat qilish.
3. O'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar.
4. O'quvchilarni tarbiyalash metodlari.

Talaba bilishi lozim: seminar mashg'ulot rejalari bilan oldindan tanishib chiqib, tayyorgarlik ko'radi; didaktikaning predmeti, maqsadi va vazifalariga ta'rif beradi; ta'limning funktsiyalari va kategoriyalari. sanab o'tadi, o'zining erkin fikrini namoyon etadi; talim sifati tushunchasiga izoh beradi, yoritadi; talim sifatini nazorat qilishning mazmuni, shakllari, metodlari va turlari haqidagi tushunchalarni o'rganadi;

Fanlararo va fan ichidagi bog'liqlik: «Kasbiy pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Motivatsiya: O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi islohotlarining mazmun mohiyati, pedagogikasining rivojlanish bosqichlari, kasb mahorati, ta'lim va uning rivojlanish darajasi, ta'lim-tarbiyaga bo'lgan e'tiborning ortib borayotganligidan xabardor qilishdir.

Tayanch atama va iboralar: bilim, ko'nikma, malaka, tekshirish, nazorat, Oraliq nazorat, kundalik nazorat, yakuniy nazorat, tushuncha, funktsiya, tasnif, faoliyat, shakl, jarayon, tur, bilim, mezon, nazorat, vazifa, natija.

Ishni bajarish uchun namuna**Muammoli seminar mashg'uloti jarayonida va mashg'ulot yakunida talabalar tomonidan bajariladigan topshiriqlar****Dars boshlanishida**

- Mashg'ulot muammoli seminar shaklida borishini ma'lum qiladi va talabalardan mavzuga oid muammoli savollar berishni so'raydi, berilgan savollar orasidan eng maqbullarini mavzu uchun muammoli savollar sifatida belgilaydi;

- Talabalar oldiga mavzu mazmunini to'liq ochib beruvchi, buning uchun talabalarni izlanishga majbur qiluvchi muammoli savollar qo'yiladi va ularga javob

topish bilan muammoli masalani echish va shu orqali mavzuni mukammal o'zlashtirish vazifasi qo'yiladi.

Dars yakunida

Talabalarga **“Besh minutlik esse”** yozdiriladi. YOzma topshiriqning ushbu turida talabalardan quyidagi ikki topshiriqni bajarish:

- mazkur mavzu bo'yicha ular nimalarni o'rgangan-liklarini mustaqil bayon etish;
- javobini ololmagan savollarini berish so'raladi.

ASOSIY ADABIYOTLAR

- 1.Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: SHarq, 1998. 63 b.
- 2.Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. –T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.
- 3.Avazboev O.I., Isyanov R.G., Odilboev X. Mehnat ta'limi uslubiyotidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari. Toshkent, 1993.
- 4.Tolipov O'.Q., Barakaev M., SHaripov SH.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). –T.: “Ofset-print” matbaasi, 2001. –100 b
- 5.Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
- 6.SHaripov SH. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). –T.:TDPU, 2006 y.
- 7.Rashidov H.F. va boshqalar. “Kasbiy pedagogika” blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.
8. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
- 9.Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.

Muammoli masalani taqdim etish

1. Uzluksiz ta'limda ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishning nima uchun zarur?
2. Uzluksiz ta'limda ta'lim jarayonini nazorat qilish nima uchun kerak?
3. Uzluksiz ta'limda tarbiya jarayonini nazorat qilish nima maqsadda amalga oshiriladi?

Muommoli savollar asosidagi muammoli vaziyatlar

1-muammoli savol

Kasb - hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishdan maqsad nimada? Tarbiya jarayonini nazorat qilish nima uchun kerak? Olib boriladigan tahlillar asosida nimalarga erishiladi?

2-muammoli savol

Kasb - hunar ta'limida ta'lim jarayonini nazorat qilishning o'ziga xos tomonlari nimada? Izohlab bering? Izohlash jarayonida aniq misollar keltiring?

3-muammoli savol

Kasb - hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilishning o'ziga xos tomonlari nimada?

Ta'lim jarayonini nazorat qilish

Kasb-hunar kollej ta'lim muassasalarida ta'limiya jarayonini nazorat qilish o'quv yurtining rahbariyati (O'quv yurti direatori, direktorning o'quv ishlari bo'yicha muovini, fanlar bo'yiya metod yuirlashmalar) tomonidan amalga oshiriladi. Bu ish pedagogik jamoaga rahbarlik qilishning ma'lum bir shakli hisoblanib, unda ta'lim-tarbiya ishini takomillashtirishga oid hujjatlarga asoslaniladi.

Quyidagilar nazorat ob'ektlari bo'lib xizmat qilishi mumkin:

1. O'quvchilarning umumta'lim, umumkasbiy va kasbiy tayyorgarlik darajasi; ularning bilim, ish-harakat usullari va shaxsiy fazilatlarining o'zlashtirganlik darajasi;

2. O'qituvchi va muhandis-pedagoglar tomonidan o'tkazilayotgan mashg'ulotlarning ilmiy, g'oyaviy, siyosiy, iqtisodiy va uslubiy saviyasi.

3. O'quv rejasi, dasturini bajarilish holati va rejalashtirish hamda hisobga olish, hujjatlarini yuritilishi

4. O'qituvchi va ishlab chiqarish ta'limi ustalarini darslarga tayyorgarlik ko'rishi

5. O'quvchilar bilan sinfdan va ta'lim muassasasidan tashqari ishlarni olib borilishi

6. O'quv xonalari, laboratoriyalar va ustaxonalarning o'quv moddiy bazasi bilan ta'minlanganlik holati va shu kabilar.

Nazariy va ishlab chiqarish ta'limi darsmashg'ulotlarini tahlil qilish

Darsni tahlil qilishdan ko'zlangan asosiy maqsad o'qituvchining ilg'or ish uslubini o'rganish, umumlashtirish va ommalashtirish zarur hollarda uslubiy yordam berish, ta'lim-tarbiya ishining samaradorligini oshirishdan iborat:

Nazariy va ishlab chiqarish ta'limi darsmashg'ulotlarini tahlil qilish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Nazoratchi (tekshiruvchi)ning tayyorgarligi

2. Darsni tahlil qilishning taxminiy sxemasi

3. Darsni tashkil etish mazmuni va metodikasi

4. Yordamchi kuzatishlar

5. Darsdan kutiladigan natijalar

6. Nazorat qilish va baholash

Har qanday **ta'lim-tarbiya muassasalari faoliyati va uni nazorat qilishning maqsadlari** bir-birini taqozo etuvchi va uzviy aloqador: ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni ko'zda tutadi. Bu maqsadlar bir-birlari bilan uzviy aloqadorligi sababli ularning har birini shartli ravishda alohida-alohida quyidagicha ko'rsatish mumkin:

I. Ta'limiy maqsad - mavzu bo'yicha o'quv materialni mazmuniga ko'ra aniqlanib, o'quvchilarda o'rganilayotgan ob'ektni muhim xususiyat (jihat)lari, namoyon bo'lish shakllari haqida bilim va ulardan amaliyotda (kasbiy faoliyatda yoki umuman hayotda) foydalanish bo'yicha ish-harakat usullarini shakllantirishni ko'zda tutadi.

II. Tarbiyaviy maqsad - o'rganilayotgan ob'ektni jamiyat va tabiat hayoti, manfaati uchun qanday ahamiyatga egaligini ko'zda tutib, o'quvchi shaxsida shakllanishi lozim bo'lgan shaxsiy (ijobiy va salbiy) xislat hamda fazilatlarini ko'zda tutadi.

III. Rivojlantiruvchi maqsad - tahsil oluvchining dasturiy materialni o'zlashtirishi natijasida bilimi, tajribasi, odob-ahloqi va shu kabi shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish bilan bir vaqtda mantiqiy tafakkur (fikr yuritish) qobiliyatlarining shakllantirilishini ko'zda tutadi. Fikr yuritish o'rganilayotgan ob'ektni muhim o'ziga xos xususiyatlarini anglab olish idrok etish va mushohada yuritish uchun diqqatni qaratilishini talab etadi.

Ta'lim-tarbiya ishida quyidagilar hisobga olinmog'i zarur:

1. Ta'lim-tarbiya ishini yakka va jamoaviy shakllarini uyg'unlashtirish.
2. Har bir o'quvchining kuchli va kuchsiz jihatlarini hisobga olish va undan oqilona foydalanish.
3. Har bir o'quvchiga mos keladigan vazifalarni berib o'z kuchiga ishonitirish.
4. O'quv masalalarining muammolilik va qiyinlik darajasini asta-sekinlik bilan oshirib borish.
5. Mashg'ulotlarda barcha o'quvchilarning faolligiga erishish.
6. Ko'zlangan umumiy maqsadga har bir o'quvchining o'z kuchi bilan erishish shart-sharoiti metodlari va vositalarini oldindan topish.
7. Dars vaqtidan unumli foydalanishga erishish.
8. O'zlashtirilgan bilim va ish-harakat usullarini mustahkamlash va qo'llash maqsadlarida o'quvchilarni ijodiy mustaqil ishlarini tashkil etish va shu kabilar.

Ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish

Tarbiya jarayonida “o'quvchi” tushunchasi bilan bir qatorda “shaxs” tushunchasidan foydalaniladi. Bu bilan tarbiya jarayoni avvalambor o'quvchini shaxs sifatida shakllantirishga qaratilganligi ta'kidlanadi. “SHaxs” nutq qobiliyatiga ega bo'lgan va mehnat faoliyatiga layoqatli aqlli zot-insondir». SHaxs atrofidagi odam bilan o'zaro faol munosabat jarayonida, jamiyatda, jamoada, boshqa odamlar bilan muomalada shakllanadi.

Tarbiyaning muayyan maqsadlari yoshlarda qanday fazilatlar tarbiyalanishi, uning shaxsining mazmuni aniq qanday bo'lishi haqidagi ravshan tasavvurdan kelib chiqadi. Mana shu fazilatlarni aniq belgilash tarbiyaning asosiy, eng muhim maqsadlarini belgilash demakdir. Ilmiy-metodik adabiyotni va o'qituvchilar tarbiyaviy ishida vujudga kelgan tajribani umumlashtirib o'quvchilarda shakllantiriladigan asosiy fazilatlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi.

- g'oyaviy-siyosiy tarbiya fazilatlari va xususiyatlari;
- mehnatga hayotiy zarurat, jamiyatda o'zini qaror toptirishning asosiy usuli sifatida munosabatda bo'lish;
- ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ish sifatini yaxshilash uchun kurashda o'z muayyan o'rnini topadi;
- ishni yaxshiroq, tezroq, puxtaroq, tejamliroq, bajarishga intilish va uning yo'llarini izlash davlat mulkiga munosabat tejamkorlik, egalik tuyg'usi tashabbuskorlik;
- yuksak burch tuyg'usi, o'z ishi natijalari uchun mas'uliyat;
- axloqiy fazilatlar, ijtimoiy burchga ongli munosabat; ongli ahloq va mehnat intizomi;
- jamoatchilik, o'zaro yordam, kattalarga hurmat, insonparvarlik;
- halollik, haqqoniylik, o'ziga talabchanlik, vijdonlilik, mas'uliyat, so'zining ustidan chiqish, intizom, kamtarlik;
- qo'yilgan maqsadlarga erishishda iroda, qat'iyat va sobit qadamlik.

“Nima uchun” sxemasi

Nima uchun

**Tarbiya jarayoni sifatini
nazorat qilish kerak?**

Nima

Nima

Nima

**Ta’lim jarayoni
sifatini nazorat
qilish kerak?**

-///-///-///-

-///-///-///-

Nima

-///-///-///-

“Nima uchun” sxemasini tuzish bo'yicha Metodik tavsiya

maqsad va Yangi mavzuni bayon qilingandan so'ng, **“Nima uchun”** sxemasini to'ldirishni tushuntirib beriladi. Har bir guruh yoki talaba yangi mavzu bo'yicha tushunmagan qismlarini muammoli savol sifatida yozib chiqadilar.

Shundan so'ng, tayyorlangan sxemalar guruhlar yoki talabalar o'rtasida almashtiriladi va savollarga javoblar yozib chiqiladi. Dars so'nggida, **“Nima uchun”** sxemasi o'qituvchi rahbarligida guruhlar yoki talabalar o'rtasida umumlashtiriladi.

“NIMA UCHUN” SXEMASI

“Nima uchun” sxemasi - muammoning dastlabki sabablarini aniqlash bo'yicha fikrlar zanjiri. Tizimli, ijodiy, tahliliy fikrlashni rivojlantiradi va faollashtiradi. **“Nima uchun”** sxemasini tuzish qoidasi bilan tanishadilar. Alohida kichik guruhlarda muammoni ifodalaydilar. Nima uchun? savolini beradilar va chizadilar, shu savolga javob yozadilar. Bu jarayon muammoning dastlabki sababi aniqlanmagunicha davom etadi. Kichik guruhlariga birlashadilar, taqqoslaydilar, o'zlarining chizmalarini to'ldiradilar.

Umumiy chizmaga keltiriladi. Shundan so'ng, ish natijalarining taqdimoti amalga oshiriladi. **“Nima uchun”** chizmasini tuzish qoidalari Aylana, to'g'ri to'rtburchak yoki boshqa turdagi shakllardan foydalanishni talabaning o'zi tanlaydi.

Chizmaning ko'rinishini, mulohazalar zanjirini to'g'ri chiziqlimi, to'g'ri chiziqli emasligini talabaning o'zi tanlaydi.

“Besh minutlik esse”

Yozma topshiriqning ushbu turida talabalardan quyidagi ikki topshiriqni bajarish: mazkur mavzu bo'yicha ular nimalarni o'rganganliklarini mustaqil bayon etish va javobini ololmagan bitta savol berish so'raladi.

1-muammoli savol

Kasb-hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayoni sifatini nazorat qilishning vazifalari nimalardan iborat?

2-muammoli savol

Kasb-hunar ta'limida o'quv ta'lim jarayonini nazorat qilishning o'ziga hos tomonlari nimada? Izohlab bering? Izohlash jarayonida aniq misollar keltiring?

3-muammoli savol

Kasb-hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilishning o'ziga hos tomonlari nimada? Izohlab bering? Izohlash jarayonida aniq misollar keltiring?

Metodik tavsiya

Yangi mavzuni bayon qilingandan so'ng, **"Nima uchun"** sxemasini to'ldirishni tushuntirib beriladi. Har bir guruh yoki talaba yangi mavzu bo'yicha tushunmagan qismlarini muammoli savol sifatida yozib chiqadilar. SHundan so'ng, tayyorlangan sxemalar guruhlar yoki talabalar o'rtasida almashtiriladi va savollarga javoblar yozib chiqiladi. Dars so'nggida, **"Nima uchun"** sxemasi o'qituvchi rahbarligida guruhlar yoki talabalar o'rtasida umumlashtiriladi.

"NIMA UCHUN" SXEMASI

"Nima uchun" sxemasi - muammoning dastlabki sabablarini aniqlash bo'yicha fikrlar zanjiri tizimli, ijodiy, tahliliy fikrlashni rivojlantiradi va faollashtiradi.

"Nima uchun" sxemasini tuzish qoidasi bilan tanishadilar. Alohida kichik guruhlar muammoni ifodalaydilar. Nima uchun? savolini beradilar va chizadilar, shu savolga javob yozadilar. Bu jarayon muammoning dastlabki sababi aniqlanmagunicha davom etadi.

Kichik guruhlar birlashadilar, taqqoslaydilar, o'zlarining chizmalarini to'ldiradilar. Umumiy chizmaga keltiriladi. SHundan so'ng, ish natijalarining taqdimoti amalga oshiriladi.

"Nima uchun" chizmasini tuzish qoidalari

1. Aylana, to'g'ri to'rtburchak yoki boshqa turdagi shakllardan foydalanishni talabalarining o'zlari tanlaydi.

2. CHizmaning ko'rinishini, mulohazalar zanjirini to'g'ri chiziqlimi, to'g'ri chiziqli emasligini talabalarining o'zlari tanlaydi.

Uyga vazifa, mustaqil ish uchun topshiriqlar

I. Quyidagi masalalarni o'qib, o'rganib kelish:

1. Ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishning maqsad va vazifalari.
2. Ta'limida ta'lim jarayonini nazorat qilish.
3. Ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish.

II. Darslik va o'quv qo'llanmalardan foydalanib mavzu bo'yicha uning mazmunini mustaqil o'rganish, referat va taqtimot materiallari tayyorlab kelish hamda ximoya qilish.

Jonlantiruvchi savvollar:

1. Ta'limni tashhis etish nima? Uning mohiyati haqida gapirib bering.
2. Ta'limni baholash yoki tekshirish va tashhis o'rtasidagi farq nimalarda ko'rinadi?
3. Nazorat va tekshirish tushunchalarini izohlab bering.
4. Tekshirish tizimi qanday bosqichlardan tashkil topadi?
5. Nazorat (tekshirishdan tashqari) o'z ichiga qanday tushunchalarni oladi? Ular haqida ma'lumot bering.
6. Ta'lim jarayonini nazorat qilish va hisobga olishning vazifalari nimalardan iborat?
7. Ta'lim natijalarini tekshirish va baholashga qo'yiladigan pedagogik talablar

nimalardan iborat?

8.O'quv faoliyati natijalarini hisobga olishning turlari va ularning vazifalarini ko'rsatib bering.

9.O'quvchilar faoliyatini hisobga olishning qanday metodlarini bilasiz? Ularning har biri haqida ma'lumot bering.

10.Reyting tizimi nima? U qanday afzalliklarga ega?

24-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «INSERT», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar:

1. Kasb-hunar ta'limi natijalarini nazorat qilish metodlari va baholash mezonlari.
2. Nazorat ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismi.
3. Ta'lim-tarbiya jarayoni natijalarini nazorat qilish

Talaba bilishi lozim: seminar mashg'ulot rejalari bilan tanishib chiqib, tayyorgarlik ko'radi; kasb-hunar kollejlari o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablarini aytib bera oladi; o'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlariga tavsif beradi; kichik guruhlar tashkil etiladi; Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash metodlari haqida o'z fikrini ayta oladi;

Mativasiya: Kasb-hunar kollejlari o'quvchilar tarbiyalashning maqsad va vazifalari, kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalashga qo'yiladigan talablar, o'quvchilarni o'rganishning pedagogik-psixologik metodlari, kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni tarbiyalash metodlari O'MKHT ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari tushunchalaridan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

Uslubiy ko'rsatma:

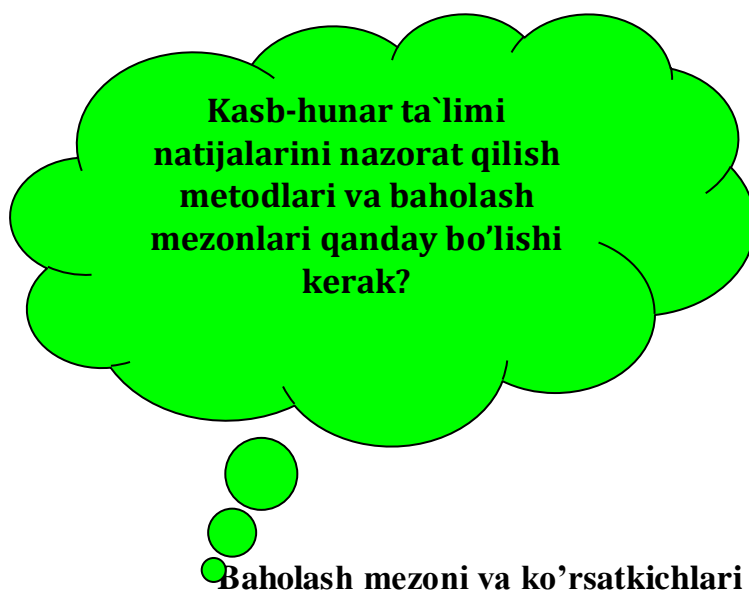
- 1.O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
 2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
 3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blit so'rovlar beriladi (1-ilova).
 4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
 - 5."Muammoli vaziyat" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
 6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
- Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
- 7.Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.

8. "INSERT" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Ishni bajarish uchun namuna Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Muammoli vaziyat

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

«Insert» texnikasi qoidalari:

1. Tekstni o'qib chiqing.
2. Olingan ma'lumotlarni tizimlashtiring.

3. Har bir qatorga qatlam yordamida belgilab qo`ying.

- (yashilda)-Ma'lumotlar mavzuga oid bilimlarimga to'g'ri keladi
 (sariqda) – Yangi ma'lumotdir.
 (qizilda) – Olgan bilimlarimga to'g'ri kelmaydi.
 ? (qorada) – Meni o`ylantirib qo`ydi.

INSERT JADVALI

Ta'lim-tarbiya jarayoni natijalarini nazorat qilishi va baholash mezonlarini

№	Javoblar, xulosalar	 yashil	 sariq	 qizil	 qora
1.					
2.					
3.					

Nazorat savollari:

1. Kasb - hunar ta'limida ta'lim – tarbiya jarayonini nazorat qilishning nima uchun zarur?
2. Kasb - hunar ta'limida ta'lim jarayonini nazorat qilish nima uchun kerak?
3. Kasb - hunar ta'limida tarbiya jarayonini nazorat qilish nima maqsadda amalga oshiriladi?

25-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Izohlang», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar: Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondoshuv

Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash.

Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Talaba bilishi lozim: Kichik mutaxassislarining o'qishni tugatgandan ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketish jarayonining ijtimoiy jihatlarini, kichik mutaxassislarining o'qishni tugatgandan so'ng ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketishning psixologik jihatlarini.

Mativasiya: Kasb-hunar ta'limini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligidan xabardor bo'lish.

Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: «Pedagogika», «Psixologiya», «Pedagogika nazariyasi tarixi», «Pedagogik mahorat», «Kasb ta'limi metodikasi» kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun blit so'rovlar beriladi

(1-ilova).

4. Talabalar kichik guruhlarga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.

5."Muammoli vaziyat" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)

6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.

Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.

7.Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.

8."Izohlang" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)

9.Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.

10. Mustaqil ish uchun vazifa beradi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.

2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.

3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.

4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.

5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.

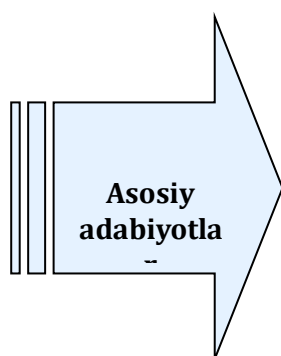
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Muammoli vaziyat

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	4
1				

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari uchun pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2001 yil 4 oktyabrdagi 400-sonli Qarori.
2. Avazboev O.I. Kasb ta'limi metodikasidan amaliy mashg'ulotlar. Metodik qo'llanma. -Toshkent: TDPU, 2007. 30 b.
3. Muslimov N.A., Qo'ysinov O.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etish. (Metodik qo'llanma). T.: TDPU, 2006. 52 b.
4. SHaripov SH. va b. Kasbiy pedagogika (metodik qo'llanma). -.:TDPU, 2006y
5. SHaripov SH., Abduraimov SH. Kasb ta'limi metodikasi fanidan laboratoriya mashg'ulotlari uchun metodik qo'llanma. -T:

Mavzuga oid berilgan savol topshiriqlarga javob yozing!

Innovatsion yondashuv

Ananaviy tarizda yondashuv.....

Innovatsiya bu.....

Texnologiya bu

4-ilova

“Izohlang” jadvali

Izohlang		
1	Darslarini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish mazmuni.	
2	Ta'lim jarayonini tashkil etishda o'qituvchining innovatsion faoliyati.	
3	Darslarni tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishga nisbatan zamonaviy yondashuvlar.	
4	Innovatsion texnologiyalar asosida mashg'ulotlarni tashkillashtirish xususiyatlari.	

26-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar

Ishdan maqsad: Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondashuv mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Klaster», “Baliq skeleti” usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Vazifalar: Kasb-hunar ta'limida innovatsion texnologiyalar

Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash.

Ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari.

O'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligi.

Talaba bilishi lozim: Kichik mutaxassislarning o'qishni tugatgandan ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketish jarayonining ijtimoiy jihatlarini, kichik mutaxassislarning o'qishni tugatgandan so'ng ishlab chiqarish jarayonlariga kirishib ketishning psixologik jihatlarini.

Mativasiya: Kasb-hunar ta'imini bevosita ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash, ta'limini ishlab chiqarish orqali amalga oshirish shakllari turlari, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi bitiruvchilar ishlab chiqarish moslashuvchanligidan xabardor bo'lish.

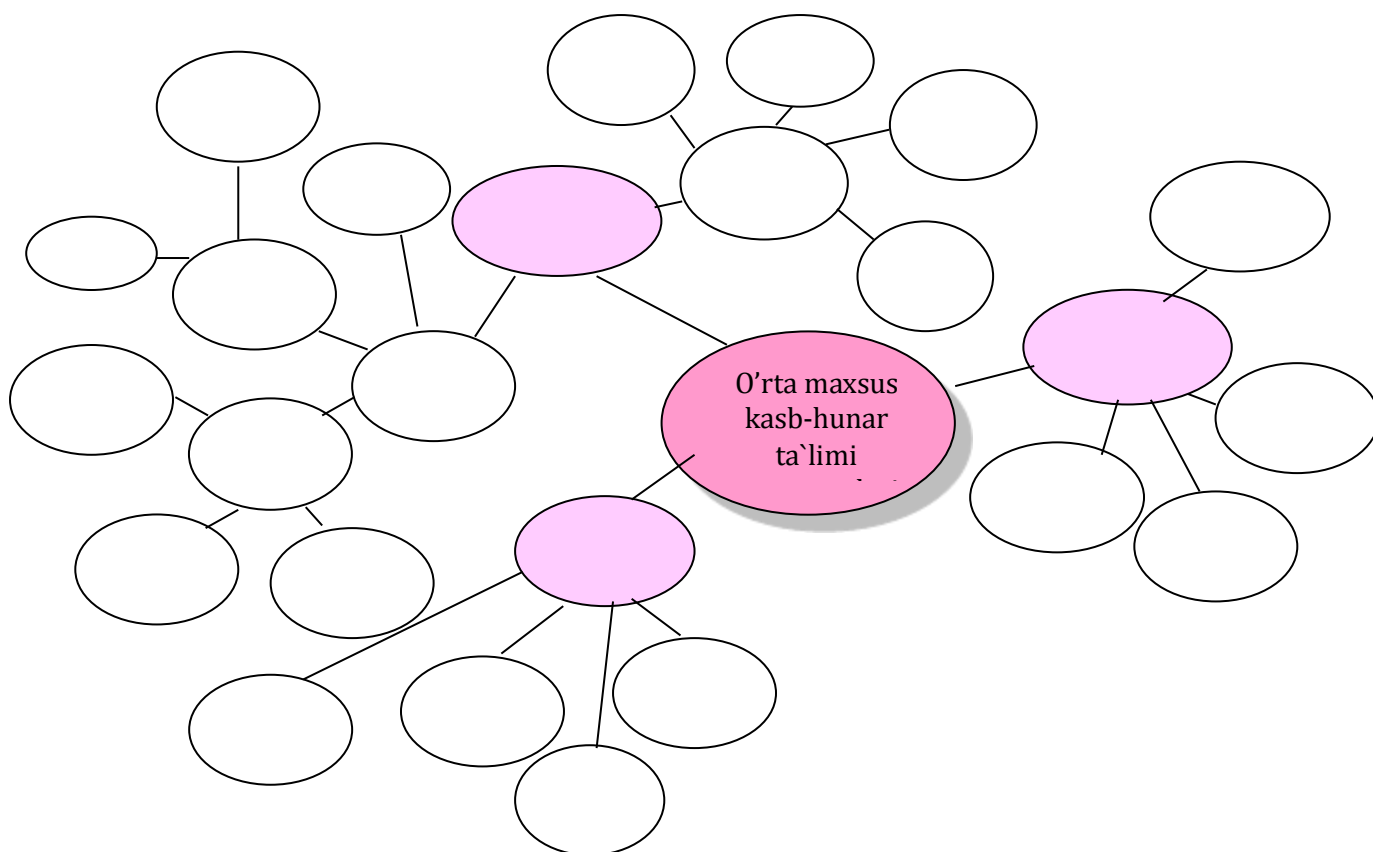
Fanlararo va fan ichida bog'liqlik: "Pedagogika", "Psixologiya", "Pedagogika nazariyasi tarixi", "Pedagogik mahorat", "Kasb ta'limi metodikasi" kabi pedagogik fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ishni bajarish uchun namuna

1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi va natijalari va uni o'tkazish rejasini aytish.
 2. Talabalarga o'tilgan mavzudan savol berilib takrorlanadi.
 3. Talabalarni mavzuga yanada qiziqtirish uchun birlashtirilgan savollar beriladi (1-ilova).
 4. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi, ularga har xil topshiriqlar beriladi va kichik guruhlarda ishlash qoidasi tushuntiriladi.
 5. "Klaster" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.)
 6. Topshiriq bajarilishi tekshirilib turiladi.
- Talabalarni darsga qatnashishi kuzatib boriladi.
7. Mavzuga doir amaliy harakatlar bajariladi.
 8. "Baliq skeleti" usulidan foydalanib topshiriq beriladi va uni tuzish qoidasi eslatiladi. (2-ilova)
 9. Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish.
 10. Mustaqil ish uchun vazifa beriladi: kelgusi anjuman mashg'ulot mavzulariga tayyorlanib kelish

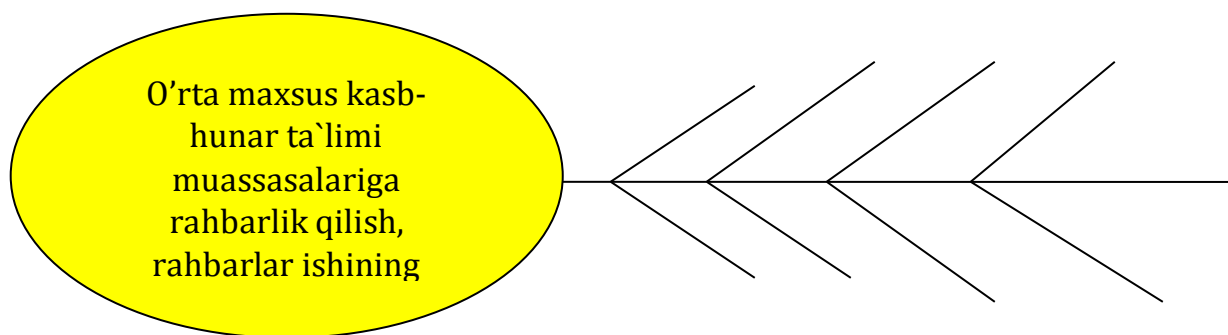
Ishni bajarish uchun namuna **Kichik guruhlarda ishlash qoidasi**

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruhlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

27-Amaliy mashg'ulot: Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish.

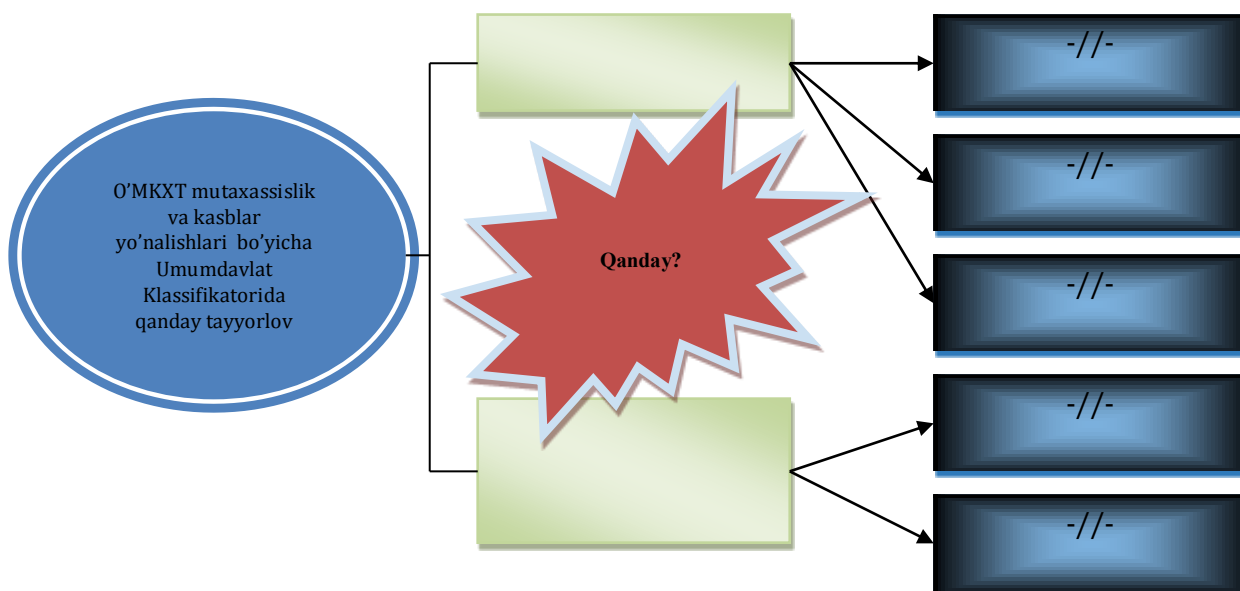
Ishdan maqsad: Kasb-hunar kollejlarda uslubiy ishlarni tashkil etish va boshqarish mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Qanday», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

Ishni bajarish uchun namuna

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.
4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misolalar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				

“Qanday?” diagrammasini qurish qoidalari

1. Ko'pgina hollarda muammoni echishda “nima qilish kerak”ligi to'g'risida o'ylanib qolmasligingiz kerak. Asosan muammo, uni echishda “buni qanday qilish kerak?”, “qanday” asosiy savollar yuzaga kelishidan iborat bo'ladi. “Qanday” savollarining izchil berilishi quyidagilar imkonini beradi: muammoni echish nafaqat bor imkoniyatlarni, balki ularni amalga oshirish yo'llarini ham tadqiq qilish; quyidan yuqoriga bosqichma-bosqich bo'ysunadigan g'oyalar tuzilmasini aniqlaydilar.

Diagramma strategik darajadagi savollar bilan ishlashni boshlaydi. Muammoni echishning pastki darajasi birinchi galdagi harakatlarning ro'yxatiga mos keladi.

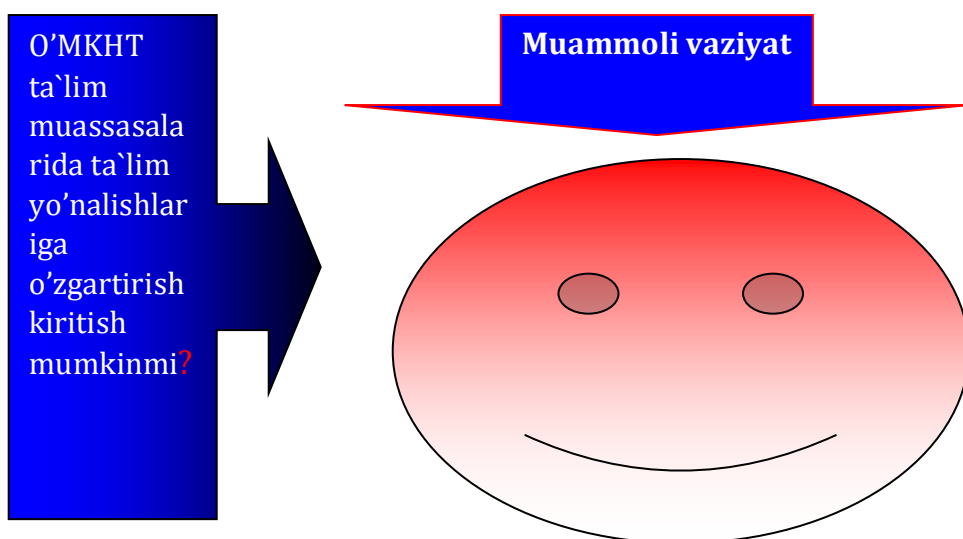
1. Barcha g'oyalarni o'ylab o'tirmasdan, baholamasdan va taqqoslamasdan tezlikda yozish kerak;

Diagramma hech qachon tugallangan bo'lmaydi: unga yangi g'oyalarni kiritish mumkin;

Agarda chizmada savol uning “shoxlarida” bir necha bor qaytarilsa, unda u biror muhimlikni anglatadi. U muammoni echishning asosiysi bo'lishi mumkin;

Yangi g'oyalarni grafik ko'rinishda: daraxt yoki kaskad ko'rinishidami, yuqoridan pastgami yoki chapdan o'ngda qayd qilinishini o'zingiz hal etasiz;

Agarda siz o'zingizga to'g'ri savollar bersangiz va uning rivojlanish yo'nalishini namoyon bo'lishida ishonchni saqlasangiz, diagramma, siz har qanday muammoni amaliy jihatdan echimini topishingizni kafolatlaydi.

28-Amaliy mashg'ulot: O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy faoliyati

Ishdan maqsad: O'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy faoliyati mavzusi bo'yicha bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlash.

Masalaning qo'yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo'llagan holda kichik guruhlarda ishlash, «Nima uchun», «Muammoli vaziyat» usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.

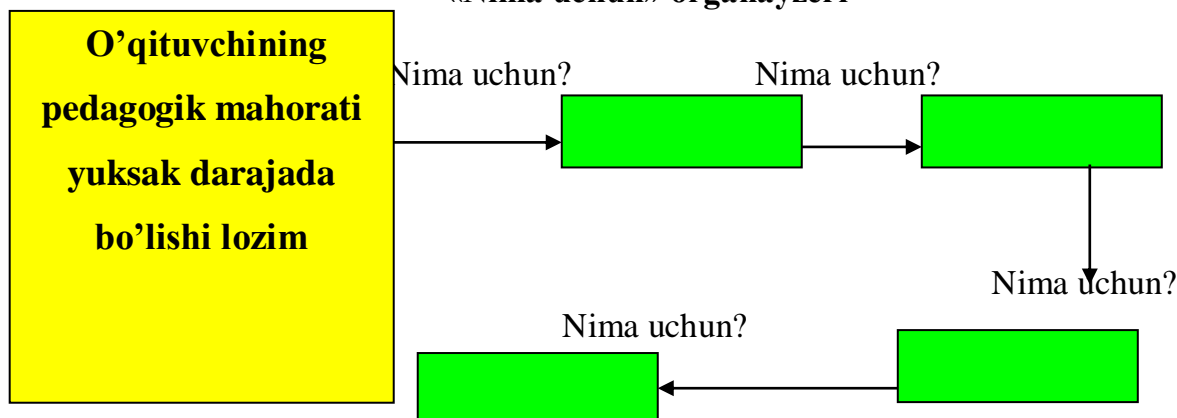
Ishni bajarish uchun namuna

Kichik guruhlarda ishlash qoidasi

1. Talabalar topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va malakalarga ega bo'lmog'i lozim.
2. Guruhlarga aniq topshiriqlar berilmog'i lozim.
3. Kichik guruh oldiga qo'yilgan topshiriqni bajarish uchun etarli vaqt ajratiladi.

4. Guruxlardagi fikrlar qegaralanmaganligi va taziqqa uchramasligi haqida ogohlantirilishi zarur.
5. Guruh ish natijalarini qanday taqdim etishini aniq bilimlari, o'qituvchi ularga yo'riqnoma berishi lozim.
6. Nima bo'lganda ham muloqatda bo'ling, o'z fikringizni erkin namoyon eting.

«Nima uchun» organayzeri

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

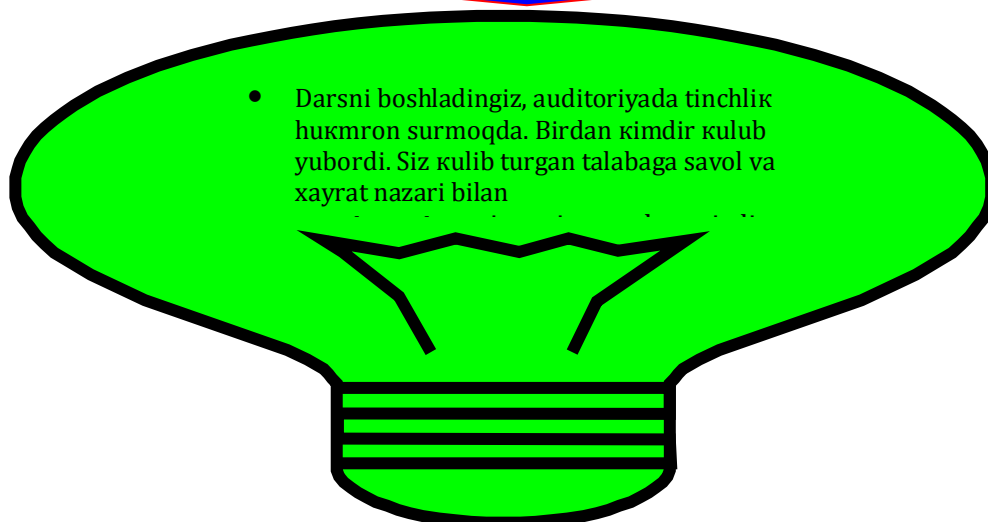
guruh	Savolning to'liq va aniq yoritilishi. 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topish. 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi. 0-5 ball.	Jami ball.
	1	2	3	
1				
2				
3				
4				

Muammoli vaziyat.

9 – sinf o'qituvchisi Javlonning ota-onasi o'zaro qattiq ziddiyatda edilar. Otasi muhandis, spirtli ichimlikka berilib, rafiqasini haqoratlar. Hattoki munosabatlarini yumshatishni istab uning bu qilmishlariga chidab kelardi. Lekin o'g'li Javlon aralashib otasidan onasini taqqirlashni bas qilishini talab qiladi. Ish mushlashishgacha borib etadi.

SHundan so'ng Javlon darslarga bormay qo'yadi. Sinf rahbari shoshilinch chora ko'radi, ya'ni Javlonning otasi ishlaydigan joyga borib tushuntirish ishlarini olib boradi. SHundan so'ng oilada vaziyat asta sekin yaxshilana boradi. Ona ham, o'g'il ham o'qituvchining ota bilan suhbatlashganini bilishmaydi.

Muammoli vaziyat

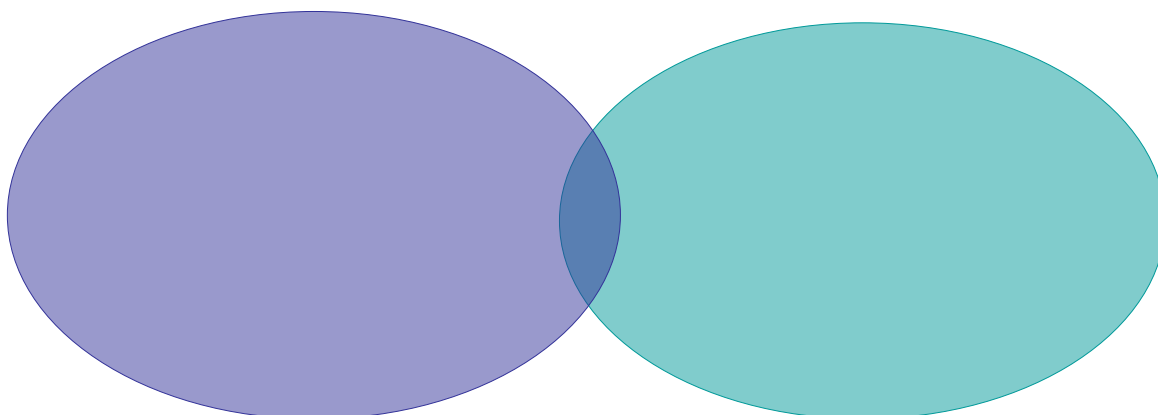

29-Amaliy mashg‘ulot: Kasb ta’limini umumiy o’rta ta’lim, oliy ta’lim va fan bilan integratsiyalash

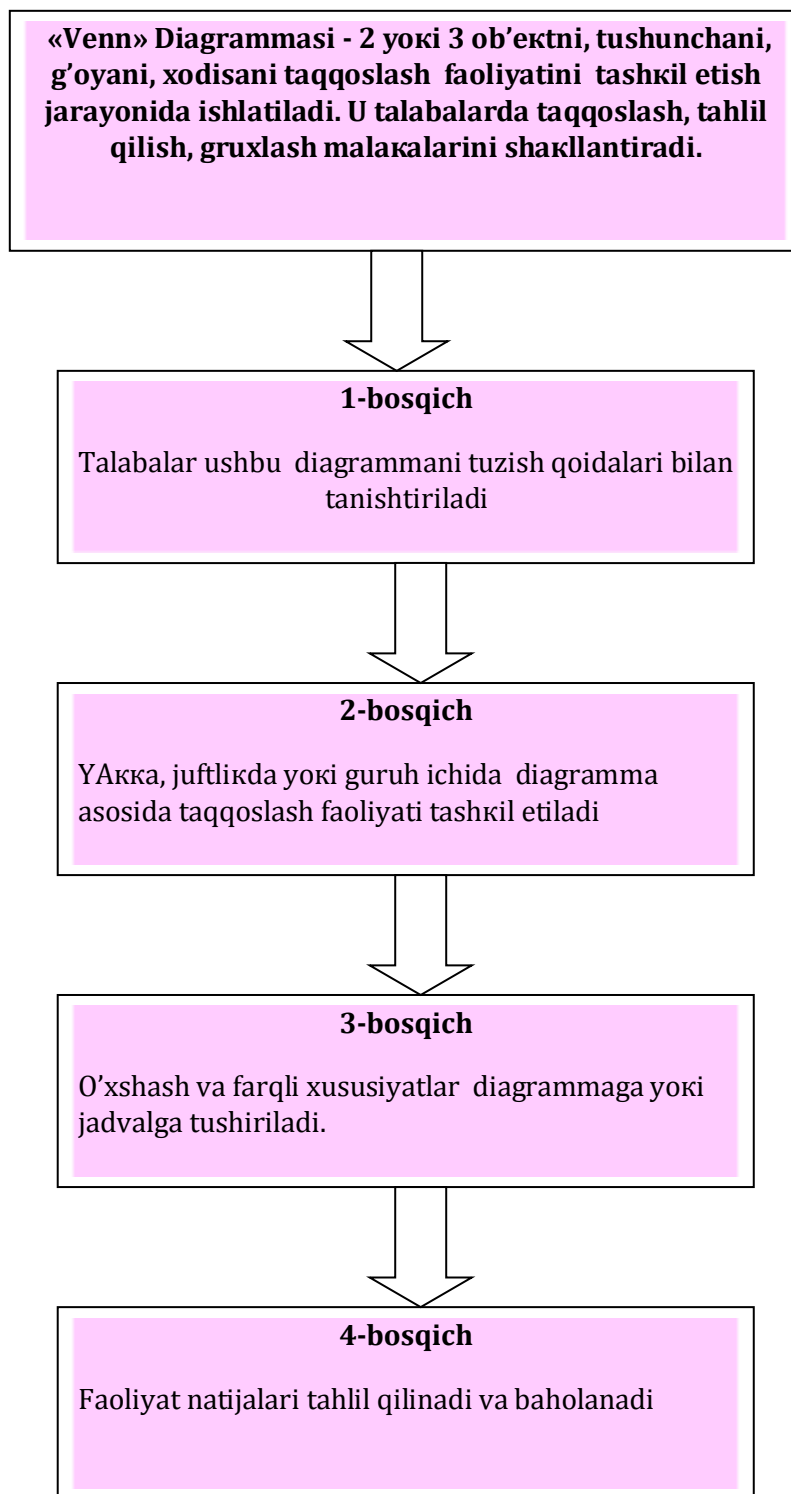
Ishdan maqsad: Kasb ta’limini umumiy o’rta ta’lim, oliy ta’lim va fan bilan integratsiyalash mavzusi bo’yicha bilimlarni chuqur o’zlashtirishni ta’minlash.

Masalaning qo’yilishi: Kasbiy pedagogika fanidan talabalarga Aqliy hujum usulini qo’llagan holda kichik guruhlarda ishlash , «VENN », “Muammoli vaziyat” usulini dars jarayoniga qo’llash lozim.

**Ishni bajarish uchun namuna
VENN- DIAGRAMMA usuli
O’rta ta’lim, oliy ta’lim tarkibiy qismlari**

«Venn» diagrammasi asosida faoliyatni tashkil etish bosqichlari

«FSMU» mantiqiy fikrlashga oʻrgatuvchi texnologiyadan foydalanish jarayonining bosqichlari

1-bosqich

Talabalarga «FSMU» texnologiyasining mohiyati va ishlash tartibi tushun-tiriladi hamda muhokama etiluvchi masala (ma'lumot) oʻrtaga tashkalanadi.

2-bosqich

Talabalar yakka yoki juftlikda oʻrtaga tashlangan masalani muhokama qiladi-lar va «FSMU» jadvalini toʻldiradi

3-bosqich

Kichik guruhlariga birlashadilar va oʻz fikrlarini bayon etadilar, qarorning sabablarini aniqlaydi va misollarga tayangan holda xulosa yasaydilar. Barcha guruh aʼzolarining fikrlari inobatga olinadi.

4-bosqich

Guruh ichida muhokama qilib yagona xulosaga keladilar. Kata qogʻozga «FSMU» jadvalini toʻldirib taqdimotga tayyorlandilar.

«FSMU» texnologiyasini qoʻllashga oid namuna

«Kasb taʼlimini umumiy oʻrta taʼlim, oliy taʼlim va fan bilan uzviyligi nimalarda aks etadi» degan savol muhokamaga qoʻyilgan.

F	Fikringizni bayon eting	
S	Qarorning sababi	
M	Misol	
U	Xulosa	

1-keys

Pedagogika bo'yicha yaratilgan adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatdiki, ularda "ta'lim jarayoni" tushunchasining mohiyati turlicha yoritilgan.

Ta'lim jarayoni – bu:

1. O'quvchilarga bilimlarni berib, ularda ko'nikma, malakalarni berish orqali u yoki bu darajada ularning o'zlashtirilishini ta'minlash (o'qitish)ga qaratilgan faoliyat.

2. O'quvchilar tomonidan BKMning o'zlashtirilishi (o'qishi)ni ta'minlovchi jarayonini boshqarishga yo'naltirilgan o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati (chunki o'qitish va o'qitish – ta'limning o'zaro aloqador va o'zaro shartlangan tomonlaridir).

3. O'qituvchining o'quvchilar tomonidan BKMni ongli va puxta o'zlashtirilishiga yo'naltirilib, bu jarayonda bilimlarning mustahkamlanishi, aqliy va jismoniy mehnat madaniyati elementlarini o'zlashtirish, dunyoqarashni boyitish va o'quvchilar xulq-atvorining shakllanishini ta'minlovchi rahbarligi va harakatlarining izchilligi.

4. O'quvchilarning o'qituvchi rahbarligida BKMni o'zlashtirish, qobiliyatlarini rivojlantirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga qaratilgan faol bilish faoliyati.

Savollar:

1. Ulardan qaysi biri ta'lim jarayonining mohiyatini to'la yoritadi?
2. Fikringizni qanday asoslaysiz?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

"Pedagogika" faniga oid bir necha manbalar.

Talabalar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

1. O'z mohiyatiga ko'ra barcha ta'riflar ham ta'lim jarayonining mohiyatini yoritishga xizmat qiladi. Biroq, har bir fan har bir kategoriya bo'yicha o'zining aniq terminologiyasiga ega bo'lishi, tushunchalar voqea, hodisa yoki jarayonning umumiy tavsifini, ob'ekt va predmetlarga xos muhim belgilarni yoritishga xizmat qilishi zarur.

2. Keltirilgan ta'riflar asosiy tegishli jarayonga xos umumiy tavsiflar negizida tushunchani quyidagicha sharhlash maqsadga muvofiq: Ta'lim jarayoni – o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida tashkil etilgan holda ilmiy bilim, ularni amaliyotda qo'llash ko'nikma, malakalarini o'zlashtirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon.

2-keys

Rus tili darsida o'qituvchi o'quvchilarga: "O'rtog'ingdan ko'chirma!", "O'zing yoz, birovlarining daftariga qarama!", "Obbo, ko'chiradigan odamingni ham topibsanmi-a! Uning o'zi xatto ko'chirib olishni ham qoyillata olmaydi-yu!" singari zaharxanda so'zlar bilan bir necha bor qattiq tanbeh berdi.

Boshqa sinfda esa o'qituvchi darsiga yo'l-yo'lakay, albatta, ammo ta'sirli qilib: "Bolalar bir-biringizdan berkitmanglar, bu yaxshi emas, hech kim sizlardan ko'chirayotgani yo'q!", - dedi.

Savollar:

Ta'lim jarayonida individual nazorat topshiriqlarini har bir o'quvchi mustaqil bajarishi lozim.

1. Birinchi o'qituvchining o'quvchilarga bu boradagi yondashuvi to'g'rimi? Pedagogik talabni shunday tarzda qo'yish qanchalik to'g'ri?

2. Ikkinchi o'qituvchi tomonidan pedagogik talab buzilmoqda. O'qituvchining xatti-harakatini oqlash mumkinmi?

Talabalarga tavsiya etiladigan material:

"Pedagogik talab" va uning mohiyatini yoritishga oid materiallar.

Talabalar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.

2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.

3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.

4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.

5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

1. Birinchi o'qituvchi tomonidan garchi pedagogik talab qo'yilayotgan bo'lsa-da, biroq, bu talabning yuqoridagi kabi ifodalash mumkin emas. Aslida o'qituvchining yondashuvi pedagogik talabni ifodalashi lozim. Ammo qo'pollik, qo'rslik bilan qo'yilgan pedagogik talab hech qanday tarbiyaviy ahamiyat kasb etmaydi, aksincha, ta'sir ko'rsatadi. Qolaversa, o'qituvchining yondashuvi bilan o'quvchilarda bir-birlariga nisbatan ishonchsizlik, bir-birini hurmat qilmaslik kabi sifatlar qaror topishiga zamin yaratib beradi.

2. Bir qaraganda ikkinchi o'qituvchi tomonidan pedagogik talab buzilmoqda. Ammo, o'quvchilarga nisbatan xayrixohlik, samimiyluk o'quvchilarga aksincha ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining o'zlariga nisbatan xayrixohligini his etgan o'quvchilar pedagogik talabga zid ish qilmaslikka harakat qilishadi.

3-keys

Bir kuni algebra darsida, - deb o'quvchi qiz hikoya qiladi, - men darsga quloq solmay, hech narsaga e'tibor qilmay, kitob o'qib o'tirgan edim. Birdan o'qituvchi meni doskaning oldiga chaqirdi. Men buni eshitmadim, ammo orqa partada o'tirgan sinfdoshlarim mening elkamga niqtay boshlashdi. Avval bundan jahlim chiqdim va hech narsaga tushunmay atrofga alanglab qaray boshladim. Butun sinf o'quvchilari mening ustimdan kulishdi. O'qituvchi: "Nima bo'ldi?", deb so'radi. Men xotirjam holda "Bilmadim" dedim va doskaning oldiga chiqdim. O'qituvchining savolari juda yaxshi javob berdim va joyimga o'tirdim. O'qituvchi esa men u to'g'risida sinfdoshlarimga nimadir deganligim uchun ular kulishdi, deb o'ylagan bo'lsa kerak, o'sha kundan boshlab menga g'alati qaraydigan bo'ldi. Men ham bolalar nima uchun kulishganligini o'qituvchiga ochiq ayta olmadim va o'qituvchidan qochib yuradigan bo'ldim. Bu holat deyarli bir yil davom etdi. Men algebra fani asoslarini puxta o'zlashtirdim, biroq, bu fandan bo'ladigan darslarga borish men uchun azob bo'ldi".

Savollar:

1. O'qituvchining pedagogik xatosi nimada edi?
2. Bu vaziyatda o'qituvchi qanday yo'l tutishi zarur?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

Pedagogik faoliyat, ta'limni tashkil etish va yosh xususiyatlariga oid manbalar.

Talabalar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

1. O'qituvchining pedagogik xatosi vaziyatni to'g'ri baholay olmaganligida. Avvalo, yumor yordamida vaziyatni aniqlashtirib olishi zarur edi.

2. Bu vaziyatda o'qituvchi o'quvchilarning kulgusini bartaraf etish uchun insonning diqqati bir ob'ektdan ikkinchi ob'ektga tez ko'chishini, fikrlash tezligi esa optik tezlikka nisbatan sust ekanligini, shu sababli miya tomonidan axborotlarni qabul qilishda ba'zan noqulay holatlar ro'y berishi mumkinligini tushuntirib o'tishi, nima uchun kulgu ko'tarilganligining sababini esa tanaffusda o'quvchi bilan muloqotni tashkil etgan holda aniqlab olishi mumkin edi.

4-Keys.

9 – sinf o'qituvchisi Javlonning ota-onasi o'zaro qattiq ziddiyatda edilar. Otasi muhandis, spirtli ichimlikka berilib, rafiqasini haqoratlardir. Hattoki munosabatlarini yumshatishni istab uning bu qilmishlariga chidab kelardi. Lekin o'g'li Javlon aralashib otasidan onasini taqqirlashni bas qilishini talab qiladi. Ish mushlashishgacha borib etadi.

SHundan so'ng Javlon darslarga bormay qo'yadi. Sinf rahbari shoshilinch chora ko'radi, ya'ni Javlonning otasi ishlaydigan joyga borib tushuntirish ishlarini olib boradi. SHundan so'ng oilada vaziyat asta sekin yaxshilana boradi. Ona ham, o'g'il ham o'qituvchining ota bilan suhbatlashganini bilishmaydi.

Keysni bajarish bosqchilari va topshiriqlar:

1. Keysdagi muammoni keltirib chiqargan asosiy sabablar va hal etish yo'llarini jadval asosida izohlang (individual va kichik guruhda).

Muammo turi	Kelib chiqish sabablari	Hal etish yo'llari

5-Keys.

«Ota o'z 10 yashar o'g'li bilan daladan qaytayotib, yo'l ustida tushib yotgan bir taqani ko'radi va o'g'liga deydi: Taqani ol!

- Eski taqa uchun egilib o'tiramanmi – deb gap qaytardi o'g'li. Otasi indamasdan o'zi egilib, taqani oladi-da, yo'lida davom etadi. Kun issiq edi. Bola chanqay boshlaydi. Bir oz yo'l yurganidan keyin olcha sotib o'tirgan baqqol ko'rinadi. Otasi boyagi taqani olchaga almashtirib, belbog'iga tugib oladi. O'g'liga ko'z-ko'z qilib, bir dona olchani og'ziga tashladi-da, bir donasini erga tashladi. O'g'li darrov egilib olchani oladi va chanqog'ini bostirmoqchi bo'lib og'ziga soladi. Otasi olchani ketma-ket tashlaydi. O'g'li o'n-o'n besh marta egilib, olchalarni terib olib eganidan so'ng nihoyat otasi to'xtaydi va belbog'ida qolgan olchalarni o'g'liga uzata turib deydi:
- Ko'rdingmn o'g'lim, sen taqani ko'tarib olish uchun bir marta egilishga eringan

eding, olchalarni terib olish uchun o‘n-o‘n besh marta egilding. Bundan keyin esingda bo‘lsin, agar engil mehnatni og‘ir deb hisoblasang, undan battar og‘iriga duch kelasan».

Bu ertakdagi pedagogik ta’sirning salbiy va ijobiy ko‘rinishlarini bolalarga izohlashda o‘qituvchi quyidagi savollar orqali tarbiyaviy mahorat bilan aniqladi.

Keysni bajarish bo‘yicha topshiriqlar:

- otani talabi to‘g‘ri-mi, yoki yo‘q-mi? Sababini ochib bering.
- otani bolaga mehnatdan bosh tortmaslik uchun tutgan ish usuli to‘g‘ri-mi? Bolaga dastlab o‘z harakati bilan o‘rnak bo‘lib, so‘ng xatosini tushuntiradi.
- bu borada sizlarnpng fikr va munosabatlaringiz qanday?

Keysni bajarish bosqchilari va topshiriqlar:

2. Keysdagi muammoni keltirib chiqargan asosiy sabablar va hal etish yo‘llarini jadval asosida izohlang (individual va kichik guruhda).

Muammo turi	Kelib chiqish sabablari	Hal etish yo‘llari

6- Keys:

Zamonaviy pedagogik atamalar topshiriq. Tinglovchilar keys bilan tanishadilar va pastda ko‘rsatilgan jadval asosida uning echimini topadilar.

“Farmakogniziya” kafedrasida “Zamonaviy pedagogik atamalar” mavzusiga bag‘ishlangan seminar -trening o‘tkazildi. Seminar-treningda Hozirgi vaqtda ta’lim jarayonida qo‘llanilayotgan “metodika”, “texnologiya”, “interfaol metod”, “strategiya”, “grafik organayzerlar” kabi atamalar tahliliga alohida e’tibor qaratildi. Seminar-treningda pedagogik texnologiyalar sohasiga doir qator izlanishlar olib borgan mutaxassis olimlar taklif etildi.

Moderator birinchi bo‘lib so‘z navbatini “metodika” va “texnologiya” tushunchalari mohiyatini aniqlashtirib berish uchun pedagogika fanlari doktori, professor F.F.Urmanovaga berdi. U o‘z nutqida “Metodika – qat’iy ketma-ketlikka (algoritmik xarakterga), ilgari o‘rnatilgan reja (qoida), tizimga aniq rioya qilish bo‘lib, biror bir ishni maqsadga muvofiq o‘tkazish metodlari, yo‘llari majmuasi”ni, “texnologiya - bu rejalashtirilgan o‘qitish natijalariga erishish jarayoni tavsifi”ni ifoda etadi, degan umumiy fikrni berdi. SHundan so‘ng, “Ijtimoiy fanlar” kafedrasi katta o‘qituvchisi A.Jabborov F.F.Urmanovaga shunday savol bilan murojaat etdi: “Domla, kechirasiz, sizningcha, metodika va texnologiyaning bir-biridan farqi nimada?”. F.F.Urmanova qisqa qilib “Metodika o‘rgatadi, texnologiya faollashtiradi” degan javobni berdi. A.Jabborov javobni tushunmasdan hayron bo‘lib, indamay qo‘ydi. Olim unga “Nega siz javobdan qoniqmadingizmi?” savol nazari bilan qaradi, M.Alieva esa indamadi. Kafedra o‘qituvchisi G.Yo‘ldosheva A.Jabborovga “Nimaga tushunmaysiz, domla aytmogchilarki, o‘qitish metodikasi talabalarni faollashtira olmaydi, texnologiya

esa ta'lim oluvchini faollashtirib, o'yin asosida mashg'ulotlarni qiziqarli o'tishini ta'minlaydi" deb tushuntirgan bo'ldi.

F.F.Urmanova o'z chiqishini yakunlagach, moderator so'zni pedagogika fanlari doktori, professor D.I.Ilesovga berdi va "zamonaviy pedagogik texnologiyalar" haqida ma'lumot berishni so'radi. D.Ilesov bugungi kunda ko'plab zamonaviy pedagogik texnologiyalar mavjudligi, ularga Aqliy hujum, B-B-B, kaskad, pinbord, klaster, zigzag, tarmoqlar, o'yinli texnologiyalar kabilar borligini aytib, ularga qisqa-qisqa izoh berdi. D.Ilesov so'zini yakunlagach, dotsent V.Ganiev unga quyidagi savol bilan murojaat etdi: "Ustoz, meni bir savol ko'p vaqtdan beri qiziqtiradi: "Texnologiya bilan interaktiv metod" tushunchasi bir narsami? Har doim ularni aralashtirib qo'llayveramiz, shu to'g'rimi?". D.Ilesov savolga quyidagicha javob berdi: "Siz manimcha, savolni man yuqorida bir nechta texnologiyani sanab o'tganimdan kelib chiqib beryapsiz. Ularni "texnologiya" deb aytish ham, "interfaol metodlar" deb nomlash ham mumkin" degan javobni berdi. Javobni eshitgach, V.Ganiev "unda birini qo'llayversak bo'lmaydimi?" degan savol nazari bilan qaradi. Unga javoban olima "Istaganigizni ishlatavering" deb javob berdi. SHu bilan D.Ilesov ham chiqishini yakunladi.

Siz nima deb o'ylaysiz, seminar-trening oldiga qo'yilgan maqsad to'liq amalga oshirdimi? Zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayoni bilan bog'liq holda qo'llanilayotgan tushunchalarning mohiyati etarlicha aniqlashtirildimi? Siz mazkur tushunchalarni qanday izohlagan bo'lar edingiz? Seminar-treningda qaysi tushuncha mohiyatiga umuman e'tibor qaratilmadi? "Metodika" va "texnologiya" tushunchalarini farqlashga doir F.F.Urmanova tomonidan berilgan javobga siz qanday munosabat bildirasiz? D.Ilesovning o'z nutqida Aqliy hujum, B-B-B, kaskad, pinbord kabilarni texnologiya deb ishlatishi to'g'rimi? Z.Zaripovanning "metod" va "texnologiya" tushunchalariga nisbatan aytan fikrini qanday baholaysiz? Grafik organayzerlarni "ta'lim vositasi"mi yoki "metod" sifatida talqin etish maqsadga muvofiqmi?

Keys echimi uchun taklif etilgan g'oyalar taqdimoti uchun chizma namunasi

Muammo (asosiy va kichik muammolar)	Echim	Natija

7-Keys.

Kasbiy ta'lim metodikasi bo'yicha yaratilgan adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatdiki, ularda "ta'lim jarayoni" tushunchasining mohiyati turlicha yoritilgan.

Ta'lim jarayoni – bu:

1. Talabalarga bilimlarni berib, ularda ko'nikma, malakalarni berish orqali u yoki bu darajada ularning o'zlashtirilishini ta'minlash (o'qitish)ga qaratilgan faoliyat.

2.Talabalar tomonidan BKMning o'zlashtirilishi (o'qishi)ni ta'minlovchi jarayonini boshqarishga yo'naltirilgan o'qituvchi va talabalarining birgalikdagi faoliyati (chunki o'qitish va o'qitish – ta'limning o'zaro aloqador va o'zaro shartlangan tomonlaridir).

3.O'qituvchining talabalar tomonidan BKMni ongli va puxta o'zlashtirilishiga yo'naltirilib, bu jarayonda bilimlarning mustahkamlanishi, aqliy va jismoniy mehnat madaniyati elementlarini o'zlashtirish, dunyoqarashni boyitish va talabalar xulq-atvorining shakllanishini ta'minlovchi rahbarligi va harakatlarining izchilligi.

4.Talabalarining o'qituvchi rahbarligida BKMni o'zlashtirish, qobiliyatlarini rivojlantirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga qaratilgan faol bilish faoliyati.

Keysni bajarish bo'yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
 2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
 3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
 4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
 5. Echimni bayon eting.
- ishtirokida muhokama qilinadi.

8-Keys.

Markaziy Osiyo davlatlarida individual ta'lim usuldan qadim davrlarda unumli foydalanganlar.

Ushbu („Me'mor“ romanining „Ustoz va shogird“) bobidan keltirilgan parchada individul ta'lim olish uchun borgan tolibning sinovdan o'tganligi haqida hikoyat qilingan. Zulfiqor sinovdan qanday o'tdi.

Tinglovchilarga tavsiya etiladigan manbalar: „Me'mor“ romanining „Ustoz va shogird“ bobidan keltirilgan parcha .

Keysni bajarish bo'yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

7-Keys. Kasbiy ta'lim metodikasi darsida o'qituvchi talabalarga: „O'rtog'ingdan ko'chirma!“, „O'zing yoz, birovlarining daftariga qarama!“, „Obbo, ko'chiradigan odamingni ham topibsanmi-a! Uning o'zi xatto ko'chirib olishni ham qoyillata olmaydi-yu!“ singari zaharxanda so'zlar bilan bir necha bor qattiq tanbeh berdi.

Boshqa sinfda esa o'qituvchi darsiga yo'l-yo'lakay, albatta, ammo ta'sirli qilib: „Talabalar bir-biringizdan berkitmanglar, bu yaxshi emas, hech kim sizlardan ko'chirayotgani yo'q!“, - dedi.

Talabalarga tavsiya etiladigan material: „Pedagogik talab“ va uning mohiyatini yoritishga oid materiallar.

Keysni bajarish bo'yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Manbalar asosida muammoning echimini toping.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga harakat qiling.
5. Echimni bayon eting.

9-keys

Sobir o'rta maktabning 9-sinfini tamomladi. SHahodatnomasida „uch“ baholar ko'p bo'lganligi, salbiy xulqqa egaligi sababli, Sobir hech bir kasb-hunar kollejiga qabul qilinmadi. Har bir kollejning rahbari Sobirni boshqa akademik litsey va kasb-hunar kollejiga kirishini tavsiya etdi. Biroq, Sobirning ota-onasi har gal o'g'illarini o'zlari

yashaydigan tumandagi kasb-hunar kollejida ta'lim olishini, shundagina uni nazorat qilib turishlari mumkinligi aytishardi.

Savollar:

1. Ayting-chi, kasb-hunar kollejlarning rahbarlari Sobirni o'qishga qabul qilmaslikka haqlimlar?
2. Sobirning ota-onalari-chi?
3. Ayni vaziyatda Sobirning qanday huquqlari buzilyapti?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

“Inson huquqlari deklaratsiyasi”, “Bola huquqlari haqida”gi Konvensiya, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni.

Talabalar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

1. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.
2. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.
3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.
4. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

Kasb-hunar kolleji rahbarlari ijtimoiy xavf bo'lmagan holda “uch” bahoga o'qiganligi va xulqida salbiy holatlar ko'zga tashlanishi uchungina Sobirni o'qitishga qabul qilmaslikka haqli emaslar. Ular shaxsning bilim olishga bo'lgan huquqini poymol etishgan. Qolaversa, kasb-hunar kollejlarda ta'lim olish majburiy-ixtiyoriy xarakterga ega. SHu sababli Sobir va uning ota-onasi kasb-hunar kollejini o'zlari tanlay oladi.

Bordi-yu, kollegga qabul qilish sinov, imtihonlar asosida olib borilsa va Sobirning o'zi ularga puxta tayyorlanmaganligi sababli sinovdan o'ta olmasa, u holda ana shu kasb-hunar kollegga qabul qilinmaydi.

Bu vaziyatda Sobirning bilim olish huquqi (O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunining 4-moddasi) poymol etganliklari sababli kasb-hunar kollejlarning rahbarlari ma'muriy javobgarlikka tortiladi.

VII.MUSTAQIL TA'LIM MAVZULARI

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Tinglovchilarning mustaqil ishi o'rganilayotgan mavzu yuzasidan ma'lumotlarni axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan keng foydalangan xolda yig'ish, olingan ma'lumotlarni mustaqil ravishda ishlab chiqish, tahlil qilish va amaliyotda qo'llay olishdan iborat bo'lib, uning shakllari turli ko'rinishda bo'lishi mumkin. Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular quyida keltiriritilgan.

Tinglovchilarning mustaqil ishiga shuningdek, bitiruv malakaviy ishlarini bajarilishi borasida olib boradigan faoliyati ham kiradi.

Mustaqil ishni bajarish natijalari baholanadi. Uyga vazifalarni bajarish, qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma'ruzalar tayyorlash kabilar tinglovchilarning mashg'ulotlarda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.

Mustaqil ta'lim mavzulari

1. Kasbiy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili (chet el tajribasi sifatida).(10soat)
2. Zamonaviy kasbiy pedagogikaning rivojlanishida mamlakat va chet el olimlarining qoshgan hissasi. (10soat)
3. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi.(10soat)
4. Kasbiy layoqat, kasb tanlab olish. Pedagogik faoliyati va pedagogik .(10soat)
5. Bilim, ko'nikma, malakalarning shakllanish jarayoni.(10soat)
6. Kasbiy tayyorgarlik, kasbiy ta'lim tushunchalarini tushuntirish.(10soat)
7. O'qituvchi innovatsion faoliyatining tahlili, yangilik kiritishning samarasi.(8soat)

VIII.TEST

Darajali testlar

1. Rasmda berilgan o'qituvchining dars o'tish usulini aniqlang.

<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="border: 2px solid orange; padding: 10px; margin: 10px;"> </div> <div style="margin: 0 20px;">1</div> </div>		<i>Raqamlar</i>
	Avtoritar	2
	Demokratik	3
<div style="display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> <div style="margin: 10px;">3</div> <div style="display: flex;"> </div> </div>	2	
	Liberal	1

2. Rasmda berilgan “pedagog-talaba(lar)” munosabatining tashkil etilishini ta'minlovchi ta'limiy xarakterdagitexnologiya nomini aniqlang?

	<i>№</i>	<i>Ta'lim texnologiyalari turlari</i>
	A	Kompyuterli ta'lim
	B	Erkin ta'lim
	C	Hamkorlik ta'limi
	D	An'anaviy ta'lim
	E	Dasturlashtirilgan ta'lim
	K	Tabaqalashtirilgan ta'lim
	To'g'ri javob: S Hamkorlik ta'limi	

3. Kadrlar tayyorlash milliy modeliga keltirilgan ta'riflar bilan juftlang.

1	SHaxs	A	Malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo‘lib, ta’limning barcha turlarini, davlat ta’lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko‘rsatish muhitini o‘z ichiga oladi;			
2	Davlat va jamiyat	B	Kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub’ekti va ob’ekti, ta’lim sohasidagi xizmatlarning iste’molchisi va ularni amalga oshiruvchi;			
3	Uzluksiz ta’lim	S	Ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillari;			
4	Fan	D	Uzluksiz ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimi barcha uchun ochiq bo‘lishini va hayot o‘zgarishlariga moslashuvchanligini ta’minlaydi.			
5	Ishlab chikarish	E	YUqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi vaulardan foydalanuvchi, ilg‘or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi; Ishlab chiqarish kadrlarga bo‘lgan ehtiyojni, shuningdek ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo‘yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi,			
javob		1- b	2-s	3-a	4-e	5-d

4. Ta'lim metodlarining tarkibiy qismlari bilan juftlang.

1	Koʻrgazmali metod		A	Faxriy erliklar berish eki ogoxlantirish	
2	Amaliy metod		B	Maʼruza, suxbat, xikoya	
3	Ogʻzaki metod		S	Mashq, instruktaj, laboratoriya	
4	Ragbatlantirish va tanbex berish		D	Tabiiy namunalar, ilyusturatsiya, demonstratsiya	
javob		1- d	2-s	3-v	4-a

5. Pedagogika faninng asosiy kategoriyalarini berilgan ta'riflar bilan juftlang

1	Ta’lim	A	Ta’lim-tarbiya natijasida olingan va tizimlashtirilgan bilim, xosil kilingan kunikma va malakalar xamda tarkib topgan dunyokarashlar majmui.		
2	Tarbiya	B	Maxsus tayyorlangan mutaxassis raxbarligida shaxsni bilim kunikma va malaka bilan kurollantirish.		
3	Ma’lumot	S	Avtomatlashgan, urganib kolingan, muayyan usul bilan bexato bajariladigan xarakatdir.		
4	Malaka	D	SHaxsda muayyan jismoniy, ruxiy, axlobiy, ma’naviy sifatlarni shakllantirishga karatilgan amaliy pedagogik jarayon.		
Javob		1-b	2-d	3-a	4-s

6. Ta'lim metodlarini ularning turlari bilan juftlang.

1)	og'zaki bayon qilish metodlari	a)	namoyish, tasvirlash, ekskursiya
2)	ko'rgazmali metodlar	b)	mashq, laboratoriya, amaliy ishlar
3)	amaliy metodlar	c)	"Klaster", "Venn diagrammasi", "Debat"
4)	interfaol metodlar	d)	hikoya, tushuntirish, suhbat, ma'ruza

7. Dars turlarini xususiyatlari bilan juftlang.

1	YAngi bilimlarni o'rganish darsi	A	Mavzu va ko'zlangan maqsad aytilib, yangi o'quv material bayon etiladi va o'quvchilarning mustaqil ishlashi uyushtiriladi, uyga topshiriqlar beriladi, o'quv materialini o'zlashtirish oson hollarda o'tkaziladi.
2	Utilgan materialni mustaxkamlash darsi	B	Bu ukuv dasturining ma'lum bir kismi utib bulganidan keyin utiladigan dars.
3	Ta'lim oluvchilarning bilim kunikma va malakalarini	S	darslarda mavzu, bo'lim yuzasidan og'zaki savol-jaoblar, test yordamida

	tekshirish darsi darsi.				yozma yoki grafik usulda tekshirish ishlari oʻtkaziladi	
4	Takroriy-umumlashtiruvchi dars			D	Oldin oʻrganilgan materiallar yuzasidan oʻquvchilar bilan suhbatlar oʻtkaziladi, bilimlar esga solinadi, faktlar va natijalar oʻquvchilarning xotirasida mustahkamlanadi	
Javob		1- a	2-d		3-s	4-b

8.Ta'lim va tarbiya turlariga mos rakamlarni aniklang va jadvalning ung tomoniga yozing,

1)Iktisodiy, 2)Masofaviy, 3)Ekologik, 4)Muammoli 5)Mexnat, 6) Dasturli 7)Innovatsion, 8)Xukukiy, 9) Fikr 10)Individual

<i>Ta'lim va tarbiya turlari</i>	<i>Javob raqamlari</i>
Ta'lim	2,4,6,7,10
Tarbiya	1,3,5,8,9

9.Iqtisodiy va mexnat tarbiyasiga taallukli fazilatlariga mos rakamlarni jadvalning ung tomoniga yozing,

1)Tejamkorlik 2) tadbirkorlik 3)ishchanlik 4)ishbilarmonlik 5)faollik 6)sarf 7)mexnatsevarlik 8)isrof 9)chakkon 10)mulk

<i>Tarbiya turlari</i>	<i>Javob raqamlari</i>
Iktisodiy tarbiya	1,2,4,6,8,10
Mexnat tarbisi	3,5,7,9

10. Ta'lim metodlariga mos raqamlarni aniqlang va mos rakamlarni jadvalning javob raqamlari kismiga yozing.

1) Ma'ruza 2) Namoyish 3) Suxbat 4) Amaliy mashk 5) Diagrammalar 6) Labarotoriya7) Tasviriy 8) Xikoya 9)Sxematik materiallar 10) Mashk kildirish

<i>Ta'lim metodlari</i>	<i>Javob raqamlari</i>
Og'zaki bayon qilish	1,3,8
Kurgazmalilik	2,5,7,9
Amaliy mashg'ulotlar	4,6,10

11. Quyidagi berilgan fikrning qaysilari to'g'ri

A) Metod - bu grekcha suzdan olingan bulib uslub demakdir.

B) Mustakil ta'lim - bu insonning uzi tanlagan vositalar va adabiyotlar yordamida ajdodlar tajribasini, fan va texnika yutuklarini urganishga yunaltirilgan shaxsiy xarakteratlar jarayoni.

S) Metod – yunoncha “yul” degan suzdan paydo bulib, tadjik kilish ma'nosini anglatadi.

D) Mustakil ta'lim – ta'lim jarayonini samarali tashkil etish jarayoni xisoblanadi.

E) Dars - ta'lim jarayonining asosiy shakli.

A	B	S	D	E
yuk	xa	xa	yuk	xa

12. Quyidagi berilgan xarakteratlar qaysi tarbiya metodlariga xosligini ajrating va mos raqamlarni jadvalning javob rakamlar qismiga yozing.

1)O'rnak kursatish 2) Tushuntirish 3) Suxbat 4) Namoyish etish 5) Ma'kullash
6)Ogoxlantirish 7) Misol keltirish

<i>Tarbiya metodlari</i>	<i>Javob raqamlar</i>
Ogzaki	2,3
Kurgazmali	4
Amaliy namuna	1,7
Ragbatlantirishvajazo	5,6

13.Quyida berilgan fikrlarning qaysilari to'g'ri?

A) Ta'lim metodlari: og'zaki, amaliy, ko'rgazmali

B) Dars- o'quv jarayonining asosiy shakli.

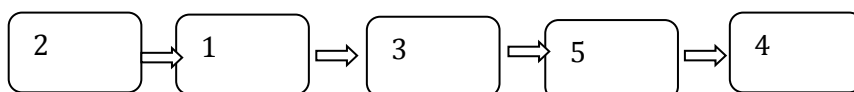
S) Ko'rgazmali metod ta'limda muhim emas

D) Ta'lim jarayoni chegaralanmagan.

Javob: _A;B_____

14. Aralash darsining ketma-ketligini ifodalangan holda tegishli raqamlarni kataklarga yozing.

1) YAngi materialni bayon kilish, ma'ruza va suxbat 2)Uy vazifalarini surash va tekshirish 3) YAngi materialni mustaxkamlash, mashk kildirish, kitob bilan ishlash 4) Uy vazifasini topshirish 5)Bilim, kunikma va malakalarini tekshirish va baxolash

15. Ta'lim jarayonini bir tizim deb qaraydigan bo'lsak, uni tashkil etuvchi elementlarni sxemada ifodalang.

1)aniq maqsadlar 2) nazorat va baholash 3)ta'lim beruvchi 4)o'quv maqsadi 5)ta'lim oluvchi 6)ta'lim metodi7)ta'lim mazmuni8)ta'lim shakli 9)ta'lim vositalari.

Javob:

4	1	3	5	7	6	8	9	2
---	---	---	---	---	---	---	---	---

16. Tushirib qoldirgan so'zlarni yozing.

1) o'qitishning asosiy shakli hisoblanadi.
2).....pedagogning yutuqlariga kafolat beradigan, aniq ishlab chiqilgan va qat'iy ilmiy loyixalashtirilgan, takrorlana oluvchi pedagogik harakatlar tizimdir.

Javob: 1)Dars ; 2)Pedagogik texnologiya;

17.Berilgan fikrlarning qaysilari to'g'ri?

A) Ta'lim, tarbiya, ma'lumot pedagogika fanining asosiy kategoriyalari xisoblanadi.
B) Pedagogik texnologiya passiv metodlar katoriga kiradi.
S) Ta'lim ikki yoklama jarayon sanaladi.
D) Ta'limning ogzaki metodi aktiv metodlardan biri xisoblanadi.

Javob: A;S;

18. Oqituvchining kasbiy refleksiysi asosida pedagogik maxoratining rivojlanishi ketma-ketligini belgilang.

1.Uz-uzini anglashi 2.Uz-uzini bilishi 3.uz-uzini nazorat kilish 4. Uz-uzini belgilash 5.uz-uzini rivojlantirish.

Javob: 2,1,4,5,3.

19. YAngi bilimlarni o'rganish darsiningstrukturaviy tuzilishini ketma-ketligini belgilang.

1.Tashkiliy qism. 2. YAngi o'quv materialini bayon qilish va mustakamlash. 3. Uyga topshiriq berish. 4. Darsni yakunlash 5. Talabalar bilan salomlashish

Javob:5;1;2;3;4

20. Umumiy yoki aralash darsining strukturaviy tuzilishini ketma-ketligini belgilang.

1. Tashkiliy qism. 2. Darsni yakunlash 3.Uyga berilgan topshiriqni tekshirish. 4. O'quvchilar bilimini og'zaki (yakka tartibda) tekshirish. 5. YAngi o'quv materialini mustahkamlash. 6. YAngi o'quv materialini bayon qilish. 7. Uyga topshiriq berish.

Javob:1;3;4;6;5;7;2

21. Sinash-tekshirish darsining strukturaviy tuzilishini ketma-ketligini belgilang.

1. O'qituvchining topshirig'ini tekshirish. 2. Tashkiliy qism 3. O'quvchilarning savollariga javobberish. 4. O'quvchilarning topshiriqlarini bajarishni tekshirish.5. Bajarilgan ishlarni o'qituvchiga topshirish. 6. Uyga topshiriq berish. 7. Darsni yakunlash.

Javob:

22. Uzluksiz ta'lim turlarini ketma-ketlik asosida joylashtiring.

Ta'lim turlari	raqamlar
Maktabgacha ta'lim	
Maktabdan tashqari ta'lim	
Umumiy o'rta ta'lim	
kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash	
o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi	
Oliy o'quv yurtidan keying ta'lim	
Oliy ta'lim	

Javobi:

Ta'lim turlari	raqamlar
Maktabgacha ta'lim	1
Maktabdan tashqari ta'lim.	7
Umumiy o'rta ta'lim	2
kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash	6
o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi	3
Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim	5
Oliy ta'lim	4

23. Quyidagi berilgan fikrlarning qaysilar to'g'ri bo'lsa "ha" noto'g'ri bo'lsa "yo'q" so'zlarini quying.

- 1) Metod- maqsadga erishish yo'li hisoblanadi
- 2) Dars-o'qitish jarayonining asosiy shakli hisoblanadi.
- 3) Ko'rgazmali metod- faqat seminar mashg'ulotlarida qo'llaniladi
- 4) Pedagogik texnologiya – ta'limni samaradorligini oshirish uchun xizmat qiladi.
- 5) Interaktiv metodlar- talabalar bilish faoliyatini susaytiradi.

Javob:

1	2	3	4	5

24. To'g'ri fikrlarni aniqlang. Javoblar jadvaliga "ha" yoki "yo'q" so'zlarini yozing

- 1) Nazoratning asosiy shakllariga og'zaki so'rov va testlar kiradi
- 2) O'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qilish sifatini nazorat etish uchun qisqa turdagi dars tahlili qo'llaniladi.
- 3) Darsning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi maqsadlari mavjud.
- 4) Respublikasida ta'lim sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi insonni har tomonlama rivojlantirish va kamol topishidir

Javob:

1	2	3	4
yo'q	yo'q	ha	ha

25. O‘quvchilarning o‘quv faoliyatini nazorat qilish metodlariga berilgan ta’riflar bilan juftlang.

1	Ogʻzaki tekshirish	A	Oʻquvchilarning bilim, koʻnikma va malakalarini nazorat qilish va baholashning eng samarali usullaridan biri boʻlib, ularning ijodiy qobiliyatlarini baholash imkonini beradi. Unga koʻra oʻqituvchi alohida mavzu yoki oʻquv dasturining maʼlum boʻlimini oʻtib boʻlganidan soʻng oʻquvchilarning bilimlarini nazorat qilish va baholashni tashkil etadi.		
2	Yozma tekshirish	B	Bu metod bilimlarni nazorat qilish va baholashning ancha keng tarqalgan anʼanaviy usullaridan biridir. Tekshirish chogʻida oʻqituvchi oʻquvchilarga oʻrganilgan mavzuning mazmunidan kelib chiqib, savol-javob usuli asosida amalga oshiriladi. Bu turdagi tekshirish maʼlum kamchiliklarga ham ega: koʻp mehnat sarflanadi; dars mobaynida 3-4 nafar oʻquvchinigina bilimini tekshirish mumkin		
3	Amaliy topshiriqlarni bajarishga asoslangan tekshirish	S	Bu tekshirish oʻqituvchiga oʻquvchilarning oʻquv faoliyatiga munosabatlarini, materialni qanchalik oʻrganganliklarini, uy vazifalarini bajarishdagi mustaqilliklarini aniqlashga imkon beradi.		
4	Uy vazifalarini tekshirish	D	Amaliy harakatlar (sport, mehnat harakatlari)ning toʻgʻriligini kuzatish yoki olingan natijalarga tayanishdan iborat boʻladi		
Javob:		1-	2-	3-	4-
Javobi:		1-B	2-A	3-D	4-S

26. Sinf-dars tizimining asosiy o‘ziga xos jihatlarini aniqlang va javoblar jadvaliga “ha” yoki “yo‘q” so‘zlarini yozing.

A.Sinf-dars tizimi deyarli bir xil tarkib, yosh va tayyorgarlik darajasidagi tahsil oluvchilar ishtirok etadi; ta’lim-tarbiya jarayoni o‘zaro bir-biriga bog‘liq bo‘lmagan alohida-alohida qismlardan tashkil topadi.

B.Sinf-dars tizimida har bir dars o‘quv rejasida kirgan ammo ma’lum bir o‘quv predmeti dasturiga oid bo‘lmagan mavzuga bag‘ishlangan bo‘ladi.

D. Kasbiy ta’lim darslariga o‘qituvchi, muhandis-pedagog, yo‘riqchi, tajribali mutaxassis kabilar rahbarlik qilishi mumkin.

S.Tahsil oluvchilar reproduktiv darajadagi o‘quv-bilish faoliyatiga ishtirok etadilar.

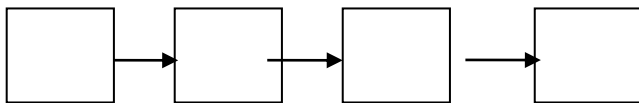
E.O‘zaro hamkorlik faoliyatini amalga oshirishga qulay sharoit yaratilganligi.

Javobi:

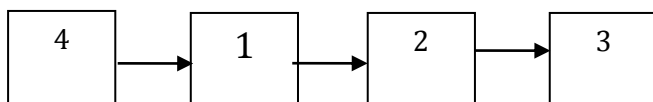
A	B	D	S	E
Yo‘q	Yo‘q	Ha	Yo‘q	Ha

27. Mashq bajarishni tashkil etish bosqichlarini ifodalangan holda tegishli raqamlarni kataklarga yozing.

1) topshiriqni bajarish ketma-ketligini ko'rsatishi; 2) o'qituvchi nazorati ostida o'quvchilar tomonidan o'quv harakatining dastlabki bajarilishi; 3) zarur ko'nikma va malakalar shakllanishida o'quv harakatlarning ko'p bora takrorlanishi; 4) o'qituvchining faoliyat maqsadi va mazmunini tushuntirishi;

Javobi

28. Ta'lim maqsadi, o'quv axborotlari, o'qituvchi va o'quvchilarning ta'limiy faoliyatlari, o'qitish shakllari, pedagogik muloqot vositalari, shuningdek, ta'lim jarayonini boshqarish usullari. Ular ... sanaladi.

- ta'limning tarkibiy elementlar;
- ta'lim tamoyillari;
- ta'lim konsepsiyaari;
- ta'lim nazariyalari.

29. O'quvchilarning o'quv faoliyatini nazorat qilish shakllarini juftlang.

1	Ommaviy (frontal) shakli			A	o‘quvchilarning ma’lum bir qismi nazorat qilinadi. O‘qituvchi tomonidan o‘quvchilar guruhiga vazifa beriladi va uni guruh muayyan vaqt oralig‘ida bajaradi;	
2	Guruhli			B	o‘qituvchi o‘quvchilarga materialning ma’lum bir hajmi bo‘yicha savol beradi, o‘quvchilar unga qisqacha javob qaytaradilar	
3	Individual			S	individual nazoratni ommaviy va guruhli shakllar bilan birlashtirishni taqozo etadi	
4	Uyg‘unlashtirilgan (kombinatsiyalangan)			D	har bir o‘quvchining bilim. ko‘nikma va malakalari darajasini mukammal tashxislash uchun foydalaniladi;	
5	O‘z-o‘zini nazorat qilish			E	ta’lim jarayonida ichki qaytar aloqani yuzaga keltirishga xizmat qiladi va psixologik mezonlarga asoslanadi. Uning samaradorligi o‘qituvchining kasbiy mahoratiga bog‘liq bo‘ladi	
Javob:		1-	2-	3-	4-	5-
Javobi:		1-B	2-A	3-D	4-S	5-E

29. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish va tashxislash tamoyillari bilan juftlang.

1	Xolislik (ob’ektivlik)	A	nazorat ta’lim jarayoni ning barcha bosqichlarida – bilimlarning o’zlashtiri lishi ularni boshlang’ich idrok etishdan to amalda qo’llashgacha bo’lgan davrlar o’rtasida o’zaro bog’liqlik mavjud bo’lishini anglatadi	
2	Tizimlilik	B	tashxis testlari (topshiriqlari, savollari), tashxis jarayoni mazmunining ilmiy asoslanganligi, pedagogning barcha ta’lim oluvchilarga do’stona munosabati hamda bilim, ko’nikma, malakalarni baholashdan aniq maqsadning ko’zlanganligi kabi talablardan iborat	
3	Oshkoralik	S	barcha ta’lim oluvchilarni aynan bir xil mezonlar bo’yicha ochiq sinovdan o’tkazishni anglatadi. Tashxis jarayonida belgilanadigan har bir o’quvchining reytingi oshkora xarakter kasb etadi. Oshkoralik tamoyili, shuningdek, baholarni e’lon qilish va motivatsiyalashni talab etadi	
Javob:		1-v	2-a	3-s

30. To'g'ri fikrlarni aniqlang. Javoblar jadvaliga “ha” yoki “yo‘q” so‘zlarini yozing

3) Nazoratning asosiy shakllariga og'zaki so'rov va testlar kiradi

4) O'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qilish sifatini nazorat etish uchun qisqa turdagi dars tahlili qo'llaniladi.

3)Darsning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi maqsadlari mavjud.

4) Respublikasida ta'lim sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi insonni har tomonlama rivojlantirish va kamol topishidir

Javob:

1	2	3	4
yo‘q	yo‘q	ha	ha

IX.GLOSSARIY

Termin	O'zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
3D virtual muhit	Bu onlayn 3D muhit bo'lib, unda foydalanuvchilar o'zaro yoki atrof muhit bilan muloqotga qirishishi uchun personaj yoki avatlarni nazorat qilishadi.	3D virtual world An online 3D environment in which users control a character or avatar to interact with each other and with the surrounding environment.
Akademik amaliyot	oliyta'lim sohasidagi akademik xodimlar (kadrlar)ning jamoaviy ma'sulyatlari, aynan (xususan) fan, maxsus tadqiqot/stipendiya fani, akademik boshqaruv faoliyatlarini ta'lim berish, o'qitish (o'rgatish) va umumlashtirish (axborot berish) uchun va, ba'zilar uchun, xizmat talablari uchun ma'sulyatlarini aks ettirish (ifodalash) uchun ishlatiladigan atama.	Academic practice A term used to describe the collective responsibilities of academic staff in higher education, namely those for teaching, learning and communicating the subject, discipline-specific research/scholarship, academic management activities and, for some, service requirements.
Yo'l ochib (imkoniyat) beruvchi kurs	noan'anaviy shaxslar, odatda keksalar, talabalar, uchun oliy ta'limga yo'l ochib beruvchi kvalifikatsiya	Access course A qualification for non-traditional, usually mature, students, as a route into higher education.
Akkreditatsiya	talab etiladigan (zaruriy) standartlarga javob beradi(gan) deb sertifikatlashtirilgan (masalan, akkreditatsiyadan o'tgan dastur muayyan standartlar yoki mezonlarga javob beruvchi sifatida tashqi (vakolatli) organ tomonidan tasdiqlangan dasturdir.	Accreditation Certified as meeting required standards (e.g. an accredited programme is one that has been approved by an external body as meeting certain standards or criteria). Achieving approach to learning See strategic approach.
Erishish (yoki yutuq) motivatsiyasi	vazifa(masala) da o'zib ketish xoxishi (masalan, vazifa(masala) qiziqish uyg'otmagan hollarda ham oliy darajalar, yuqori natijalarni qo'lga kiritish) (shuningdek tashqi motivatsiya va ichki motivatsiyaga ham qarang).	Achievement motivation Adesire to succeed at a task (e.g. obtaining high grades, even when the task does not inspire interest) (see also extrinsic motivation, intrinsic motivation).

Tashqi motivatsiya	darajalarni qo'lga kiritgan, tashqi mukofotlar bilan taqdirlangan talabalarga aloqador bo'lib, u(talaba)larning o'zgalartomonidan ma'qullanishi yoki ma'qullanmasligini bildiradi. (shuningdek erishish (yoki yutuq) motivatsiyasi va ichki motivatsiyaga ham qarang	Extrinsic motivation Typifies students who are concerned with the grades they achieve, external rewards, and whether they will gain approval from others (see also achievement motivation, intrinsic motivation).
Ichki motivatsiya	muammolar, murakkab vazifa va masalalarni hal qilishni xush ko'radigan, fanni o'zlashtirishni hoxlaydigan, qiziquvchan va o'rganishni hoxlaydigan talabalarni bildiradi. (shuningdek erishish (yoki yutuq) motivatsiyasi va tashqi motivatsiyaga ham qarang).	Intrinsic motivation Typifies students who enjoy a challenge, want to master a subject, are curious and want to learn (see also achievement motivation, extrinsic motivation).
Ta'limga muayyan maqsadga erishish jihatidan yondashish	Strategik yondashuvga qarang	Achieving approach to learning. See strategic approach.
Ta'limga strategik yondashuv	qo'yilgan vazifa ehtiyojlariga qarab o'z o'qish uslubini moslashtirib oladigan talabalarni bildiradi. Bunda ko'zlangan maqsad vazifaning real maqsadiga nisbatan tashqi hisoblanadi, chunki u ular o'qishda yuqori natijalarni ko'rsatayotganligi uchun emas, balki o'zlari uchun yuqori baholarni olishga yo'naltirilgan. U shuningdekta'limga muayyan maqsadga erishish jihatidan yondashish nomi bilan ham ma'lum.	Strategic approach to learning Typifies students who adapt their learning style to meet the needs of the set task. Intention is external to the real purpose of the task, as it focuses on achieving high marks for their own sake, not because they indicate high levels of learning. Also known as the achieving approach.
Hatti-harakatni o'rganish	Real loyixalar bilan guruxlar yordamida ta'lim olish xarakati	Action learning An approach to learning involving individuals working on real projects with the support of a group (set) which meets regularly to help members reflect on their experience and to plan next actions.
Hatti-harakatni	O'z amaliyoti asosida	Action research Researching

tadqiq etish	tadqiqotlar o'tkazish	one's own practice in a cyclical manner. See Chapter 28, Case study 1.
Faol o'rganish	O'quv jarayonini izchil o'rganish	Active learning A process of engaging with the learning task at both the cognitive and affective level.
Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi	– kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilishdir, ya'ni, Respublikaning demokratik huquqiy davlat va adolatli fuqarolik jamiyat qurish yo'lidan izchil ilgarilab borish; mamlakat iqtisodiyotida tub o'zgarishlarning amalga oshirilishi, respublika iqtisodiyoti, asosan xom ashyo yo'nalishidan raqobat-bardosh mahsulot ishlab chiqarish yo'liga izchil o'tayotganligi, davlat ijti-moiy siyosatida shaxs man-faati va ta'lim ustivorligini qaror toptirish, milliy o'zlikni anglash-ning o'sib borishi, boy milliy madaniy-tarixiy an'analarga va xalqimizning intellektual me-rosiga hurmat uyg'otish, respublikaning jahondigi mavqei va obro'-e'tiborini mustahkamlanib borishig erishish.	National training programm - to make a radical reform of the system of training, the democratic state of the Republic and the steady progress towards the construction of a just civil society; the implementation of fundamental changes in the economy of the country, the national economy, particularly in the direction of raw materials through the path of production of competitive products, the establishment of the rule of the benefit of the state social policy and education, the rich ethnic, cultural and historical tradition and heritage of the attention of the authority and position of respect in the world to go from strength to strength.
Kadrlar tayyorlashning milliy modeli	SHaxs – kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'ekti va ob'ekti ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchi. Davlat va jamiyat – ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafolatlari. Uzluksiz ta'lim – malakali	National training model - its main components are as follows; Person - The training system subjects and objects in the field of consumers and implementation of their services. The state and society - education and training system regulating the activities to monitor and guarantee the preparation and adoption

	<p>raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini, davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi.</p> <p>Fan – yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi</p> <p>Ishlab chiqarish – kadrlarga bo'lgan ehtiyojni, shuningdek, tayyorgarlik sifati va nisbatan qo'yiladigantalablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliya va moddiy-texnik jihatidan ta'minlash jarayonining qatnashchisi.</p>	<p>Continuous education - training base of qualified competitive staff, include all types of education, state educational standards, as well as the structure of the system retraining.</p> <p>Science - training and development of highly qualified specialists using modern educational and information technologies.</p> <p>Production- The need for personnel as well as quality of training and basic requirements of the customer in terms of financial, logistical training system participants.</p>
Ta'lim texnologiyalari	- bu o'qituvchi (tarbiyachi)ning o'qitish (tarbiya) vositalari yordamida talaba(talaba)larga muayyan sharoitda ta'sir ko'rsatishi va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini intensiv shakllantirish jarayonidir.	Educational Technology - this trainer, education of students affect their particular circumstances, and it will act as a pre-defined intensive process of formation.
Texnologiya	– yunoncha “tehne”, ya'ni “mahorat”, “san'at” va “logos” – “fan”, degan so'zlardan olingan. Uning yordamida manbalarda sifat o'zgarishlar ro'y beradi. Texnologiya - biror ishda, mahoratda, jarayonda, san'atda qo'llaniladigan yo'llar, uslublar to'plamidir (talqinli lug'at).	Technology - is the Greek word "technical," that is the "master" and "Logos" - "science". Changes as sources. Research, technology, skills and techniques used in the process, a set of methods.
Texnologiyani o'rganish –	axborotlarni o'zlashtirish-da ob'ekt haqidagi umumiy ma'lumotlarni bir tizim-ga keltirib axborotga aylantirib olgandan keyin axborotlar orasidagi o'zaro aloqadorlik	Learning technology - general information about the development of the information object after receiving information brought into the process and interconnection of

	qonuniyatla-rini ochish jarayoni. Ana shu qonuniyatlar axborot-lar yig'ish, tizimlash, qayta ishlash va uzatish kabi bosqichlarni bosib o'tishga to'g'ri keladi va ular orqali rejalashti-rilgan natijalarga erishi-ladi. Bu jarayon axborot-larni o'zlashtirishning texnologik bosqichi deyi-ladi. Asosiy tushunchalar: Innovatsiya, xususiy yangi-lik, diagnostika, qolip-lashtirish, o'qituvchning innovatsion faoliyati, aksiologiya, akmiologiya, kreativlik, refleksiya.	between informational laws. Basic concepts: innovation in the private diagnostics, innovation educational activities, axiology, acmiology, creativity, reflection.
Innovatsiya–	yangilanishni, o'zgarishni amalga joriy etish jarayo-ni va faoliyati. (inglizcha <i>innovatsion</i> – kiritilgan yangilik, ixtiro). Ilmiy texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texno-logiya, boshqaruv va meh-natni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalari va doiralarida qo'llanishini aks ettiradi	Innovation- Updating. Change in process of activity. Updating on the basis of scientific and technical achievements and advanced experience in the field of engineering, technology, management, news, as well as their different reflection.
Konsepsiya –	maqsadga etishishning xomaki rejasi mazkur sohada mavjud qonuniyatlar bilan asoslab berilgan bosqich konsepsiya yoki ilmiy asoslangan taxmin deyiladi.	Concept - the purpose of drawing up the plan with the current legislation in this area is the concept stage
Ixtiro qilish	- ya'ni yangilik yaratish	Invent - the creation of innovation
Ixtiro	– yangicha g'oya, texnik echim bo'lib, amaliyotda texnika-ning istalgan sohasidagi muayyan muammoni hal qilish imkonini beruvchi ijodiy faoliyat mahsuli.	Invention - new ideas and technical solutions, creative product that allows to solve the specific problem.

I. Maxsus adabiyotlar

I. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari:

- 1.O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. T. "O'zbekiston", 1997. 29 avgust. -7 bet.
2. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. T. 1997. 29 avgust. 9-10 bet.

Raxbariy adabiyotlar

- 1.Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: SHarq, 1998. 63 b.
- 2.Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. –T.: O'zbekiston, 2008. -173 b.

II. Asosiy adabiyotlar:

1. Ibragimov X, Abdullaeva SH. Pedagogika nazariyasi. T., 2008 yil.
- 2.Hoshimov K.,Nishonova S. Pedagogika tarixi T., 2005 yil.
3. .Mavlonova R, O.To'raeva O.,Xoliqberdiev K. Pedagogika darslik. T.,2001 yil.
4. Tojiboeva D, .YUldashev A, Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi (darslik)lotin T.,2009 yil.
5. Omonov X.T, Xo'jaev N.X, Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. T.,2009 yil.

3.Qo'shimcha adabiyotlar:

- 1.Holiquov.A, Pedagogik mahorat,T.,2011yil.
- 2.Munavvarov A.Q. Pedagogika. T., 1996 y.
3. G'aybullaev N., YOdgorov R., Mamatqulova R., Toshmurodova Q., Pedagogika ma'ruzalar matni. T., 2000 y.
4. B.Ziyomammedov,Pedagogik mahorat asoslari ,T.2009yil
- 5.Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: O'qituvchi, 2004.– 123 b.
- 6.Saidahmedov N. YAngi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003.– 234
- 7.Xo'jaev N. va boshqalar. Pedagogika asoslari. – T., 2003.– 344 b.
- 8.Xo'jaev N. va boshqalar. Ta'lim nazariyasi. – T., 2003.– 216 b.
9. Ochilova G. Pedagogika. T.: 2005
- 10.Prof. M.X.Toxtaxodjaeva Pedagogika.– T.,2010.
- Tolipov O'.Q., Barakaev M., SHaripov SH.S. Kasbiy pedagogika (ma'ruzalar matni). – T.: "Ofset-print" matbaasi, 2001. –100 b
- 11.Olimov Q. T. Kasb ta'limi uslubiyati. O'quv qo'llanma. –T.: 2006. 164 b.
- 12.SHaripov SH. va b. Kasb ta'lim pedagogikasi (metodik qo'llanma). -T.:TDPU, 2006 y.
- 13.Rashidov H.F. va boshqalar. "Kasbiy pedagogika" blokini o'qitish metodikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma (Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari uchun). –T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. – 200 b.

14. Nishonaliev U.N. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2007y.
15. Abdiquddusov.O.,Rashidov. H. Kasb-xunar ta'limi pedagogikasi.O'quv qo'llanma.. O'MKHTTKMOvaUQT instituti, T. – 2009. 120 b.

III.Internet saytlari

1. www.inetlibrary.com. Internet-kutubxona
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.Ziyonet.uz
5. www.edu.uz
6. tdpu-INTRANET. Ped

IV.Elektron darslik va o'quv qo'llanma.

1. Ochilova G. Pedagogika. T.: 2005
- 2 Xayitov O.E. Psixodiagnostika. T.: 2005

V. Xorijiy adabiyotlar.

1. Bodrev, Zazyuka. Основы педагогического мастерства. М.: Просвещение, 1989.
2. Azarov YU.P.Kultura vospitani: Uchitel. M.: Просвещение. 1985.
3. Amonavshen SH.A., Edinstvo seli.. M., Просвещение. 1987.
4. Sibirskaya M.P. Professionalnoe obuchenie: Pedagogicheskie texnologii. – Sankt Peterburg, 2002.
5. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. // Pod. red. V.A.Slastenina. – M.: Akademiya, 2004.